בית יעקב
חודש זשורנאל

אָרגאַן פאַר אינטערעסען פון די בית-יעקב-שולען און אָרגאַניזאַציעס בנות-אגודת-ישראל אין פּוילען

רעדאַקטאָר: א. ג. פרידענזאָן.

דער ציעל פון די בית-יעקב שולען:
צו ערציהען די יודישע טעכטער אין גייסט פון דער יודישער תורה און ישראל'ס היסטאָרישע אייביקייט'ס - אידעאַלען.

אַבאָנאַמענטס-פּרייז: אַ יאָהר 8 גילד. אויסל.: 2 דאָלאַר. — געלד פריהערדויס.

אדרעס פאַר געלד:
Łódź, P. K. O. 65.613

דאָס פּראָגראַם פון בנות אגודת ישראל:
פליכט-ערפילונג פון דער יודישער פרוי אין דער לעזונג פון די יודישע פּראָבלעמען אין גייסט פון תורה ומסורה

הארכיון היהודי

נומער 50

7 יאַהרגאַנג

ארכיון אסופות

יובל-אויסגאַבע

טבת - שבט ה'תר"צ

בית יעקב-לודז/גליון/שנה ז/גליון 050-051 a הודפס מתוך הארכיון היהודי
עמוד 1 מתוך 50

שליסט אייך אן אין דער יובל-קייט פון דער בית-יעקב-ליטעראטור!

אפעל צו אלע לייענער און פריינד

במשך די אלע פערגאנגענע יאהרען, וואס מיר ארבייטען פארץ שאפען א בית-יעקב-ליטעראטור, האבען מיר כמעט קיינמאל נישט געזאמעלט קיין נדבות. ביי די שווערסטע אומדערטרעגליכסטע בעדינגונגען, וואס עס איז אונז אויסגעקומען די ארגייט צו פיהרען, האבען מיר פארט זיך צוריקגעהאלטען פון בעטען שפענדען, טראצדעם וואס אלע אנהערע פארטייצייטונגען און געזעלשאפטליכע פרעסע טהון דאס כסדר. אונזער שטרעבען איז נאר געגאנגען אין דער ריכטונג, פון סטאבילזירען דעם קיום פון זשורנאל „בית-יעקב" אויף א נארמאלען יסוד, דורכ'ן ווערבירען שטענדיגע זיכערע אבאנעטען.

איצט אבער, נאכדעם ווי א זיבען-יעהריגער עבר שטעהט הינטער אונז און מיר האבען אלע נסיונות ב"ה אויסגעהאלטען און דערפיהרט דעם „בית-יעקב"-זשורנאל צו א יובל-אויסגאבע און טאקי אט די לעצטע אויסגאבע האט איבערשטיגען אלע אונזערע מעגליכקייטען, אזוי דאס מיר זענען געווארען א גרויסער בעל-חוב, ווענדען מיר זיך צו אייך: **שליסט אייך אן אין דער יובל-קייט פון דער בית-יעקב-ליטעראטור, שפענדעט אליין, רופט ארויס אנדערע צו פלעכטען די קייט פון דער בית-יעקב-ליטעראטור, כדי וואס שטארקער און פעסטער עס זאל זיין ארומגעריגעלט יעקב'ס הויז מיט א מויער-שיך פון פרעמדע גייסטער און שעדליכען איינפלוס.**

דער ניי-געזאמעלטער פאנד וועט האבען פאר א הויפט-אויפגאבע, קודם צו פערגרעסערן די צאהל זייטען פון זשורנאל, שוין פון קומענדיגען נומער אן, צו קענען געבען דעם זשורנאל א עכט-גוטען אמת-פיינעם ליטערארישען אינהאלט, ארויסצוגעבען א גרעסערע און ברייטערע קינדער-ליטעראטור ארויסגעבען בראשורען אין יודיש און פויליש פאר דערוואקסענע און דער עיקר, **דערנעהנטערן דאס ערשיינען פון „בית-יעקב" אלס צוויי-וואכען זשורנאל, וואס עס איז ביי אונז שוין א פעסט-בעשלאסענע זאך און מיר פערזיכערן אז עס איז נאר בלויז אפהענגיג א געוויס קאפיטאל צו האבען דערויף אלס יסוד.** מיר ווענדען זיך דירעקט צו אלע וואס לייענען אונזער היינטיגען יובל-נומער, אהן אויסנאם צו אלע וואס לייענען וועגען די דערגרייכונגען פון דער „בית-יעקב" און „בנות"-בעוועגונג און ווייסען די גרויסע ראל, וואס אונזערע בית-יעקב-אויסגאבען האבען געשפילט אין דער ארבייט: זייט וויסען, אז מיר בעטראכטען דאס אלץ, ערשט פאר אנ'התחלה, א שעהנע התחלה, אבער דאך ערשט אלס אנהויב-טעטיגקייט בפועל פון די פיל-צענדליגער פלענער, וואס מיר האבען במחשבה. שוין דאס ארויסגעבען גאנץ בקרוב דעם **ערשטען ארטאדאקסישען אלמאנאך**, פון וואס אונזער היינטיגער יובל-נומער איז גאר א מיניאטור-פארם, וועט זיין א ריזיגע דערגרייכונג פאר דער ארטאדאקסיע בכלל און פאר דער ארטאדאקסישער פרויען-בעוועגונג בפרט.

געדענקט-זשע, מיט אייער שפענדע און ארויסרופען אנדערע אייער ביישפיל נאכצוטהון, העלפט איהר שאפען א רייכע אמת-יודישע ליטעראטור, פאר אייך, פאר אייערע קינדער און פאר'ן גאנצען ארטאדאקסישען יודענטום.

ווארט נישט ביז מען וועט צו אייך קומען זאמלען, מיר ווילען איבערהויפט דאס מאל נישט בעלאסטען אונזערע ארגאניזאציעס מיט'ן זאמלען. זאל יעדער פון אייך אליין געדענקען די פליכט צו דער בית-יעקב-ליטעראטור.

זיבען יאהר צייט האבען מיר געטראגען די לאסט פון דער גאנצער ארבייט און מיר ווילען מיט פרייד די ארבייט מיט א פיל-פערברייטערטען פערנעם פארטזעצען, זאגט איהרזשע זיך נישט אפ פון א ביסעל מיטהילף, פון פלעכטען א רינג אין דער גאלדענער קייט פון דער נייער געשיכטליכער בעוועגונג, וואס צו איהר ערפאלג און רוהם קאן און דארף יעדער מיט א קליינע אפשפארונג צופיהרען און האבען א חלק אינ'ם גרויסען אידעאל.

מיר זענען זיכער אינ'ם טיפען אפקלאנג פון אונזער יעצטיגען אפעל, נאכדעם, ווי מיר ווייסען, אז אלע, אלע ווילען און שטרעבען, אז די בית-יעקב פאהן זאל פלאטערן איבער גאנץ ישראל!

שפענדען פאר דער „יובל-קייט" דארפען געשיקט ווערען דורך פ. ק. א. 65.613

אפהאנדלונג וועגען יודישע ווערק אין דער וועלט-ליטעראטור אין זשורנאל „בית-יעקב"

אין דעם קומענדיגען נומער „בית-יעקב" פיהרען מיר איין א נייע זעהר וויכטיגע רובריק. אין וועלכען עס וועלען קומען אפהאנדלונגען איבער יודישע ווערק אדער ווערק וועגען יודענטום* אין דער וועלט-ליטעראטור. אלס ערשטען ארטיקעל פון דערדאזיגער סעריע האבען מיר צוגעגרייט די בעריהמטע אפהאנדלונג פונ'ם בעוואוסטען יודישען געלערנטען אין באוועל הרב הגאון ר' מיכאל כהן זצ"ל. איבער שעקספיר'ס אונשטערבליכען ווערק „שיילאק, דער קויפמאן פון ווענעדיג".

דאס דאזיגע ווערק פון דעם גרויסען ענגלישען דראמאטורג האט שוין ארום זיך געשאפען א גאנצע ליטעראטור, און זעהר אפט בענוצען זיך דערמיט די פערשידענע שונא ישראל אנצוווייזען אויף דער בלוט-דורשטיגקייט און געלד-גיריגקייט פונ'ם יודישען פאלק. פון דער צווייטער זייט קומען ווידער אונזערע נישט יידישע פריינד פון וועלט-ליטעראטור און דרינגען ארויס פין דעמדאזיגען ווערק אזעלכע מעלות-טובות פאר אונז יודען, וואס זענען טאקי אן און פאר זיך גאנץ שעהנע מעלות אבער בשום אופן נישט קיין יודישע מדות.

די אפהאנדלונג פון יודישען געלערנטען הרב הגאון ד"ר מיכאל כהן זצ"ל איז אבער אניעכט יודישע ארבייט. געטריי די טראדיציעס פון רעליגיעזען יודענטום, און זיינע שלאגענדע בעווייזען געגען די אנטיסעמיטישע השערות, וואס מען וויל רויסדרינגען פון שעקספירס שיילאק, זענען אזוי שווערוויגיג און וואגיג; אז פון אלע זייערע יודענפיינדליכע ראיות בלייבט איבער א בארג אש. די אפהאנדלונג, וועלכע טראגט דעם נאמען „צי איז שיילאק געווען א יוד?" איז אויפגעשריבען אין א לייכטער אנציהענדער פארם, און לייענט זיך מיט שפאנונג, אז עס פערשאפט ממש א גייסטיגען פערגעניגען.

מיטארבייטער פון בית-יעקב-זשורנאל

הרה"ג ר' אהרן, לעווין
(ריישער רב—פּרעזידענט פון אלהעלטליכען צ. ר. פון אגודת-ישראל)

מורנו הרב יעקב ראָזענהיים
(פראַנקפורט—פּרעזידענט פון אלוועלטליכער אגודה ארגאַניזאַציע)

הרב דר. פנחס כהן
(וויען—פּרעזידענט פון דער וועלט-עקזעקוטיווע פון אגודת ישראל) *

הרה"ג ר' טובי' יהודא גוטענטאג
(סאָכאטשינער רב)

הרה"ג ר' שמואל דוד לאַסקי
(סאַמבאָלנער רב)

הרה"ג ר' ישעי' רייכער

הרב טובי' האָרוויץ

דר. ש. דייטשלענדער

דר. שלמה עהרמאַן

הרב שמשון שטאַקהאַמער (ווארשא)

ב״ה לאָדז,
טבת-שבט תר״ץ.
זיבעטער יאָהרגאַנג

№ 50-51

Łódź,
Styczeń-Luty 1930
Rok VII

בית יעקב
חודש זשורנאל

אָרגאַן פאַר די אינטערעסען פון בית-יעקב-שולען און אָרגאַניזאַציעס בנות-אגודת-ישראל אין פּוילען
רעדאַקטאָר: א. ג. פרידענזאָן

ערשיינט יעדען ראש-חודש

בית יעקב לכו ונלכה באור ה׳
(ישעי׳)

אשה יראת ה׳ היא תתהלל
(משלי)

הַזּוֹרְעִים בְּדִמְעָה...

א. ג. פרידענזאָן

מיט העכער אַ שמיטה יאָהרען צוריק, איז עס באמת געווען שוין צופיל געוואגט!

„מיר שטרעבען צו בערייכערן די אָרטאָדאָקסישע ליטעראַטור״ (זעה ערשטער פּראָספּעקט).

— אויך מיר אַנ״אַרטיקעל, קיין וויכטיגערע שטרעבונג האָט איהר שוין נישט געפינען אויף דער היינטיגער צייט! ווי זאָגט עפּעס נאַפּאָלעאָן: ווער עס האָט קיין שכל נישט ווי אַזוי בעת אַ מלחמה און נאָך מלחמה צו „מאַכען״ געלט, בלייבט שוין אויף עולם-ועד אַ דלפון... נו, נו, אַז מ׳האָט דערלעבט, שלאָפען צו געהן מיט הונדערטער, אויפשטעהן מיט טויזענטער, און ביים וועט-ברויט שוין צו האָבען מיליאָנען, איז עס טאַקי אַ תכלית׳דיגער ענין צו געהן עוסק צו זיין אין אָרטאָדאָקסישער ליטעראַטור...

איהר ווילט הערען מיין מיינונג—זאָגט צו מיר דער גוטער בעקאַנטער—האַקט אָפּ פון אַזאַ בטלנות, כ׳לעבען, כ׳וואָלט נישט געגלויבט, אַז אייערע מחשבות זענען פערנומען מיט אַזעלכע שטותים. גיט נאָר אַ קוק ווי מיט יעדער שעה ווערט מען נתעשר אויף דער בערזע און ווער קומט דאָס דאָרט נישט אַהין? די סוחרים האָבען פערשלאָסען זייערע קראָמען, די בעלי-מלאכות אָפּגעשטעלט זייערע ווערקשטעלען, די מלמדים און לעהרער אַוועקגעוואָרפען זייער „קנעלעכץ״ און אַפילו די שרייבער לאָזען צו-רוה זייערע פעדער, אַלע וואוינען ממש אויף דער בערזע און איהר גאָר!... צוריקגעשמועסט, כ׳זעה שוין אַז איהר זענט איינגעשפּאַרט, איך באָרג אייך אַ מיליאָן אין טהוט ווי איהר פערשטעהט. נאָר, נאָר—לויפט ער מיר נאָך מיט אימפּעט—ליגט אייך נאָך איבער... פאַר אַ מיליאָן קאָנט איהר נאָך בעקומען אַ ביסעל „לאָקשען״ איילט אייך אָבער צו. מיר וועט איהר צוריקגעבען אַ מיליאָן, איך פערלאַנג נישט מעהר...

עס ווילט זיך אַליין נישט גלויבען אין דעם וואָס די פעדער האָט אויפגעשריבען: „דער זשורנאַל „בית יעקב״ וועט דינען אַלס אָרגאַן פאַר די יודישע פרויען און טעכטער וואָס שטעהן אויפ׳ן טראַדיציאָנעלען יסוד, וועט זיין דאָס בעסטע לייען-מאַטעריאַל פאַר דער יודישער פרוי״ (דאָרט אין פּראָספּעקט).

איך לייען פאַר בכתב, די דערמאָנטע שורות אין אַ קרייז פון יונגע עסקנים בעת דער ערשטער כנסיי גדולה אין ווין. זיי זענען אַפּנים צופרידען פון דער פ אַ נ ט אַ ז י ע און ווערען אויף אַ ווייל מיטגעכאַפּט פונ׳ם בעגייסטערטען טאָן אינ׳ם לייענען, אָבער באַלד געפין איך זיך אונטער אַ קרייץ-פערהער און עס האַגעלט מיט שאלות:

— זענט איהר טאַקי [illegible] צו מיינען, אַז די יודישע טעכטער וועלען לייענען א י [illegible] ע ן זשורנאַל?

— און נאָך דערצו אַ נ אָ ר ט אָ ד אָ ק ס י ש ע ן מיט מאמרים וועגען יהדות און יודישקייט?

אפשר די אַלטע באָבעס, וואָס לייענען נאָך דעם

— כ׳בעט אייך, לייענט ווער פון די פרויען די אָרטאָדאָקסישע טאָג-צייטונג „דער יוד״? אויב, יאָ, פאַרוואָס צווישען אַ יאָ און אַ ניין געהט אויס די צייטונג מיט אַ מיתת-נשיקה... די פרוי, וואָס האָט מעהר צייט, דעצידירט דאָך, וואָסאַראַ צייטונג עס זאָל אין הויז אַריינקומען!

קאָנט איהר גאָרנישט די שטימונג צווישען די יונגע יודישע טעכטער און ווייסט איהר דען נישט, אַז זיי וועלען איבערהויפּט נישט נעמען דעם זשורנאַל אין דער האַנד אַריין?

— — — — — — — —

איך האָב צוליב געטהון מיינע חברים און מיר זענען אַריבער אין אַ שמועס וועגען אַנדערע ענינים, וועגען „ערנסטערע״ פּראָבלעמען און שוין רעזיגנירט פון נאָכאַמאָל צו עצה׳נען זיך מיט וועמען ס׳זאָל נישט זיין אין דער זאַך...

אין אַ בריף פון פרייטאָג פּ׳ ואתחנן תרפ״ג שרייבט צו מיר די ג. פרוי שענירער: „אָקאָרשט וואָס איך קום פון אַ רייזע פון וואַרשא, לײדער בין איך אויסער זיך פון דער בעציהונג פון וואַרשאַווער יודישע מיידלעך צו תורה און יודישקייט און ווי לאַנג נאָך וועט מען אין דער פוילישער רעזידענץ וואַרטען מיט דער גריגדונג פון אַ בית-יעקב-שול? איך בין געווען אין אַ עכט-יודיש הויז, וואו דער פאָטער איז זאָגאַר אַ פיהרער פון דער אַגודה. נאָך מיט דריי יאָהר צוריק האָט אַ מיידעל פון דערזעלבער פאַמיליע געזאָלט פאָהרען[*] קיין קראָקא אין „בית יעקב״ אָבער עס איז נישט געשעהן און איצט, אָ, שוין אינגאַנצען פערלוירען! איך טרויער אמשרעקליכ׳טען אויף דער חורבה אין די פיל פרומע הייזער און וואָס טהוט דערצו די אַגודה? איז עס דען נישט איהר הייליגסטער חוב. אַזוי גוט פאַר די טעכטער-ערציהונג צו זאָרגען, ווי זי טהוט עס פאַר די זיהן? אַדרבא, וועמען וועלען דאָס די אָרטאָדאָקסישע יודען געבען אַלס פרויען זייער פרומע בחורים? עס דאַרף דאָך דער הייליגסטער פליכט פון דער אגודה צו זיין, בית-יעקב-שולען צו שאַפען און זיך מיט זיי צו אינטערעסירען — אָבער געניג, דאָס איז נישט אין מיין האַנט...״

איז דערפון צוגעקומען אַ נייער זאַץ אין פּראָספּעקט: „דער זשורנאַל „בית יעקב״ וועט שטעהן אויף דער וואַך, אַז די „אגודת ישראל״ זאָל פערשפּרייטען אַ נעץ פון אָרטאָדאָקסישע טעכטער-שולען אין אַלע שטעט און שטעטלעך!

זענען אַוועק אַ סעריע מאמרים אין זשורנאַל „דער ציל פון די בית יעקב שולען״ „לאָדז און די יודישע טעכטער״ „אונזערע טעכטער שולען?״ „טעכטער ערציהונג״ „אפשר שוין צייט?״ „אַנ׳אַפּעל צו די מאַמעס!״ „אַז דאָס איין ריהרט זיך נישט״... די אָרגאַניזירונג פון אָרטאָדאָקסישע יוגענד-פרויען״ „אַ הימעל-שרייענדע עולה!״ „געדענקט אָן הנוך הבנות!״ „הויבט דאָך אָן צו פערשטעהן!״... „זאָרגט פאַר אייער צוקונפט!״ „געדענקט אָן ... ווער איז שולדיג?״

ארכיון אסופות
הארכיון היהודי

"דאָס בית יעקב פּראָבלעם" "וואָס פעהלט די יודישע טעכטער?" "אגודת ישראל און בית יעקב" "די פליכט פון דער פרוי" א.אַ.וו.

דאָס זענען נאָר די טיטול־קעפּ פון איינינע פּראָפּאַגאַנדע אַרטיקלען א חוץ די צענדליגער ליטערארישע אַרבייטען, וואָס האָבען זיך במשך די ערשטע צוויי יאָהרגענג געדרוקט אין זשור־נאַל, פון פערשידענע מחברים (ס'רוב האָט די רעדאַקציע אָנגע־וויזען די מיטאַרבייטער אויף דער טעמאַ) און ביים שלוס פון צווייטען יאָהרגאַנג האָבען מיר שוין אַ ציפער פון 49 שולען מיט 6585 תלמידות אָהן ע"ה...

פאַר אָט די צוויי יאָהר האָט די רעדאַקציע נאָר געטראַכט פון עיקר־ציל, פון אידעאַל, יעדעס נייע שטעטעל, וואָס האָט פערלאַנגט דעם זשורנאַל, איז געווען ווי אַ אבן־טוב, אַ נייעם לייענער האָט מען אויסגעקוקט ווי אויף משיח'ן. יאָ געלט, בישט געלט, אַבי לייענט, אינטערעסירט זיך מיט דער ב"י בעוועגונג און דאָס איז אונוער שכר... דאָס קאָנטאָ־בוך האָט מען נאָר אַמאָל פון יוצא־וועגען אַדורכגעבלעטערט ביז, אָ, ביז... דער דרוקער האָט מבשר בשורה געווען, אַז דער טערמין פון די וועקסלען איז נאָהנט און ווייטער געהט עס מעהר נישט...

אינצווישען עגבערן אין מוח נייע פראַגען:

וואָס גיט מען צו לייענען די קינדער אין דער שול? אַ לידעל, אַ מעשה'לע, אַ קינדער־שמועס, אַבילדעל א. ד. ג. פונ־וואַנען נעמט מען דאָס? וואָס טהוט מען מיט מאַטעריאַל אויף אַ אָוועגט. אַ קינדער־פערוויילונג, אַ שומא־דפגרא פייערונג?

דעם רוב פערוואַלטונגען פון די שולען אינטערעסירט דאָס אַלץ גאָרנישט. זיי האָבען דאָך אַ לעהרערין, וועלכע זיי גיבען שכירות. נו, איז דאָס זייער עסק? זאָל זי שרייבען קיין קראָקאָ, קיין לאָדז, קיין וואַרשא אַבי עס זאָל זיין און געניג...

צוגעקומען הייסט עס אַ נייע וויכטיגע אַרבייטס־צוויג, אַ קינדער־ליטעראַטור צו שאַפען און אויך דאָ מוז מען אָנהייבען. און אַז מען מ ו ז איז דאָך נישט שייך, האָט זיך בעוויזען אַ קינדער־זשורנאַל "קינדער־גאָרטען" און ביים היינטיגען טאָג האָבען מיר אָפּגעדרוקט אַ שיינע פאָר הינדערט מעשה'לעך פאַר אונזערע קינדער, אַ צעהנדליגער גוטע לידלעך, קינדער־פאָרשטעלונגען און עס שאַפט זיך ב"ה אַ קינדער־ליטעראַטור אויך. *

און אַז עס זענען שוין געווען שולען האָט מען געדאַרפט אַ טראַכט טהון: וואָס וועט זיין מיט די קינדער נאָכ'ן ענדיגען די שול? דאַרף מען הייכט עס אַאָרגאַניזאַציע שאַפען און זאָל זי הייסען "בנות־אגודת־ישראל"! מוז מען קאָנפערענצען רופען, פּאָ־פולער מאַכען דעם געדאַנק און בכלל מוז דאָך די בעוועגונג האָבען אַ טריבונע, אַ בימה פון וואַנען איהר וואָרט זאָל געהערט ווערען אין דער יודישער פרויען־וועלט. האָט זיך ווידער דער זשורנאַל "בית־יעקב" בעוויזען און פון דעמאָלט אָן, אָנהייבענדיג ביי אַ פאָר זייטלעך אין אַ קליינעם ביכעל־פאָרמאַט, איז במשך פינף יאָהר דער זשורנאַל געוואַקסען צו זיין איצטיגער מדרגה.

לייענען שוין יאָ די יודישע טעכטער יודיש און מיט פרייד לייענען זיי אין די טויזענטער ז י י ע ר אָרגאַן, און די ט ו י ז ע נ־ט ע ר לייענערינס בליקען מיט צושטראַהלטע אויגען אויף די בית־יעקב בלעטער. זיי לעבען און דענקען אונזערע טייערע, טאַקי שוין א י נ ג אַ נ צ ע ן אונזערע שוועסטער, מיט די גע־דאַנקען און געפיהלען פון אָרט. יודענטום.

מוז אָבער דער זשורנאַל, אַ גוטער זיין, אַ וויסענשאַפטלי־כער, אַ אמת־ליטעראַרישער, אַ פיינער און גייסטרייכער. דער זשורנאַל "בית־יעקב" מוז אויך ווערען אַ אָפטער גאַסט אין יו־דישען הויז, ווי אַמגיכסטען כאָטש אויף יעדען צווייטען שבת זיך בעגעגנען מיט זיינע לייענער און לייענערינס, דאָס קען און דאַרף געשעהן און מיר זאָגען, אַז עס מוז געשעהן!...

און נאָך ווייטער זענען מיר גרייט מקיים צו זיין דעם, הזורעים בדמעה...

א. ב. עקערמאַן

ווילען און מעגליכקייט

(מעין אַ בעגריסונג לכבוד אַ יובילעאום)

איך האָב בייגע־וואוינט דעם צוזאַ־מענפאָהר פון די "באַ"י" דעם פער־גאַנגענעם זומער. איך האָב געזעהן דעם גרויסען ענטו־זיאַזם, די טיפע פער־שטענדניש פון די אַנטייל - נעהמערינס אין צוזאַמענפאָהר, פאַר דער גרויסער אידעע פון רעליגיעז אויפצולעבען די יו־דישע פרויען, און רעליגיעז צו ערציה־ען די ווייבליכע יוגענד.

א. ב. עקערמאַן
(וואַרשאָ)

פערשטעהט זיך אַז פול מיט פרייד ווערט דאָס האַרץ, זעהענדיג אַזוי פיל פערשטענדניש און געפיהל פאַר אַ אידעע, פאַר וועלכע מען לעבט און מען קעמפט; פאר וועלכע מען שרייבט און מען טהוט.

גלייכצייטיג איז אין מוח דורכגעלאָפען דער שווערער געדאַנק איבער די נאָך שווערערע מעגליכקייטען, יעדען גוטען ווילען צו רעאַליזירען.

וואָרום אויב עס האַנדעלט זיך וועגען גערעכט זיין, איז דאָך זיכער, אַז מיט מיט אונז איז גלויבען, געדאַנק, געשיכטלי־כער אמת און ערפאַהרונג, אָבער ווען מען קוקט אַרום זיך, זעהט זיך אָרימקייט און עלענד, און ביי דער וועלט אַזאַ שפע פון עשירות און וואוילטאָג.

און איך האָב זיך געטראַכט, אַוודאי עס איז זעהר שעהן ווען יונגע יודישע טעכטער קומען זיך צוזאמען צו דעמאָנסטרי־רען פאַר דער וועלט זייער צוגעבונדעקייט צו אמונה און מסורה, אָבער צי קענען מיר פון יוגגע יודישע קינדער פערלאַנגען, אַז זיי זאָלען העלדען זיין?

אַזוי האָב איך זיך געטראַכט בעת איך האָב בייגעוואוינט דעם אימפּאָזאַנטען צוזאַמענפאָהר—דעם פאָריגען זומער.

ווען איך זעה אָבער די מסירת־נפש פון די מענשען וואָס שטעהן אין דער שפּיץ, פערשווינדען מיינע ספקות.

ווען איך זעה, אַז טראָץ אַלע שוועריגקייטען, אויף צו להכעיס דער אָרימקייט גיט מען אַרויס פראַכט נומערען און מען פייערט יובילעאומס ב"ה, הויב איך שוין אָן גלויבען, אַז דער שטאַרקער ווילען וועט מוזען דורכברעכען, און גוטען ווילען האָט מען דאָך געזעהן אַזוי פיל, אַזוי שטאַרק.

דעריבער מיינע ליבע און טייערע, נעמט אָן מיין בעשיי־דענע ברכה, אַז פון אייער גוטען ווילען זאָל גאָר נישט גצמי־נערט ווערען, און אייערע מעגליכקייטען זאָלען אייך פסדר צוקומען.

בית יעקב-לודז/גליון/שנה ז/גליון 050-051 a הודפס מתוך הארכיון היהודי

מיטארבּייטער פון בּית־יעקב־זשורנאל

ש. שאכנאָוויטש (פראנקפורט)

אַלכסנדר זושא פרידמאַן (וואַרשא)

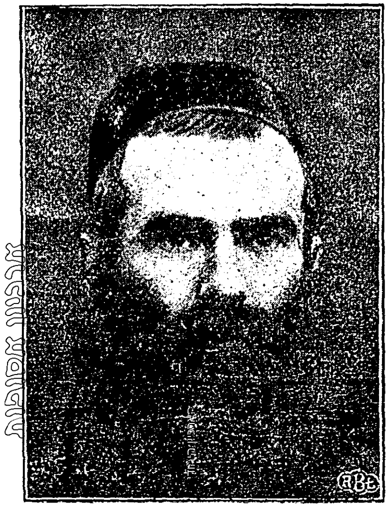
יהודה לייב אָרלעאַן (וואַרשא)

שמואל ראָטשטיין (וואַרשא)

שבתי שײַנפעלד (ווינ)

לייבּל הורוויץ (איש לוי) לאָדזי

מאיר שוואַרצמאַן (סעדלעץ)

פ. שפּיטלעוויטש (ת. סיף—מלצדע)

בּנימין זוסמאַן (קראָקא)

יעקב צבי (לפּזי)

ארכיון אסופות

שרה שעניר ער

א וואָרט צו אַלע מיינע יודישע שוועסטערן

עס ליגט פאַר מיר, א בריף פון דעם ג. רעדאַקטאָר פונ׳ם „בית יעקב״-זשורנאַל, אין וועלכען ער לאַדעט מיך איין אָנצוּשרייבען עפּעס לכבוד דעם „יובל-נומער״. בליצט מיר אַדורך א געדאַנק: צו וויסען די אַלע לעזערינס פונ׳ם זשורנאַל די בעדייטונג פון וואָרט „יובל״?

כ׳בין דאָ נישט אויסען, ח״ו, קיינעם צו בעליידיגען. אָבער ווי בעוואוסט, איז, וואָס מעהר מיר בעשעפטיגען זיך און פערטיפען אין אונזער תורה הקדושה, און בעמיהען זיך מיט איהר גייסט אַדורכצונעהמען וואָס מ הר ליכטיגקייט און גאהרונג געפינען מיר דאָרט פאַר אונזערע דאָרשטיגע נשמות, וועלכע בענקען פון תמיד אַריינצודרינגען טיפער אין דער געטליכער לעהרע.

דער פסוק זאָגט (ויקרא, בהר, כ״ה. ח.): „וספרת לך שבע שבתות שנים שבע שנים שבע פעמים. והיו לך ימי שבתות השנים תשע וארבעים שנה״ דו זאָלסט צעהלען זיבען שמיטות יאָהרען, זיבען מאָל צו זיבען יאָהר. צוזאמען וועלען דיר זיין די טעג פון די זיבען שמיטות 49 יאָהר.

ווטער שטעהט דאָרטען: „דו זאָלסט לאָזען בלאָזען שופר אינ׳ם זיבעטען חודש, אינ׳ם צענטען תשרי, יום כפור זאָל דער קול פונ׳ם שופר דורכגעהן איבער׳ן גאַנצען לאַנד״. „איהר זאָלט היילגען דאָס פיפציגסטע יאָהר, און איהר זאָלט ארויסלאָזען אפרייהייטס-גרוזעץ פאַר אַלע איינוואוינער פונ׳ם לאנד; יובל זאָל עס זיין פאַר אייך, און יעדער זאָל צוריק קומען צו זיין פאַמיליע״.

ארכיון אסופות הארכיון היהודי

„וספרת לך״ ציון ד׳, דאָס בעציהט זיך צום בית-דין הגדול, די תורה-אויטאָריטעטען. נאָר דורך זיי קענסטו צוקומען צו אַלגעמיינע סאָציאַלע פרייהייט, וועלכע ס׳ברענגט מיט זיך יעדעס יובל-יאָהר.

„וספרתם לכם״ — איהר זאָלט ציילען פאַר אייך, דאָס ספירה-נעזעץ, וואָס עס ליגט אויף יעדען איינעם. איהר זאָלט ציילען די טעג פון יציאת מצרים ביז מתן-תורה, יעדעס יאָהר זאָלט איהר זיך אָן דעם דערמאנען, אז דערפאַר האָט אונז השי״ת פון מצרים ארויסגענומען כדי מקבל צו זיין די תורה, פיהרען א פריש לעבען מיט אינערליכער זיטליכער פרייהייט.

דיביידע ספירות זענען מיט זיך ענג פערבינדען. די פּאָליטישע פרייהייט האָט מען געקאָנט בעקומען פאַסיוו, אַלס מתנה פון הקב״ה, אָבער די זיטליכע פרייהייט נאָר נאָך אָנגעשטרענגטער ארבייט מיט זיך אַליין.

טעג און וואָכען צעהלען מיר, כדי מיר זאָלען זיך קאָנען יעדען טאָג, יעדע וואָך א דין וחשבון אָפּגעבען, מיט וויפיל מיר זענען מעהר פעהיג די תורה-טרעגער צו זיין, ג—ט — אַלס בעשעפער און הערשער צו אָנערקענען. יאָהרען און שמטות צעהלען מיר. ביז מיר זענען ווערט אונזער ג—ט אַלס אייגענטימער פונ׳ם גאנצען נאציאָנאל באָדען אָנצוערקענען ביז מיר זענען זוכה א יובל-יאָהר צו דערלעבען, א יאָהר פון פרייהייט פאַר יעדען איינעם.

און ווי ארום ווערט די דאָזיגע אַלגעמיינע פרייהייט אָנגעזאָגט? „והעברת שופר תרועה״ —

„דו זאָלסט לאָזען בלאָזען מיט׳ן שופר״. דער ערשטער רוף קומט דורכ׳ן שופר, דורך וועלכען אויך מיר דערהאַלטען א רוף פון בעשעפער אַליין. דער סיגנאַל ווערט נישט מיט חצוצרות, מיט טראָמפּייטען, — קינסטליך פון מענש אויסגעארבייט — אַרויסגערופען, נאָר מיט׳ן קול פון שופר, מיט וועלכעס אויך השי״ת האָט אונז ביים בארג סיני צו אונזערער הייליגער אויפגאַבע ארויסגערופען. און ווידער מוזען מיר בעטראַכטען די דאָפּעלטע בעדייטונג פון יובל-שופר מיט׳ן ראש השנה שופר. די ביידע תרועות זענען „בשופר״, אַלזאָ אין נאָמען פון ג—ט. דאָס וואָס די „תרועה פון ר״ה״ בעדייטעט פאַר דער זיטליכער בעציהונג פון מענש צו מענש פאַר ג—ט דאָס זעלבע בעדייטעט די „תרועה של יובל״ פאַר די סאָציאַלע בעציהונגען.

מ ט דער „תרועת של ר״ה״ טרעט הקב״ה אַריין אין אונזער קרייז אַלס איינציגער האַר און מלך-המלכים און ציהט אונז אַרויס פון דער פערפרעמדונג, צו וועלכער עס האָט אונז צוגעפיהרט דאָס נישט געטריע ערפילען פון זיינע הייליגע געזעצען. די יעהרליכע ר״ה-תרועה וועקט אונז צו די זיטליכע פרייהייט, צום זיטליכען יובל, פונקט ווי דער יובל-שופר דערמאָנט אונז וועגען דער סאָציאלער פרייהייט.

אָט אַזעלכע ר״ה און יובל געדאַנקען וועקט אין מיר אויף דער „בית-יעקב״-יובילעאום. פונקט ווי אין 10-טען תשרי אין יום-כפור און יובל האָט אומעטום געשאַלט דאָס קול פונ׳ם שופר, וועלכעס האָט אין אַלע יודישע ערטער גערופען אין נאָמען פון הקב״ה צוריקצוקעהרען צו איהם, צוריקצובעקומען די פערלוירענע זיטליכע ריינקייט, דאַרף מען פערמעגען, וואָס מיר בעזיצען, אַזוי דאַרף אונז דער בית-יעקב-יובילעאום נישט לאָזען רוהיג זיצען, מיט פערלייגטע הענד, נאָר מאכען אַ דין וחשבון. נישט בעגניגען בלויז מיט זיך נאָר אויך פערשפּרייטען די אידעאַלען צווישען די רעשט אונזערע שוועסטער, וועלכע זענען נאָך נישט צוגעטרעטען צו אונז, אַזוי לאַנג ביז דער בעגייסטערונגס-פלאַם פון אונז ערהייליגע תורה-אידעאלען וועט אדורכברעכען זייערע פערגליווערטע הערצער, און זיי וועלען איינשטימיג צושטעהן צו אונזער הייליגען בונד אונטער דעם דעוויז! עבדו את ד׳ בשמחה! און דאן „וקדשתם״ — און איהר זאָלט הייליגען דאָס פיפציגסטע יאָהר!

טייערע שוועסטער! הייליג מוז פאַר אונז ווערען די נייע עפּאָכע, וואָס דאַרף זיך אַנהויבען מיט׳ן ערשיינען פונ׳ם „יובל-נומער״ פון דעם „ב״י-זשורנאַל״! איהר אַלע דאַרפט פערשטעהן, אַז דעם הייליגען געדאַנק קען מען פיל לייכטער פערשפּרייטען דורכ׳ן געדרוקטען וואָרט, און דאַדורך מוזט איהר זעהן צו פערשפּרייטען דעם „ב״י-זשורנאל״ אין אַלע קלענסטע שטעטלעך, אין אַלע ווינקעלעך וואו אַ יודיש הארץ קלאפּט, דען ער איז דער איינציגער וואָס רעדט צו אונ ער הארצען, וואָס לערענט צו פערשטעהן די הייליגע מיסיע, וואָס איהר טראָגט אויף אייך, און דעם גרויסען פערטרויען, וואָס השי״ת האָט געהאַט צו אינז, אָנטרויענדיג אונז דאָט כשרות, די הייליגסטע משפחה-געזעצען און דאָס וויכטיגסטע, און דאָס טייערסטע, די קינדער-ערציהונג.

אָבער ליבע שוועסטערן! איך ווייס אַז צו בעגייסטערן פבר עפּעס א אידעאל איז זעהר לייכט, אָבער אַז די בעגייסטערונג זאָל אָנהאַלטען יאָהרען-לאַנג, ס׳גאנצע לעבען אזוי לאַנג ווי השי״ת גיט חיות און כח — דאָג פעהלט אונז, יודישע טעכטער, אמת הרסטען, און דעריבער רוף איך אייך דורך דעם יובל-נומער: געדענקט, אז דער אידעאל איז נישט ווי די אנדערע אידעאלען, דאָס איז אונזער לעבען, און דער אידעאל דאַרף אונז בעגלייטען ביז׳ן סוף פון אונזער לעבען!

און השי״ת זאָל העלפען, אַז די אהבה און יראה צו איהם, וואָס ער האָט איינגעפלאנצט אין יעדען יוד׳ס הארץ זאָל פלאַמען אָהן א סוף, וואָס ווייטער העכער און העכער ביז אַלע וועלען איינשטימיג אויסרופען: בית יעקב לכו ונלכה באור השם!

יום-טוב אינדערוואכענס...

פון א. מ. ראגאווי

איך מיין, אז עס איז נישט קיין גוטער סימן דאס, וואס ביי יודען פרוכפערט זיך אזוי לעצטענס מיט שמחות. יום-טוב אינדערוואכענס איז היינט ביי אונז און נישט עפעס אכתם דערוואכענס, נאר א גרויער, א פערכמורעטער — א שווארצער.

נישטא דער טאג, וואס זאל נישט ברענגען מיט זיך קיין שמחה, דא א יובילעאום, דארט אן אקאדעמיע, דא א קבלת-פנים פאר א „פרעזידענט" און דארט אן אויפנאמע, א מיניסטא-רישע — הכלל, א סעזאן פון שמחות.

קוקט מען זיך אבער גוט איין אין די דאזיגע שמחות, וויל מען זיך אין זיי דערגרונטעווען — זעהט מען, אז דאס איז א ראזע פארב אויף א באק פון א שווינדזיכטיגען. יא, מיר קנאפען זיך די באקען, אז זיי זאלען זיין רויט, אבער דאס איז נישט דער מארגען-רויט, פון א אויפגעהענדער זון, וואס זאגט אן א שענעם, העלען טאג, נאר דאס איז דער רויט פון א בין-השמשות, נאך וועלכען עס קומט א שווארצע, א פינסטערע נאכט...

א געזונט פאלק מיט געזונטע לעבענס בעדינגונגען פייערט נישט, א געזונט פאלק ארבייט און שאפט און אין אט דער הארמאנישע גע-פינט עס די פרייד פון לעבען. „עס איז זיס דער שלאף פון ארבייטענ-דען" — לערנט אונז א פסוק. אבער נישט בלויז דער שלאף איז זיס, נאר אויך די ארבייט, די שווערע פראצע איז זיס, זי פילט אויס דעם אינהאלט פון לעבען, מאכענדיג עס בעטעטיגט און אנגענעם. מיר יודען זענען אבער א פאלק פון געצוואונגענער לעדיגגעהעריי, די קללה פון גלות האט אונז געמאכט פאר לופט-מענשען. „מיר לעבען פון דער לופט" — אזוי זאגט מען געוועהנ-ליך. עס איז אבער נישט אזוי; מיר לעבען נישט פון דער לופט, נאר מיר מאטערן זיך פון דער לופט און אין דער גרויסער מאטערניש ארדנען מיר זיך איין געקינצעלטע שמחות, מיינענדיג אזוי ארום צו פערטרייבען דעם אומעט, אבער ארויסקומען קומט נאר דערפון ארויס א פרזעהעניש, א חוזק-לעבען אין איהר דראמאטישסטער געשטאלט.

אלזא, האלטען מיר היינט ביי דער סדרה יובילעאומ'ס, די יודישע גאס איז פעררוישט מיט א מבול יובילעאום-אימפרעזעס און אין אט דעם טומעל רוקט זיך ארויס דער „בית-יעקב"-זשור-נאל און זאגט אן זיינע לעזער, דעם כלל ישראל: גוט-יום-טוב יודען, איך בין דא אט ווי איהר זעהט מיך, אויסגעפוצט אין די בגדי שבת, מיט אן אויסגעצוואגענעם קאפ און מיט א ריינעם, ווייסען קאלנער...

— גוט יום-טוב, גוט יום-טוב, ליבער ר' „בית יעקב", אבער וואס זעהט איהר אזוי שלעכט אויס? וואס ליגט עפעס אויף אייך אזא מרה-שחורה? אייער סורדוט איז טאקי א ביסעל אויסגעריבען, אבער ניש-קשה ער זעהט אויס א שבת'דיגער, דער חן פון יודישער יום-טוב'דיגקייט ליגט אויף איהם, אבער די צורה אייערע. דאס פנים — א שרעק; זייט אזוי גוט, און היט איך נישט פאר אנ'אלטען גוטען פריינד, איהר האט זיך פאר מיר נישט וואס צו שעמען, בויגט אייך אראפ צו מיר און רוימט מיר איין אין אויער, שטיל, שטיל, קיינער זאל נישט הערען, ווי עס איז אייער מצב, אפשר ליידט איהר הונגער, אפשר זענט איהר קראנק אויף סוכאטע — שעמט אייך נישט, רעדט אייך אראפ פון הארץ, אפשר וועט אייך לייכטער ווערען...

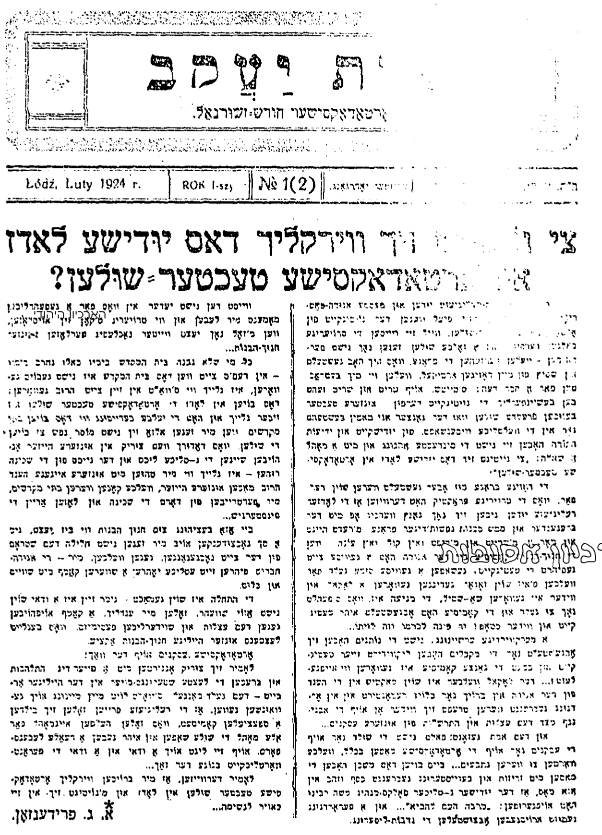
בית יעקב
ארטאדאקסישער חודש-זשורנאל.
Łódź, Luty 1924 r. | ROK I-szy | № 1(2)
צי ... זיך ווירקליך דאס יודישע לאדז ... ארטאדאקסישע טעכטער-שולען?
א. ג. פרידענזאן.

ערשטער ארטיקעל פון רעד. פרידענזאן, וועגן דער וויכטיגקייט צו גרינדען בית-יעקב-שולען אין לאדז. (ב"י אדר פ"ד)

איך האב דאן א שארפען בליק געגעבען אויף ר' בית יעקב'ן און געזעהען האב איך צוויי גרויסע. אבער פערטרערטע אויגען, א יונג פנים אבער בעדעקט מיט קנייטשען פון אלטקייט, ער ווידער זעהענדיג: אז עס רעדט צו איהם ווירקליך א פריינד, האט זיך צו מיר אראפגעבויגען און ... גערירהטקייט צו מיר געטהון אזוי זאגען:

— איהר זענט גערעכט, ר' קרוב, איהר האט גוט תופס געווען מיין לאגע, בסך הכל בין איך זיבען יאהר אלט און שטאמען שטאם איך פון א נגידיש, בכבוד'יג הויז, איך וויים וואס מען דארף און ווי מען דארף אויסזעהען, איך האב זיך תמיד בעמיהט און בעמיה זיך ווייטער צו האלטען מיינע שפאלטען מיט א נגידישער רחבות, אבער וואס קומט ארויס, מיין גאנצער לעבענס-וועג איז א לעבען, אין דחקות, אויף גאלע נסים, ביי יעדען מאל ערשיינען בעגראב איך מיך פאר חרפה, ווייל איך מוז דערצעהלען מיין ארימקייט און בעטען הילף; איז דען במילא א וואונדער — האט ער אויסגעלאזט מיט א טרויריגען נגון — וואס איך זעה אזוי אויס...

אויסהערענדיג דידאזיגע טענות, האב איך ערשט פערשטאנען די גאנצע טראגעדיע פון אזא יובל-שמחה. ביי לייטען לעבען אב זשורנעלער גאנצע 50 יאהר, איידער זיי זענען זוכה צו א שטיקעל יובילעאום, ביי אונז אבער איז יעדער ערשינענער נומער א נס און ביים בעוויזען זיך פון א נומער, ווילט זיך באלד אריינפאלען אין א יובל-פרייד, עס ווילט זיך פשוט א „שהחיינו" מאכען...

יא, מיר פייערען היינט א זיבען-יעהריגען יובילעאום פון בית-יעקב-זשורנאל, עס איז ביי אונז יום-טוב אינדערוואכענס, הלוואי דעם 50-יעהריגען יובילעאום ביי א בעסערען פינאנציעלען מצב אין א פרעהליכערע שטימונג...

בית יעקב-לודז/גליון/שנה ז/גליון 050-051 a הודפס מתוך הארכיון היהודי

וואָלף יאַקאבזאָן

איום=טוב פאַר אונז אלע

צום יובל-נומער פונ'ם בית-יעקב-זשורנאַל

א.

נשים עם בפני עצמן הן (שבת ס"ב:) — „די פרויען זענען אַ פאָלק פאַר זיך". דאָס וואָרט פון דער גמרא איז מעהר ווי אַ פעסט-שטעלונג, וועלכע וויל גע-וויסע הלכות בעגרינדען, דאָס איז דער שליסעל צו אַ אַנדערע וועלט. אָט צו דער וועלט פון דער פרוי, צו אַ וועלט וועלכע סדרנט איהר לעבען נאָך אייגענע געזעצען, און סדרנט עס ריכטיג, אַזוי לענג ווי זי בלייבט אין דעם גבול פונ'ם ב—טליכען געזעץ, פון זיין תורה.

וואָלף יאַקאבזאָן
(האַמבורג)

וואָס איז די וועזענטליכע דיפערענצירונג צווישען מאַן און פרוי? אויך דאָ וויל איך אַ וואָרט פון אונזערע חכמים, וועלכעס האָט בעצם אַ ענגערן זין, צו אַ ברייטערע בעדייטונג דערהייבען. „אשה תובעת בלב ואיש תובע בפה וזו היא מדה טובה בנשים" (עירובין ב') „די פרוי פאַרלאַנגט אין האַרצען, דער מאַן מיט'ן מויל, און דאָס איז די גוטע מדה ביי די פרויען".

דער מאַן פערלאַנגט מיט'ן מויל: וואָס ער וויל האָבען דאָס פאָדערט ער, וואָס ער פערלאַנגט זאָגט ער אָפען ארויס. איהם האָט מען דאָס לשון דערצו געגעבען, זיינע געדאַנקען, זיינע פערלאַנגען און זיינע פאָדערונגען אָפען ארויסצוזאָגען. אַנדערש, גאַנץ אַנדערש, איז עס ביי דער פרוי. אירע איידעלע און אינערליכע פערלאַנגען, איהרע הייסע בענקענישען, דרימלען אויפ'ן גרונד פון איהר האַרץ, אין [illegible] פון איהר נשמה. אמת'ע פרויענקייט הייסט טאַקי זיך פון אַלעס אָפּזאָגען, וואָס דאָס לעבען גיט נישט פון זיך אַליין.

און צניעות, דער סימבאָל און דער יחוס פונ'ם אמת'ן פרויענקייט, הייסט טאַקי דעריבער קודם-כל זיך בעהערשען, עניוות, פאַרזיכט און צוריקהאַלטונג.

דער חכם אין דער סביבה פון די מענער, איז כנגד דער אשה חכמת לב אין דער שורה פון די פרויען

„אשה", פרוי, וועלכע וויל אין דער סביבה פון איהרע הבר'טעס גישט מעהר זיין, ווי איינע צווישען אַ סך, איז „טוב", איז די טרעגערין פון אַלדאָס גוטס און ברענגט יעדען גוטס. — „האשה", די פרוי, וועלכע שטרייכט אונטער איהר „איך" און שטעלט זיך און פרעגט, איז „מר ממות".

די „אשת חיל" עפענט איהר מויל מיט חכמה, און „תורת חסד" פליסט פון איהרע ליפּען, מיט איהר האַרץ פערלאַנגט זי און מיט איהר האַרץ גיט זי, דורך די חכמה פון איהר האַרץ ווירקט זי און דער העכסטער אויסדרוק פון איהר חכמה איז — חסד.

ב.

און ווייל די פרוי האָט איהר אייגענע וועלט, די וועלט, אין וועלכער דאָס האַרץ רעגירט, דעריבער זענען די דרכים, וועלכע פיהרען צום חנוך פון אַ דור פון נשים צדקניות, דרכים מיט אַ בעזונדערען מהות. דברו על לב ירושלים, זאָגט דער נביא, ווען ער וויל טרייסטען ירושלים, די האַרין צווישען די פעלקער, די פירשטען צווישען די לענדער. צום האַרצען פון דער פרוי מוז דער וועג גיין, אויב מ'וויל אַז דער ערפאָלג זאָל בליהען אויף זיין זייט. און ווען דאָס איז אָנגע-גאַנגען אין אַלע צייטען, גייט דאָס היינט טאָפּעלט אָן. היינט, ווי די פרוי וויל אין אַלע זאַכען שטיין גלייך מיט דעם מאַן, אויך אין דעם דערגרייכען צו בילדונג און צו וויסען אָן אַ גבול. דען דער טיפּ פון דער „געבילדעטער פרוי" איז בעצם נישט קיין יודישער. טיפּ כאָטש די יודישע געשיכטע קען פרויען מיט אפילו נביאות'דיגע מעלות און מיט העכסטער גייסטיגקייט. די העכסטע מתנה וועלכע ג—ט גיט דעם מאַן, איז דאָס ווייב, וועלכע וועקט איהם און טרייבט איהם צו גייסטיגער אַרבייט: ומ"ד* אשה משכלת. און ווען דער מלבי"ם אין זיין פירוש צו תהלים אין קאפּ. מ"ה זאָגט, אַז די גייסטיגע כחות שטעלט דער פסוק פאָר אין דעם בילד פונ'ם מאַן, זעהן מיר דעם כח פון ד-ר נשמה אין דער געשטאַלט פון דער בת מלך. דאָס איז דעריי-בער די אויפגאַבע פון דער אמת'ער חנוך-קונסט: די דרימלענ-דיגע כחות צו וועקען, די פעהיגקייטען אויסצובילדען און די בינה יתירה, די פעהיגקייט זיך אין דעם פנימיות פון די זאַכען, צו פאַרטיפען, מיט וועלכע ג—ט האָט די פרוי טאַלענטירט נישט פאַר דער גייסטיגער השגה נאָר פאַר דעם זעלישען געפיהל אויסצונוצען.

אלי' הנביא האָט בעצייכענט די אויפגאַבע פון דער פרוי מיט די ווערטער: „מאירה עיניו ומעמידתו על רגליו" (יבמות ס"ג.) זי „דערלייכט איהם (דעם מאַן) די אויגען, און שטעלט אויף זיינע פיס". אויף דעם אופן מוז די פרוי זיין אַן עזר דעם מאַן, זי זאָל איהם אין זיין רוחניות'דיגען שטרעבען מעורר זיין, איהם אין זיינע חומריות'דיגע מעשים שטיצען. אַזוי ווייניג ווי ס'געפעלט אונז די „געבילדעטע פרוי", אַזוי ווייניג קענען מיר זיך פאָרשטעלען, אַז די פרוי, וועלכע איז בעשטימט צו הויכע אויפגאַבען אין דער זייט פון איהר מאַן, זאָל ליידיג זיין פון יעדער גייסטיגקייט. אַזוי דאַכט זיך, אַז דער ריכטיגסטער וועג פאַר דער אמת'ער פרוי איז: דערציהונג צו האַרצענס-ביל-דונג און צו נשמה'דיגער און דאַדורך צו מיוחס'דיגער און איידעלער גייסטיגקייט.

ג.

ווי איז עס מיט'ן „לערנען" פון דער פרוי? מיר ווייסען, אַז נישט נאָר אין דער גמרא, גאָר אַלע מפרשים האָבען עוסק געווען אין דער שאלה. מיר האָבען פון איין זייט דאָס שאַרפע וואָרט פונם ירושלמי (סוטה פ"ג הל"ד) „בעסער די תורה פער-ברענען, איידער צו לערנען מיט פרויען". און פון דער אַנדערער זייט ווייסען מיר, אַז די פרויען זענען מחויב במצות הקהל, און ווי דער „קרבן עדה" זאָגט דאָרט אויפ'ן אָרט: „די פרויען קומען הערען, כדי זיי זאָלען בעגרייפען ווי די מצות ריכטיג מקיים צו זיין". מיר ווייסען, אַז דער פאָטער איז מחויב צו לערנען תורה מיט זיין טאָכטער, דאַגעגען זאָגט ר' אליעזר: כאילו מלמדה תפלות. (דאָ וויל איך אָבער בעמערקען, אַז דער תוספת יו"ט האָט אַ סך מילדערע איבערזעצונג פאַר'ן וואָרט תפלות, ווי מיר זענען געוואוינט צו איבערזעצען.) מיר ווייסען אויך, אַז די משנה (נדרים פ"ד ס"ז) רעדט פון תנ"ך אונטערריכט מיט

בית יעקב-לודז/גליון/שנה ז/גליון 050-051 a הודפס מתוך הארכיון היהודי

טעכטער איך וויל דאָ אָנווייזען אויף דעם מאמר פון הרב ר׳ שמשון רפאל הירש ז״ל (צו דברים י״א י״ט), דער עיקר אויף דעם טעם, פארוואָס דעם דרש פון בניכם ולא בנותיכם, איז געזאָגט געוואָרען אויפ׳ן „ולמדתם״ און נישט אויף דעם „ושננתם לבניך״ — און מיר דאכט זיך, אז אויף דער שאלה איבערן איכות און אויף דעם כמות פונ׳ם לערנען פון דער יודישער פרוי קען מען נישט בעסער ענטפערן, ווי אָט טאַקי מיט די ווערטער פון הירש זצ״ל: „דאָס פערשטייען און די קענטניסען פון דער יודישער תורה אויף אַזויפיל, כדי „ויראו את ד׳ אלקיהם ושמרו לעשות את כל דברי התורה הזאת״, וואָס פיהרט צום אמת׳ן יראת שמים, צו געוויסענהאַפטער געטרייקייט און צום אמת׳ן קיום המצוות געהער צו דעם גייסט און הארצענסבילדונג פון אונזערע זיהן און פון אונזערע טעכטער״.

און אין אויסנאמספאַלען, דאָרט וואו די הייסע ליבע פון א פרוי צו דער תורה האָט זי געפיהרט צום פערטיפען זיך אין דער תורה און האָט געשאפען דעם זעלטענעם טיפ פון דער „לומדישער פרוי״, דאָרט קען מען בענוצען דאָס וואָרט פונם „תורה תמימה״, וואָס ער ברענגט אין נאָמען פון ספר „מעין גנים״; דאָס וואָרט פון אונזערע חכמים, „כאילו מלמדה תפלות״ גייט נאָר אָן אין דעם פאַל, ווער ס׳לערנט מיט דער טאָכטער ווען זי איז נאָך זייער יונג, ווען ס׳קען נאָך נישט זעהן. ווי זי וועט זיך ענטוויקלען. דאָ מוז מען געוויס מורא האָבען. ווייל ס׳רוב נשים „דעתן קלות״, פערברענגען די צייט מיט הבלים. אז זי וועט אויך גיין דעם וועג. ווען מיר געפינען אָבער פרויען, וועמענס הויכער זין זיי דערצו טרייבט זיך מיט דער אַרבייט ביים הייליגען צו בעשעפטיגען, אזוי מעגען זיי אויף די בערג אַרויפגעהן, צו וואוינען ביים ארט פון זיין הייליגקייט, ווייל דאָס זענען אויסגעצייכענטע פרויען. און דער חוב איז אויף די גייסטיגע פיהרער, זיי אין יעדען אופן צו שטיצען, צו בעשירמען און צו בעשיצען.

ד

אויב מיר ווילען דעם יובילעי-נומער פונ׳ם בית-יעקב-זשורנאל א ליבע אַרויסזאָגען, קומט אונזער גרוס צוערשט צו די פרויען, וועמען מ׳דאַרף, ג—ט צוערשט, און דערנאָך זיי פאר דעם גרויסען ווערק דאַנקען. צוערשט דער פרוי שרה שעני-רער, וועלכע איז באמת אַן אשה חכמת לב. א פרוי, פון וועמענס הארץ ס׳פליסט די חכמה און דער כח-המעשה. און דער-נאָך איהרע העלפערינס, חיל פון איהרע טיכטיגע חברטעס און תלמידות, פאר וועמען ד״ר שמואל דייטשלענדער האָט געקאָנט דאָס כלי-זין. זיין גאנץ טראכטען געהט פאַר זייער ווייטער-אויסבילדען, זייער איסערליכען מצב צו דערלייכטערן. דעם וועג פון זייער לערנען אנגענעהם צו מאכען. דאָס איז זיין שטענדיגע מיה.

פאַר וואָס ליבען מיר בית יעקב? ווייל זיין ציל איז די יודישע טאָכטער — וואָס דאָס מזרח יודישקייט האָט זי כמעט געהאט פערלוירען. לויט׳ן עדות פון גדולים — צו בעזינונג אויף איהר אמת׳ן לעבענס אינהאַלט צו פיהרען. איהר א מין „לערנען״ צו געבען, וועלכעס מאַכט ריינער איהר נשמה, ווייכער איהר הארץ און איהר זין פאר יודישקייט פעסטער און אָפענער.

איין בליק נאָר אויף דעם שול-סדר פון סעמינאַר, אויפ׳ן לערנציל און אויף די ענינים, וועלכע ווערען דאָרט געלערנט, און מען זעהט באַלד, ווי דאָ ווערט אַלעס צו א תכלית העליון געפיהרט; די יונגע לעהרערינס זעליש ריינער צו מאכען, מוה׳דיג צו פערטיפען, אַז זאָלען אליין ווערען צו אַ קוואל ברכה, אַז זיי זאָלען קענען דאָס געלערנטע מיט אנדערע לערנען. יענץ חשוב׳ע וואָרט פון דער גמרא; „תלמיד גדול שמביא לידי מעשה״ האָט זיך צו אַן אמת בעוויזען ביי דער אַרבייט פון בית-יעקב אָט יענץ לערנען איז גרויס, וועלכעס פיהרט צו מעשה צו דער פאסונג פון פערזענליכקייט, און אַזוי שטעהט דער גע-

דאַנק פון בית-יעקב כמעט ווי א סימבאָל ביי בידע גרויסע אמונה-אַקטען וועלכע הייבען אָן און ענדיגען די געשיכטע פון אונזער פאָלק. ביי מתן תורה זאָגט הקב״ה: „כה תאמר לבית יעקב״ און ביי אחרית הימים, ווען משיח וועט קומען און די פעלקער וועלען זיך פערבינדען מיט ישראל און די גאַנצע מענשהייט וועט ג—ט לויבען שטעהט „בית יעקב לכו ונלכה באור ד׳.״ דאָס איז דער בטחון, אַז די פרוי מיט דער רייכקייט פון איהר נשמה, מיט׳ן ריינקייט פון איהר האַרץ, איז די היטערין פון דער ג—ט׳ס אידעע און וועט זי טראָגען דורך אַלע צייטען פונ׳ם סיני ביז אַחרית הימים.

ה

דאָס וואָס די בית-יעקב בעוועגונג האָט אַריינגענומען אַזאַ שטח און איז געוואָרען א ברכה פאַר אַלע מזרח-יודען, איז נישט נאָר אַליין דאָס פערדינסט פון די מיסדים און די מיטאַר-בייטער. די פרוי פערלאַנגט נאָר מיט׳ן האַרץ, און דעריבער ווערט איהר שטימע אין דער הייליגער צייט גאָרנישט געהערט. אַז דער בית-יעקב האָט זיך געקענט אַדורכזעצען, איז געוויס אויך דאָס פערדינסט פון די מענער, וועלכע האָבען פאַר דעם הויך פערלאַנגט, נאָך דער טבע פון די מענער „ואיש תובע בפה״. און דעריבער נישט צולעצט, א דאַנק דעם ריהרעוודיגען בית-יעקב-זשורנאַל, וועלכער איז געוואָרען צו א קול-קורא פון דער ב״י-אידעע און בנות-אָרגאַניזאַציע און וועלכעס מ׳הערט זעהר, זעהר ווייט...

ווען דער זשורנאַל פייערט היינט זיין יובל-נומער, איז דאָס אַ יום-טוב פאַר אלע וועלכע זענען אינטערעסירט און ווי-לען, אַז ב״י זאָל וואַקסען. און דעריבער ווילען מיר דער צייטונג וועלכע איז פיל, פיל מעהר ווי אַ פשוטע צייטונג. וועלכע איז דאָס גוטע געוויסען פון דער ב״י-בעוועגונג ברענגען אונ-זערע האַרציגע ברכות. אין כח המעשה, אין דעם אידעאַליזם און אין דעם מסירת-נפש פון איהר רעדאַקציע ליגט די ברכה וועלכע רוהט איבער דער אַרבייט: וברכתיך בכל אשר תעשה. מיר ווינשען, אַז ס׳זאָל זיך אין די שפאַלטען פון דעם זשורנאַל א תמיד וואַקסענדיגע און אַ תמיד שטאַרק בליהענדע ב״י אַרבייט אָפשפיגלען. און אין דער ברכה פאַר׳ן עתיד איז דער דאַנק פאַר דער אַרבייט ביז אַהער צוזאַמען פערבונדען.

אבאניר*,
לייענט,
פערשפרייט
די איינציגע אָרטאָדאָקסישע
טאג-צייטונג
„דאס
יודישע
טאגבלאט״

בית יעקב-לודז/גליון/שנה ז/גליון 050-051 a הודפס מתוך הארכיון היהודי

דר. נתן בירנבוים

ישראל׳ס התחייבות *)

די „מיסיע פונ׳ם יהדות" איז א וואָרט, מיט וועלכען מען האָט זיך מיט גאָר נישט לאַנג צוריק בענוצט, כדי א געוויסען יודישען עולם צו ווייזען דאָס יהדות אין א מין פערגילדונג, אין וועלכער זיי האָבען זיך געקאָנט שפּיגלען און וועלכע האָט דערביי נישט געשטערט זייער אַסימילאַטאָרישע תאווה. דער דאָזיגער עולם איז שפּעטער געוואָרען קלענער און זיך וועניגער גערעשט — א דאַנק דעם, וואָס

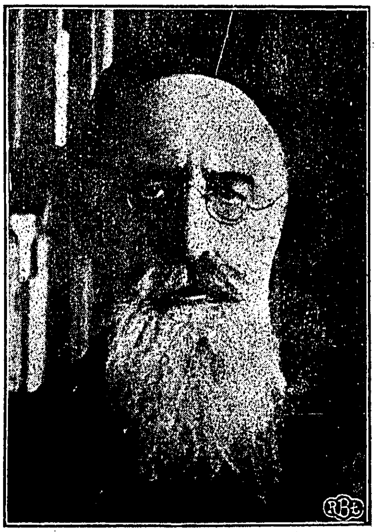

ד״ר נתן בירנבוים

א אַנדערער עולם, וועלכער האָט איהם פּלוצלינג בעגאָסען מיט געשפּעט: וואָס פּלוידערט איהר פּאַר שטותים, וועלכע זענען אייך צו גאָר נישט מחייב, בשעת דאָס יודישע פאָלק טראָגט איבער די שרעקליכע צרות פונ׳ם גלות.

אמת, די שפּעטער זענען בעיקר נישט גערעכט געווען. וואָרום, ווי שלעכט ס׳זאָל נישט זיין דער מצב פון יודען אינ׳ם גלות בנוגע זייער לעבען און זייער כבוד, און ווי נויטיג ס׳זאָל נישט זיין, אַז דער מצב זאָל בעסער ווערען — פּאָרט זענען וויכטיגער די תביעות פונם יהדות, איידער יענע דאגות. אָבער פון דעסטוועגען, דאָס געשפּעט, מיט וועלכען מען האָט מכבד געווען די מבשרים פון דער „מיסיע פונ׳ם יהדות", האָבען זיי זיך געהאַט „כשר" פערדיגט, ווייל זייער „מיסיע פונ׳ם יהדות", לויט ווי זיי האָבען זי משיג געווען, האָט אויסגעפעהלט הן יהדות, הן מיסיע. דאָס וואָס זיי האָבען אָנגערופען מיסיע, איז געווען עפּעס אַ מין לזכרון, אָהן מהות און אָהן פאָרם, אַ מיטגעשלעפּטס אָהן רצון אָדער מיט אַ האַלבען רצון, צוליב רגילות אָדער צוליב קווענקלען זיך, אויפ׳ן בעסטען אופן אַ ברי׳, וואָס איינער בעשאַפט זיך כאות נפשו אין וועלכער ס׳פעהלט דער רוח-חיים פון אַ פאָלקס-רעליגיע אויפ׳ן יסוד פון מתן-תורה און מסורה. און וואָס זיי האַבען אָנגערופען די מיסיע פונ׳ם יהדות, איז געווען אַ מין „פּאָליטיש-סאָציאַל-קולטורעלער" קאַריעריזם פון אַ יודישען פאָלק אויף אַלע ירידים, וועלכען זיי האָבען אויסגערופען מיט אַ היינטוועלטיגען קלות-דעת — אַ זאַך אָהן אחריות, אָהן ערענסטע מעגליכקייטען, אָהן אַ זמן פרעון נישט קיין ווי מען האָט געקאָנט מיינען לויט׳ן נאָמען — התפעלות׳דיגע השגה פון אַ רעליגיעזען גורל, נישט קיין קול-קורא צו דרכים און מעשים, נישט קיין נעמען אויף זיך אחריות׳ען און התחיבותען, נישט קיין שליחות אינ׳ם הארטען מיין פונ׳ם וואָרט.

נאָר דאָס בעטייט נישט, אַז ס׳איז גאָר נישט בנמצא קיין מיסיע פונ׳ם יהדות, זי איז פערהאַן און קיין שום געשפּעט פון אַ דור וואָס, איז זיך מספּיק מיט צייטישקייט און וועלטישקייט, קען זי מבטל זיין. פערהאַן אַ מיסיע פונ׳ם יהדות אָדער — כדי אויסצומיידען דאָס דאָזיגע וואָרט, וואָס האָט שוין אַ שלעכטען קלאַנג און דערמאָהנט אַ חוץ דעם נאָך אין נישט געווינשענע ענינים — אַ התחייבות פונ׳ם יודישען פאָלק, אַ התחייבות, וואָס לויט׳ן עדות פון דער תורה און לויט׳ן עדות פון דעם, וואָס א ביז אַהער מקוים געוואָרען — די השגחה האָט איהם צוגעטיי און צו וועלכען די נביאים האָבען עס תמיד מעורר געווען: היילִיגען זיך און דערמיט צו פאַרדינען פאַר זיך און פאַר אַ מענשען-ברידער דאָס „אחרית הימים", צו הייליגען זיך און דע מיט צו ווערען אַ מוסטער פאַר אַלע פעלקער. צו זיין דאָס גור פאָלק, פון וועלכען ס׳געהען כסדר אַרויס התעוררות׳ען אויף גאַ דער וועלט.

אמת, ס׳איז שוין אַ היפש ביסעל צייט אַוועק, זינט ישרא האָט געמאַכט די ערשטע טריטען כדי מקיים צו זיין זיינ התחייבות׳ן — דעמאָלט דורך זיין גובר זיין אין גאַנצען די עבוד אלילים, צווישען דעם אייגענעם פאָלק און דורך זיין גורם זי דאָס פראָגרעס פון הכרת ד׳ צווישען די אומות העולם. קי ווייטערדיגע טריטען זענען ביז אַהער גישט געמאַכט געוואָרען,- בפרט נישט בנוגע אַנ׳עליה אין ענין מדות, וואָס נאָכ׳ן ערשט נצחון דאַרף זי, דאַכט זיך, זיין דער עיקר פונ׳ם יודישע התחייבות. אַמאָל זעהט אפילו אויס, גלייך יודען וואָלטען אַציג וייט געוועזען פון זיין אַ ראַי-פאָלק ווי ווען אַמאָל. נאָר מע האָט דאָך נישט חוזר געווען פון אויסדערוועהלונג. און דאָס יהדו גופא איז דאָך דאָס אייגענע ווי פריהער הן אין תוכן הן אין מוסר איז דאָך ראוי, געגוי, ווי פריהער, דורך זיין פנימיות׳דיגע דיס ציפּלין, מקיים צו זיין זיין התחייבות אויף נייע אופנים. פערשטעה זיך, נישט עפּעס אַ יהדות, וואָס שווימט אַרום, אין געוויסע צייַ שטראָמען; נישט געבענדיג זיך צו דערקענען, אויך נישט קיי יהדות, וואָס מען האָט עס מאָדערן אויסגעפּוצט, נישט קיין אומ רעליגיעז יהדות, נאָר דאָס יהדות, דאָס אַלטע, דאָס נישט צובראָכענע און נישט פערבויגענע, דאָס נישט פאַרפאַלשעוועט רעליגיעזע, פאָלקס-פעדאַגאָגישע יהדות פון דער תורה.

דאָס אָבער, וואָס די היינטיגע נאמנים לתורה ווילען נישט אַרויס קיין גרויס חשק, צו בענוצען זיך מיט דער בעזונדערער הכשרה פונ׳ם יהדות, מקיים צו זיין זיינע התחייבות׳ן; וואָס זיי שמייכלען, וויבאַלד מען רעדט מיט זיי וועגען דער אַרבייט ביי זיך אַליין, מיט וועלכער אַ צאָהל פון גרייטע מענשען וויל מאַכען אַנ׳אָנהויב; וואָס זיי שאָקלען מיט די קעפּ, וויבאַלד מען זאָגט זיי, אַז ס׳מוזען בעשאַפען ווערען, געוויסע הנחות, כדי ס׳זאָל זיך קענען אויפהייבען דער מצב פון געפיהלען און מדות ביים יודישען כלל?... נו, מען דאַרף דעריבער נישט פערלירען דעם קוראַזש און דאָס געדולד. צי אַביסעל שפּעטער צי אַ ביסעל פריהער — וואָס מעהר פון זיי און אויך וואָס מעהר פון זייערע קינדער וועלען פערשטעהן, אַז זייער שאָקלען מיט׳ן קאָפּ איז געווען כמעט אַ מין אָפּלייקענען דאָס אויסדערוועהלטקייט, פונ׳ם פאָלק ישראל. צי אַ ביסעל שפּעטער, צי אַ ביסעל פריהער — זיי וועלען משיג זיין ג—טס פּלאַן און פאָלגען איהם מיט אַ פריידיגע שטרעבונג, די אָבער וואָס זענען שוין אַציגד דערגאַנגען דערצו, טאָרען נאָר נישט ווערען מיד, יענע מעורר צו זיין.

---

*) פונ׳ם פּראָספּעקט צו דעם נייען חודש-בלאַט „דער אויפשטייג", וואָס דער „עולים" פערלאַג געהט אַרויסגעבען.

הרב שמואל דוד לאַסקי ● באַדעגלאָזער נאַציאָנאַליזם ●

אבד"ק סאמפּאָלנאָ

לעצטענס איז אין דער יודישער פובליציסטיק אויפגעשוואומען דאָס פּראָבלעם פון אַסימילאציע, עס האָט זיך דערוועקט די פראגע: צי איז די געפאהר פון אסימילאציע, ווירקליך שוין בעוואונדען פון דער יודישער גאס, אין דער צייט ווען די פוילישע שפּראַך און קולטור, דרינגט וואָס אַמאָהל מעהר אַריין אין דעם אינערליכען לעבען פון די מאסען? צי זענען נישט אַמאָל די לויב-געזאנגען פאר די העלדען פון נאַציאָנאַליסטישען לאַגער. אַלס בעזיגער פון דער אַסימילאציע איבערטריבען, ווען מיר זעהען אז פיעל פון זיי אַליין דענקען און לעבען נישט יודיש?

די נאציאָנאליסטישע פּרעסע פּטר'ט אָפּ דאָס פּראָבלעם וואָס איז לעצטענס בעריהרט געוואָרען דורך דעם ערנסטען פּובליציסט ה' סטופּניצקי מיט אַ פּאָר וואסערדיגע פראזען, בכן די שפּראַך איז נישט דער עיקר. זי איז נאָר אַן אויסערליכע פאָרם; דאָס אַריינדרינגען פון דער לאנד-שפּראַך אין יודישען לעבען איז א נאַטירליכע ערשיינונג, וואָס איז אויך אין אַנדערע לענדער פאָרגעקומען און צוליב דעם טאַקי איז געשאַפען געוואָרען די „יודאאיסטיקא" אין פויליש, וועלכע דאַרף זיין - ווי עס דריקט זיך אויס דער „נאש פשעגלאָנד" — די „נייע תורה" וואָס זאָל פערהיטען דאָס יודישע פאָלק פון אסימילאציע.

עס פערשטעהט זיך גאנץ גוט אז די „נאש פשעגלאָנדיסטען", כאָטש זיי ווייסען אויסגעצייכענט, אז דאָס בעסטע מיטעל געגען אסימילאציע איז געוועזען און איז, די אַלטע תורה הקדושה און נישט להבדיל, די „נאָווא טאָרא" מיט איהרע „סילוועסטראָווע" און „טאַנצטשנע" אָוועדען, פונדעסטוועגען קאָנען זיי דאָך דאָס דאָזיגע אמת'ע מיטעל נישט אַנערקענען, ווייל זייער לעבענס-שטייגער איז שוין אזוי ווייט פערפרעמדט געוואָרען פון יודישען שטאם. איז שוין אזוי פיעל „קולטיווירט" און מיס-יודעאזירט געוואָרען, אז זיי קאָנען זיך שוין מעהר נישט דערקריגען צו לעבען לויט דער „אַלטער" עטיש-מאָראַלישער תורה, נישט קוקענדיג דערויף, וואָס דורך דעם ווערט אין דער צוקונפט בעדראָהט זייער אָנגעהעריגקייט צום יודישען פאָלק. זיי קאָנען בייגען פערשידענע „אַפּאַראַטעס", אָבער דאָס „לעבען" (דאָס „קולטורעלע", אין שניט פון ווילד און אנדרעיעוו) קאָן נישט גיין צוריק און זיי קאָנען נישט אַזוי פיעל אָפּפערען זיך צו בעשרענקען מיט די „וואָסטעטשניקאָווע" געזעצען פון דעם ריין-בעשיידענעם לעבען לויט דער „אַלטער" תורה, ווען אפילו דאָס זאָל זיין דאָס בעסטע און אויסגעפּרובטסטע מיטעל געגען אסימילאציע. —

צוליב אָט דער גוט בעקאַנטער „אידעאָלאָגיע" פון אונזערע „נעאָ-יודאאיסטען" איז עס גאנץ פערשטענדליך אז דאָס אמת'ע פערזיכערונגס-מיטעל געגען אסימילאציע — די תוה"ק — קאָנען זיי נישט עמפּעהלען, אָבער צו פערלייקענען דעם אמת, און אנשטאט צו אנערקענען אז אין דעם דראַנג צום פרייען וועלטליכען לעבען מיט זיין מאָדערנעם תאוה-קולט, איז דאָ אַ גרויסע געפאהר פון אסימילאציע, נעמען זיי איינשמועסען די נאַאיווע מאכען אז עס איז בעשאפען געוואָרען „אַ נאָווא טאָראַ" וואָס זאָל חלילה ערזעצען די „אַלטע" און זיכערען דעם פאָלקס-קיום, און דאָס איז שוין מעהר ווי וואהנזין.

• דער שרייבער פון די שורות האָט נאָך מיט זעקס יאָהר צוריק אין אַ אַרטיקעל א. נ. „נאציאָנאַליזם און אַסימילאַציע" (אין דער לאָדזער „יודישע שטימע") אָנגעוויזען דערויף, אַז דער הוילער נאַציאָנאַליזם, אָהן תורה, איז אויף קיין פאַל נישט אימשטאַנד אָפּצוהאַלטען דאָס נאַטירליכע אסימילאציע-פּראָצעס וואָס בעוויזט זיך שטענדיג אין דער פעלקער-געשיכטע ביי יעדער אינמיטעלבארער בעריהרונג פון א שוואַכערען פאָלקס-אָרגאַניזם מיט א שטאַרקערען, וועלכעס עס האָבען נישט געקענט פערמיידען אפילו א זעלכע שטאַרקע קולטור פעלקער ווי די גריכען און רוימער, און פון וועלכען מיר זעהען א לעבעדיגען ביישפּיל אין אַמעריקא, ווי גרעסערע פאָלקס-גרופּען מיט שטאַרקע קולטורען, ווערען איינציגווייז פערשמאָלצען אין דעם אנגלאָ-זאַקסישען קעסעל פון די פעראייניגטע שטאַטען.

אמת, דאָס איבערנעמען די לאַנד-שפּראַך און קולטור, איז שוין פאָרגעקומען אין די מערב לענדער פון לאַנג, אָבער צי האָט דאָס נישט דערפיהרט צו דער פערוויסטונג פון גאַנצע יודישע קהלות און צו דער אָנגעהויערער פערקלענערונג פון דער יודישער בעפעלקערונג? צי האָט דאָרט אַן'אנדער מיטעל ווי דת שוין בעוויזען דעם אָפּפאַל-פּראָצעס ממשותדיג געגענצוווירקען? און צי איז די „נאָווא טאָרא" אימשטאַנד צו ערזעצען אין דער הינזיכט, להבדיל, די אַלטע?

לאָמיר נעמען, למשל, די געפעהרליכסטע ערשיינונג פון דער אסימילאציע, די געמישטע התונות וואָס זענען די גרעסטע פּלאָג פאר די מערב קהלות, און זאָלען די „געזעצגעבער" פון דער „נאָווא טאָרא" ערקלערען, ווי אַזוי איז זייער „יודאאיסטיקא" בכח פון דער דאָזיגער געפאהר צו פערהיטען און וואָס צ.ב.ש. קאָן צוריקהאַלטען א הונדערט-פּראָצענטיג „נאַראָדאָווא אושוויאַדאָמיאָנעם" יונגעמאן חתונה צו האָבען מיט א פרוי פון אַן'אנדער פאָלק? רעליגיע איז דאָך ביי איהם „ווסטעטשניצטוואָ" אין „נאַראָדאָווי" קאָן ער דאָך ווייטער בלייבען. אַז דאָס אָפּפאַלען פון די קינדער, קאָן ער דאָך זיי אויך „נאַראָדאָוואָ" ערציהען. און איבעריגענס, ווען דאָס „ליבען" ווערט אַליינהערשער און בעקימט דאָס דעצידירענדע וואָרט קלערט מען דאָך שוין נישט אַזוי פיעל אַריין, ווייל ביי די נ אָ וו אַ ט אָ ר א ד י ג ע רעדוטען-לייט איז דאָך אַ כלל אַז „דאָס לעבען זינגט", און עס זינגט ווירקליך, והראי', אַז עס האָט בעוויזען צונויפצומישען דאָס בלוט פון ווארשאָיוער רב ז"ל, להבדיל, מיט דעם פון רוסישען גענעראַל רוסקי, און דער „נאש פשעגלאָנד" האָט זיך עס נאָך געהאַלטען פאַר אַ כבוד מודיע צו זיין וועגען דעם בזווג פון דער „גענעראַלאָווא רוסקאַ" ביי איהר איידעם דעם „נאַראָדאָווי" סענאַטאָר.

דאָס פּראָבלעם איז פיל ערנסטער ווי ה' סטופּניצקי שטעלט עס פאַר, ווייל אַ טיפערער בליק אין די אימפּראָוויזירטע פערהעלטנישען, זעהט נישט בלויז דעם ערשטען סטאַדיום פון אסימילאַציע, דעם שפּראַך און קולטור איינפלוס, נאָר אויך דעם צווייטען, די דעגענערירונג, וועמענס סימפּטאָמען בעווייזען דעם פסיכאָפּאַטאָלאָגישען מצב, וואָס איז עלול אין משך פון דער צייט, און בפרט ביי פריינדליכערע בעציהונגען מיט דער סביבה, זיך אַרויסצוווייזען אין פיל שאַרפערע פאָרמען, ווי די ערפאַהרונג האָט דאָס בעוויזען אין אנדערע לענדער.

אונזערע נייע תורה מאַכערס" טאָרען נישט פערגעסען, דאָס אויב מען נעמט ביי דעם יודישען פאָלק אַוועק זיין אמת'ן לעבענס-מאַרך און מען מאַכט פון איהם אַ נאַטירליך פאָלק'ל, דאַן אונטערליגט עס אויך ווי אַלע פעלקער דעם נאַטירליכען אַסימילאציע פּראָצעס, און עס נוצט נישט דאָס גריבלען זיך אָבער די אסימילאציע לעבט אָדער נישט, ווייל סוף כל סוף, פריהער אָדער שפּעטער מוז זי קומען, די „נאָווא טאָראַ" איז דאָך נישט שטאַרקער ווי אַלע קולטורען וואָס אונטערליגען דעם דאָזיגען פּראָצעס. זאָלען זיי דעריבער נישט טומלען די מחות מיט זייער „נאָוואַ טאָראָ" און זאָלען זיי דאָך מודה זיין אַז אָפּהיטען דעם קיום פון יודישען פאָלק קאָן נאָר די אַלטע, אייביג נייע און לעבענס פליסענדע, תורה הקדושה.

ארכיון אסופות

הרב
משה חיים לויא

די יודישע מוטער

הגאון רמ״ח לויא שליט״א
(פרעשאָווער רב)

קלאָר און דייטליך מאָלט אונז די תורה, דאָס בילד פון דער ערנסטער טרייער מוטער, אַ'נ'ם כאַראַקטער בילד פון רבקה, ווי ביי דער ערשטער קלאַסישער שטאַם-מוטער שרה, אַזוי זעהן מיר אויך ביי דער צווייטע די שאַרפע אויסגעפּרעגטע אייגענשאַפטען פון מוטערליכקייט.

אויך ביי רבקה'ן איז בולט צו זעהן אַז מוטערליכקייט מוז ערהאָבערט ווערען. מען מוז דערויף אַרבייטען, מיט זיך קעמפען, עס קומט נישט אָן לייכט, און מ'קאָן דערביי נישט זיין פּאַסיוו. „לפי שהי׳ יעקב ש׳מע לקול אמו נקרא בנה״. (פסיקתא בראשית). „נאָר ווייל רבקה האָט געקאָנט איינווירקען, אַז יעקב זאָל זי פאָלגען, איהר געהאָרכען, דערפאַר ווערט ער אָנגערופען א י ה ר זוהן״.

*

ווען אליעזר איז צו זיי געקומען האָט רבקה געשוויגען. חוץ וואָס איהר גוטסקייט האָט איהר ס'מויל געעפענט און געזאָגט: „טרינק, איך וועל אויך פאַר דיינע קעמלען אָנשעפּען״, חוץ דעם האָט מען פון איהר קיין וואָרט נישט געהערט. נאָר צום שלוס האָט זיך איהר אַרויסגעגליטשט פון מויל: כ'געה — איהר האַרץ זאָגט איהר אַז דאָרט ביי יצחק'ן, וועט זי איהר לעבענס-שיקזאַל געפינען. דאָרט וועט זי איהר מיסיע: צו זיין אַ ערציהערין פון אַ ניי פאָלק, קענען ערפילען, זי פערטרויט דער שטימע פון האַרץ, און זי געהט, זי ווערט געטראָגען פון הויכען בעוואוסטזיין, אַז זי איז בעשטימט מן השמים צו זיין די לייטענדע און ווירקענדע יורשת פון גרויסען אידעאַל, וואָס איז שוין דער וועלט דורך אברהם ושרה בעקאַנט געוואָרען. אויך זי וויל דעם אידעאַל דינען:

צו ערציהען אַ קינד פאַר ג—ט'ס וועגען, וועלכער זאָל דעם הייליגען אמת פון איהר מאַן, און זיין פאָטער ווייטער שפּינען.

„ותתכס, כמו ותקבר ותשבר״ (רש״י) „זי איז מיט דעמזעלבען ערנסט צו דער חופּה געגאַנגען, ווי ווען מ'געהט צו קינד, אָדער מ'געהט צו קבורה״.

געוואָלט האָט די השגחה, רבקה זאָל זיין אַן עקרה, כדי זי זאָל נישט ברענגען דעם נייעם ג—טליכען פאָלק די שלעכטע אייגענשאַפטען פון איהר פאָטערס הויז. זי האָט געמוזט בדרך נס אַ קינד האָבען, ווי שרה, — אַ נייע ערע זאָל זיך אָנהויבען פאַר דער וועלט.

טיף-האַרציג האָט רבקה געבעטען זי זאָל אַ קינד האָבען, אַזוי ווי שפּעטער חנה. אַזוי בעט אויך רבקה אויף אַ קינד, נישט בכדי צו האָבען אַ באַשעפטיגונג, אַ צערשטרייאונג, נאָר בכדי איהר לעבען זאָל אַ זין, אַ תכלית האָבען. זי זאָל וויסען צוליב וואָס זי לעבט. זי זאָל נישט בלויז נעמען פון לעבען נאָר איהם געבען, איהם דינען.

אַזאַ תפלה מוז דערהערט ווערען.

שרעקליך זענען אָבער די יסורים פון טראָגען געוואָרען, די חבלי-הריון זענען נישט געווען צום אויסהאַלטען.

און זי געהט אין בית המדרש פון „שם און עבר״ און קלאָגט זיך פאַר זיי. דאָ הערען מיר, ווי זי ברעכט אויס אין אַ פערצווייפלונג:

„ווען איך וואָלט געוויסט אַז דאָס צער פון טראָגען איז אַזוי גרויס, וואָלט'ך גאָרנישט געווען אַזוי געבעטען״.

? — — —

ווי איז דאָס מעגליך? רבקה די שטאַם-מוטער זאָל אַזוי קלאָגען איבער ק ע ר פ ע ר ל י כ ע יסורים? אָ, זי וואָס איז אויסדערוועהלט אַ פאָלק, אַ הייליג פאָלק צו ברענגען דער וועלט, זי זאָל פאַר דעם זיך אָפּשרעקען?

וועלכער אידעאַל איז אָהן וועהטאָג, אָהן קאַמף אויסגעפיהרט געוואָרען? דערצו נאָך אַזאַ אידעאַל!

און מיט וואָס האָט מען איהר דאָרט דעם שמערץ געשטילט, ווען מ'האָט איהר געזאָגט אַז צוויי פעלקער וועלען פון דיר אַרויסקומען, זי האָט דאָך אויפ'ן צער געקלאָגט און דערמיט איז דער צער נישט קלענער געוואָרען?

נאָר ווי עס ווערט ערקלערט איז איהר צער נישט קיין פיזישער געווען, זי איז מיט אַ גרויסען בשמה-שמערץ צו שם ועבר געקומען.

לויט'ן מדרש איז אין איהר אַ שווערער קאַמף פאָרגעקומען. פאַרבייגעהענדיג דורך אַ בית המדרש האָט יעקב זיך געריסען אַרויסצוקומען, און אַדורכגעהענדיג אַ קלויסטער האָט עשו געוואָלט אַרויסגעהן, דאָס איז איהר אויפּפאַלענד געוואָרען, און איהר האַרץ האָט געשראָקען:

איך האָב אַ לעבענס-אויפגאַבע אַ ניי ג—טליך פאָלק צו ערציהען. און האָב'ך אין מיר אַ מענש מיט אַ שוואַנקענדיגען כאַראַקטער, אַ „פוסע על שתי הסעיפים״. איז אַ בית המדרש לויפט ער, איז אַ קלויסטער לויפט ער ווייטער. פון אַזאַ צווייפעלדיגען, נישט בויגעוודיגען כאַראַקטער, קען קיין גוטס נישט אַרויסקומען.

און זי בעדויערט: אויב אַזוי צי וואָס האָט'ס מיר געטויגט?

האָט מען זי געטרייסט, אויסגערעדט איהר: שרעק זיך נישט דו האָסט אַ צווילינג, אמת איינער געהט אין קלויסטער. דערפאַר אָבער האָסטו אין דיר אַ צווייטען, יעקב, אין איהם וועסטו די פערווירקליכונג פון דיין אידעאַל געפינען.

אַ צופרידענע, בערוהיגטע און גליקליכע איז זי פון דאָרט געגאַנגען און מיט שמחה, די קערפּערליכע יסורים ווייטער געטראָגען.

געגלויבט צו השי״ת: עס איז נישט אַ יי נ ע ר. — — —

ווען רבקה האָט געזעהן די שקיעה פון עשו'ן, אַז ביי איהם ווערען איהרע חלומות צושטויבען, וואַרפט זי זיך מיט'ן גאַנצען ברען פון מוטער-ליעבע צו יעקב'ן — „ורבקה אוהבת את יעקב״. — אָהן אַ שום טעם, אָהן סיבות. זי האָט ליב יעקב'ן ווייל זי מוז איהם ליב האָבען. ער איז אַ חלק פון איהר „זיין״, ר'איז מעהר, ער איז זי אליין. איהר דופק קלאַפּט אין איהם...

יעקב וועט איהר לעבען אַ צורה געבען, ער איז דער ציל פון איהר שטרעבען, ער וועט איהר אידעאַל פערווירקליכען.

(סוף פון אַרטיקעל ועה זייט 38)

בית יעקב-לודז/גליון/שנה ז/גליון 050-051 a הודפס מתוך הארכיון היהודי

"דאס בלוט פונ'ם נביא..." ד"ר. בנציון פעסלער

דר. בנציון פעסלער

אוז עס קומט זייי נבואָה: — — — דער שונא באַגליקט...
מ'ו שטויב און אין אַש ירושלים שויז ליגט...

... און דאָרט אין בית־מקדש זידט בלוט טיף אוזברייט...
נבוזראדז, דער פעלדהאַר, מיט שטוינעז דאָס זעהט,

ז בלייד דער כהז שעפּטשעט: „אָ, האַר —
דאָ ליגט דערמאָרדעט דער נביא פוז צער!"

דאָ לאַכט פול שפּאָט דער פעלדהאַר דערצו: —
דאָס בלוט פונ'ם נביא, ד י ד ברענג א י ד צו רוה !! — — —

יי צו די סאָלדאַטעז ווינקט שטרענג זייז בליק, —
י יאָגען אוז ברענגען צעהי זקנים צוריק,

צעהי זקנים פוז יהודה'ס איידעלסטעז שטאַם, —
זייער בלוט זויגט די ערד אַזוי שטיל ווי א שוואָם...

אָר דאָס בלוט פונ'ם נביא זידט טיף אַלץ און ברייט...
בוזראדן, דער פעלדהאַר, מיט שטוינען דאָס זעהט,...

און נאָכאַמאָל ווינקט זיין גרויזאַמער בליק —
זיי יאָגען און ברענגען צעהן יונגפרויען צוריק,

עהן יונגפרויען, ריין ווי ליליען אין וואַלד,
ייער בלוט אין דער ערד פאַררינט זיך גאָר באַלד,...

נאָר דאָס בלוט פונ'ם נביא זידט טיף אַלץ און ברייט...
נבוזראדן, דער פעלדהאַר מיט שטוינען דאָס זעהט...

וי צום דריטענמאָל ווינקט ער, גרויזאַם און האַרט, —
אָ ברענגט מען צעהן קינדער ווי פויגעלעך צאַרט...

די עזרה איז פול שוין מיט מאַרך און בלוט...
דאָס בלוט פונ'ם נביא, עס שווייגט אַלץ ניט,

דאָס בלוט פונ'ם נביא זידט טיף אַלץ און ברייט,
נבוזראדן, דער פעלדהאַר, מיט שטוינעז דאָס זעהט...

דאָ וואַרגט איהם פאַרצווייפלונג, זיין אָטעם געהט שווער:
„דו בלוט פונ'ם נביא, וואָס ווילסטו נאָך מעהר"?...

„דו בלוט פונ'ם נביא, האָב מיטלייד מיט מיר, —
מיין בלוטיג תּלינות דערשטיקט מיך שוין שיער!" — — —

און זעה, ווי נאָר זיין וואָרט פאַרקלינגט,
פערלעשט זיך דאָס בלוט און זינקט... און זינקט...

דאָס בלוט פונ'ם נביא פול אַנגסט זיך צוגעהט...
נבוזראדן, דער פעלדהאַר, מיט שוידערן דאָס זעהט...

— — — — — — — — — —
— — — — — — — — — —

און פון ווייט, ווי אַ בת־קול, קלאָגט פאָלקס־געוויין...
דעם פעלדהאַר נבוזראדן האָט מעהר קיינער געזעהן... — — —

ארכיון אסופות

בית יעקב-לודז/גליון/שנה ז/גליון 050-051 a הודפס מתוך הארכיון היהודי

אַ פיגור, וואָס איז געוואַקסען צוזאַמען מיט דער בעוועגונג.

מיט אַ צעהנדליג יאָהר צוריק האָט זיך איהר אַ חלום געחלומט, און אַ דאַנק איהר מסירת-נפש, און אָפּערוויליגקייט, איז דער חלום אין אַ ווירקליכקייט פערוואַנדעלט געוואָרען. אָבער פון אַ חלום זאָל ענטשטעהן אַ ריזיגע בעוועגונג — דערפון האָט זי זיכער נישט געאַהנט — די מוטער פון אַ צעהנדליגער טויזענד בית-יעקב קינדער.

און זיי ווייסען עס, די גליקליכע יוּדישע קינדערלעך, ווער עס האָט זיי אַזוי גליקליך געמאַכט. דער נאָמען פון דער דאָזיגער וואונדערבאַרער פרוי שוועבט שטענדיג אויף זייערע ליפּען מיט אַ ברכה, אַ ברכה, וואָס פליסט פון אַ צאַרטער קינדערישער נשמה.

זייט דער ערשטער קליינער פערזאַמלונג פון עטליכע און פערציג צוהערערינס, מיט אַ ביטול - שמייכעל אויף די ליפּען, ביז דער בנות - אגודת-ישראל קאָנפערענץ אין לאָדז, וואו אַ אַרמעע פונקטליכע הונדערט שטאָלצע בעוואוסטזיניגע יודישע טעכטער אין שלוחות פון אַ גאַנצען פרויען-כלל האָבען געשלונגען יעדעס וואָרט דורשטיגע איהרע פשוטע, האַרציגע און עהרליכע רייד — וואָסער מרחק!

בית-יעקב און בנות-אגודת-ישראל איז היינו הך — איין זיידענע שנור ציהט זיך פון'ם פיער-יעהריגען קינד, וואָס קומט אָן אין דער שולע, ביז דער עלטערער יודישער פרוי, וואָס פיהלט אויף זיך די אחריות פאַר'ן כלל ישראל.

און דער נאָמען שרה שענירער, שיינט ווי אַ אָרעאַל איבער דער דאָזיגער היסטאָרישער בעוועגונג.

מיט קליינע קינדער איז נאָך עפּעס דאָ וואָס צו מאַכען, אָבער מיט דערוואַקסענע — האָט אַמאָל שרה שענירער געזיפצט, (אַמאָל, ווי לאַנג איז עס, אַ יאָהר פינף, זעקס און נישט מעהר), אָבער דאָס איז געווען געזאָגט געוואָרען מחמת ע נ י ו ו ת, מחמת ב ע ש יי ד ע נ ק יי ט, ווער ווייסט נישט פון דער בעשיידענקייט פון דער דאָזיגער, גרויסער פרוי — גאַנצע לעגענדעס וועבען זיך דאָך וועגען דער דאָזיגער בעשיידענקייט — „מיט קליינע קינדער איז נאָך עפּעס דאָ וואָס צו מאַכען” — און אויב עס איז דאָ וואָס צו מאַכען מיט קליינע קינדער, זענען מיר געהאָלפען. אַ יונגער בענייטער פרויען-דור איז ענטשטאַנען, וואָס ווייסט גאָר-נישט פון דער שפלות פון זייערע עלטערע שוועסטערן און מוטערס. נאַטירלעך קומט עס די הכרה אין זייערע ריינע הערצלעך, אַז אַ יודיש קינד דאַרף י ו ד י ש זיין, און דאָס איבריגע קומט דאָך ממילא, ווייסען מיר דאָך, אָז די גרעסטע השפּעה אויף עלטערן האָט נישט קיינער, נאָר זייערע אייגענע קינדער.

דאַרפט איהר אפשר אַ ראי'? — געהט אין דער ערשטער בעסטער בית-יעקב-שולע צום ערשטען בעסטען קינד, און פרובט מאַכען אַ פּאַראַלעל ווי אַזוי עס האָט זיך געלעבט אין הויז פון איהרע עלטערן איידער דאָס קינד איז אָנגעקומען אין דער בית-יעקב שולע, און ווי עס לעבט זיך איצטער אונטער דער השפּעה פון — — פרוי שרה שענירער...

און בסך-הכל, אַ איינגעשרומפּענע גלות-פרוי, וואָס פיהלט זיך צופיל בעלאַסטעט פון דער שווערער משא, וואָס די השגחה האָט אויף איהר אַרויפגעלעגט, און זי בויגט דעם רוקען און טראָגט דעם שווערען עול מיט געדולד, מיט ערנסטקייט, און מיט אינערליכער שמחה.

וואָס פאַר אַ ליבשאַפט עס פערמאָגט די דאָזיגע פרוי צו איהרע קינדערלעך, צו די קליינע ווי צו די גרויסע, ווי אַ געטרייע מאַמע שיצט זי איבער זיי, שטראָפט זיי גוטמוטיג, מוטערליך, האַרציג, פערלירענדיג דערביי אַ טרעהער, ווי אַ באַרימהאַרציגע מוטער, ווען עס טהוט וועה דער צער פון געשטראָפטן קינד, און וואָס מעהר דאָס קינד ווערט געשטראָפט אַלץ שטאַרקער איז די ליבשאַפט פון קינד צו דער מוטער.

אַ גרופּע פון די ערשטע קראָקאָווער בית-יעקב-שילערינס פון פרוי שענירער — אין יאָהר תרפ״ג

גענוג געווען בלויז איין בליק צו וואַרפען אויף דער קאָנפערענץ אין לאָדז, בעת אויף דער טריבונע איז געשטאַנען פרוי שרה שענירער און גערעדט, כדי צו איבערצייגען זיך ווי געעהרט און געאַכטעט און געליבט זי ווערט ביי דער ערוואַכענדע יודיש רעליגיעזער טאָכטער.

נישט מיט קיין דרשות, מיט קיין רעפעראַטען קומט זי צו איהרע קינדער, די צונג לעגט זיך איהר נישט צו רעדען די היינטיגע מאָדערן-קינצלערישע שפּראַך, נאָר ווי איינע פון אונזערע פאָלקס-מוטערס ווינשט זי איהרע קינדער, אַז זיי זאָלען פאַר זיך נעמען אַלס ביישפּיל אונזערע אמהות, שרה, רבקה, רחל און לאה.

מעהר האָט זי נישט וואָס צו זאָגען די גרויסע פרוי. עס זענען נאָך נישט געשאַפען געוואָרען קיין ווערטער פאַר דער שפּראַך פון אַ מוטערליך האַרץ, ווען זי קוקט זיך אום, און זעהט אַרום זיך, אָהן עין-הרע, אַזוי פיל גוטע און וואוילע קינדערלעך...

אַהן ווערטער, אָהן שעהן-קלינגענדע פראַזען, אָהן מליצות, אָהן איבעריגע פּקחות און המצאות, וואָס אַמוזירען אַזוי שעהן דעם היינטיגען מענשען. פרעמד זענען עס איהר די דאָזיגע ענינים, זי ווינשט נאָר איהרע קינדערלעך, אַז זיי זאָלען זיין ווי אונזערע אמהות, — פרום, בעשיידען, באַרימהערציג, שטאָלץ און אָפּפערוויליג פאַר יודישקייט.

אַ בעשיידענע יודישע פרוי, וואָס פיהלט נישט, אַז זי איז אין אַ פ י ג ו ר פערוואַנדעלט געוואָרען, אַ ה י ס ט אָ ר י ש ע פיגור, וועמענס נאָמען עס שוועבט אויף די ליפּען פון טויזענדער, צעהנדליגער טויזענדער יודישע טאַטע-מאַמעס מיט אַזוי פיל עהרפורכט!..

בית יעקב-לודז/גליון/שנה ז/גליון 050-051 a הודפס מתוך הארכיון היהודי

לאה די רעטעניש

(א פאַרצייטיגע ווינדערליכע מעשה)

אונזער געטרייע מאַמע — האָבען מיר איהר אין דער ישיבה גערופען, און אַזוי איז זי טאַקע געווען פאַר אונז אַלעמען און פאַר'ן גרויסען בית המדרש, אין וועלכען מיר האָבען געלערנט. מיר האָבען איהר האַנד געשפירט אין יעדער ווינקעלע און דאָך האָבען מיר זי זעלטען ווען געזעהן. זומער פאר בעגינען פלעגט זי זיך שטיל, שטיל אַריינקומען אין בית המדרש, אַריינברענגען וואַסער אין האַנט-פאַס, אויפהענגען דריי-פיר קלאָרע האַנטיכער, אַנשטאט די נעכטיגע, וועלכע זי פלעגט מיט זיך צונעמען, אויסקעהרען ציכטיג-ריין דאָס בית המדרש און אויספוצען אויך אָפט אונזער שיכוואַרג; ווינטער-צייט פלעגט זי פריה-פארטאָג אויך די אויוועגס אויסהייצען. פרייטאָג פאַרטאָג פלעגט זי געבען יעדען פון אונז שוין אָנגעגרייטע פרישע וועש, וועלכע זי פלעגט אליין אויסוואַשען און פערצערעווען; אַמאָל פלעגט אויך עמיצער פון אונז געפינען נעבען זיך פרייטאָג פריה אַ ניי העמד, אָדער אַ פריש מלבוש'ל, און געוואוסט האָבען מיר אַלע, אז דאָס טהוט די אַלטע לאה, כאָטש זעלטען ווער פון אונז ס'האָט זי געזעהן, אָדער דאַנקען איהר פאַר איהר געטרייער מיה פאַר אונז, אַמאָל פלעגט זי אינמיטען טאָג אויך עמיצען פון אונז עפיס ברענגען; איז אָבער דאָס פנים ביי איהר געווען אַזוי פערבינדען, אַז מיר האָבען איהם בשום אופן נישט געקאָנט זעהן. מיר האָבען אָבער בעמערקט, אַז ווען זי גֶעהט פערביי דעם ארון הקודש, פאַלט זי צו צו די טרעפ פאַר איהם און קושט זיי, דערביי הערט זיך אַ טיף-שווערער זיפץ אַרויסרייסען ביי איהר פון האַרצען.

ווער איז געווען דידאָזיגע פרוי? — ווען מיר פלעגען פרעגען וועגען דעם ביים משמש, פלעגט ער זיך אָפּפטר'ן מיט א זיפץ: „אָ, ס'איז אַ כשר'ע נשמה!" און ווען מיר פלעגען פרובען פרעגען וועגען איהר ביי די בעלי בתים, פלעגען מיר יעדעס מאָל בעקומען אַ ענטפער: „ש—ש—ש, ס'איז נישט אייער זאַך!" — צו פרעגען ביי אונזער ראש ישיבה, דעם שטאָטישען רב, האָט זיך קיינער פון אונז נישט געוואַגט, און אָט איז לאה געווען פאר אונז אַ רעטעניש, און אונזערע חברים פלעגען נאָכ'ן פערלאָזען די ישיבה שרייבען אין זייערע בריף צו אונז:

— לאָזט גריסען דער גרויסער רעטעניש אינזערער, דער געטרייער מאַמע לאה!

אָבער אָט איז געקומען אַ טאָג, ווען מיר האָבען זיך דערוואוסט דעם סוד פון דער רעטעניש. אין אַ געוויסען אָווענד, שוין שפעט נאָכ'ן „שעור", איז דער רב אַריינגעקומען אין בית המדרש און האָט ערנסט געזאָגט:

— לאָמיר זאָגען תהלים פאר האשה לאה, וועלכע איז געפעהרליך קראַנק געוואָרען.

און ווען לאה איז אין א פאָר טעג ארום געשטאָרבען, איז דער רב געגאַנגען מיט אַלע ישיבה-בחורים מלוה זיין איהר. אויפ'ן קבר האָט ער „קדיש" געזאָגט, דערנאָך האָט ער געהייסען די יתומים פון אונז „קדיש" זאָגען, און דאַן האָט ער „מלא רחמים" געמאַכט און האָט זיך ביטערליך צעוויינט.

אַון ווען מיר האָבען שפעטער געפרעגט ביים רב, ווער די פערשטאָרבענע איז געווען, האָט ער שווער אָפּגעזיפצט און געענטפערט:

— זי איז געווען אַ שוועסטער פון מיינעם אַ יוגענד-חבר, איהר געשיכטע איז זעהר א טרויעריגע. איך וועל זי אייך דערצעהלען שפעטער, ווען איך וועל האָבען דערויף אנ'ערלויבעניש:

— פון וועמען ברויכט איהר דען, רבי, אַנ'ערלויבעניש צו בעקומען?

— פרעגט נישט. שפעטער וועט איהר עס שוין וויסען.

עטליכע וואָכען זענען אַריבער און ענדליך האָט אונז איינמאָל דער רב איינגעלאַדען צו זיך נאָכ'ן שיעור, און אָט וואָס ער האָט אונז דערצעהלט:

— דאָס איז געווען מיט א יאָהר פערציג צוריק. איך בין נאָך דעמאָלט געווען א יונג בחור'ל און איך האָב געלערנט אין דער ישיבה אין מ. צווישען מיינע חברים איז געווען איינער א בחור, נחמן האָט ער געהייסען; איך בין געווען צוגעבינדען צו איהם אהבת נפש. זיין פאָטער האָט געוואוינט אויפ'ן ישוב, אַ מייל פינף-זעקס אונטערן שטאָט. ער האָט געהאַלטען א קרעטשמע און איז געווען אַ תקיפער יוד. נחמן איז געווען אַ גרויסער מתמיד און געהאט אויך אויסגעצייכענטע פעהיגקייטען, דערצו איז ער געווען תמיד אַ פרעהליכער, א מונטערער און האָט ליב געהאַט צוזאָגען א גלייכווערטעל, פון וועלכען מיר פלעגען אַלע זיך קייקלען פאר געלעכטער. אָבער אָט איז אין איהם פלוצלינג פאָרגעקומען אַ שינוי: ער איז געוואָרען טרויעריג, מרה-שחורה'דיג, אין מיטען לערנען פלעגט ער זיך פערטראַכטען און בלייבען זיצען ווי פערשטיינערט; בשעת'ן דאַווענען פלעגט ער ביטערליך וויינען. אַמאָל פלעגט ער שפעט אין דער נאכט פערמאַכען די גמרא און זיך נעמען זאָגען תהלים מיט אַזוי פיל האַרץ און מיט אזא געוויין, אַז א שטיין וואָלט צוגעהן פון זיינע בכיות. מיר האָבען דערויף אויפמערקזאַם געמאַכט אונזער ראש ישיבה, אָבער אויך ער האָט נאָר טרויעריג אָפּגעזיפצט און געזאָגט:

— אָרים קינד, אומגליקליך קינד! אַ שרעקליך אומגליק שוועבט איבער זיין קאָפּ...

מיט'ן דאָזיגען אומגליק האָבען מיר זיך באלד געדאַרפט בעקענען.

ס'איז געווען אין רעכטען מיטען ווינטער. אין חודש שבט, שבת ביי טאָג, דער הימעל איז ריין, נישט פערוואָלקענט, אָבער די זון שיינט, ווי איינגעהילט אין אַ נעפעל, און איהרע שטראַהלען לייכטען, אָבער זיי ווארימען נישט. אין דרויסען האָט דער פראָסט געברענט — פייער; אין דער לופטען האָבען אין די שטראַהלען פון דער זון זיך געטראָגען דין-דינינקע פראָסט-קערנדלעך, וועלכע האָבען געשיינט מיט די וואונדערליכסטע קאָלירען. איז ווער אדורכגעגאַנגען די גאס, האָבען זיי זיך באַלד געזעצט ביי איהם אויף דער באָרד, אויף די וואָנסען און אויפ'ן קאָלנער, ווי דער ווייסער מן אין דער מדבר. מיר ישיבה בחורים זענען זיך געזעסען אין בית המדרש אַרום דער וואַרימער הרובע און געהערט דעם שיעור. אַלע ווייליע פלעגט פון דרויסען אַריינקומען אַ אַנדערער יוד, מיט קאָלנער, באָרד און וואָנסעס בעדעקט מיט פראָסט; מיר האָבען אָבער אויף קיינעם נישט אכטונג געגעבען, ווארום ווען אונזער רבי פלעגט זאָגען שיעור, זענען מיר אלע געווען מיט לייב און לעבען ווייט-ווייט אויף די ברעגען פון בבל, וואו מען פלעגט לעבען מיט אַ קב חרובין (אַ מעסטיל באָקסען) ביז'ן צווייטען, און מען האָט גאָרנישט געוויסט, וואָס איז עס אזוינס—פראָסט, אונזער ראש ישיבה האָט געוויסט, ווי אזוי צו דערהאלטען די אויפמערקזאַמקייט פון יעדען פון אונז; צו איינעם פלעגט ער זיך פלוצלינג אקעהר טהון מיט אַ הארבער קשיא, צו א צווייטען — מיט אַ טיפער ערקלערונג, צו אַ דריטען — מיט אַ מלתא דבדיחותא, מיט אנ'אויפמונטערנדען גלייכווערטעל, און אָט איז יעדערער פון אונז געווען פערטיפט אינ'ם שיעור און האָט די וועלט ארום גאָר נישט געזעהען און געהערט. דער רבי אַליין פלעגט זיך אמאָל טיף פערטראַכטען אין מיטען וואָרט, דערביי פלעגט ער זיך אונטערזינגען מיט אַזא מתיקות, אַז מיר האָבען שוין געוויסט, דאָס אָט-אָט וועלען מיר הערען עפּעס אַ נייע המצאה, און פלוצלינג.

— באָם, באָם, באָם!

בית יעקב-לודז/גליון/שנה ז/גליון 050-051 a הודפס מתוך הארכיון היהודי

ס'קלינגט דער גלאָק פון דער גרויסער רוסישער צערקווע, וואָס אויפ'ן מאַרק.

— באָם, באָם, באָם! —

און ווידער אַמאָל:

— באָם, באָם, באָם!

מיר אַלע זענען פון אָרט אויפגעשפרינגען.

— האַ, וואָס איז עס, צי נישט אַ שרפה?

— זיצט—האָט דער רבי טרויעריג געזאָגט — זיצט, ס'איז נישט קיין שרפה...

געוויסט האָבען מיר אָבער, אַז ווען אָט דער גלאָק קלינגט, איז אָדער ס'איז אַ שרפה, אָדער מען פיהרט עמיצען צום שמד, רחמנא לצלן. וואָס זשע זאָל עס זיין יעצט?

אַון אָט זעהן מיר, ווי אונזער חבר נחמן איז געוואָרען בלאַס און שוואַרץ אין פנים, קוים וואָס ער האַלט זיך אויף די פיס.

און דער גלאָק האַקט דערווייל אָהן אויפהער!

— באָם באָם, באָם!

ווי אַ יונג שעפעלע, וואָס מען האָט איהם די פיס אונטער-געהאַקט, איז אונזער חבר אַנידערגעפאַלען און האָט גע'חלשט.

— וואַסער, וואַסער! — האָט מען גענומען שרייען פון אַלע זייטען. אין בית המדרש איז געוואָרען אַמהומה; מען האָט זיך גענומען מונטערן דעם גע'חלש'טען; אָט האָט ער די אויגען געעפענט און האָט זיך שווער אָפגעאָטעמט, און דער גלאָק אין דרויסען האַקט נאָך אַלץ אָהן אויפהער:

— באָם באָם באָם!

אונזער חבר האָט ווידער גע'חלש'ט.

— אָרים אומגליקליך קינד — האָט דער רבי, שיער נישט וויינענדיג געזאָגט — טראָגט איהם אַריין צו מיר אין שטוב און שיקט נאָך אַ דאָקטאָר...

זעקס וואָכען — האָט אונזער ראש ישיבה דערצעהלט ווייטער — איז אונזער חבר נחמן דעמאָלט געלעגען קראַנק אויף אַגעהירען-אָנצינדונג. מיר אַלע חברים זיינע האָבען פון זיין בעט נישט אָבגעטרעטען. באַלד זענען אויך זיין פאָטער און מוטער פון דאָרף געקומען, און דאָס, וואָס מיר האָבען זיך דערוויסט דאַמאָלס, האָט פאַר אונז קלאָר געמאַכט. ווי שרעקליך עס איז ווירקליך געווען אונזער חבר'ס אומגליק. איין איינציגע שוועסטער האָט ער געהאַט, לאה האָט זי געהייסען. שען, קלוג און געראָטען אַ'ן זי געווען. אַ טרייסט פאַר איהר פאָטער, אַ גוטע האָפנונג פאַר איהר מוטער און אַ ליבהאַרציגקייט פאַר'ן איינציגען ברודער איה-רען. דער פאָטער איז אין דאָרף שטענדיג געווען פערנומען מיט זיינע עסקים, די מוטער האָט געהאַט איהרע עסקים, און דאָס יונגע קינד איז זיך געוואַקסען איינע אַליין אין אַ פרעמדער, נישט-יודישער וועלט. שפעט, צו שפעט האָט זיך דער פאָטער געכאַפט, אַז ער האָט גאָרנישט געזאָרגט פאר דער ערציהונג פון זיין טאָכ-טער. דעם זוהן האָט ער געלאָזט לערנען, די טאָכטער—גאָרנישט. פאַר'ן זוהן האָט ער אַ חבר בעקומען, פאַר דער טאָכטער האָט ער עס נישט געהאַלטען פאַר נויטיג. און אָט האָט ער אין אַ פינס-טערען פריהמאָרגען זיך געכאַפט, אַז זיין טאָכטער איז נישטאָ, פערשווינדען געוואָרען, ווי אין וואַסער אַריין. לאַנג, האָט דער אומגליקליכער יוד זיין איינציגע טאָכטער געזוכט. ביז ער האָט זיך ענדליך דערוואוּסט, אַז מען וועט איהר אין גיכען אָפשמד'ן, כדי חתונה צו מאַכען מיט אַ פרעמדען...

און אָט האָט דער גלאָק געקלינגען, דען גרויס איז געווען אין יענער פרעמדער וועלט די פרייד, ווען מען האָט אַ פרישע יודישע נשמה געפּ̈נ:ען, און בעת דאָרט האָט דער רוסישער פּאָפּ מיט שמחה און גדלות זיין אַרבייט געטהון איבער אַנ'אומוויסענד יודיש קינד, האָט זיך דאָ, אַרום אונז, געבראָכען דאָס האַרץ פון איהר יונגינקען ברודער און אַ העלדיש פייער האָט זיך אין זיין מוח אָנגעצונדען, און וועיט-ווייט אין דאָרף זענען אַ יודישער פאָטער און מוטער אויף דר'ערד געלעגען און זיך די האָר פון קאָפּ געריסען, דען וויסט און פינסטער איז זייער וועלט געוואָרען, גאָר פלוצלינג, גאָר אונערוואַרטעט...

זעקס גרויזאַמע וואָכען האָט נחמן געשוועבט צווישען טויט און לעבען און, ווען ער איז ענדליך געזונד געוואָרען, איז ער געווען נאָר אַ שאָטען פונ'ם געוועזענעם מונטער-פרעה'ליכען נחמן, און אַ שאָטען. איז אויך געבליבען פון זיין פאָטער און מוטער.

— און ווי לעבט מען יעצט ווייטער? — האָט נחמן ביים ערשטען אַראָפגאַנג פון בעט געפרעגט ביי אונזער רבי'ן.

— שטאַרק זיך, מיין קינד, פאָהר אין אַ ווייטע ישיבה און לערן, און דער אייבערשטער וועט דיר העלפען.

— און נחמן האָט געפאָלגט און ער איז אַ גרויסער יוד געוואָרען, — האָט אונזער ראש ישיבה גערעדט, ווי פאַר זיך.

— און וואו געפונט ער זיך יעצט? — האָבען מיר גע-שפאַנט געפרעגט.

— איהר ווייסט עס אויסגעצייכענט: דאָס איז דער גרויסער רב פון ד'...

— און זיין שוועסטער?

— אָט דאָ קומען מיר צום עיקר — האָט דער ראש ישיבה דערצעהלט ווייטער. — צעהן יאָהר זענען אַריבער נאָך איהר שמד נחמן איז שוין דאַמאָלס רב געווען אין ד. איינמאָל, שפעט אין דער נאַכט, איז צו איהם אין שטוב אַריינגעקומען אַ פרוי און האָט זיך געוואָרפען איהם צו די פיס:

— רבי, ראַטעוועט מיך!

און נחמן האָט איהר תיכף דערקענט.

— לאה, מיין ליב-האַרציגע שוועסטער, שטעה אויף וואָס איז מיט דיר?

— איך בין נישט ווערט צו רופען זיך דיין שוועסטער; אַ דינסט וויל איך ערגיץ וואו זיין, נאָר ביי יודען, נאָר צווישען יודען, איך בין אַ שענדליכע פערברעכערין... זאָג מיר, וואו זענען זיי?...

— אונזער טאַטע מאַמע לעבען שוין מעהר נישט — האָט נחמן טרויריג געזאָגט.

— אָ, דאָס האָב איך זיי אַוועקגע'הרג'עט! — האָט די פרוי אויסגערופען מיט אַ שרעקליכען יאָמער — וואָס טהוט מען? ווי לעבט מען? וואו נעמט מען אויף זיך דעם טויט?

— שוועסטער — האָט נחמן געזאָגט — דאָס... וועגען דעם זאָלסטו גאָר נישט טראַכטען. דאָס וואָלט געווען אויך אַזאַ פער-ברעכען, ווי דער ערשטער. לעב ביי מיר. די וועלט נויטיגט זיך אין גוטע מעשים. און אויך דער רבונו של עולם זאָגט פאַר זיי אַ דאַנק, פערצווייפעל נישט.

— ביי דיר לעבען! ניין, ניין, כ'האָב שוין גענוג פער-זינדיגט זיך געגען דיר, דו ביסט צו-גוט, צו-ריין פאַר מיר, איך בין גאָרנישט ווערט אין דיינע ד' אמות צו שטעהן.

— זאָג דאָס נישט, מיין שוועסטער, אַזעלכע זאַכען קאָן דער אויבערשטער אַליין ריכטען, און ער איז אַ רחום וחנון. בלייב ביי מיר, און מיט דער צייט וועלען אַלע דיינע ווינדען פערהיילט ווערען.

— ביי דיר בלייבען! איך וועל עס גאָר נישט קענען. די גרעסטע שטראָף לייג אַרויף אויף מיר, נאָר נישט דאָס. יעדער ציכטיגער בליק דיינער וועט, ווי גליהענדע שפיזען מיר דאָס האַרץ דורכשטעכען. ניין, ניין, נאָר נישט ביי דיר. אַ העליש פייער ברענט ביי מיר אין האַרצען. ס'האָט מיך נישט געלאָזט צו-רוה אויך דאָרט, וואו מען האָט מיין נשמה מטמא געווען. אָ, דו ווייסט נישט, ווי זינדיג איך בין...

לאַנג איז נחמן פערטראַכט געזעסען און ענדליך האָט ער זיך אויפגעהויבען און געזאָגט: — קום, מיר פאָהרען!

אין אַ פאָר טעג אַרום האָט נחמן געבראַכט זיין שוועסטער לאה צו מיר אין שטאָט. דאָ איז זי צוריק אַ יודישע טאָכטער

(סוף אויף זייט 20)

ארכיון אסופות

בית יעקב-לודז/גליון/שנה ז/גליון 050-051 a הודפס מתוך הארכיון היהודי

דאס אייביגע ליד

יחיאל פיינער

(ערצעהלונג)

א מתנה דעם יובל-העפט
פון בית-יעקב-זשורנאל

דעמאָלט, דעמאָלט, אין די בין-השמשות'דיגע מאָמענטען, ווען עס פערבלאָנדזשעט דער געדאַנק אויפ'ן שיידוועג פון צווייפעל און האָפנונג, און עס ברויזט אזוי שרעקליך דאָס הארץ פאר תשוקה צום מיסטעריעזען אונענדליכקייט.—

דעמאָלט פלעגט ער אַ טרייסט ביי זיין גיטארע זוכען. אין די לירישע טענער, וואָס האָבען זיך טיילווייז צוגאָסען אין אַ סימפאָניע פון זיסע חלומות, פלעגט ער זיך תמיד אָנשטויסען אין אזאַ בת-קול, וואָס האָט איהם געגלעט און געצערטעלט, איהם אויך געגאָסען שמעקענדיגען באַלזאַם אויף די בלוטיגע ווינדען פון זיין האַרץ. זיין קערפער פלעגט דאַן זיין אונבעוועגליך, די אויגען ג-טליך פערחלומט, די רעיונות פערקראָכען העט ווייט-ווייט, בלויז זיינע צאַרטע פינגער פלעגען נערוועז טאנצען פון איין סטראָנע צו דער צווייטער ווי די שפרינג-פעדער.

ארכיון אסופות

תמיד פאר די זונען-אונטערגאנגען בעגעגענט מען איהם אין נאָהנטען וועלדעל, זיצען צופיסענס פון א בערגעל מיט זיין שטענדיגע געטרייע חבר'טע — די האַרפע, פעסט געדרוקט צום האַרצען, און ביינאנד חלומ'ן דעם לעבענס-טרוים צושפילענדיג דערביי דאָס לעבענס-ליד...

ס'לאָזט זיך באַלד מערקען. אַז אין דעם עלענדען האַרץ קומט פאָר אַ שרעקליכער געפיהלען-קאַמף אויף לעבען און טויט, ס'לאָזט זיך אויך מערקען אין די נערוועזע מעלאָדיען, וואָס יאָגען איינס דאָס אנדערע, כאָטש איינצושלינגען, אַז עס האָבען זיך מסתמא ביי איהם אין הארצען גראָד פערזאַמעלט אַמענגע גרויליכע קשיות און סתם מחשבות, וואָס שטורמען און פייניגען. אָט-אָט וועט פלאצען דאָס געדולד און דער שטילינקער בעשיידענער נזיר, וועט זיך פערוואַנדלען אין אַ ווילדע בעסטיע...

צום גליק געפינט ער זיך אין געזעלשאפט פון זיין געטרייע בעגלייטערין—די האַרף, וואָס איז מיט ריטם פיל שטאַרקער ווי די אַלע ווילדע מחשבות און מיט איהרע זיסע טענער פערענטפערט זי קונציג די אלע בייזע קשיות, וואָס האָבען נאָר וואָס געפייניגט מיט אזא זיכערן ברען און פעסטען טעמפעראַמענט, זי טוליעט איהם אין איהר שויס, ווי אַ געטרייע מוטער, מאכט איהם שענער, העכער, טוט איהם באַשירמען פון די אַלע בייזקייטען, וואָס האָבען נאָר וואָס געלויערט אויף זיין נשמה, פערוויגט איהם אין אַ מיסטיש זיסקייט פון איהרע מעלאָדיען און פערפליהט מיט איהם העט, ווייט-ווייט, דאָרט ווי ס'קושען זיך הימעל און ערד...

דרום טאקי האָבען זיך זיינע ערשט מיט בלוט-פערלאָפענע אויגען צוריק אויסגעלייטערט און קוקען מיט אַ ליבליך ווייסקייט, קוקען אין ווייטען אונענדליכקייט און זעהן שענער, ווייסער, העלער, צאַרטער און צוויי טרעהרען ווי פערל, קייקלען זיך פון זיי אַזש אַראָפּ און פאַלען אויף דעם מיסטעריעזען נפש, וועלכעס ער דריקט איצט נאָך מיט מעהר ליבע צום האַרצען און זיינע ליפען קוים שעפשען, מירמלען:

— האָסט מיך געראַטעוועט!...

הארכיון היהודי

אָבער איצט?

איצט, ביי וועמען זאָל ער אַ טרייסט זוכען? שוין פערלוירען איז איהם געגאַנגען זיין ליבע גיטאַרע, אַ בייזער צפון-ווינט האָט זי ביי איהם צוגערויבט און אין די האַרבסטיגע אָווענטען בעגעגענט מען איהם צווישען די גרויזאַמע בערג און אימהדיגע טאָלען, שפּאַנען אַ פערזינקענער אין טרויריגע מחשבות; דאָס טרויערט ער נאָך זיין געטרייע. זיינע טרוימעריש אויגען דריקען אויס אַזויפיל צער און ווייטאָג, נישטאָ מעהר פאַר וועמען דאָס ביטערע האַרץ אויסצוגיסען, נישטאָ ביי וועמען אַ טרייסט צו זוכען... בלאָנקעט ער אזוי אַרום אַ איינזאַמער, פון זיין האַרץ טריפען בענקענדיגע טראָפען בלוט, און זיינע פייניליכע אויגען גראָבען שמערצליך צווישען די שראָדלעס זאַמד און זוכען, זוכען...

דעמאָלט בעגעגנען איהם די צייט-קינדער מיט חוזק-בליקען און פרעגען:

— מענש! אָפגעלעבטער, וואָס זוכסטו, אויף די וויסטע פוסטעס? מאָל אונז אויס, וואָס דיין האַרץ בעגערט און מעגליך אַז מיר'ן דיר ס'קענען אומקערען.

אַ פריינדין אַ לעבענס-בעגלייטערין האָב'ך געהאַט און ס'טרעהרען זיך ביי איהם דערביי די אויגן, אין די אומעטיגע שעה'ן, פון מיין לעבען, ווען עס צאנקט דאָס נשמה-פלעמל, אָט-אָט און ס'ווערט פערלאָשען אָדער ווען, ס'ווערט שטורמיש און ברוגז די געדאַנקען-פאלעס און נעמען שווימען איבער די האַרץ-ברעגען, אָט-אָט פאַלסטו אין איהרע פרעכערישע אָרעמס, און ווערסט פערזינקען אין איהרע ליידענשאַפטליכע תהומות, דעמאָלט פלעג איך געהן צו מיין פריינדין פאַר איהר אויסגיסען מיין ביטער האַרץ און ביי איהר זוכען טרייסט און האָפנונג.

זי פלעגט מיך דאַן נעמען אין איהר שויז, פון איהר מויל האָבען זיך געגאָסען שנירלעך, שנירלעך פערלדיגע מעלאָדיען, און ס'האָט מיך אַזוי דערקוויקט, אַזוי דערפרישט.

איצט —

עלענד, איינזאַם בין איך געבליבען, איהר הייסט איך זאָל זי אייך אויסמאָלען; איז דען פערהאַן דער פענזעל וואָס זאָל בכח זיין זי צו מאָלען, איהר קאָנט נאָר אין דמיון אַרויסרופען דאָס געשטאַלט וואָס זאָל זיך בילדען, ווי אַ געשטאַלט פון אַ פערכשופטע פרינצען, וואָס פיטערט שאָף אויף די הויכע בערג פון תימן, איהר קאָפּ-שאַל ווי אַ באַנד גינגאָלד אויף וועלכען ס'קרייזלט זיך לאָקען-סאמעט שוואַרץ ווי די ראָב, די אויגען ווי טויבען ביי די ברעגען פון וואַסער, זיי וואשען זיך אין מילך און זיצען אויף אַ דערפילונג, די ליפען שמאָלינקע רויזען, וואָס טריפען מיט בשמים און איבערגאנגס-געווירצען, די לענדען גילדענע ויילען געגאָסען אין תרשיש, געפינטעלט מיט די איידעל-שטיינער, וואָס רופען זיך ספיר און ישפה.

— אָט דאָס איז מיין פריינדין, מיין אינטימע, איהר קינדער פון צייט...

אַ ועפיר-ווינטל האָט דעמאָלט געבלאָזען ווען פלוצים ס'האָבען זיך פון ערגיץ דערהערט לירישע סיאָנען, וואָס שוועבענדיג אינ'ם ליידיגען חלל, האָבען דערנאָך זיך צוגאָסען אויף די ווילדע סטעפּעס:

עס טרויערט עס יאָמערט,
עס ביטערט, עס קלאָגט,
נאָך מיר אַ פריינד —
ווען עס נאַכט ווען עס טאָגט.

*

אָבער ווען אין בעסטיאַלע מאָרדען,
שונד און רציחה אלע פערזינקען,
זאָל ווער נאָר שטראָפען אַביסעלע מוסר'ן
מ'איז איהם שוין גרייט צו דערטרינקען...

ביי אזעלכע מענשליכע ליידען
און גייסטיגער פערניכטונג,
האָב איך נישט געמוזט אייך אויסמיידען
און זוכען ריינקייט פאר מיין דיכטונג?

איצט, דיין מענש האָט פערדאָרבען
ריהר מיך נישט אָן מיין קינד
ביז אויך גייסטער וועט האָבען ערוואָרבען
דערווייל זאָל אויף מיר בלאָזען אַ ווינט...

א צומישטער מיט אַרויסגעשטאַרצטע אויגען איז געשטאַנען

בית יעקב-לודז/גליון/שנה ז/גליון 051-050 a הודפס מתוך הארכיון היהודי

עמוד 18 מתוך 50

דער פּריץ פון „שוואַרצער גבורה״

(בעאַרבייט לויט'ן מדרש)

ספעציעל פאַר'ן יובל-נומער

אין גרויסען צירק-זאַל „וועלט און לעבען", וואו עס קעמ-
פען צווישען זיך, ראַנגלען און פעכטען זיך, טאָג און נאַכט
אָהן אויפהער, שטאַרקערע און שוואַכערע אַטלעטען—איז אַצינד
אַ געשפּאַנט איינגעהאַלטענע שטימונג. עס דאַרף ערשט
פאַלען די דעציזיע וועגען דעם מעכטיגסטען בעזיגער.

אויף דער אונענדליך גרויסער אַרענע זענען זיי אויפגעטרעטען די פופצעהן שטאַרקסטע פון דער וועלט. די ריזען, מיט פערשידענע גרימאַסען, שטרענגע און מילדע, אכזריות'דיגע און באַרימהערציגע בליקען קוקען פון זיי אַפּויער. און אלע זענען זיי אהערגעקומען זיך פאַרשטעלען פאַר'ן קעניג שלמה, ער זאָל זיי פּרובען, עקזאַמענירען, און זיין דעציזיע אַרויסזאָגען, ווער ס'פערדינט דעם פּריז פון שטאַרקסטען שלאַגער.

טיף פערדוקט אין אַ ווינקעל פון דער גרויסער און בּרייטער צירק-אַרענע, זיצט אויף זיין שטוהל דער קעניג שלמה, און מיט זיין דורכדרינגענדען בליק נעמט ער יעדען פון זיי בעזונדער, אַ דורך. און זיין לייכט אויער איז אָנגעשטרענגט צו פערנעמען יעדען מינדסטען שאָרך און אָטעם-צוג פון די פאָרגעטרעטענע.

און עס טרעט אויף, אַ פּאָר טריט פאָראויס, דער ערשטער פון די פופצעהן. ער שטעלט זיך פאַר פאַר'ן קעניג מיט'ן נאָמען — ת ה ו ם (אָפּגרונד), און עפענדיג אַ ברייט צעצויגען מויל, זאָגט ער:

— דער שטאַרקסטער מאַן פון דער וועלט איז נישט קיינער נאָר איך. עס האָט נאָך מיך קיינער נישט בעזיגט. דאַגעגען ווער עס פאַלט נאָר אַמאָל אַריין אין מיינע הענט, דער קומט שוין פון מיר צוריק נישט אַרויס.

באַלד דערויף רוקט זיך אַרויס דער צווייטער, שטעלט זיך פאַר מיט'ן נאָמען—ע ר ד, און אָפּאַנירט:

— איך בין נאָך מעכטיגער ווי דער הער. דען איך האָב איהם בעצווינגען און, האַלט איהם פסדר אויסגעלעגט אויף די לאָפּעטעס, רייטענדיג אויף זיין רוקען.

און עס שטעלט זיך אויף מיט אַ פערריסענעם קאָפּ דער דריטער, וועלכער שטאַרט אַרויס העכער פאַר זיינע חברים, שטעלט זיך פאָר מיט'ן נאָמען — ב א ר ג, און רופט זיך אָפּ:

— עס איז נישט אַזוי ווי דער הער האָט אַט דאָ געזאָגט, אַט רייט איך אַרום אויפ'ן רוקען פון דעם ה' ערד, און בין שטענדיג איבער איהם, פון אויבען.

דערויף טרעט שאַרף אַרויס, דער פערטער. האַקט אָפּ קורץ און שאַרף זיין פּזמון, און זאָגט:

— מיין נאָמען איז א י י ז ע ן. איך שווער דיר, גרויסער קעניג, דאָס איך האָב שוין צענדליגער אַזעלכע העלדען די קעפּ צושמעטערט.

די אַטמאָספערע ווערט ה י צ י ג ע. עס רייסט זיך פון אָרט מיט פערפלאַמטע פויסטען, אַ פיפטער הער, ער שפּריצט פון מויל, מיט פינקען פייער, און פעס'ט זיך:

— מיין נאָמען איז — פ י י ע ר. און איך פערזיכער דיר, מיין האַר קעניג, דאָס אין מיינע פויסטען זענען שוין טויזענדער אַזעלכע צעשמאָלצען געוואָרען ווי פּוטער.

דערויף רייסט זיך אָפּ פון אָרט ווי אַ געוויטער, דער זעקסטער הער, און צעברויזט זיך מיט זיין קול ווי אַ כוואַליע:

— ביטע! וואַסער—איז מיין נאָמען, און שטאַרקער בין איך ווי דער ה' פייער. איך נעם מיך אונטער שוין צו בעווייזען עס דאָ אויפ'ן אָרט, ווי איך וועל איהם בעזיגען און אונטער מיין דרוק, אונמעכטיג מאַכען.

יאָ — דונערט אַרויס מיט זיין קול דער זיבעטער —דער ה' וואַסער איז שטאַרק, אָבער איך טראָג גאַנצע מאַסען אַזעלכע אויף מיינע פּלייצעס, און לויף מיט זיי, שוועבענדיג אין דער לופטען. געוויס קענסטו מיך, האַר קעניג,—וואָלקען איז מיין נאָמען.

און עס צעשטורעמט זיך דער אַכטער.

— אָהאָ! דרך ארץ אַביסעלע! איין בלאָז איך טהו אויף איהם, און ער צעפליהט זיך אַז עס בלייבט נישט פון איהם קיין זכר, דער ה' קעניג קען מיך נישט? — ווינד איז מיין נאָמען.

און עס שטעלט זיך אויף שטאָלץ דער ניינטער, ציהט זיך אויס גלייך ווי אַ סטרונע, און לאַכט זיך ציניש זיין פּאַרגענגער אין די אויגען אַריין:

— אָבער מיר, קען אויך דער ה' ווינד פון אָרט נישט ריהרען! דאָס רעדט די וואַנט — פערענדיגט ער זיין זאַץ, און שטענדיג צו דער זייט פון קעניג.

און עס שטעלט זיך אויף פון זיין אָרט דער צעהנטער, פערנויגט זיך דושענטעלמעניש, בעגריסט זיך מיט'ן קעניג, דערלאַנגענדיג איהם די האַנד, און לעגט אַוועק אויפ'ן טיש זיין וויזיט-קאַרטע, אויף וועלכער עס איז אויפגעשריבען מיט גאָלדענע אותיות זיין נאָמען — מ ע נ ש.

און ער רופט זיך אָן איידעל און קאָרעקט-שמייכלענדיג ציילענדיג די ווערטער פון מויל:

— און איך, מענש, בין נאָך שטאַרקער פון בערג און אייזען, פון פייער און וואַסער, ווינד און וואָלקענס. איך טויזענדער אַזעלכע ווענד האָב איך שוין מיט מיין קאָפּ אַדורכגעבויערט און געלעכערט. שוין טויזענדער אַזעלכע ווענד האָב איך אויפגעבויט און צעלעגט, אַ שפּאַס, אַ געלעכטער ביי מיר אַזעלכע זאַכען!

פערנייגענדיג זיך, האָט ער זיך צוריקגעזעצט אויף זיין אָרט. דאָ האָט זיך פון צווישען די פערזאַמעלטע אַרויסגעשלייכט,

---

דער טרומער, און געקוקט אין דערווייטענס ווי עס ליגט זיין גיטאַרע, אַ קעניגליכע, איהרע אויגען האָבען געלויכטען ווי די בליצען אין די וויסטע סטעפּ און אַ זענפטיג ווינטעל האָט געבלאָזען אויף איהרע גילדענע פעדים און דערביי אַרויסגערופען אַזעלכע מיסטישע טענער.

אָך ווי שעהן, ווי ערהאַבען!—האָט ער געמורמעלט, מעהר האָט ער זיך נישט געקענט איינהאַלטען, פערגעסען איהר געבאָט און אינסטינקטיוו אַרויפגעפאַלען בענעצענדיג זיך דערביי מיט זידיגע טרעהרען:

אָ, דו ביסט דאָך מיין איינציגער טרייסט אין די אומעטיגע שעה'ן, פון מיין לעבען די ערלייזערין פון מיין נשמה-פיין:

— טציק-טצאַק — — — און באַלד נאָכאַמאָל — — —

טשיק-טשאַק — — —

ארכיון אסופות

האָבען געפּלאַצט איינס נאָכ'ן אַנדערן די סטרונעס און זי איז געבליבען ליגען — די האַרפע אויף דער ערד אַנ'אויסגעגאַנגענע... ברר... האָט ער אַזש אַ שרעקליכען קרעכץ געטהון און דערפיהלט ווי זיין האַרץ ווערט צעריסען. דאָס מויל האָט געשוימט און די שוואַרץ-אַפּלען האָבען זיך ביי איהם איבערדרעהט, בלויז די פערשטייפטע אַרויסגעשטאַרצטע הענט זיינע, האָבען זיך געקלאַמערט מיט אַ אומענשליכען כח דעם הוילען קערפּער פון זיין קרבן...

באַלד האָט זיך דערהערט אַ גסיסה-כאַרכלען און אַ טויט-געראַנגעל, קוים קוים האָבען נאָך דעם ד י כ ט ע ר ס ליפּען געשעפּטשעט:

„ווי דו ווערסט שטאַרבען וועל איך אויך שטאַרבען און דאָרט וועלען מיר זיין בעגראַבען..."

בית יעקב-לודז/גליון/שנה ז/גליון 050-051 a הודפס מתוך הארכיון היהודי
עמוד 19 מתוך 50

ס! אַ אומבאַשטימטע געשטאַלט מיט אַ גרימאַסע לײַדנדיק
ם. זיך פאָרגעשטעלט מיט׳ן נאָמען — ל י י ד ע ן, און ווײַזנ־
מיט׳ן פינגער אין דער זײַט פון מענטש קורץ געזאָגט:

— אָט דער גבור, דער מענטש, קורטשעט זיך פאַר יסורים
ן וועלקט פאַר דער צײַט, אונטער דעם דרוק פון מײַן לאַסט.

און עס ברעכט אויס דערויף מיט אַ שיכּור געלעכטער
ער צוועלפטער הער, קײַכענדיק פאַר געלעכטער און זיך
טאַטשענדיק אויף די פיס שטעלט ער זיך פאָר, דאָס זײַן נאָמען
איז — ו וי י ן, און דאָס ער נעמט זיך אונטער זײַן שטאַרקען
פאַרגענגער אונשעדליך צו מאַכען, און זײַן זכר פון דער וועלט
אויסצומעקען.

און עס כראָפּעט מיט זײַן קול, וואָס געהט פון האַלז ווי
פון אַ זעג אַרויס, דער דרײַצענטער הער, סאָפּענדיק שווער:

— עה! עה! עה! ש ל אָ ף — איז מײַן נאָמען. איך האָב
שוין פיל אַזעלכע חכמים, דעם טשאַד פון קאָפּ אַרויסגעטריבען.

מיט פּאַמעליכע שווערע טריט, דערנעהנטערט זיך דאַן
דער פערצענטער הער, גענעצט פויל, און שעפּטשעט שטיל,
קוים וואָס מען הערט איהם:

— ק ר ע נ ק, איז מײַן נאָמען, שוין נישט אין איין
אָנפאַל, האָב איך דעם פריהערדיגען הער בערויבט און אויס־
געפּלינדערט. איך בין אַ ברי׳ אַ מזיק, אַזעלכע פריצים [illegible]
געלעך אויסצורייבען.

דער י״ה׳ קרענק, ציהט זיך צוריק אויף זײַן אָרט, פאַלט
מיד אַרײַן אין זײַן שטוהל, און אויף דער אַרענע טרעט אַרויס,
אַ הויכער הער אײַנגעהילט אין אַ שוואַרצער פעלערינע, וועלכער
יאָגט פון זיך מיט שרעק און אנגסט אויף אַלע אַרומיגע. אַ
פּלוצלינגער פּחד בעפאַלט אַלעמען, אויך דער קעניג האָט זיך
אַ טרייסעל געטהון, און פעסטער זיך אָנגעהאַלטען אין זײַן
שטוהל.

— איך בין דער מ ל א ך ה מ ו ת — רעדט שטײף דער
הער אין שוואַרצען — איך בין דער האַר איבער אַלעם, אַלע
האָבען בײַ מיר דעם סוף, און איך נעם יעדען צו די נשמה.
מיט ווען דער ה׳ קרענק מאַטערט זיך אַוועק יאָהרען, לעג
איך אַוועק אַ פאַרטיגער במשך איין סעקונדע. און ביטער איז
דער טויט פון מײַן האַנד — האָט האַרט פערענדיגט דער פופ־
צענטער הער.

— — — — — — — — —

אַ ווײַלע הערשט אַ פערגליווערטע שטילקייט איבער אַלעם.

לאה די רעטעניש

(סוף פון זייט 17)

געוואָרען, און דאָ האָט זי אַ יאָהר דרײַסיג געפיהרט אַ לעבען
פון אַ נ׳אָרימער יודישער וועשען, וועלכע קיין ילוד אשה, אויסער
מיר, האָט נישט געקענט.

— און נחמן? — האָבען מיר געפרעגט.

— ער פלעגט תּחלת קומען אַמאָל בעזוכען זײַן שוועס־
טער; אָבער ווען ער האָט דערזעהן, ווי שווער עס איז איהר
אין זײַן געגענוואַרט און ווי זי האָט זיך ביסלעכווײַז בערוהיגט,
האָט ער אויפגעהערט צו קומען, נאָר וואָס איך מוז איהם
שרײַבען וואָך־וועכענטליך אַ גרוס פון איהר.

— אײַנמאָל — האָט דער רבי זײַן ערצעהלונג געענדיגט
— איז לאה אַליין אַריבערגעפאָהרען קיין ד. צו איהר ברודער,
אָבער אין שטוב איז זי צו איהם נישט אַרײַנגעקומען, נאָר
אונטערן פענסטער בײַ איהם פלעגט זי שטעהן שעה׳ן לאַנג
און קוקען, און קוקען... און דאַן איז זי צוריק אַהער געקומען
אַ גליקליכע, אַ גליקליכע. איהר ערשטער וויזיט איז געווען דאָ
בײַ מיר שפּעט אין דער נאַכט אין שטוב ווען זי איז אַרײַנ־
געקומען צו מיר שטיל, שטיל און געזאָגט:

— רבי, כ׳האָב מײַן גן־עדן אויף דער וועלט געזעהן!

דער קעניג ווען מען די געדאַנקען הויבען אָן ביסלעכווײַז צוריק צו
דינען, נאָך דער נאָר וואָס איבערגעלעבטער שרעק, צוליב דעם
אויפטריט פונ׳ם שוואַרצען הער — וויל זיך שוין פּאַסען, און
ענדליך איהם אַנערקענען דעם פּריז פון „שוואַרצער גבורה״. מאָ־
מענטאַל אָבער, עפענט זיך אַ זײַטיגע טהיר און עס קומט אַרײַן
כמעט שוועבענדיג, אויף די שפּיץ פינגער, אַ מאָדערנע לוקסוס־
אַרטיגע געקליידעטע פרוי, און מיט אַ קאָקעטיש שמייכעל אויף
די רויט־געפאַרבטע ליפּען, ווענדעט זי זיך צום קעניג, און בעט
דאָס וואָרט.

דער קעניג, קוים שטאַמלענדיג, פרעגט איהר מיט פער־
וואונדערונג: האָט איהר דען נאָך וואָס צוצוגעבען?

יאָ — ענטפערט זי מיט אַ פעסטע שטימע — דער ה׳ מלאך
המות האָט דאָ געזאָגט, דאָס ביטער איז דער טויט פון זײַן האַנד,
און ער פּרעטענדירט דעריבער אַלס דער אײנציגער קאַנדידאַט
אויפ׳ן פּריז, מוז איך איהם אַמשאַרפסטען אָפּאָנירען, און איך
פערזיכער קאַטעגאָריש, דאָס זײַן מאָמענטאַלער טויט אײנמאָל אין
זיבעציג יאָהר, איז צוקער־זיס, לגבי דעם וואָס איך פערביטער
דאָס לעבען און מאַך דעם טויט דעם מאַן פיער און צוואַנציג
שעה אין מעת לעת, און זעכציג סעקונדען אין יעטוועדער שעה.
אַלעמאָל מיט אַנדערע צייט פאָדערונגען. מאָדע פערלאַנגען א.אַ.וו.
כּסדר אָהן אויפהער, אַ שלאָגענדען בעווייז, קענט איהר האָבען
דערפון, וואָס פיל, פיל מאָל ווינשט זיך ליבערשט דער מאַן, דעם
טויט פון מלאך המות׳עס האַנד. און קומט מיט מיר וועל איך
אײַך איבערצייגען, דערמיט וואָס איך וועל אײַך ווײַזען, די אונ־
געהויערע צאָהל זעלבסטמאָרדען וואָס איך האָב שוין פערורזאַכט,
ווען מען האָט דעם „שוואַרצען הער פון טויט״ (איראָניש!)
אויפגענומען ווי אַ גואל, אַ ערלייזער פון מײַנע הענד. און דאַן
וועט איהר שוין אַלע מוזען מודה זײַן דאָס דער פּריז פון דער
היינטיגער דעבאַטע פאַלט מיר צו. איך און נאָר איך, האָב איהם
כּשר פערדינט.

פערשנורעוועדיג די ליפּען, פערנויגט זי זיך לייכט, נעמט
אַרויס דעם האַנטבײטעל און פערגלייכט זיך די פריזור אין שפּי־
געלע, אָפּטרעטענדיג אַ פּאָר טריט אויף הינטערווײַלעכטס.

צוליב דאַמען־עהרע האָבען זיך אַלע פופצעהן הערען אויפ־
געהויבען פון די פּלעצער, און איהר געבעטען זיצען.

— — — — — — — — —

דער קעניג שלמה אַלס אָפיציעלער געשוואוירענער פּראָ־
טאָקאָליסט פון „וועלט און לעבען״־צירק (קיין צווייטער האָט
זיך נישט אַזוי גוט געפאַסט צו דעם פעראַנטוואָרטליכען אַמט, ווי
דער קעניג), האָט גענומען פון טיש אַ שווערען דיקען באַנד „ג ע־
ז אַ מ ע ל ט ע פּ ר אָ ט אָ ק אָ ל ע ן״, אויף וועלכען עס איז גע־
ווען אויפגעשריבען מיט רויטען בלײַשטיפט אויף די טאָוולען, דאָס
העברעאישע וואָרט — „קהלת״, און אין דעם זיבעטען קאַפּיטעל
פּאַזיציע זעקס און צוואַנציג אַרײַנגעטראָגען אין פּראָטאָקאָל פאָל־
גענדע שורות:

„און איך געפין איין דאָס נאָך ביטערער ווי דער טויט —
איז די פרוי, וואָס איז פול מיט לאָקער, אַ נעץ — איז איהר
האַרץ, און שטריק זענען איהרע הענד. דער גליקליכער פון ג־ט,
ווערט בעשירמט פון איהר, און דער זינדיגער ווערט דורך איהר
בעצוואונגען״.

די מאָדערנע לוקסוס־פרוי האָט בעקומען דעם פּריז פון
„ש וו אַ ר צ ע ר־ ג ב ו ר ה״...

ל. שיף

בית יעקב-לודז/גליון/שנה ז/גליון 051-050 a הודפס מתוך הארכיון היהודי

די געשיכטע פון יהודית

(דאס ערשטע מאָל איבערזעצט אין יודיש
פון מגילת-יהודית)

ד.

און ווען עס האָבען געהערט די בני-ישראל, וואָס אין לאַנד יהודה אַלץ וואָס האָליפאַרנעס, דער פעלד-האַר פון אַרם האָט געטהון צו די פעלקער פון אַרום; אַז ער האָט חרוב געמאַכט די טעמפּלען פון זייערע געטער און ער האָט זיי צורויבט, האָבען זיי זיך זעהר שטאַרק דערשראָקען, ווייל זיי האָבען זיך געטראַכט: טאָמער וועט ער־טהון צו ירושלים און צו ג—ט׳ס הויז דאָס איי־גענע, וואָס ער האָט געטהון צו אַלע פעלקער, ווייל עס זענען באָכנישט געווען לאַנג די טעג, וואָס זיי האָבען זיך צוריקגעקעהרט פון גלות, און עס האָבען זיך איינגעזאַמעלט אַלע מענשען פון יהודה צו רייניגען די הייליגע כלים און דעם מזבח. און זיי האָבען געשיקט מענשען צו די גרעניצען פון שומרון און צו די שטעט: בית-חורון, בלמון, יריחו, חובה, און יעזר און צום טאָל שלם און זיי האָבען פערפעסטיגט אַלע שפּיצען פון די הויכע בערג. און זיי האָבען אויפגעשטעלט מויערען אַרום די אָפענע שטעט, און זיי האָבען אָפּגעשניטען די תבואה און אַריינגעפיהרט עסענוואַרג אין די שטעט.

און אליקום איז געווען אין יענער צייט כהן גדול אין ירושלים. און ער האָט געשיקט בריף צו די איינוואוינער פון בתול און בית-שמש, וואָס ביי יורעאל נאָהנט פון דעם פליין דותים. און ער האָט זיי בעפוילען צו היטען דעם איבערגאַנג פון די בערג, וואָס אויפ׳ן וועג פון יהודה. און ער האָט זיי געזאָגט: אויב איהר וועט היטען דידאָזיגע בערג וועט איהר מיט אַ קליין ביסעלע מענשען אויפהאַלטען דעם פיינד אַריינצודרינגען אין לאַנד אַריין, ווייל דער וועג איז שמאָל אפילו פאַר צוויי מענשען אַדורכצוגעהן. האָבען די בני ישראל געטהון אַלץ וואָס אליקום האָט זיי בעפוילען און די עלטסטע פון פאָלק, וואָס אין ירושלים.

און דאָס גאַנצע פאָלק האָט געשריגען צו ג—ט, און זיי האָבען געפייניגט זייערע לייבער, זיי און זייערע ווייבער און קינדער און דאָס לייב פון זייערע בהמות. פון דעם געדינגענעם ביז צום לייב-קנעכט, וואָס מ׳האָט געקויפט פאַר געלד, איז גע־גאַנגען אָנגעטהון אַ זאַק אויף די לענדען. און אַלע איינוואוינער פון ירושלים, מאַנסבילען און ווייבער און קינדער זענען געפאַלען אויף זייער פנים פאַר׳ן היכל פון ג—ט און זיך אַרויפגעוואָרפען אַש אויפ׳ן קאָפּ און פערדעקט מיט אַ זאַק דאָס מזבח. און זיי האָבען געבעטען צו ג—ט, דעם ג—ט פון ישראל און זיי האָבען געזאָגט: מיר בעטען דיך ג—ט, גיב נישט אונזערע ווייבער און קינדער צום רויב אין אנדערע שטעט און קהלות צו פערוויסטונג און דיין בית המקדש צו טומאה, צו דער פרייד פון אַלע פעלקער. האָט ג—ט געזעהן זייער פּיין און דערהערט זייער געשריי.

און אלע איינוואוינער פון יהודה און ירושלים האָבען דריי טעג נישט געגעסען און נישט געטרונקען און דער כהן גדול אליקום און אַלע כהנים, וואָס דינען פאַר ג—ט זענען געווען אָנ־געטהון אין אַ זאַק און מיט אַש אויפ׳ן קאָפּ האָבען זיי מקריב געווען די קרבנות און די נדרים פון פאָלק און זייערע נדבות, און זיי האָבען געבעטען צו ג—ט, אַז ער זאָל זיין לייטזעליג צו זיין פאָלק ישראל.

ה.

און עס איז געזאָגט געוואָרען צו האָליפאָרנעס׳ן דעם פעלד־האַר פון אַשור אַזוי צוזאָגען: די בני ישראל האָבען אָנגעזאַמעלט חיל און בעוואָפענטע וועלען זיי זיך דיר אַקעגענשטעלען. און זיי האָבען אויך פערפעסטיגט די שפּיצען פון די בערג דיר צו שטערען אויפ׳ן וועג, און שטרויכלונגען האָבען זיי פערלעגט אויף די שטעגען. האָט געברענט זיין צאָרן און ער האָט גערופען די שרים פון עמון און מואָב און אלע אויפזעהערס, וואָס אויפ׳ן פאַס ביים ים און ער האָט צו זיי געזאָגט: זאָגט מיר, איהר מענשען פון כנען, ווער איז דאָס פאָלק, וואָס זיצט אין די בערג, וואָס זענען זייערע שטעט, וואָס איז זייער קראַפט, ווער איז זייער קעניג, ווי זעהט אויס זייער חיל, און ווער זענען זייגע פעלד־הערן. פאַרוואָס האָבען זיי זיך צו מיר געוואָנדען מיט׳ן באַקען און זיי זענען מיר נישט אַקעגען געגאַנגען, ווי אַלע איינוואוינער, וואָס ביים ברעג פון ים?

און אַכיור דער פעלד-האַר פון די בני-עמון האָט געענט־פערט אַזוי צו זאָגען: זאָל מיין האַר צוהערען די רייד פון זיין קנעכט און איך וועל דיר זאָגען דעם משפּט פון דעם פאָלק, וואָס זיצט צווישען די בערג און קיין ליגען וועט נישט אַרויסגעהן פונ׳ם מויל פון דיין קנעכט.

דאָס דאָזיגע פאָלק איז אַרויסגעגאַנגען פון לאַנד כשדים און איז געגאַנגען וואוינען אין פּדן-ארם, ווייל זיי האָבען נישט געוואָלט דעם ג—ט פון זייערע עלטערן אין לאַנד כשדים. און זיי האָבען פערלאָזט די געזעצען פון זייערע עלטערן און זיי זענען געגאַנגען דינען דעם ג—ט אין הימעל, וואָס זיי האָבען דערקענט, און ווייל מ׳האָט זיי פון דאָרט אַרויסגעטריבען זענען זיי אַנטלאָפען קיין פּדן ארם און דאָרט געוואוינט אַסך טעג. און עס איז געווען, ווען זייער ג—ט האָט זיי געבאָטען אַרויסצוגעהן פון זייער איינוואנדערונגס-לאַנד און וואַנדערן צום לאַנד כנען, און זיי האָבען זיך דאָרט בעזעצט און זיי האָבען געהאַט אַ גרויס פערמעג פון זילבער, גאָלד און פּיה. און עס איז געווען ווען דער הונגער האָט זיך געשטאַרקט אין לאַנד, האָבען זיי גענידערט קיין מצרים און זיי האָבען זיך דאָרט געמעהרט און זעהר גע־שטאַרקט, ביז מען האָט זיי שוין נישט געקענט איבערצעהלען.

און עס איז געווען, ווען דער קעניג פון מצרים האָט בע־שווערט דעם יאָך אויף דעמדאָזיגען פאָלק און ער האָט זיך גע־קלוגט און זיי געמאַכט פאַר קנעכט. האָבען זיי געשריגען צו ג—ט זייער ג—ט, און ער האָט געשלאָגען דאָס לאַנד מצרים מיט גרויסע פּלאָג, און זיי האָבען זיך נישט געקאָנט פון זיי אויס־היילען—האָבען זיי די מצרים אַרויסגעטריבען. און ג—ט האָט פאַר זיי אויסגעטרוקענט די וואַסערן פון ים-סוף, און ער האָט זיי געפיהרט צום באַרג סיני און צו קדוש ברנע און ער האָט זיי געמאַכט אַרבען די איינוואוינער פון דער מדבר און זיי האָבען זיך בעזעצט אין לאַנד פון אמורי און זיי האָבען פערוויסט אַלע בני-חשבון. דערנאָך זענען זיי אַריבערגעגאַנגען דעם ירדן און זיי האָבען איינגענומען דאָס גאַנצע לאַנד פונ׳ם באַרג און זיי האָבען פערטריבען אלע איינוואוינער פון כנען און דעם פריזי און דעם יבוסי און דעם גרגשי און אלע איינוואוינער פון שכם און זיי זענען דאָרט געזעסען אַ סך טעג.

אַון די גאַנצע צייט, וואָס זיי האָבען נישט געזינדיגט צו זייער ג—ט, האָט ער געטהון מיט זיי גוטס, ווייל ג—ט, וואָס האָט פיינט אַנ׳אומרעכט איז געווען אין זייער הילף.

און עס איז געווען, אַז זיי זענען אַראָפּגעגאַנגען פונ׳ם וועג, וואָס ער האָט זיי געבאָטען צו געהן, האָבען איבער זיי גע־וועלטיגט זייערע פיינד, און ג—ט האָט זיי אַוועקגעשליידערט אין אַנ׳אַנדער לאַנד אריין, און זיי זענען געוואָרען קנעכט. דער בית-המקדש פון זייער ג—ט איז דערנידעריגט געוואָרען צו דער ערד און אלע זייערע שטעט זענען אַריינגעפאַלען צו זייערע פיינד. און יעצט, אַז זיי האָבען ווידערגעקערט צו זייער ג—ט, זענען זיי אויך צוריקגעקומען פון דעם לאַנד פון געפענגעניש צו דער שטאָט פון זייער הייליגקייט, קיין ירושלים, און זיי האָבען געירש׳נט דאָס לאַנד פונ׳ם באַרג, וואָס איז געווען וויסט אָהן איינוואוינער.

דערום זאָל נאָר מיין האַר אויספאָרשען דאָס דאַזיגע פאָלק אין זיך דערוויסען, צי עס האָט אין זיך אַ זינד. און אויב ער האָט געזינדיגט צו זיין ג—ט וועלען מיר אויפגעהן אויף איהם און איהם בייקומען. און טאָמער האָבען זיי נישט געזינדיגט צו איהם—זאָל מיין האַר געהן, אַוועקגעהן פון דאַנען, ווייל דער האַר זייער ג—ט וועט פאַר זיי מלחמה-האַלטען און מיר וועלען ווערען צו שאַנד אויף דער ערד. (המשך קומט)

הארכיון היהודי
ארכיון אסופות

אפטיילונג פאר ערציהונגס-פראגען

רעדאגירט און געלייטעט
— דורך —
י. ל. אָרלעאַן

אונזער רעליגיאָנס-בוך

פון דר. נ. ה. עהרמאַן ז״ל

הרב דר. עהרמאַן ז״ל. האָט זיינער צייט אָנגעשריבען א גרעסערע אָבהאַנדלונג איבער דעם אופן פון רעליגיאָנס-אונטעררי̇כט אין די שולען, וואו ס'איז בעשטימט א גאָר קליינע צאָהל שעה'ן אויף דעם לימוד פון רעליגיע. דר. ע. קריטיקירט שאַרף דעם מעטאָד פון לערנען מיט די קינדער פון א רעליגיאָנס-בוך, וואו ס'זענען צוזאַמענגעשטעלט און טרוקען-פאָרמולירטע זאַצען די יסודות האמונה. די קינדער, וויסענדיג, אַז די שעה איז בעשטימט אויף דעם אָבסטראַקטען לימוד פון אַזא שטייגער רעליגיע-לערנען, ווייזען זיי אַרויס, ביים אַריינקומען פון לעהרער אין קלאַס דעם אומווילען צום דאָזיגען בעלעסטיגענדען לימוד. בעזונדער איז אונמעגליך אין אַזאַ קליינער צייט טעכניש אַדורכצונעמען כאָטש א בעדייטענדע צאָהל פון א זעלכע ידיעות האמונה. און די ידיעות — קענען דען דירעקט זאָגענדיג דעם קינד: „זאָלסט וויסען אַז ס'איז דאָ א ב—ט אויף דער וועלט״, ווירקען ערציהעריש, בעגייסטערן און איבערלאָזען ביים קינד א געהעריגען רושם? דר. עהרמאַן האַלט דעריבער פאַר וויכטיג אינגאַנצען נישט צו בענוצען קיין שום רעליגיאָנס-בוך ביים לימוד פון דת און איבערהויפּט ווי ווייט מעגליך נישט אונטערצושטרייכען, אַז אין דער אָדער אַנדערער שעה ווערט געלערנט רעליגיע. פאַר די קינדער דאַרפען די עיקרי האמונה פון זיך זעלבסט, דורך פערשידענע אַנדערע לימודים פערשטאַנען און איינגעבירגערט ווערען, מ'דאַרף נישט לאָזען איינפירען אין אונזערע שולען דעם לימוד פון דת ווי א מין טרוקענעם קאַטעכיזער וואָס ברענגט, ווי ס'איז בעקאַנט פון דער פּראַקטיק, דעם פונקט פערקעהרטען רעזולטאַט.

דר. ע. האַלט דעריבער פאַר נויטיג צו פיהרען דעם לימוד פון דת אויפ'ן גרונד פונ'ם איינפאַכען קאַלענדאַר און ער גיט דערביי אָן גענוי א רייה מוסטער-לעקציעס. אויף וויפיל מיר קענען נישט זיך בעגניגען צו פערווענדען אונזערע דת-שעה'ן מיט'ן בלויזען קאַלענדאַר, איז אָבער אינטערעסאַנט צו בעקענען זיך מיט די דאָזיגע לעקציעס, בכדי צו קענען אין אַלגעמיין נאָכגעהן די ליניען פון דעם דאָזיגען אָרט רעליגיע-אונטערריכט, ביי וועלכע ס'איז אַנדערע יודישע לימוד-געגענשטאַנדען. מיר ווילען אַלזאָ זיינע אינהאַלטסרייכע געדאַנקען געבען אין אונזער אָפּטיילונג.

י. ל. א.

אויב אין אונזערע שולען איז באמת פערהאַן וועניג צייט אויף צו קענען לערנען און פערטיפען די קינדער אין דעם טעקסט גופא פון דער תורה, בלייבט נישט קיין אַנדער עצה, ווי אויסצוזוכען אַזאַ הילפסבוך, וואָס זאָל אָט דעם מאַנגעל ענטשפּרעכען. אַזאַ הילפסבוך, קען לויט מיין מיינונג, קיין אַנדערס נישט זיין, וואָס זאָל דעם צוועק פאָלשטענדיג ערצילען ווי דער לוח. אין ערשטען אויגענבליק דוכט זיך, אַז דער לוח, וואָס ענטהאַלט נישט מעהר ווי טרוקענע ציפערן און א כאַאָס פון אותיות, קען בשום אופן דערצו נישט געאייגנעט זיין. אַזוי דוכט זיך נאָר אין ערשטען אויגענבליק. פּרובט מען אָבער גענויער און טיפער דאָס דאָזיגע מאַטעריאַל בעטראַכטען, קען מען קומען צו גאָר איבעראַשענדע רעזולטאַטען.

פאַקטיש איז דער לוח, אויב ער קומט נאָר אַריין אין דער האַנד פון אַ לעהרער, וואָס איז דורכגעדרינגען מיט זיין בערוף, אַ קוואַל פון רעליגיעזער בעלעהרונג און בעגייסטערונג.

אַ לעהרער, וואָס איז דורכגעדרונגען פון זיין בערוף! דאָס איז און בלייבט אויף אַלע אופנים דער ערשטער און לעצטער בעדינג פון יעדער רעליגיעזער בילדונג און ערציהונג. די פערזענליכקייט פון לעהרער ענטשיידעט. די בעסטע ביכער און פעדאַגאָגישסטע הילפס מיטלען, זענען אַזוי גוט ווי גאָרנישט אין דער האַנד פון אַ גייסטלאָזען לעהרער. די ערגסטע מאַטעריאַלען ווידער, ווען זיי געפינען זיך אין דער האַנד פון אַ בעגייסטערטען לעהרער בעווייזען פאַקטישע וואונדער. נישט דער ווערט פון גוטע און דער אומווערט פון שלעכטע ביכער, נאָר פון גוטע אָדער שלעכטע לעהרער ענטשיידען איבער דעם ווערק פון רעליגיעזער בילדונג און ערציהונג. דער שלעכטער לעהרער פערניכטעט אַליין דעם ריינעם קוואַל. און דעם גוטען לעהרער געלינגט עס פון דעם גיפטיגען געטראַנק די שעדליכע ווירקונג צו בעזייטיגען. די שול דאַרף איהר אַרבייט נישט באַזירען בעיקר אויף ביכער. די ביכער מאַכען דעם לעהרער בעקוועם און צוליב דעם ענטשטעהט די מעכאַניששאַבלאָנישע אַרט פון אונטערריכט, וואו ס'ווערט אָבגעטויט דער גייסט און געמיט פון קינד און יעדע פרייע רעגונג פון זעלבסטשטענדיגען דענקען און פיהלען ווערט אונטערדריקט.

וויפיל דאָס אויביגע לאָזט זיך זאָגען בנוגע אַלגעמיינע לימודים איז עס פיל-פאַך בעדייטענדער בנוגע דעם רעליגיאָנס-אונטערריכט, וועלענדיג אַזוי-אַנאָך געווינען אונזערע קינדער פאַר תורה און מצות. ווען דער לעהרער פערלאַנגט פון זיינע שילער, זיי זאָלען זיך אויסלערנען גאַנצע זייטלעך פונ'ם רעליגיאָנס-בוך, אָדער ווערטלעך צו איבערזעצען חומש און תפלה און דערביי זאָל ער בלייבען קאַלט און נישט בעטייליגט ווי אַן עגיפּטישע מומיע, רוהט אַ קללה אויף אַזאַ אונטערריכט. ער רעדט זיך אין דעם פאַל איין, אַז ער טהוט זיין אַרבייט בשלמות, ווארום ער גיט דאָך די קינדער קאָנקרעטען לימוד: תורה, תפלה וכדומה, אַנדערש איז עס אָבער, ווען ער דאַרף אונטערריכטען פון אַ טרוקענעם אינהאַלטסלאָזען לוח, דאָ וועט זיך דער לעהרער שוין נישט קענען נאַרען. אין לוח איז פאַר די קינדער גאָר נישט פערהאַן קאָנקרעטעס זיך עפּיס אויסצולערנען. דאָ מוז דער לעהרער שאַפען. ווען ער וויל איבערגעבען די דאָזיגע צאָהלען און ספינקס בוכשטאַבען זיינע קינדער, מוז ער אויפוועקען זיין געמיט און פערשטאַנד, גייסט און פאַנטאַזיע. ווען דער לעהרער פערשטעהט נישט אין דעם אַריינצוהויכען אַביסל לעבען, בלייבט דאָס טויטע צייכענס און העראָגליפען. אַזאַ לוח צווינגט דעם לעהרער צו ווערען לעבעדיג, ערפינדעריש און מיטבעטייליגט ביים אונטערריכט.

ס'ליגט אין די הענד פון לעהרער די מעגליכקייט פון אַזאַ פשוט'ן לוח צו מאַכען אַן אינהאַלטסרייכען לעהר-בוך, געניסענדיג פון דעם פילזייטיגען שטאָף, וואָס האָט דערביי מיט זיין קורצקייט און פּרעציזען אויסדרוק נישט זיינס גלייכען, און ווען ס'זאָל אונז נישט מעהר געלונגען, ווי דאָס, וואָס דאָס קינד וועט ערהאַלטענדיג דעם קאַלענדאַר אין זיין יוגענד-צייט, מיט ליבע און רעספּעקט זיך איהם פעראייגנען, אַזוי אַז ער זאָל איהם שוין בעגלייטען אויף זיין גאַנצען לעבען, איז דער רעזולטאַט אַ גענוג גרויסער.

(פאָרטזעצונג קומט)

פריי איבערז. דורך י. ל. א.

„מעשה'לעך״ און „געשיכטעס״

אין די ערשטע שול-יאָהרען שפּייזט מען דעם קינד מיט זעהר פיל ערצעהלערישען שטאָף. דער דאָזיגער שטאָף איז טיילוויז צוזאַמענגעשטעלט פון רעאַלען לעבען, פונ'ם קינד'ס סביבה און דאָס איבריגע פון פאַנטאַסטישע ערצעהלונגען. אין די דאָזיגע יאָהרען איז דאָס קינד ע״פ רוב נישט מקפיד אונטערצושיידען דאָס רעאַלע פונ'ם פאַנטאַסטישען. ס'איזביידע מקבל

בית יעקב-לודז/גליון/שנה ז/גליון 050-051 a הודפס מתוך הארכיון היהודי
עמוד 22 מתוך 50

מיט דעם זעלבען אינטערעס און נייגיר. מיט'ן אַריינטרעטען פונ'ם קינד אינ'ם דריטען אָדער פערטען שול-יאָהר, הויבט זיך אָן דאָס קינד, לויט'ן פּראָגראַם פון די אַלגעמיינע לימודים, צו אָריענטירען אינ'ם בעגריף פון אָרט און צייט. דערצעהלט מען דעם קינד „אַמאָל איז געווען", פרעגט עס שוין ווען ס'איז געשעהען און וואו סאיז געשעהען. די ערש'טע ידיעות פון געאָגראַפיע און היס-טאָריע מאַכען שוין רייף צו אזעלכע שאלות. אין דער צייט איז מען שוין דעריבער געצוואונגען, דעם קינד אויפצוקלערען דעם אונטערשיד פון פאַנטאַסטישע ערצעהלונגען ביז אמת היסטאָרישע פאַקטען, דער סטיל פונ'ם דערצעהלען גילט פאַר'ן קינד אלס ערשטער סימן, פון וואָס פאַר אַ שטאָף די ערצעהלונג בעשטעהט. הויבט זיך די ערצעהלונג אָן מיט'ן נוסח „אַמאָל איז געווען", קיין דאַטום און אָרט איז נישט אָנגעגעבען, געהערט עס אַ וודאי צום פאַנטאַסטישען טייל. ווען ס'ווערט אָבער אָנגעגעבען דאָס אָרט און די צייט פונ'ם געשעהענעם, איז דאָס גענויגט צו גלויבען און טיילמאָל גאָר איבערצייגט צו זיין אין דער אמת'דיגקייט פונ'ם דערצעהלטען.

פון דעם שטאַנדפּונקט איז אַלזאָ געוואונשען, לערנענדיג יודישע געשיכטע, אַפילו אין די אָפּטיילונגען פאַר קינדער פון 3—4 שול-יאָהר, צו בענוצען זיך מיט דער מאַפּע און צו בע-צייכענען גענוי, ווי ווייט מעגליך, די צייט פון די ערצעהלטע געשעהענישען, כדי ביים קינד זאָל זיך איינבאַקען דער גלויבען און די איבערצייגונג, אַז די סיפורי התורה זענען אמת-היסטאָ-רישע פאַקטען. מיט'ן נוסח פון אונבעשטימטקייט, „אַמאָל איז געווען", ווערען ביים קינד, אין דעם שול-עלטער, אויפגעפאַסט די סיפורי התורה אַלס פאַנטאַסטישע ערצעהלונגען.

דערביי איז וויכטיג אויפמערקזאַם צו מאַכען אויף נאָך אַ וויכטיגען מאָמענט ביים לימוד פון יודישע געשיכטע אין די 3—4-טע אָפּטיילונגען. ביי אונז איז מען געוועהנט אָנצוציהען די אויפמערקזאַמקייט פון די קינדער, מיט'ן [illegible] קינדער, כ'וועל אייך דערצעהלען אַ שעהן מעשה'לע". דערביי דערצעהלט די לעהרערין איינע פון די סיפורי התורה. דעם שרייבער פון די שורות, איז לעצטענס אויסגעקומען צו בעמערקען אַ פאַקט, וואָס בעווייזט, אַז מיר טאָרען זיך נישט בענוצען מיט'ן אויסדרוק מעשה'לע, ווען ערצעהלענדיג דערצעהלט'ען איינעם פון די סיפורי דתורה.

קינדער פון דריטען אָפּטיילונג, אין עלטער פון 8—9 יאָהר לערנענדיג די צווייטע טייל „שפּראַצונג", האָבען אין קלאַס בע-דאַרפט לייענען דאָס לייען-שטיק „אָדם און חוה". ווי נאָר איינע האָט אָנגעהויבען צו לייענען אויפ'ן קול: האָט איהר וועלוועלע דערצעהלט די מ ע ש ה, ווי אַזוי ג—ט האָט בעשאַפען אָדם און חוה'ן, האָבען זיך די מעהרסטע קינדער געגעבען סטיכיש אַ שטעל אויף און ערשטוינט אַ פרעג געטהון די לעהרערין: דאָס איז דאָך נישט קיין מ ע ש ה, דאָס איז דאָך אַנ'אמת, אַזוי שטעהט דאָך אין דער תורה!

פילאָלאָגיש איז טאַקי „מעשה" און „געשיכטע" איינס און דאָס זעלבע. ביים יודישען קינד, איבערהויפּט ביים מיידעל, האָט זיך אָבער איינגעבירגערט „מעשה" אַלס פאַנטאַסטישע ערצעהלונג. דער דאָזיגער אויסדרוק דאַרף אַלזאַ נישט בענוצט ווערען אין דער ערשטער צייט, ביז די קינדער וועלען שוין וויסען, אז „מעשה" בעדייט ס'זעלבע וואָס „געשעהעניש" און קען אויסגעדריקט ווע-רען אַפילו צו אמת-היסטאָרישע פאַקטען.

אי"ל

בית-יעקב-שולען און בנות-פיהרערינס!
בעשטעלט די וויכטיגע רעפעראַטען פונ'ם
רעפעראַטען-ביוראָ!

לעהרע און ערציהונג

פון הרב אברהם אייזענבערג

יעדער, ווער ס'האָט נאָר די מינדעסטע פערשטענדעניש פאַר דעם בית-יעקב-וועזען פערשטעהט געוויס אַז „בית יעקב" נישט נאָר אַ לעהר-אנשטאַלט. וואו די שילעריגס דאַרפען בע-קומען אַ געוויסע מאָס ידיעות פון למודי קודש וחול. נאָר מען מוז אין דער ערשטער רייה בעזונדער אַכט לעגען אויף דער ע ר צ י ה ו נ ג. ס'מוז איינגעפלאַנצט ווערען אין די יונגע יודישע מוח'לעך און הערצלעך גלויבען אין דעם איינ-איינציגען בורא-עולם. ס'מוז איינגעבירגערט ווערען ביי זיי די הארציגסטע ליבע צו אונזער תורה און מצוות. און צו אַלעם דאָס אָטעמט נאָר מיט'ן יודישען תורה-גייסט.

מיט פרייד קאָנסטאַטירען מיר, אַז די „בית יעקב" לעה-רערינס שטעהן טאַקי אויף דער געהעריגער הויך פון זייער הייליגער אויפגאַבע, און זייערע לייסטונגען פאַר „בית יעקב" איז אָנגעהויער גרויס. און אויב איך וויל זיך ערלויבען צו נעמען אַ וואָרט אין דער פראגע פון „בית יעקב". איז נאָר כדי צו קענען בייהילפיג זיין מיט אַ מיינונג אויפ'ן גרונד פון מיין לאַנגיעהריגער פראַקטיק ביי חינוך הבנים והבנות.

פון פעדאַגאָגישען שטאַנדפּונקט, איז געווינשען, אַז די ערציהונג זאָל נישט אויסגעטיילט ווערען פון דער לעהרע דורך בעזונדערע לעקציעס און רעפעראַטען. וואו מ'בעהאַנדעלט פערשידענע צווייגען פון יהדות ווי למשל: אמונה, ג—טס-פאָרכטיגקייט, מענשען ליבע, אַ. אַז. וו.

לעהרע און ערציהונג מוזען זיין צוזאַמען, די אַלע גוי-טע און שעהנע זאַכען, וואָס ענטהאַלט דאָס „יודישקייט" מוז מען אין די למודים גופא געפינען. פון יעדען געלערנטען תורה געגענשטאַנד מוז ארויסשיינען די לעהרע פאַר מענשליכ-קייט און אַ געוויסער מוסר השכל פאַר יודישקייט. דער איינ-דרוק פון אזאַ ארט לעהרע, וועלכע איז אונדירעקט געצילט צום קינדס האַרץ — איז אונפערגעסליך. נאָר אַזוי ווערט די לעהרע אָרגאַניש צוזאַמענגעוואַקסען מיט'ן קינד.

און כדי נישט צו בלייבען נאָר אַ נאה דורש, וועל איך פּרובען אויף די שורות פון אונזער „בית-יעקב"-זשורנאַל צו געבען אַ מוסטער, ווי אַזוי עס דאַרפען געפיהרט ווערען אזעלכע אַרט למודים. בריאת שמים וארץ, דאָס דארף פערנעמען דאָס ברייטסטע אָרט. מען דארף וועקען די אויפמערקזאמקייט פון קינדערישען געדאַנק איבער דעם אָנגעהויערען ריזען-ווערק פון דער בריאה. מ'דארף פלאַנצען אין די קינדערשע הערצלעך די שטאַרקסטע אמונה אינ'ם בורא-עולם, מ'מוז זיך אָבער בעזונ-דער'ם אָפּשטעלען ביי אַזאַ געלעגענהייט אויפ'ן גרויסען גליק, וואָס מיר מענשען-קינדער האָבען, צו קענען זעהן יעדען טאָג דאָס וואונדער פון „בראשית". ווייל נישט נאָר דעמאָלט, ביי די ששת ימי המעשה, איז געשאַפען געוואָרען אזא שמים-וארץ-יצירה, נאָר טאָג טעגליך, יאָהר יעהרליך ווערט דאָס דאָזיגע אויפסניי געשאַפען „המחדש בטובו בכל יום תמיד מעשה בראשית". די קינדער דאַרף מען לעבעדיג פאָרשטעלען די פערמאַנענט-קייט אין דער בריאה. אלץ וואָס מיר זעהן, הערען, און פיה-לען, ווי טאָג און נאַכט, זומער און ווינטער, רעגען און שניי. לעבען און שטאַרבען, זון-אויפגאַנג און זון-אונטערגאַנג, בליהען און וועלקען, גליק און אומגליק, רייכטום און אָרימקייט, אין יעדער גרעסטער און קלענסטער געשעהעניש, וואָס שפּילט זיך נאָר אָפּ סיי ביים כלל און סיי ביים יחיד איז אלץ פון דער השגחה בעשטימט.

ווי גרויס איז דער קוואַל פון ערציהונג ביי דער מצוה פון הכנסה אורחים און מענשען-ליבע, וואָס מיר זעהן ביי אונ-זערע אור-עלטערן אברהם ושרה. מיר וועלען פּרובען איבערנעבען

בית יעקב-לודז/גליון/שנה ז/גליון 050-051 a הודפס מתוך הארכיון היהודי

ווי אזוי עס דאַרף געלערנט ווערען די תלמידות דאָס מלכים עמפּאַנגען (פּ׳ וירא) אברהם, א מענש אין טיפען, גרייז-גראָהען עלטער, שוין הונדערט יאָהר, מיט שמערצליכע ליידען, די זון ברענט און בריהט אומנאַטירליך, „כחום היום״. אַברהם ווערט אָבער נישט פערמאַטערט צו שטעהן אויף דער וואַך ביים „פתח האהל״, כדי צופרידענשטעלען און צו מילדערן זיין אונגעהויערען לוסט און בענקשאַפט נאָך אורחים. ווייל אַזוי דיקטירט איהם דאָס געוויסען, וואָס איז אַדורכגענומען מיט ג-טספאָרכטיגקייט און מענשען-ליבע. און אָהן גוטס פאַר די וואַנדערער, אָרימע און געדריקטע, קען ער זיין גייסטיגען דורשט נישט שטילען, און ווי גליקליך שטראַהלט דאָס פנים פון גרויסען אַברהם. און ווי גליקליך קלאַפּט זיין איידעל פיהלענד האַרץ, ווען ער האָט זוכה געווען צו זעהן, אַז „והנה שלשה אנשים נצבים עליו״ דער אַלטער ליידענדער אַברהם, ווערט פון שמחה און בעגייסטערונג יונג און פלינק „וירא וירץ לקראתם״. די מענשען ווייזען זיך פאַר זיינע אויגען אויס, ווי געצענדינער פון נידעריגסטען שטייגער, בוקען זיך צום שטויב פון זייערע פיס. אברהם בוקט זיך אָבער פאַר זיי, פיהלענדיג דאָס גרויסע גליק, וואָס זיי האָבען איהם געברענגט מיט זייער קומען. וישתחו ארצה״. זיי ווערען נאָר אין זיינע אויגען, צוליב׳ן דאָזיגען גליק – הערין. „ויאמר אדני״ דער פּאַראַד און די פייערליכקייט פאַר די געצענדינערישע אורחים איז אונגעהויער גרויס און רוישיג. זיי ווערען העפליכסט אין די סאַלאָנען אַריינגעבעטען און עס ווערען ממש מאָבילעזירט אַלע קרעפטען צו דינען די געסט. אַברהם זעלבסט לויפט נאָך דריי רינדער „ואל הבקר רץ אַברהם״, און דוקא דריי, כדי די אורחים זאָלען האָבען אַ שטיקעל געשמאַק צונג-פליישׁ. גלייכצייטיג איילט ער שנעל צו שרה׳ן, אַז זי זאָל פאָרברייטען דאָס בעסטע געבעקס „לושי ועשי עגות״. אויך ישמאל׳ן ווערט געגעבען בעזונדערע אויפגאַבען „ויתן אל הנער״. אַברהם פערגעסט אויך נישט, אַז זיינע „הויכגעשטעלטע געסט״ דאַרף מען אויך אַ ביסעל וואַסער דערלאַנגען כדי אָפּצוואַשען דעם שטויב פון זייערע באָרוויסע* פיס „קח נא מעט מים ורחצו רגליכם״. כדי דאָס גאַנצע עסען זאָל די אורחים גוט שמעקען לאָדעט ער זיי איין צו עסען ביי די פרישע און אָנגענעהמע ריחות פון ביימער „והשענו תחת העץ״.

דאָס גאַנצע בילדעל, וואָס מיר געפינען קלאָר און דייטליך אין אונזער הייליגער תורה. דאַרף מען שילדערן פאַר די שילערינס אויף אַנ׳אופן, אַז זיי זאָלען אויפנעהמען געדריקטע און אָרימע אַפילו, ביי זייער ערגסטען אויסזעהן, און שלעכטסטען איינדרוק, וואָס זיי קענען מאַכען ביים אַריינקומען. מ׳מוז זיי בעדינען מיטן גאַנצען קוואל פון הארציגקייט, פריינדליכקייט און מענשען-ליבע. אַזעלכע ביישפּילען זענען דאָ אין אונזער הייליגע תורה זעהר פיעל. נאַטירליך קען יעדע לעהרערין דאָס ערקלערען לויט איהר איינזעהן.

פון דער קינדער-וועלט

ס׳איז געווען אַנ׳אויסערגעוועהנליך רעגען וועטער, די שטימונג פון דער דרויסענדיגער נאַטור האָט אויף מיר בעזונדערס געווירקט, כ׳האָב אין דעם טאָג געהאַט אַ שפּאָר ביסעל פּערדרוסען און קאַפּריר-קומעדישען. די אויפרעגענדע געדאַנקען האָבען מיך געטריבען מיט שטורם-טריט פון איין שטוב-ווינקעל צום צווייטען, האָבען מיך אַנידער געוואָרפען אויף דער שטוהל, דריקען מיר די פעדער אין דער האַנד, כדי זי ווידער, אין דער נאָהנטסטער מינוט אַוועקצוואַרפען; קורץ, כ׳בין געווען אַזוי אויפגערעגט, אַז כ׳האָב אָן מיין קליינעם קאָנטראָלער פון עק צימער אינגאַנצען פערגעסען. דער קליינער אָבער האָט מיך זעהר לעבהאַפט נאָכגעטראַכט און מיט געשפּאַנטער אויפמערקזאַמקייט נאָכגעפאָלגט אַלע מיינע בעוועגונגען. ווען די שפּיל האָט פאַר איהם צו לאַנג געדויערט און געוואָרען צו פיל פאַרביג, טהוט ער זיך פלוצלינג אַ שטעל אַנידער אין מיטען וועג, כאַפּט מיך אָן ביי די פּאָלעס, הויבט אויף זיינע טרייע אויגען און ווענדעט זיך צו מיר מיט פאָלגענדער ביטע: טאַטעשי, לאַך כאָטש איינמאָל!

אין דער ערשטער סעקונדע האָב איך געוואָרפען אַ פינסטערן בליק אין זיינע בלאָהע אויגען; אויפגערעגטהייט האָב איך מיין ראָק פון זיינע הענטלעך געוואָלט אַרויסרייסען, כדי מיין ווילד, שטום לויפעניש, פאָרטצוזעצען.

דאָס טרויריגע, אָבער זילבער-העלע שטימעלע פרעגט מיך ווייטער: קאָנסטו, טאַטעשי גאָר נישט מעהר לאַכען?

מיט דעם איז די צוים געבראָכען געוואָרען. דער בייזער גייסט, וואָס האָט מיר אין דער גאַנצער שטורם-און דראַנג-צייט, די ליפען צוזאַמענגעפּרעסט, האָט זיי יעצט געמוזט פריילאָזען. כ׳דריק יעצט די ליפען אויפ׳ן קליינעמס שטערן, הויב איהם אין דער הויך, און כ׳הויב אָן אויפ׳ן קול צו לאַכען, נישט פון אינערליכען דראַנג, נאָר צו קאָנסטאַטירען דעם פאַקט, אַז איך קען נאָך לאַכען. ערשט ווען דער קליינער האָט זיך דערין איבערצייגט איז דאָס לעצטע אייז צושמאָלצען געוואָרען, מיין קליינער גיט צו: – יעצט ביזטו ווידער ליב, פריהער האָב איך מיך פאַר דיר אַזוי געשראָקען!

אַזעלכע און עהנליכע סצענעס קומען זעהר אָפט פאָר אין פערקעהר מיט קינדער. און ווי קליינליך דאָס זאָל נישט אויסזעהן, קען מען דערפון זעהר פיל לערנען, מיין ערשט געפיהל נאָך ׳ענער סצענע איז געווען – שעמעוודיגקייט. כ׳האָב מיך געשעמט מיט דעם פאַקט, וואָס מיין בעהערשט ווערען פון פערדרוס, האָט זיך אַרויסגעוויזען פאַר מיין קינד, און די הערשאַפט פונ׳ם פערדרוס, וואָס איך האָב פון מיין אייגענעם ווילען, נישט געפרובט אפילו צוצושטערען, איז דורך מיין קליינעמס אינטערווענץ ערשט געבראָכען געוואָרען. דאָס מיטעל, מיט וועלכען דער קליינער פערפיגט, צו קענען אויף אונז ווירקען, איז נישט קיין אנדערס, ווי די שטענדיגע הייטערקייט און פרעהליכקייט. וויפיל-זשע גליק וואָלטען מיר געהאַט אין אונזער לעבען, ווען מיר לערנען זיך פון אונזערע קינדער צו זיין שטענדיג בשמחה!

נ. ע.

ליגענד

ליגענד-זאָגען איז ביי קינדער אַנ׳אָפטע ערשיינונג. די סיבות דערצו זענען פערשידענע: די מורא פאַר אַ שטרענגע שטראָף איבער א בעגאנגענעם חטא; דער ווילען צו פערטיידיגען א נאָהנטען; די אַמביציע אויסצוצייכענען זיך פון זיינע חברים, אין א וועלכען ס׳איז ענין. אין לעצטען פאַל איז די רייד פון קינד נישט קיין פאַלשטענדיגע סתירה צום געשעהענעם, עס איז נאָר, צוליב דער נייגונג פון וועלען זיך אויסצייכענען געוועהנט מגום צו זיין, איבערצוטרייבען די. דורך איהם, געזעהענע ערשיינונגען און איבערגעלעבטע געשעהענישען.

1) לאָמיר אלזאָ בעטראַכטען יעדען פאַל בעזונדער. די מורא פאַר שטראָף קומט כמעט פאַר, ביי יעדען קינד, וואָס בעגעהט אַ געוויסען חטא. ווען עלטערן אָדער לעהרערשאַפט זענען שטרענג, בערעכענען נישט פריהער די לאַגע פון בעטרעפענדען פאַל, די סיבות וואָס האָבען דערצו דעם קינד בעוואויגען און שטראָפען עס גלייך, שטויסען דעם קינד אַזויאַנאָך בידים צו פערלייקענען יעדען פאַל, אין וועלכען דאָס קינד וועט זיך פיהלען שולדיג. איין מאָל ליגענד. נאָך אַמאָל ליגענד און ביים קינד ווערט ער אַגעוואוינהייט. דאָס קינד קען אַמאָל טהון אַ גאַנץ איידעלע זאַך ווי למשל אוועקגעבען אַנ׳אָרימאַן אַ שטוב-חפץ און די מוטער נישט וויסענדיג די סיבה דערצו, שטראָפט דעם קינד מיט די הארבסטע שטראָף. ווי, אָס קינד צו וויינט זיך, פערגעסט די מוטער אָן איהר כעס און בערוהיגט דעם קינד מיט נאַשוואַרג און

ארכיון אסופות
הארכיון היהודי
בית יעקב-לודז/גליון/שנה ז/גליון 050-051 a הודפס מתוך הארכיון היהודי

שפּילצייג. דעם קינד בעהערשט אַ שולד-געפיהל און ווייסט צומאָל נישט פאַרוואָס. די פריהער, צוגעאיילטע שטראָף ערציהען נישט אַלזאָ דעם קינד, נאָר ברענגען דעם פונקט פערקעהרטען רע-זולטאַט.

2) פערהאַן קינדער, וואָס ווילען נישט אויסגעבען אַ חבר, וואָס איז בעגאַנגען אַ געוויסען פערברעך. דאָס לייקענען פון די גאַנצע חברה קינדער, אַז זיי ווייסען נישט פון קיין זאַך, איז אַלזאָ פון יסוד אויס געשטיצט אויף אַן'אײידעלער כּונה. צודריקען די חברים, אין אַזאַ פאַל, צו דער וואַנט. זיי זאָלען דעם שול-דיגען חבר אויסגעבען, איז נישט פּעדאַגאָגיש. אַזאַ שטייגער ליגענד קען נישט פערעכענט ווערען צום סוג ליגענד-זאָגען. די שטראָף קעגען די דאָזיגע קינדער איז אומפּערדינט און געוועהנט זיי צו מסר'ען איינער דעם צווייטען. די עצה, אין אַזאַ פאַל איז צו צווינגען אויף אַ מילדען אופן דעם שולדיגען זיך אַליין מודה צו זיין.

אויב דאָס גיט זיך פאָרט נישט איין, קען מען בעשטראָפען די גאַנצע חברה אָדער קלאַס, נישט צו צווינגען אויסצוגעבען דעם פערברעכער, נאָר אָפּצוקומען די שטראָף פאַר'ן חטא, וואָס איז אַרויסגעקומען פון דער גאַנצער חברה אָדער קלאַס, אויף אַזאַ אופן ווערען די קינדער געוועהנט, צו פיהלען זיך פעראַנט-וואָרטליך אַלס כּלל, פאַר די מעשים פונ'ם יחיד.

3) די חושים פון קינדער זענען נישט אַזוי גוט ענטוויקעלט ווי ביי דערוואַקסענע. נעמען זיי דעריבער אָן איינצעלנע ערשיי-נונגען אַלס אַלגעמיינע און פערקעהרט. די ווירקליכקייט און דער חלום מישען זיך ביי זיי אויס. זיי קענען נישט פונאַנדערטיילען דאָס פאַקטיש געזעהענע פונ'ם צוגעפאַנטאַזירטען. אויבּ-זשע אַזעלכע קינדער טרייבען איבער געשעהענישען מיט דעם, וואָס קען גאָר נישט געמאָלט זיין ס'זאָל געשעהן, זענען זיי נאָך נישט קיין ליגנער דערמיט. זיי דוכט זיך, בשעת זיי דערצעהלען, אַז דאָס פאַנטאַזירטע און צוגעלייגטע איז אַזוי אמת, ווי דאָס, וואָס זייערע אויגען האָבען פאַקטיש געזעהען. דאָס קינד איז אין דעם פאַל זעהר סוגעסטיוו, זעהט יעדע זאַך נאָר פון זיך אַרויס, מיט אייגענע ברילען. דער ווילען צו לייקענען איז דאָ נישט פערהאַן. בעדאַרף מען אַלזאָ אַזא קינד נישט שטראָפען, נאָר דעליקאַט און לאַנגזאַם אויספרעגען, ביז ס'וועט זיך פונ'ם שמועס אַליין אויס-שיילען דאָס ריכטיגע פונ'ם נישט ריכטיגען.

די עטליכע פאַלען בעווייזען, ווי ווייט פאָרזיכטיג מ'דאַרף זיך בעגעהן מיט קינדער, וואָס זאָגען ליגענד. ווייל אָפט טהוט מען, דורך אונבערעכענטער שטראָף-אָנווענדונג גורם זיין, נאָך צו ענטוויקלען ערשט רעכט אַ נייגונג אויף ליגענד צו זאָגען.

רבקה פיינגאָלד וואַרשא
לעהרערין פון אַלג. לימודים

וועגען עלטערן אויטאָריטעט

I

אַלס יונגע לעהרערין, האָב איך שוין זעהר פיעל אויסצו-שטעהן פון די עלטערן, וואָס בעקלאָגען זיך, אַז די קינדער בע-ציהען זיך נישט צו זיי, ווי צו עלטערן. מילא, מיט עלטערע קינדער איז די פראַגע צו לעזען גענוג שווער. די עלטערן ווילען גאָרנישט פערשטעהן, אַז מ'קען נישט אין א צייט פון עטליכע חדשים איבעראַרבייטען אייגענשאַפטען, וואָס האָבען זיך איינגע-בירגערט אין פערלויף פון יאָהרען.

אַנדערש איז עס אָבער מיט די יונגערע קינדער. דאָ וואָלט די לעהרערין שוין געקענט פערהיטען, אַז די קינדער זאָלען גלייך מיט זייער ענטוויקלונג איינאיבען זיך די געפאָדערטע רעס-פּעקט-בעציהונג צו זייערע עלטערן. איז אָבער די צרה, וואָס די עלטערן טהון מיט זייער האַנדלונג צושטערען די אַרבייט פון דער לעהרערין. ס'איז דעריבער געווינשען, די לעהרערין זאָל רופען אָפט עלטערן-פערזאַמלונגען און זיי בעקענען מיט די יסודות פון פּעדאַגאָגיק. ווי אַזוי צו געווינען ביים קינד דעם געהעריגען רעס-פּעקט.

איך לייג דעריבער פאָר, אַז ס'זאָל מצד דער רעדאַקציע פון „ערציהונגס-אָפּטיילונג" צוגעשיקט ווערען, אויף דער דאָזיגער טעמע, אויסגעאַרבייטע רעפעראַטען פאַר די לעהרערינס, כּדי צו קענען אַזעלכע פערזאַמלונגען איינאָרדנען וואָס אָפטער.

יהודית קאַמינער

אָנמערקונג פון דער רעדאַקציע

דער וואונש פון פרל. ק. וואָלטען מיר נאָכגעקומען, ווען מיר וואָלטען זיך איבערצייגט, אין דעם פעי-שטענדנים פאַר דער דאָזיגער זאַך מצד אַלע לעהרערינס. אַזוי זענען ערשינען שוין עטליכע רעפעראַטען מצד דעם רעפעראַטען-ביוראָ, אונ-טער די לייטונג פון ה' אָרלעאַן, וואָס זענען גוט פאַר „בנות" און עלטערע שילע-רינס, און ביז יעצט האָבען, אפשר אויף הונדערט און פינפציג לעהרערינס (אָהן ע"ה) קוים דריי אזע"כע רעפעראַטען געקויפט.

II

בכדי צו געווינען מצד'ן קינד רעספּעקט צו זיך, מוז מען זיין פאָרזיכטיג ביים בעפעהלען. פון מיין אייגענער פּראַקטיק האָב איך איינגעזעהען, אַז פערלאַנגען פון קינד צופיעל קלייני-קייטען, אָדער אַזעלכעס, וואָס איז פאַרן קינד, לויט זיין נאַטור נישט מעגליך אויסצופיהרען, געוועהנט דעם קינד נישט צו פאָלגען און ברעכען די אויטאָריטעט פון עלטערן.

און אָט פון מיין פּראַקטיק:

דאָס קינד איז מיט מיר צוזאַמען. אין מיין צימער לאָז איך איהם שטענדיג אַריין. שטערט עס מיר עפּעס, איז גענוג, כ'זאָל איהם צוזאָגען, אַז שפּעטער וועלען מיר זיך שפּילען (נאָר האַל-טען וואָרט), פערלאַזט עס גלייך מיין צימער.

אַ לאָדזער בנות-חברה.

רעפעראַטען-ביוראָ

1) 4 גייסטיגע שטרעמונגען פרייז 2 זל.
2) 15 יאָהר אגודת-ישראל " 2 זל.
3) מוסטער-בילד פאַר אונזער יוגענד " 1.50 זל.
4) יודענטום און אַסקעטיזם " .225 זל.

צו בעקומען נאָר געגען געלט פריהעראויס
— פּ. ק. א. 12.380 —

די אַלע רעפעראַטען זענען געפּאַסט פאַר אַלע רעליגיעזע גרופּען, ווי: בנות-אגודת-ישראל, פּועלי אגו"י און צעירי אגו"י.

בית יעקב-לודז/גליון/שנה ז/גליון 051-050 a הודפס מתוך הארכיון היהודי
עמוד 25 מתוך 50

די שטוב און די שול

ד"ר. ל. ניעמצעוויטש

פון רשות-היחיד, פון דער יודישער שטוב, וואו דאס קינד איז גע- וואקסען אונטער די לי- בעס-שטראַהלען פון די עלטערן, האָט מען דאָס קינד אַרויסגעשלעפּט און אריינגעשליידערט אין רשות-הרבים, וואו א מחנה אומפּעראנט- וואָרטליכע אפּטרופּסים האָבען מיט שמוציגע הענד אַריינגעכאַפּט דאָס הייליגסטע און שענסטע פון מענשען, דאָס קליי- נע מלאַכ'ל, דאָס צאַרי- טע און ליבע בעשע- פעניש, וואָס נויטיגט זיך אין דער צערטליכ- קייט פון א מאמען, אין

ד ר. ל ו י נ י ע מ צ ע ו י ט ש
(גראָדנאָ)

דער צערטליכקייט פון א טאטען, ווערט בעהאנדעלט טרוקען און קאַלט פון פרעמדע, אזוי גערופענע פּעדאַגאָגען.

די עלטערן, וועלכע זענען זיך מוסר-נפש פאר זייער טייערסטען אוצר זענען זייטיגע צושויער צו דעם שפּיל. וועל- כע עס טרייבען מיט זייער קינד די פּארטיי-מענשען, אנשטאט די ווארימע ליבליכע סביבה, אנשטאט די צערטליכע אויפריכטי- גע ווערטער פון דער שטוב, מוז דאָס קינד ווערען אן אָביעקט פאר פאַרטיי-אמביציעס. עס זענען אויף דער יודישער גאס אין דער לעצטער צייט אויסגעוואקסען שולען פון כל המינים, יע- דער פארטיי וואָס האָט געוואָלט צוליב פערזענליכע כוונות האָ- בען א שליטה אויף דער יודישער גאס, האָט געפינען פאר איהר חוב צו עפענען א שולע און מזכה-זיין מיט איהר „תורה" די יודישע קינדערלעך, וואָס „בלאָנדזשען" נעבעך אַרום אין די יודישע שטובען; אריינכאַפּענדיג די יודישע קינדערלעך האָ- בען די פארטיי-פיהרער זיך פערזיכערט מיט נייע מיטגלידער ווייל יעדער פאָטער, אָפּגעבענדיג דאָס קינד אין זייער שול, האָט זיך פערשריבען אלס מיטגליד פון דער פארטיי, צו וועלכער די שול געהערט, דאָס קינד איז געוואָרען א מין פּראָפּאגאנדע מיטעל פאר א פארטיי, און צו דעם צוועק אויסגענוצט געוואָ- רען. אייגענטליך איז דער סיסטעם און די מעטאָדע נישט ניי, מיר קענען זי שוין לאנג פון דער געשיכטע, אין דער צייט פון דער אינקוויזיציע, ווען די אלע ענוים, די אייזערנע צוואַנ- גען, מיט וועלכע מען האָט געריסען לעבעדיג פלייש פון צאַ- פּעלדיגע יונגע בליהענדע קערפּערס האָבען נישט געקענט ארויס- רייסען די יודישע נשמה פון אונזערע קדושים, און מיט התּ- להבות האָבען זיי אויסגעהויכט די הייליגע נשמות אויף די שייטער-הויפענס, דעמאָלט, האָבען די טאָ-קוואַמאַדעס פון יענער צייט געפאַנגען יודישע קינדערלעך גאנצע מחנות, יונגע, אונ- שולדיגע, ריינע, צאַרטע קינדערלעך האָבען די מלאכי חבלה געפיהרט, נאָך וועלכע עס זענען, פערהילט אין טיפען טרויער געגאנגען די עלטערן, אונטער דראָהונגען אוועקצורייסען די קינדער פון זייער היים, האָבען די עלטערן נישט געקענטביי- שטעהען דעם נסיון, און מיט צובלוטיגטע הערצער האָבען זיך פיל עלטערן ליידער געמוזט אָפּזאָגען פון זייער הייליגטום די שרעקליכסטע ענוים, וועלכע די אינקוויזיציע האָט ערפינדען כדי צו צווינגען זייערע קרבנות, זענען נישט בכח געוועזען אָפּצוּרייסען די יודען פון זייער מקור, אָבער די צוגעבינ- דענקייט פון די עלטערן צו זייערע קינדער האָט אָפּגעשוואַכט די אמונה ביי פיל עלטערן.

אויך היינטיגע צייטען געשעהט דאָסזעלבע, אריינכאַפּענדיג אין דער נעץ פון פערשידענע שולען די יודישע קינדער ווע- רען אויך ממילא די עלטערן קרבנות פון פארטיי אמביציעס.

עס איז אפשר דאָס טרויריגסטע פון דער נאָך מלחמה צייט דאָס הפקרות, וואָס הערשט, בנוגע די יודישע קינדער אויף דער גאַס, דאָס אויסנוצען די אומשולדיגע נשמה'לעך צוליב פארטיי צוועקען איז דער פערברעך, וואָס וועט בלייבען א אייביגער שאַנד- פלעק אין דער יודישער געשיכטע פון דער היינטיגער צייט.

די אויפגאַבע פון די שולען, וועלכע ווילען ערפילען אין לעבען דעם גרויסען און הייליגען אידעאל צו ערציהען יודישע קינדער מוזען דאדורך נישט ארויסרייסען דאָס קינד פון דער שטוב, אין וועלכע עס וואקסט און ענטוויקעלט זיך, נאָר להיפוך, די שולע מוז ווערען די פאָרטזעצונג פון דער שטוב, און עס מוז אין איהר הערשען דערזעלבער גייסט פון ליבע און צערטליכקייט איבערהויפּט די סביבה, די אַטמאָספערע טאָר נישט געענדערט ווערען, די שולע טאָר נישט ווערען קיין רשות-הרבים נאָר א צוזאַמענשמעלצונג פון פיל רשות-היחידי'ס, די שולע אויב זי וויל ערפילען איהר פליכט, מוז זי אין ערשטער רייהע זאָרגען פאַר דער פרייער ענטוויקלונג פון די קינדישע מחות, געבענדיג די מעגליכקייט יעדען קינד זיך אויסצולעבען אין קרייז פון דער שולע, עס זענען בעקאַנט די ווערטער פון פרעבעל, דאָס קינד ענטוויקעלט זיך נישט פון דעם, וואָס עס נעהמט פון די לעהרער'ס און לעהרער, נור פון דעם, וואָס עס גיט ארויס פון זיך.

אינסטינקטיוו, טיף אין דער נשמה ליגט ביי יעדער יודיש קינד אַ קוויט פון אמונה צו די יודישע אוצרות, עס מוזען אָבער געשאפען ווערען די בעדינגונגען, מעגליכקייטען, עס מוז ווערען איבערגעפלאַנצט די דערגרייכונג פון א יודישער שטוב אין דער שול, דאָס איז דער ציל און דער צוועק פון אונזער אָרטאָדאָקס'שע שולען, צי ערפילען דאָס טאַקי אלע יודישע שולען? דאָס וועלען מיר בעהאַנדלען אין אונזערע ווייטערדיגע אַרטיקלען.

געדענק אין העכסטען הויז פון דער

בית-יעקב-שול –

ערפיל דייז פליכט צום בנין פון

בית-יעקב-סעמינאר!

בית יעקב-לודז/גליון/שנה ז/גליון 050-051 a הודפס מתוך הארכיון היהודי עמוד 26 מתוך 50

פון
רבי משה חיים לוצאטי
זצ"ל

דער וועג פון די פרומע
(מסלת ישרים)

פריי יודיש דורך
א. ז. פרידמאַן

דאָס צווייטע קאַפּיטעל
די פאָרזיכטיגקייט.

מיר ווילען דאָ בעהאנדלען די פאָרזיכטיגקייט. דער מענש דאַרף ביי אַלעם, וואָס ער נעמט אונטער צו טהון, ביי יעדען שריט און יעדער האַנדלונג, בעטראַכטען מיט דער גרעסטער זאָרג־פעלטיגקייט צי זיי זענען ריכטיג כדי נישט צו ברענגען חלילה קיין פערדאַרבונגס־געפאַהר פאַר דער נשמה, און כדי אַרום צו טאַפּען, ווי אַ בלינדער אין דער טונקעלקייט: דאָס זאָגט אויך דער געזונטער מענשליכער פערשטאַנד, דען אויך דער מענש האָט דעם וויסען און פערשטאנד צו רעטען זיך אַליין און זיין נשמה פון אונטערגאַנג — פאַרוואָס־זשע זאָל ער זיינע אויגען פערשליסען פון אָט דער רעטונג? דאָס וואָלט דאָך געווען, דאָס גרעסטע נאַרישקייט און ער וואָלט זיך מיט אזאַ אַרט האַנד־לונג געשטעלט, נידריגער פון בהמות און חיות, וואָס אינסטינק־טיוו זוכען זיי זיך צו שיצען און מיידען אויס אלץ, וואָס קען זיי שאַדען ברענגען.

ווער עס געהט אַזוי געדאַנקענלאָז אַרום אויף דער וועלט און לייגט זיך נישט איבער צי דער וועג איז גוט אָדער שלעכט דער איז געגליכען צו אַ בלינדען. וואָס געהט אויפן ברעג פון טייך, וועלכער געפונט זיך אין גרויס געפאהר צוליב זיין וואָר־שיינליכען אונטערגאַנג. דען, צי מען איז נאַטירליך בלינד און מען פערוואָרטיילט זיך אַליין מיט'ן פרייען ווילען צו בלינדקייט — דאָס איז קיין אונטערשיד.

אַזוי קלאָגט אויך דער נביא ירמיהו, — ווען ער טרעט אַרויס געגען זיינע צייט־גענאָסען, וועגען זייער דאָזיגער זיטלי־כער פלאָג. צו פערמאַכען די אויגען פאר זייערע האַנדלונגען או נישט קיין אַכט צו לייגען וועלכעס יאָ און וועלכעס נישט צו טהון: „קיינער פיהלט נישט קיין חרטה אויף זיין שלעכטקייט, אז ער זאָל כאָטש זאָגען: אוי, וואָס האָב איך געטהון! אלע האַלטען זיי אין געלויף, אַזוי ווי אַ פערד, וואָס שטורמט אָהן אָפּהאַלט צום קאַמף" 1) ד. ה. זיי האַלטען אין זייער געוואוינ־הייט, אין איין לויפען און יאָגען. און לאָזען זיך נישט איבער קיין צייט צו אַכטען אויף זייער וועג און צו בליקען אויף זייער טהון און אַזוי פאלען זיי אונבעמערקטערהייט אין אומגליק.

עס איז אייגענטליך איינס פון די קלוגע תחבולות פון יצר־הרע (דער בייזער טריב אין מענש) די מענשען צו איבערלעסן־טיגען כסדר מיט אַרבייט אזוי, אַז זיי זאָלען גאָר נישט געפונען קיין צייט זיך אמאָל איבערצולייגען אויף וועלכען וועג זיי זענען. ער ווייסט עס גאַנץ גענוי, אז ווען זיי וועלעו זיך נאָר איין אויגענבליק אָפּשטעלען און זיך אַרומקוקען אויף זייערע האַנד־לונגען, דאַן טהוט עס זיי באַלד לייד, און די חרטה הויבט זיך אָן צו פערשטאַרקען און צו ברענען אין זיי, אַזוי, אז זיי וואָלטען געמוזט די זינד גענצליך פערלאָזען. ער מאַכט עס פונקט, ווי דער טיראַנישער פרעה, וואַס האָט אויך געזאָגט 2): „די אַרבעט מוז בעשווערט ווערען אויף די דאָזיגע מענשען, כדי זיי זאָלען האָבען דערמיט צו טהון און נישט אַריינלאָזען אין טריגערישע ריידערייען". ער האָט זיי נישט געוואָלט לאָזען קיין רוה, כדי זיי זאָלען גאָר נישט קומען צום דענקען און צו זוכען עצות גע־גען איהם. און ער טהוט דאָס דורך דער אונאונטערגעבראָכענער און שטענדיגער אַרבייט. גענוי אַזוי מאכט עס דער יצר־הרע מיט'ן מענש, דען ער איז בעקאַנט מיט אלע תחבולות און שטעהט אויפ'ן פּאָסטען אין דעם שלאַכט. וויל מען פון איהם ענטרינען, דאַן מוז מען זעהר קלוג און פאָרזיכטיג אָנהויבען. מיר הערען דעם נביא רופען 3): „לייגט אכט אויף אייערע וועגען". און שלמה זאָגט מיט זיין חכמה 4): „לאָז נישט צו קיין שלאָף צו דיינע אויגען און קיין דרימעל צו דיינע ברעמען. ראטעווע זיך, ווי אַ הירש פון זיין האַנד, ווי א פויגעל פון דער האַנד פון פויגעל־פאַנגער". און אונזערע חכמים זאָגען 5): „דער, וואָס לייגט אַכט אייף זיינע וועגען דאָ אויף דער וועלט, וועט אנטייל־נעמען אין ג—ט'ס הילף". עס איז דאָך קלאָר: אז וויפיל דער מענש לייגט אויף זיך אַכט, ווען ג—ט העלפט איהם נישט צי קען ער זיך ראַטעווען פון יצר־הרע אַזוי איבערמעכטיג איז ער; ווי עס הייסט אין תהילים 6): „דער שלעכטער קוקט אויס אויפ'ן גערעכטען און זוכט צוצונעמען זיין לעבען. ג—ט אָבער לאָזט איהם נישט איבער אין זיין האַנד." לייגט אָבער דער מענש אַכט אויף זיך, דאַן העלפט איהם ג—ט און ער ווערט גערעטעט. דאָך ווען ער היט זיך נישט אַליין, וועט אויך ג—ט זיכער איהם נישט היטען, דען ווען ער אליין האָט נישט אויף זיך קיין מיטלייד. ווער זאָל עס האָבען? „ווער עס האָט נישט קיין פערשטאַנד אויף דעם טאָר מען זיך נישט דערבארמען" 7) און „ווען איך זאָרג נישט פאַר מיר, ווער זאָל עס פאַר מיר טהון?" 8).

דאָס דריטע קאַפּיטעל
אייבצעלהייטען פון דער פאָרזיכטיגקייט

ווער עס וויל אויף זיך אַכט לייגען מוז בעריקזיכטיגען צוויי מאָמענטען. ער מוז ערשטענס, ביי זיך קלאָר ווערען, וואָס ס'איז דאָסווירקליכע גוטע, וועלכעס ער האָט צו וועהלען און וואָס ס'איז דאָס ווירקליכע שלעכטע פון וועלכען ער דאַרף ענט־לויפען. און ער מוז צווייטענס נאָכזעהען אַלע זיינע האַנדלונגען אויב זיי געהערען צו דער גרופּע פון די גוטע אָדער פון די שלעכטע. און דאָס נישט בלויז וועהרענד דער טהאַט, אז ער זאָל גאָר נישט טהון איידער ער פּרובט און וואָגט עס נאָך דעם דער־מאָהנטען געזיכטספּונקט. נאָר אויך ווען ער איז נישט בעשעפ־טיגט אויסצופיהרען א געוויסע האַנדלונג, דאַרף ער זיך פאָרשטע־לען דאָס אלגעמיינע בילד פון זיינע האַנדלונגען, זיי פּרובען און וועגען. און וואָס ער אַנערקענט דאַן. אַלס שלעכט זאָל ער זוכען אויסצומיידען און וואָס ער געפונט איין אלס גוט, זאָל פאַר איהם דינען אלס אָנווייזונג פאַר אַ ענערגישע און שטענדיגע בעטע־טיגונג אין דער ריכטונג. געפינט ער עטוואָס שלעכטעס דאַרף ער זיך איבערלייגען, אַריינטראַכטען און מיט זיך אַליין בעראַטען ווי אַזוי ער זאָל דאָס אויסמיידען און ווי אזוי ער קאָן דערפון ריין בלייבען. אין דעם זין זאָגען אונז די חכמים 1): „ס'איז בעסער פאַר'ן מענש, ווען ער וואָלט נישט געבוירען געוואָרען. איז ער דאָך שוין יאָ געבוירען געוואָרען זאָל ער זוכען אין זיי־נע האַנדלונגען, אנדערע זאָגען, ער זאָל אונטערזוכען זיינע האַנד־לונגען;" יעדע איינע. פון די ביידע מיינונגען אין דעם דאָזיגען מאמר גיט אונז א גוטע און נוצליכע עצה. זוך אין דיינע האנדלונגען בעדייטעט: נעם צו דעם גאַנצען סכום פון דיינע מעשים און איבערלייג דיר אויב צווישען זיי געפינען זיך נישט אזעלכע, וועלכע דו האָסט נישט געדאַרפט טהון, וועלכע זענען נישט אין איינקלאַנג מיט ג—ט'ס געבאָטען און זיינע געזעצען. און אויב דו געפינסט אַזעלכע מוזטו זיי אָפּשאַפען און פערניכטען.

---

1) ירמיהו ו—ח. 2) שמות ה—ט. 3) חגי א—ה.
4) משלי ו—ד. 5) מועד קטן ה ע"א. 6) תהילים לז—לט.
7) ברכות לב ע"א. 8) אָבות פרק א' משניות ד'.

1) ערובין י"ג ע"ב.

עמוד 27 מתוך 50
בית יעקב-לודז/גליון/שנה ז/גליון 050-051 a הודפס מתוך הארכיון היהודי

„אונטערזוכען די פערהאַנדלונגען" בעדייט: צו בעטראַכטען און אַריינקוקען אין די גוטע מעשים. פיליכט איז אין זיי עטוואס א נעבען אבזיכט, וואָס איז נישט ריין, פיליכט איז אין זיי עטוואס א שלעכטע זייט פערהאַן, וועלכע מען דאַרף דערווייטערן. פונקט, ווי מען אונטערזוכט א געוויסען שטאָף צי ער איז נאָך גוט און פעסט אָדער ער איז שוין שוואַך און צופאלענד. גענוי אזוי דארף מען טהון מיט די טהאַטען, מען מוז זיי נעמען גאַנץ שטאַרק אונטער'ן פרוב ביז ס'בלייבט נאָר דאָס ריינע און לויטערע אין זיי.

קורץ, דער מענש דאַרף גוט בעטראַכטען זיינע מעשים און אכט לייגען אויף זיינע וועגען. אַזוי, אז ס'זאָל ביי איהם נישט פערבלייבען קיין שלעכטע געוואוינהייטען פערדאַרבענע אייגענשאפטען און געוויס נישט א פערברעכען און זינד. איך מיין, אַז מען דארף עס מאַכען, אַזוי, ווי די גרויסע סוחרים, וועלכע בערעכענען שטענדיג דעם אַלגעמיינעם בעשטאַנד פון זייערע געשעפטען, כדי עס זאָל נישט צו קומען צו שאָדען, אַזוי זאָל דער מענש טאָג ביי טאָג פרובען זיינע האַנדלונגען, בעשטימטע שעה'ן אין טאָג זאָל ער דערצו בעשטימען און מיט אייזערנע ענערגיע זיי אויסנוצען. אום די דאָזיגע פריפונג זאָל נישט טראָגען קיין צופעליגען כאראַקטער — ברענגט עס צו גוטע רעזולטאטען.

אויך אונזערע חכמים האָבען דערויף אָנגעוויזען, ווי נויטיג אזא „בוכפיהרונג" איז. און זיי זאָגען 2): „די, וואָס בעהערשען זייערע שלעכטע נייגונגען, די זאָגען: לאָמיר מאַכען דעם וועלט-רעכנונג, וואָס מיר פערלירען דורך א גוטע טהאַט געגענאיבער דעם געווינס, וואָס זי ברענגט און וואָס מיר געווינען דורך א שלעכטע טהאַט געגענאיבער דעם שאָדען, וואָס מיר ליידען".

די דאָזיגע גוטע עצה קאָנען נאָר געפונען און געבען — ווי עס הייסט אויך אינ'ם דערמאָנטען מאמר — די, וואָס האָבען זיך שוין בעפרייט פון דער מאכט פון זייערע נייגונגען און בעהערשען זיי. דען, דער וואָס שמאַכטעט נאָך אין זייער געפענגניש, קענען זיינע אויגען נישט זעהען און דערקענען די וואַרהייט ווייל די ליידענשאַפטען פערטונקלען פאַקטיש זיינע אויגען, ער געהט אין דער פינסטער, פאַר איהם ליגען קלעצער און ער זעהט זיי נישט. „די וועלט — מיינען אונזערע חז"ל ווייטער — איז גלייך, ווי די נאַכט" 3) און דאָס איז א וואונדערבאַרערער פערגלייך, ווען מען פערטיפט זיך אין איהם. אין טונקעלקייט פון דער נאַכט איז דאָס מענשליכע אויג אויסגעזעצט אויף צווייערליי געפאַהרען: עס זעהט איבערהויפט נישט, וואָס פאר איהם ליגט אָדער עס ווערט אָפגענאַרט, און עס מיינט אויף א זייל, אַז ס'איז א מענש; און אויף א מענש, אַז ס'איז א זייל. אַזוי איז עס ביי די מאַטעריעלע און זינליכע זאַכען פון דער וועלט. זי איז פאַר'ן אויג פון פערשטאַנד, פונקט ווי די טונקעלקייט פון דער נאַכט פאַרן קערפערליכען אויג. דאָ שטעהען אויך פאַר צווייערליי געפאַהרען. די ערשטע איז וואָס עס לאָזט נישט זעהען קלעצער וואָס ליגען אויסגעשפרייט אויף די וועגען פון ד ע ר וועלט, און די פערנאַרטע געהען אויף זיי זאַרגלאַז. עס בעהערשט זיי נישט קיין שפור פון אַנגסט, זיי פאַלען און געהען צו גרונד. אזוי זאָגט אויך דער פרק 4): „דער וועג פון די שלעכטע געהט ווי אין דער טונקעלקייט, זיי ווייסען גאַר נישט און זיי ווערען געשטרויכעלט"; „דער קלוגער זעהט דאָס אומגליק און בלייבט פערבאָרגען. די נאַראָנים געהען און מוזען ליידען די שטראָף" 5); „דער נאַר ברויזט אויף פון צאָרן און פיהלט זיך זיכער" 6), זיי פיהלען זיך פעסט און זיכער און אזוי פאַלען זיי איידער זיי האָבען עטוואָס בעמערקט פון דער שטערונג.

די אנדערע געפאהר, וואָס איז נאָך ערגער פון די ערשטע ליגט אין דעם, וואָס עס ענטשטעהט א פאַלשע פאָרשטעלונג. זיי זעהען גראָד דאָס שלעכטע אַלס גוטס און דאָס גוטע אלס שלעכטס. און ווערען דאַדורך נאָך פערשטאַרט און ערמוטיגט אין זייערע שלעכטע האַנדלונגען, עס פעהלט זיי אַלזאָ, נישט בלויז די פעהיגקייט צו דערקענען דעם אמת און צו זעהען דאָס שלעכטע וואָס ליגט פאַר זיי, גאָר עס דוכט זיך זיי אויס צו געפונען אַלע מעגליכע בעווייזען פאַר זייערע שלעכטע געדאַנקען און פאלשע מיינונגען. און דאָס איז דאָס גרעסטע אומגליק, וואָס קלאַמערט זיי אַרום און פיהרט זיי צו דער פערניכטונג. ווי עס ווערט געשילדערט פון נביא ישעיהו 7): „פערשטאָפט איז דאָס האַרץ פון דאָזיגען פאָלק, זיינע אויערען זענען פערהאַרטעוועט און זיינע אויגען פערבלענדעט". — און דאָס אלץ איז — ווייל זיי זענען אין דער פינסטערניש, אונטערגעוואָרפען אונטער דער הערשאפט פון זייערע שלעכטע נייגונגען.

נאָר די דאָזיגע, וואָס זענען שוין פון דעם געפענגניש ענטרונען געוואָרען, די דערקענען די רעכטע וואַרהייט און קענען אויך אנדערע אַנ'עצה געבען. דאָס דערמאָנט אין דעם פערפיהרגאָרטען, וואָס פלעגט איינגעאָרדענט ווערען דורך די פירשטען צום שפיל און אונטערהאַלטען. צווישען די פלאַנצונגען, וואָס בילדען פון ביידע זייטען הויכע ווענד, לויפען אַדורך פיל וועגען, איין וועג עהנליך צום אַנדערען. און דער ציל איז צו צוקומען צו די ויילען-האַלע, וואָס געפינט זיך אין מיטען. א טייל פון די וועגען פיהרען ווירקליך צו דער זיילען-האַלע, און א טייל פיהרען גאָר פון איהר אַוועק און פערפיהרען דעם בעזוכער. ווער עס געהט אויפ'ן וועג, דעם איז אונמעגליך צו בעמערקען צי ער איז אויף אַ ריכטיגען אָדער פאַלשען וועג, דען זיי זענען אַלע אַבסאָלוט גלייך אָהן אונטערשיד. אויסער אַזעלכע וואָס איז שוין פיל מאָל צום ציל געקומען און זיך גענוי בעקענט מיט די וועגען. ווער אָבער עס שטעהט אויף די זיילען-האַלע און האָט א איבערבליק איבער אַלע וועגען צוזאַמען, דער קען אונטערשיידען צווישען די ריכטיגע און די פאלשע, און ער קען אויך די פרעמדע בעראַטען און קען זיי זאָגען: דאָס איז דער ריכטיגער וועג, אויף דעם זאָלט איהר געהן! ווער עס גלויבט איהם, דער קומט אָן צום בעשטימטען אָרט; און ווער עס גלויבט עס איהם נישט און וויל זיך בעסער פערלאָזען אויף זיינע אייגענע אויגען, דער בלאָנדזשעט שטענדיג אין קרייז און דערגרייכט קיינמאָל נישט דעם ציעל. אַזוי איז עס אויך מיט אונזער זאך: דעם וואָס איז נאָך נישט געלונגען צו בעהערשען זיין נייגונג, דער געפינט זיך נאָך אין לאַבירינט. ער קען די איינצעלנע וועגען נישט אונטערשיידען, נאָר די וואָס האָבען שוין די דערמאָנטע הערשאפט דערגרייכט, וואָס זענען שוין פון קרייז פין די פערשלונגענע וועגען, אנגעקומען צו די זיילען-האַלע און געהען פאַר זיך דייטליך אלע וועגען — די דאָזיגע קענען, דעם וואָס וויל הערען, אַ ריכטיגע עצה געבען, און זיי מוז מען גלויבען. און וואָס איז די דאָזיגע עצה? „קומט לאָמיר מאַכען דעם וועלט-רעכנונג", זיי האָבען עס אויספרובירט, זיי האָבען דערקענט אַז דאָס איז דער ריכטיגער און איינציגער וועג פאַרן מענש, וואָס וויל צוקומען צום גליק צו וועלכען ער שטרעבט.

קורץ, מיר מוזען זיך מיט אונז שטענדיג בעטראַכטען, זיך גענצליך צוריקציהען אין בעשטימטע פעסטגעזעצטע צייטען און זיך בעטראַכטען: וועלכעס איז דער ריכטיגער וועג, לויטן זין פון דער תורה, אויף וועלכען מיר זאָלען געהן, און דאַן זיך פערטיפען אין איינצעלנע האַנדלונגען אונזערע, אויב זיי זענען אין איינקלאַנג מיט אָט דעם, פון אונז אלס רעכטען, אַנערקענטען וועג דאַן וועט עס אונז לייכט זיין ריין צו בלייבען פון אַלעם שלעכטען און איבעראל צו געהן נאָר אויפ'ן גלייכען וועג, ווי עס הייסט אין פסוק 8): „וועג אָפ דעם מאַרשרוט פין דיינע פיס וועלען דאַן אלע דיינע וועגען זיין גוט געאָרדענט" און אין א אַנדערע שטעל 9): לאָמיר אונזערע וועגען אונטערזוכען און אַדורכפאָרשען, וועלען מיר דאַן דעם וועג צו ג—ט צוריק געפינען".

---

2) בבא-בתרא ע'ח ע"ב. 3) בבא-מציאָה פ'ג ע"ב. 4) משלי ד-יט 5) דארט כב-ג 6) דאָרט יד-ו 7) ישעיי ו-י 8) משלי ד-כו 9) איכה ג-מ

בית יעקב-לודז/גליון/שנה ז/גליון 050-051 a הודפס מתוך הארכיון היהודי

א פאלקס-מעשה

דאס געמישטע פאר...

פון לייב פיינגאלד

לייב פיינגאלד
(לאדז)

האט אמאל, גאר אמאל געוואוינט אין א שטעטעל פון מדינת פוילען, אייגער, א יוד מיט א פרוי און קינדער, וואס האט זיך גערופען משה גאלדוואסער. האבען קינד און קייט אין שטעטעל גוט געקענט די גאנצע משפחה גאלדוואסער. אבער גערופען האט מען זיי גאנץ אנדערש: „דאס געמישטע פאר". מען האט זיי דארט אזוי גערופען פשוט דערפאר, ווייל משה האט זיך קיינמאל נישט געקענט אייסגלייכען מיט זיין פרוי מלכה'לע אין הלכות צדקה. ווארום אוף וויפיל משה איז געווען בטבע א גוטער מענש, אויף אזוי פיל און גראד זיין פרוי מלכה'לע זע'הר א שלעכטע פון דער נאטור.

און עס איז געווען ביי משה'ן און זיין הויז-געזונד שטענדיג פרייד. עס האט חלילה נישט געטראפען, אז עס זאל זיי אמאל עפּיס שלעכטעס געשעהן, אז זייערע אויגען זאלען דארפען פייכט ווערען פון טרעהרען. נישט געהאט קיין דאנקען ג—ט איבער וואס צו וויינען. א קאלאסאל עשירות האט בעלאנגט צו זיי, אן עשירות פון הונדערטער מארגעס לאנד מיט פירות און תבואה און גרויסע טשערעדעס אקסען און גרויסע סטאדעס מיט שעפסען איז געווען זייער אייגענס.

איז געווען משה'ס התנהגות, אז פון זיין עשירות איז נישט בלויז זיין אייגען הויז-געזונד אליין געווארען פערזארגט מיט אלעם גוטען, נאר אויך אלע הונגעריגע, יודישע קינדער די נויט-בעדערפטיגע, האט ער געטהון פערזארגען מיט כל-טוב מיט א ברייטער און אפענער האנד. אבער געמוזט האט ער דאס תמיד טהון בשתיקה, בגנבה פאר זיין אייגענע פרוי, זי זאל געזונד און שטארק זיין, ווארום אלץ מעהר וואס ר' משה האט געטהון עפענען זיינע אויערען זיך איינצוהערען צום פערלאנג און געבעט פון א נויטבעדערפטיגען, וואס מעהר ער האט אויפגעהויבען זיינע אויגען צו פערנעמען יענעמס טרערען — אלץ מעהר האט זיך זיין פרוי מלכה'לע פערשטאפט, טויב געמאכט איהרע אויערען און אויף יענעמס ביטער געוויין, געענטפערט מיט זידלען איהר מאן, אז ער איז מפזר, זיין גאנץ פערמעגען איבער זיין מעגלעכקייט, ווארפט ארויס געלד אויף מענשישע נארישקייט. און נישט איין מאל האט געטראפען, אז זידלענדיג איהם, האט זי פון איהם גע'חוזק'ט און גלייכצייטיג גע'מוסר'ט, דאס ער וועט נאך ע'פאר דארפען אויסגעהן פאר הונגער און קומען קען דורך אזא פזרנות א קללה, וואס וועט איהם איבער הונדערט-און-צוואנציג יאהר ברענגען צום טויט נישט האבענדיג אויף קיין תכריכים!...

האט זיך משה גאלדוואסער דאן פערשעמט פאר זיך אליין, אז ער זאל דארפען הארעווען איבער זיין פערמעגען שווער און ביטער און זאל מוזען בעהאלטען פאר זיין אייגענער פרוי, אויב ער וויל מיט זיין אייגען אויסגעהארעוועטען געלד טהון צדקה וחסד. האט ער זיך געבעטען — אך, מלכה'לע וואס רעדסטו, וואס זאגסטו! זיי געווארענט מיט'ן מויל, זאל ג—ט חלילה שטראפען אונז דערפאר. פאר וואס זאלסטו זיין אזוי שלעכט. ווער דען זאל העלפען אן'ארימען יידען אויב נישט מיר, ווען עס פעהלט נישט און עס קלעקט פאר א צווייטען. דערבארעם זיך אויף זיך אליין און ברענג נישט דיין אייגען מויל צום ביזען און עפען נישט דערמיט חלילה קיין וועג פארן גרויזאמען שטן!...

מיר זענען מענשען, וואס האבען ברוך-השם פיל און פאר צעהנדליגער משפחות וואלט אבוער פארמעגען געקלעקט, — טא וואס אהרט עס דיך, אז נאך אן'ארימער יוד וועט דורך אונז האבען צו עסען?!

און אויב מלכה'לע האט ג'עחוזק'ט פון איהר מאן, אז ער וועט אמאל נישט האבען אויף קיין אנבייסען פאר זיין פזרנות, האט זי אליין דערפאר נישט געגלויבט אין דער מעגליכקייט פון איהרע ווערטער, אז זי קען אמאל געשטראפט ווערען אזוי, דאס דער חוזק זאל ווערען די הארטע ווירקליכקייט... אויסערגעווערהנליך איז געווען איהר גלויבען אין איהר פערמעגען, — טא ווי שיקט עס זיך צו טראכטען, אז זי זאל קענען אויסגעהן פאר הונגער! און ווי זאגט איהר מאן: אז זייער פערמעגען איז א הון-רב און קלעקט פאר צענדליגער מענשען אויף פרנסה בריוח מיט נאך א שמיצעל אריבער. אבער דאס, וואס איז אונמעגליך פארן געדאנק, איז מיט דער נאטור פארט מעגליך פאר דער הארטער ווירקליכקייט אין טאג-טעגליכען לעבען. און טאקי פון דעם וואס זי האט פון איהר אייגענעם מאן חוזק געמאכט, האט דערפון דער גורל א ווירקליכען געברויך געמאכט...

האט גענידערט איבערן אומגעגענד א מורא'דיגער שלאגס-האגעל, וואס האט מיט זיך מיטגעבראנגט א מגפה איבער אלע בהמות און א שרפה איבער זיין גאנץ הויז מיט'ן פערמעגען. פערכאפט דורכ'ן טויט זענען געווארען זיינע אקסען און שעפסען. פערפוילט זענען געווארען זיינע פירות און תבואות, און פערברענט, ביז אש, איז געווארען זיין גאנצע שטוב-ווירטשאפט.

איז זיי פון זייער עשירות געבליבען דער איינציגער... גארנישט!

פערשוואונדען איז זייער פרייד. פערכאפט איז געווארען זייער האב און גוטס, אויף זייער ארט איז געקומען די ביטערע לייד און פייכט פון געוויין זענען געווארען זייערע אויגען — דאס געוויין פון דעם ארימען און הונגעריגען מענש!...

זי, מלכה'לע האט געוויזען א וועג דעם שטן, דעם בייזען גורל און עס זענען מקוים געווארען איהרע אייגענע ווערטער:

געקומען איז א צייט, ווען דער צארן איז זייער בעל-הבית און ס'איז נישטא אויף קיין אנבייסען, אויסגעהן קען מען פאר הונגער! — — —

גרויס און שטארק איז איצט געווען זייער געוויין, אבער עס איז נישט געווען ווער עס זאל עפענען זיינע אויערען צום געוויין פון מלכה'לע, וואס איז תמיד בלינד און טויב צו יענעמס שרעקליכסטע טרעהרען!...

בית יעקב-לודז/גליון/שנה ז/גליון 050-051 a הודפס מתוך הארכיון היהודי

ביז דער אָדלער דערהויבט די שלאַנג צו זון...

ווענן ערנעסט בלאָך און זיין קאָמפּאָזיציע „בעל-שם“.

(ספּעציעל פאַר'ן יובל-העפט פון ב"י זשורנאַל)

שמואל נאַדלער

הארכיון היהודי

זענען טויבע געקומען אויף אַ חתונה. די כּלי - זמר האָבן געשפּילט; די מחותּנים האָבן געשיינט פאַר פרייד און די געסט האָבן זיך משמח געווען מיט א התלהבות'דיג טענצעל, ווייל אַזוי מחיה'דיג זיס, אַזוי ווייך צו דער נשמה האָבן די כּלי-זמר געשפּילט, אַז די פיס האָבן זיך אַליין געריסען צום טאַנץ, צום ליד פון פרייד, וואָס דער גאַנצער גוף זינגט, ווי אַבלום אויפ'ן ווינט. נאָר די טויבע זענען געשטאַנען און פערוואונדערט געקוקט מיט אָפענע מויל-און-אויערען: ווער זענען די דאָזיגע משונה'דיגע העויות? פאַרוואָס קענען זייערע פיס נישט איינשטיין אויף איין אָרט? משוגעים!

און איין טויבער האָט געוויזען דעם אַנדערן און געמאַכט מיט די הענד, ווי איינער זאָגט: נאַ, זעה, וואו מיר זענען אַריינגעפאַלען...

ווייל נישט געהערט האָבן זיי דאָס מתיקות'דיגע שפּילען פון די כּלי-זמר, דעם גאָלדענעם האָגעל פון פרייד פונ'ם פידעל, דאָס געוויין פונ'ם פלייט, די וויאָלינישע בענקשאַפט, די קלאַרנעט-ליידענשאַט און דעם רוף פון דער פּויק, דעם אַלטען בייזען באַס און דעם קינדישען צימבעל...

* * *

זענען געקומען די קלוגע מיט די אויסגעקראָכענע קעפּ און איינגעקנייטשטע שטערענס. האָבן זיי אָנגעטהון די אויגען-גלעזער, אָנגענומען דעם קמץ באָרד און געפרעגט:

וואָס איז חסידות?

ארכיון אסופות

האָט איינער געענטפערט מיט זיין קאַרליקעוואַטע, שלעכט-פערשטאַנענעם ניטשעאַניזם, מיט קראַנקען, אַנעמישען און וואַסער-צילאָזטען טאָלסטוי און מיט דער רחמנות-טובערקולאָזע פון אַסיזישען אָרעמאַן...

גלייך ווי ליבשאַפט איז נישט וועלטען-צושמעטערנדיגע אור-קראַפט איז נישט וועלטען-אויפבויענדיגער אור-וואוקס; גלייך ווי די איבער-הימלישע, געטליכע ליבשאַפט נויטיגט זיך אין פּראָבלעמאַטיק און פּראָקלאַמאַציע! וויי!

און אין צווייטענס ענטפער איז גנווע', ווי אין אַ מילבישען אוצר, קאָנפוּ-טזע און לאַאָ-טזע, אשור-און בבל-שוואַרצקינצלעריי און מיטעלאַלטערישע מכשפות און קאַבאַליסטיק און ראָמען ראָלאַן און אַנדערע קרייטעכצער...

און דער דריטער און דער פערטער האָבן אָנגעהאָנגען זייערע פּאַטעטישע מאַרק-גלעקער ביי די פּאָלעס פונ'ם שטילען, הייליגען מאַן...

גלייך ווי ס'וואָלטען אפילו אויף דער וועלט נישט געווען כּלי-זמר, וואָס שפּילען אַזוי מתיקות'דיג ווייך, אַזוי זיס און פערבענקט און בעהאַרציגט, אַז ס'רייסען אַליין זיך די פוס צום טאַנץ!

איז דריימאָל ווי, אויב די חכמים מיט די ברילען און די טויבע פון צו הערען דאָס קול פונ'ם האַרץ ווילען סעקצירען די סבה פון יונגער, צעוונגענער און צוטאַנצטער פרייגדשאַפט!

* * *

אָ, נגון, הייליגער נגון!

פון די טיפסטע תהומות קומסטו און די העכסטע שפּיצען איבערגרייכסטו, מיט אַ ריהר פון דיין פערפשוּפּ'ט שטעקעלע עפענסטו אויף די אייזערנע טויערען פון אייביג-אייז-פערשלאָסענע פּאָלען און מיט'ן אָטעם פון דיין קיש דערהייבסטו די זיידענסטע וועלאָנען פון פערהוילענע, טעמפּלישע סודות. אַלע האַרען פון דער פינסטערניש ווערען ליכטיג פון דיין אויפשיין און דו קיניגסט אין מלכות פון דער זון. דו ביסט די פליגעל פון לעבענס-שכרות און זיג און מוט דיר איז מען זיך מתודה אין קלעמענדיגער איינזאַמקייט. אָ, נגון, הימליש קינד!

צו די אָרימע, פערלאָזטע, עלענדע מענשען ברענגסטו אַ בלאָע, לייטזעליגדיגע טרייסט, און אונטער די מאַסקעס פון פאַלשער לוסטיגקייט, פון קליינליכען קוק-דאגות-ערנסט, פון מוטיגער אַליינגאַרעריי, אין דעם טיף פון הערצער, וואָס כליפּען פעריתומ'ט, וואָס ציטערן נאָר ווען היסטעריע, וואָס ברענען פאַר איינגעהאַלטענער גיפט ווי עקדישען — נידערסטו מיט'ן קריגעל-בומאייל פון פרידען און בענשסט זייער ליידען און הייליסט זיי צו דערהייבונג...

אָ, נגון, הייליגער דערלייזער!

* * *

און ווען ערנעסט איז אַ קינד געווען, האָט איהם די מאַמע דערציילט:

וויט-ווייט, ערגיץ אין די בערג קאַרפּאַטען האָט געוואוינט אַ יוד, ישראל האָט ער געהייסען און בעל-שם-טוב פלעגט מען איהם רופען. איז זיין אַרבייט געווען אָנצוגראָבען יעדען טאָג אַ פיהרעל ליים אין די בערג און עס פערקויפען אין די טאָלען. איינמאָל האָט ער גראָבענדיג דאָס געלע ליים, געפונען אַ גאָלדענעם אוצר. האָט ער אָנגענומען אַ פולע פוהר גאָלד און אין זאַק אויף די פּלייצעס און אין די הענד און עס אַראָפּגעפיהרט און צוטיילט צווישען די מענשען. ווייל גרויס איז געווען זיין ליבשאַפט צו מענשען און אויך זיי האָבן איהם ליב בעקומען.

אַזוי האָט דערציילט די מאַמע. און דער קליינער ערנעסט האָט געקוקט צו די אייביגע אַלפּען, וואָס אַרום זיין געבורטשטאָדט און פערשטאַנען:

אַז דער אוצר איז געווען די ליכטיגע זון, וואָס אויפ'ן קאָפּ פונם ליים-פיהרער;

אַז דער אוצר איז געווען די זיבענפאַרביגע טוי, וואָס אויף די גרינע גראָזען פון די פּאָלאָנינעס;

אַז דער אוצר איז געווען דער גאָלדענער שמייכעל פון זיין פריידיג האַרץ.

און אַז ג—ט האָט צו איהם געזאָגט, ער זאָל דאָס איינזאַמלען און איינטיילען גלייך צווישען די מענשען אין טאָהל.

...און ווען דער גרויסער ערנעסט האָט דערנאָך אויף די פינף-שורות'דיגע שליאַכען אויסגעזייעט דעם דאָזיגען אוצר פון ליכט, האָט ער מיט זיין פרומער האַנד אָנגעשריבען ביים אָנהויב פון דער קאָמפּאָזיציע „בעל שם“:

„דעם אָנדענק פון מיין מוטער“.

* * *

ודוי.

איז עס ביים הייליגען אר"י ז"ל געווען אזא מנהג:

פרייטאג פערנאכט, ווען די אפגעברענטע זון האט גענידערט אונטער די בערג פון צפת עיה"ק, האט מען זיך אין בית המדרש מיט א צובראכען הארץ זיך געזעצט צו דער ערד און מיט א ביטער געוויין זיך מתודה געווען אויף די זינד פון א גאנצער וואך.

האט געזאגט ר' חיים וויטאל:

איך בין געגאנגען אין בית-המדרש אריין דאווענען און זי מיטן קרוג נאך וואסער צום ברונעם. האב איך געקלערט אז זי איז אנ'אשה, א זינד, א יצר הרע, און נישט, אז זי איז א בעשעפעניש פונ'ם בורא. ווי איז מיר!

און ר' יוסף קארו האט געזאגט:

איך האב געפאסט די תעניתים, געטובלט די טבילות, מסגף געווען די סגופים, מיחד געווען די יחידים, מצרף געווען די צירופים און געווארט אז די הייליגע משנה זאל קומען רעדען מיט מיר. אבער אין דער לעצטער נאכט, ווען כ'האב געוואלט מיך מתגבר זיין און לכוף, בין איך איינגעשלאפען. ווי איז מיר!

שרייט אויס דער לייב, ז"ל:

און מיר איז דריימאהל ווי! איך האב געמיינט צו זיין אויף דער מדרגה עליונה!!!

ווי זיי האבען אזוי געקלאגט און געיאמערט און געוואשען מיט טרעהרען די זינד, הערען זיי א יונג, צארט קול, וואס זינגט אזוי זייד-איידעל און מחיה'דיג, ווי א פריהלינג-ווינטעל צווישען שמעקעדיגע בעז-טשוויטען:

לכה, דודי, לקראת כלה...

דאס האט דער יונגסטער תלמיד, ר' שלמה אלקבץ געזונגען, ווי די אומשטערבליכע קעניגין, שבת מלכתא, נידערט פון איהרע הימלישע ספירות צו לייטזעליגען איהר פריינד און פריינד. און די הייליגע כלה ברענגט איהר חתן טרייסט און האפנונג און ליכטיגקייט און גליק און דער חתן גייט איהר אקעגען...

האבען די טרעהרען-פולע אויגען אויפגעשיינט. ווי אין א קינדישען שמייכעל און די אלטע האבען אפגעווישט זייערע טרעהרען און אגלויביגע פרייד און פרידען האבען זיי בעוואוינט.

„און זייער פנים האט געלויכטען מיט'ן איבערשטען אויפלייכט און זי האט זיך געקרוינט אונטען מיט'ן הייליגען פאלק..."

* * *

האט ערנעסט בלאך פערשטאנען וואו צו זוכען דעם קוואל פון דער בעל-שמי'שער לעבענס-פעריאאונג. מיט זיין העל-זעהעריש אויג, מיט זיין זעקסטען מוזיקאלישען חוש האט ער דורכגעדרינגען אלע גלגולים, וואס האבען געברענגט די וואונדערליכע ענטפלעקונג. און דאס וואס אומזיסט האט געזוכט דער געאגראף אויף דער מאפע, דער היסטאריקער אין אלטע, פערשימעלטע פאליאנטען, דער ליטעראט אין פאלקס-מעשיות אין מופתים — לעגענדען — דאס האט ער געפונען אין די סטרונעס פון זיין פידעל און אין ציטער פון הארץ. און דאס האט ער אויסגעכשופ'ט און אויף אייביג פערפערעלט אין דער דאזיגער קאמפאזיציע, וואס טראגט אויף איהרע טיילען די נעמען פון די דריי עטאפען צום אויסלייז, דריי מדרגות, דריי גלגולים:

ודוי —

נגון —

שמחת-תורה —

דאס איז דער אויפשטייג-וועג פון דער געפאלענער און אין-חומר-געבויגענער-נשמה צו איהר שורש, צו איהר לעצטען ציל. דאס איז דער וועג וואס פיהרט פון „טומאת-מצריים" דורך "מדבר-לייטערונג" צום „צוגעזאגטען לאנד". דאס איז די לייטער פונ'ם „שאול-תחתיות" דורכ'ן „עולם-התקון" צום „גן עדן-העליון"...

„ודוי" —

„נגון" —

„שמחת תורה"...

* * *

א, קומט, איהר הייליגע חזנים פון שפאניען און מעסינא; איהר, וואס האט געגעבען דעם יודישען פאלק זיין געזונגענע תפלה, וואס איז נאך ביז היינט זיין גאנץ היות און זיין דערקוויקונג אין גלות; איהר זינגער פון די אומשטערבליכע נגינים פאר שבתים, ימים-טובים און ימים-נוראים, פון די הימליש-הויכע און תהום-טיפע כל-נדרי'ס, המלך, מעריב'ס, שמונה-עשרה'ס, סליחות און פיוטים, איהר געטליכע קאמפאזיטארען פון דער הייליגסטער און הערליכסטער סימפאניע, וואס הויבט זיך אן ראש-חודש אלול מיט'ן שופר שאל און ענדיגט זיך שמחת תורה —

א, איהר הייליגע זינגער, קומט און לייגט ארויף אייערע הענד אויפ'ן קאפ פונ'ם ג—ט-געבענשטען משורר און זייט איהם מסמיך פאר א תלמיד, פאר אייער געזאלבטען יורש און זאגט צו איהם:

זאל רוהען אויף דיר און זאל שטורמען אין דיר אונזער התלהבות, אונזער פלאמיגע אמונה, אונזער השתפכות-הנפש און דאס מסירות-נפש אונזערס! זאל הייליג זיין תמיד דיין סטרונע צו ג—ט און דיין בלוט זאל שרייען זיין ליבע, ווי אונזערס!

און אויף די ציטערנדיגע סטרונעס פון מיין פידעל, וואס שפילען „בעל-שם" לייגט ארויף אייערע הענד, אז ס'זאל אייער הייליגקייט זיין אין די נגונים און דער גרויסער הלל אין געזאנג.

א, הייליגע זינגער פון מעסינא!

* * *

און ווען דו וויינסט, בלאך, הער איך:

דאס וויינען אלע אונזערע דורות, וואס זענען געגאנגען אויף קדוש השם, וואס זענען געגאנגען מיט „שמע" אויף די ליפען און אמונה אין הארצען און מיט א הימלישער מוזיק אין דער נשמה!

און ווען דו ביסט פיל ליבע און יראת-הכבוד, זעה איך:

דאס זענען די מעכטיגע אלפען פון דיין געבורט-לאנד, וואס זענען געשטאנען ביי דיין וויגעל און וואס אויף זייער אייביג-פערשנייטער, גלעטשערישער נאקעטקייט רוהען הימעל-לויטערקייט און זוניגקייט!

און ווען איך הער, ווי ס'זינגט אין דיר דיין יודישקייט, פרעג איך:

וואס איז באכישע פייערליכקייט, מאצארטישע ווייכקייט, כערובינישע איידעלקייט, בעטהאווענישע שטארקייט און דערהויבענקייט, מענדעלזאנישע מייסטערשאפט און סאראסאטישע ליידענשאפט,—אקעגען דיין „נגון", דיין יודישען, הייליגען נגון?!!

* * *

פון די טויערען פון זשענעווא איז ארויסגעגאנגען א יונגעל, אונטערן ארעם האט ער געטראגען א פודלע מיט א פידעל, און אלעמאל האט ער איהם צוגעדרוקט צום הארץ, אויפ'ן וועג האט ער געטראפען א בערגעל, איז ער ארויפגעגאנגען דערויף און אנגעזאמעלט שטיינער און צונויפגעלייגט א קופע, דערנאך האט ער אנגעשריבען אויף א צעטעלע: „רבונו של עולם! העלף מיר צו זיין א מוזיקער". און ער האט דאס צעטעלע אנידערגעלייגט אויפ'ן שטיינערנעם מזבח און עס אנגעצונדען.

און ווען דאס פלעמעל האט אויסגעברענט און דער רויך איז אויפגעגאנגען — האט זיין קינדיש הערצעל זיך געפרייט:

— ג—ט האט פערנומען זיין תפלה...

און דאס קינדישע הערצעל האט זיך נישט טועה געווען...

ארכיון אסופות

א מאל דאס שטעטעל

ב. סאקאלאוו

(מיניאטור)

ב. סאקאלאוו

אָפּגעזונדערט פון דער וועלט, אין אזייט פון רוישיגען לעבען, דערווייטערט פון א באַהן ליניע, בעהאָפטען זייטיג צו א שאָסעע בלויז מיט א דין, אונגעדולדיג אָדער'ל - סטזשעשקעלע, א יסגעטרעטען פון צופיס-וואַנדערער און שמאָלע פויערים-וועגעלעך — ליגט זיך א שטעטעלע צווישען פעלדער און לאָנקעס, אזוי ווי א וואַכטער-בודקע אינמיטען פון די גרינע, אונענדליך-ווייטע מרחקים ארום.

פרימיטיוו און נישט סימעטריש זענען זיינע הייזלעך. אינזשעניערסקע קעפּ האָבען זיך נישט געבראָכען איבער זייער קאָנסטרוקציע, זייערע בעל-בתים האָבען זיך נישט פערשולדיגט ביי זייער אויפבויען. בעל-חובות און רעיענטען זענען נישט ארויפגעקראָכען איוף זייערע היפּאָטעקען. אָרים, בעשיידען, צונויפגעקלאַפּט פון קיי-און-שפּיי זענען זיי, אָנגעשפּארט איינס אָן אנדערען, איינס איבערן אנדערן און איינס אונטערן אנדערן, ווי א סטאדע נעבעכדיג-צונויפגעדרענגטע שעפּסען. גראָד, נישט קאָליר שרייעריש איז זייער פאַרב, פונקט ווי די שעפּסישע וואָל. די פענסטערליך בליאסקען נישט מיט נאוה און פערביסענקייט, זיי זענען שלעפעריש-צוגעמרושעט, לאָמיך-געמאכ'דיג, אזוי ווי די כשר'ע אויגען פון די צאן-קדשים.

אינ'ם שטעטעלע פויזען אַרום אַ פּאָר מנינים יודען מיט ווייבער און קינדער — אויך גראָה און נעבעכדיג אין זייער הלבשה, דערפאר אָבער באקיג און כוח'דיג-שטאַרק — אויפ'ן פנים, נעקרעפטיגט פון דער געזונטער לופט, אפּעטיטיגער נאַטירליכער אכילה און שפע'דיגע ברכה פון ערד, ביימער און פּירות.

יעדער האָט זיך זיין נעסט. נישט אויסגעצאצקעט מיט גרויס גלאַנץ, נישט אויסגעשטאט מיט טייערען לוקסוס, נישט פערבלענדעט מיט שרייעריש ליכט. היימיש, געמיטליך, אנגענעהם. ווי שאָטען אין דער היץ און וואַרימקייט אין דער קעלט. נידעריג-באַלטענדיג און שמאָהל-ווענטיג זענען די שטיבלעך, קארג בעלויכטען פון א נאַפט-לעמפּ'ל. דערפאר אָבער זענען די פריידען אין זיי — עכטע, דורך און דורכ'דיגע דאַגעגען, חלילה, טרויער, איז געטיילט און מיטגעפיהלט פון אַלע ארומיגע, וועלכע זענען ווי מענשען פון איין שטוב, איין הויזגעזינד.

א גאַנצען טאָג איז יעדער עוסק אין זיין דראָבנע טהועכץ אָהן הויכע פערמעסטונגען, אָהן גרויסע שפּעקולאַציעס: מען קאָמבינירט נישט קיין גדולות, און מען איז נישט קיין אָן להעשיר, נו, אזוי ווי די מוראַשקעס אין זייער בעשעפטיגונג, האנדעלט מען אַ פעלעכ'ל, קויפט מען אַ קערצ'ל תבואה, אַ מאַנדיל אייער, יאַלאָווקע, נייהט מען א פּאָר פויערישע שטיוועל אָדער קורטקע, מען פערדינט א פּאָר פייעם און מען קאָכט וויעטשערע.

מען האַוועט נישט, מען יאָגט נישט פון זיך אַרויס דעם אָטעם, כדי וואָס מעהר אָנצושאָבען. קליין-השגה'דיג, וועניג פערלאַנגענדיג איז מען — אַבי אויף ברויט צו דער זעט, אויף שכר-לימוד פאַר די קינדער און אויף צו קענען בייטראָגען צו א דבר-שבצדקה. אָנגעטהון געהט מען פּראָסט, דערפאַר — שטאַרק, דויערהאַפט, לאורך ימים. אין פּראָכנעוואַטען, ירושה-שענקעל הענגט א בעסער מלבוש, בעהאַלטען אויף שבתים-ימים-טובים און שמחות.

אַליין — ווייסט מען — אז מען איז פערגרעבט, פערחומר'ט, רק מען זאָרגט אויף אַכילה פאַר'ן ערדישען גוף, לאָזט מען אויפבויען א שעהן שוהלעכעל, זעהט מען מ'זאָל האָבען אַ רב אַ תלמיד-חכם, אַ חזן מיט א קול-נעים. אַז עס זאָל אַדורכפאָהרען אַ מגיד, אַ משולח, וואָס זאָל בעזעלען דאָס מגושמ'דיגע לעבען מיט א שעהנע דרשה, אריינגיסען איידעלקייט אין גראָבען חומר, דערהויבען דעם בליק העכער פונ'ם נידר'גען באַלקען.

קומט אַ טאָרג, אַ יריד, די געסלעך זענען בעשטעלט מיט פויערישע וועגענער, אַ געקוויטשעריי פון חזירים, א געהירזשעריי פון פערד, א געדינגעריי מיט קולי-קולות און משוואָה'דיג געפליאסקע אין אייזערנע דלאָניעס; יודעלעך זענען פערשמייעט, פערהאַוועט, ציהען פויערים ביי די גראָבע סוקמאַנעס און אינ'ם גרויסען הו-האַ פערגעסט מען אויף אַ ווייל, אַז נישט אייגענע כיטרעקייט און איבערקליגען דעם פויער גיט פרנסה, נאָר אז אויבען, אויבען אינדערהויך זיצט אַ זן ומפרנס, — געהט מען פאַרביי פאַר'ן רב'ס פענסטער, זענען די פאָרהענגלעך פאַררוקט, מען זעהט אַדורך דעם רב'ס סיזלעט געבויגען איבער'ן יורה-דעה אָדער חושן-משפט און מען הערט זיין קול תורה ברומען ווי א זשומענדיגע ביהן, דערפיהלט מען זיך ווי וואַנדערער ביי א קהל-שאָטענדיגען אָאוויס, אינמיטען אַ זאַמדיג-גל הענדיגען מדבר, ווערט מען אָנגעפולט מיט בטחון, אַז דער אייביגער שפּייזער וועט נישט פערלאָזען און סוף כל סוף בעשטעהט דער פויער אויפ'ן מקח, און מען לעגט אין קעשענע אריין אַ פּאָר גילדען פערדינסט.

מאַכט מען א שמחה, איז אריינגענומען דערין אין גרעסטען טייל די שוהל-רב-חזן-שוחט. זיצט מען ביים טיש און מען קוויקט זיך אי נשמה'דיג אי גופ'יש; פיהלט מען זיך געאיידעלט און געלייטערט, דערהויבען פון די אַלע אַרומיגע גויים, רייך מיט אַ גרויס פערמעגען: אַן'אַלמעכטיגען פּאָטער אין הימעל וואָס קאָן דערהויבען און בעגליקען ביז גאָר.

טרעפט חלילה אַן'אומגליק, מען פאַלט אריין אין אַן'עת-צרה, קומט מען אין שוהל, געהט מען אַריין צום רב, הערט מען א טרייסטוואָרט, ווייסט מען אז מען מוז אָנקומען פאַר עפּעס, דערפאַר ערוואַרט נאָכהער לויטער וואויל און גוטס, ווערט די וועהטאָג געלינדערט און מען נעהמט דעם שמערץ פאַרליעב.

אזוי רוקט זיך פּאַוואָליע האָס לעבען, מיט געזונטע, גאָט-געבענשטע פרייד, דערפאַר נישט מיט קיין רעזיגנירטע לייד; מען עלטערט זיך אין צופרידענהייט און מען דערלעבט גריין-גראָהע זקנה, ביז ג—ט נעהמט צוריק די נשמה און דאָס לעבען, ציהען ווייטער די איבערגעלאָזענע דורות.

בית יעקב-לודז/גליון/שנה ז/גליון 050-051 a הודפס מתוך הארכיון היהודי
עמוד 32 מתוך 50

עראינערונגען — אסתר שושנה

ס'ליכט צאַנקט אויפ'ן טיש. וואַרפט גרויסע שאָטענס אויף ווענד, וואָס אַמאָל לאַנגזאמער רוקט זיך די מידע האַנד. די ווערטער געהן אַרויס פון די שורות ביז די פעדער פערהאַלט זיך אינגאַנצען. דער קאָפּ הענגט אַראָפּ אויפ'ן ברוסט-קאַסטען. שווער זענען די וויהעס געפאַלען און פערדעקט דאָס ליכט פון די שוואַרץ-פייערדיגע אויגען, איינגע-דרימעלט! פראָסט מאָהלט בלומען אויף שויבען. אין גאס סקריפּען איינ-צעלנע, שווערע נאַכט-וועכטער טריט. ס'שלאָגט 4 א זייגער. ס'ליכט האָט זיך אין לופט אויסגעברענט, אין נישטיגקייט פערגאנגען, אויסגעלאָשען דורכ'ן פינסטער לייכט אַריין דאָס קאַלטע ווייסע לבנה-שיין. כ'ליג מיט איינגעהאַלטענעם אָטעם. — — —

כ'הער ווי א האַנד זוכט אַ זאַפּאַלקע. אַ קנאַק פון „אַ זאַפּאַלקע" און ס'איז ווידער אָנגעצינדען א פריש ליכט. ג. פרוי שענירער קוקט זיך אַרום אויב זי האָט מיט'ן אָנצינדען קיינעם נישט אויפגעוועקט פון א זיסען שלאָף.

כ'פערמאַך די אויגען, און יוע, זי בייגט זיך איבער די געדיכט-פערשריבענע בלעטער, און איהר האַנד רוקט זיך מיט גרעסערער שנעלקייט, ווי זי וואָלט געוואָלט די פּאָר דרימעל-מינוטען דעריאָגען — קוק'ך אויף איהר און קלער. — —

יעדע נאַכט איז דאָסזעלבע. א גאַנצע וואָך. נאָר שבת דעמאָלט רוהט זי. אָבער אויך ווען זי שרייבט נישט צו איהרע קינדער, די פּאָר לעהרערינס, וואָס זענען „צוזייהט אין אַלע ווינקעלעך, און וואַרטען אויף אינסטרוקציעס, אויף אַ טרייסט-וואָרט פון איהר, אויף זייער דאָרניגען וועג, רעדט זי פון דעם מיט אונז, אַרבייט איהר מח, און כ'וועל זיך נישט שעמען צו דערמאָנען: איך פלעג איינדרימלען א זעהר מידע פון איהר זיסער שטימע, אַזוי ווי אַמאָל אויף דער ליבער מוטערס שויס. שוין לאַנג האָבּ'ן די ליכט זיך אויסגעברענט, און מיר זענען אַלץ נאָך געזיצען... — — —

שפּעטער האָב'ך זי געקענט בעוואונדערן אויף א גאנצער רייזע. פון איין באַהן אויף דער צווייטער, טעג און נעכט, און מיר האָט זיך קוים דער אָטעם געהאַלטען, אָבער זי, די ג. פרוי שענירער איז קיין מינוט נישט רוהיג געזיצען: געלעזען, געשריבען. איך האָב זיך מיט מיין שוואַכקייט געפרעהט. מיינע עלטערן זענען אויף מיר בייז געווען. דאָס לעבען איז נישט פאַר דיר — האָבען זיי געשריבען — ביזט צו יונג. אָבער ווען כ'האָב דעם רוף געהערט האָב'ך אַנדערש נישט געקענט, נאָר ווייטער אין באהן געזיצען.

און געשלעפּט האָט מען זיך פון שטאָט צו שטאָט, גערעדט, ערקלערט, געגרינדעט. אין די פערוואָרפענסטע ווינקעלעך זענען מיר געווען. כ'געדענק אַ שטעטעל ווי מ'האָט אונז מכבד געווען מיט עפּעל, מיט גרויסע פלייש-גאָפּלען אַריינגעשטעקט... אין יענעם פערוואָרפענעם שטעטעל האָט מען אין בית-המדרש גערעדט, אַ קליין ענג שטיבעל מיט פיל, פיל ספרים. ווייבער צושויבערטע מיט טיכלעך איינגעהילט און אַ פּאָר „קולטור"-טרעגער לעשען אויס די לאָמפּען, האַקען שויבען און ס'פאַלען

קנוילען שניי, עס האָט זיך אין מיין קאָפּ דעמאָלט פערוואַלגערט געהטע'ס אַ געדאַנק: „דער שטורם פערטויבט, פערשטומט די מילדקייט". — — —

איך בעגריס פול-געפּאַקטע זאַלען וואונדערליך בעציהרטע עלעגאַנטע געבילדעטע הערערינס. יעדעס וואָרט איז געוואויגען און בעטראַכט. מ'רעדט וועגען פערשידענע טעאָריעס, פּראָבּלעמען, מ'לייגט פון זיי ברוק צום יודישקייט, און מ'וויל עס בעפוצען מיט'ן גלאַנץ פונ'ם גריכענטום, אַזוי ווי דאָס יודישע, וואָלט נאָר דע-מאָלט זיין תקון בעקומען, ווען ס'איז מיט נישט-יודישקייט געוויקעלט. איך האָב נאָך היינט פאַר מיר יענע לאָר-נעטקעס, דורך וועלכע מ'האָט יעדען ריהר מיינעם בעטראַכט.

און איך האָב געקלערט וועגען יענע קליינע פינסטערע שטעטלעך, וואוהין מיר האָבען זיך שעה'ן אויף פוהרלעך געשלעפּט, אנו, אז מ'האָט לאַנג געפיהלט דעם רעזולטאַט פון יענער גימינאַסטיק. כ'האָב געטראַכט וועגען יענע מענשען, און דער אונטער-עיר האָט געמאַכט מרוזשען די אויגען.

דער גאָלדענער פאָדעם איז נישט געווען, דאָ, לוקסוס, אַסימילאַציע, מאָדערן-יודישקייט, דאָרט: פרומקייט פּראָסטקייט, ווילדקייט. לאַנג אָבער צו טראַכטען איז קיין צייט נישט געווען, מענשען און שטעטלעך האָבען זיך פערבייגערוקט. ווי אַ פילם-טאַשמע, די באַהן האָט געפּיפען פון יעדער שטאָט, שטעטעל, האָב איך מיטגענומען אַ פּאָר טיף איינגעקריצטע בעשיידנע און ריין יודישע לעבענס-בילדער פון מענשען און סביבות.

די ג. פרוי שענירער האָט זיך געפרעהט, דען ס'האָט זיך אָנגעהויבען צו וועקען דאָס רעליגיעזע פרויען-לעבען, זי האָט ווייטער געשריבען און איך בין געזיצען ווי-זאַ-ווי, אַ צושאָקעלטע פון דער באַהן, אַמידע, אַ בערוישטע מיט האַלב-צוגעפאַלענע אויגען און געקלערט: וואָס דאַרף מען די מענשען צו געבען? ווי אַזוי קאָנען אַמבעסטען געהיילט ווערען די יודישע וואונדען? בין איך בערופען דערצו? כ'בין דאָך יונגער, די יונגסטע פון אַלע, וואָס הערען מיך! ווייסען זיי דען נישט מעהר פאַר מיר? און כ'האָב זיך געשעמט! און כ'האָב געוואָלט אויפהערען און זיך לערנען, לערנען צוערשט אַליין, ווערען עלטער...

נאָר ווען כ'האָב די מענשען געזעהן פערזאַמעלט האָט זיך אַ פייער אין מיר צופלאַקערט, און געברענט מיך און אַנדערע. עס האָט זיך עפּעס אַ ווייטאָג צושריגען, וואָס איז געווען פיל שטאַרקער פון מיר, כ'האָב זיך געמוזט איהם אונטערגעבען און רעדען, כאָטש כ'האָב נישט געוואָלט...

כ'בין מיד געווען פון עמאָציעס, מיד פון אַלעם, עס האָט זיך מיר געדוכט, אז איך בין עפּעס א „מין" וואָס ווערט גע-פיהרט אויף פאָרשטעלונגען. יעדעס אָנערקענונגס-וואָרט איז פאַר מיר אַ בעליידיגונג געווען, ווייל איך האָב קיינמאָל גישט געקענט אַרויסזאָגען מיין גאַנצען וועה-געשריי, און יעדע זאַך האָב איך קריטיש בעטראַכט. דערפאַר האָב איך בעוואונדערט די פרוי שענירער מיט איהר רוהיגקייט, ניכטערקייט. אין אַזאַ בעוואונדערונג זענען מיר

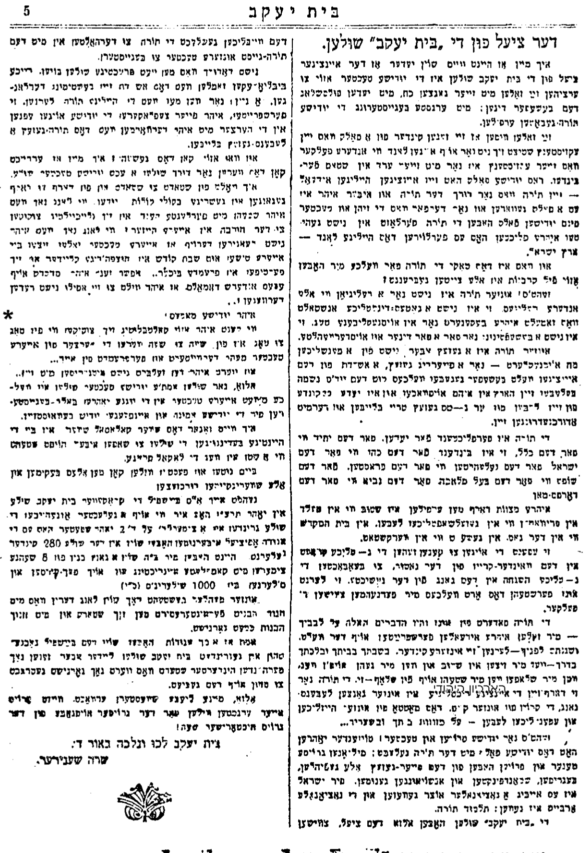
5 — בית יעקב

דער ציעל פון די „בית יעקב" שולען.

בית יעקב לכו ונלכה באור ד':
שרה שענירער.

דאָס ערשטע אַרטיקעל פון פרוי שענירער אין „בית-יעקב-זשורנאַל" (תשרי תרפ"ד) וועגן ציל פון די „בית-יעקב-שולען.

מיטאַרבייטער פון בית־יעקב־זשורנאַל

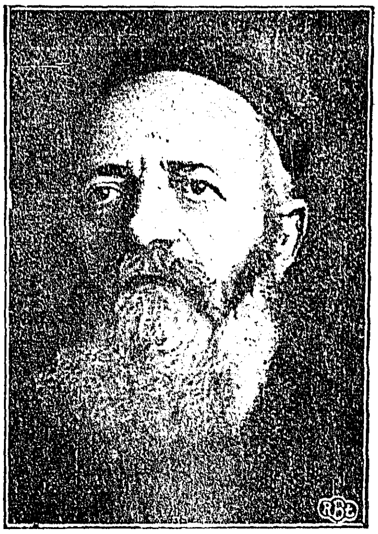

הרב פנחס זעליג גליקסמאַן (לאָדז)

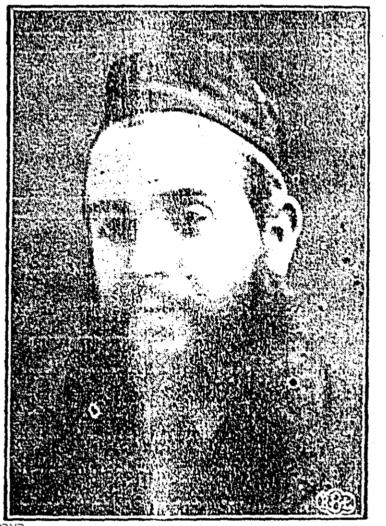

הארכיון היהודי

הרב אברהם אייזענבערג (לאָדז)

ארכיון אסופות

ה׳ דוד צבי זילבערשטיין (לאָדז)

יואל נפתלי קאַמיעניץ (לאָדז)

חיים דוד ראָזאַנעס (לאָדז)

הלל זיידמאַן (טאַרנאָפּאָל)

*

די יודישע מוטער (סוף פון זייט 18)

אין אַזאַ ליבע מאַכט צו אַלעמען פעהיג. זי ענטשליסט זיך אויך צו דעם וואָס איז אייגענטליך נישט פערשטענדליך: זי רעדט צו יעקב׳ן אָוועקצונעמען פון עשו׳ן די ברכות.

אין א שענער סודות-פולער נאַכט רופט רבקה יעקב׳ן: „מיין זוהן די אוצרות פון טוי-ברכות זענען אָפֿען, די מלאכים זאָגען שירה. מאַך פאר׳ן טאטען שפייז, ער וועט דיך בענשען״.

בני. הלילה אוצרות טללים פתוחים בו. הלילה הזה עליונים אומרים שירה. עשה מטעמים לאביך ועד שהוא בעולמו יברך אותך (מ״ת תולדות).

מוטערליכקייט, הייסט פערזענליכע ענטזאַגונג: דאָס בעוואוסטע פון פרייוויליגען אָפּזאָגען זיך פון אייגענעם „איך״ צוליבען שטאַרקען ענטוויקעלנדיגען „איך״ פון קינד:

אויך עשו איז איהר בלוט און פלייש. און ער האָט איהר באמת קיין שלעכטס נישט געטון, דאָס וואָלט אָבער נאַטורגס-ליבע געווען, ווען זי וואָלט עשו׳ן ליב געהאַט. ס׳וואָלט געווען טיריש צוגעבענדיגקייט. ווייל רבקה האָט געוואָלט זיין מיט אלע פעדים פון איהר נשמה צו איהר קינד צוגעבונדען. איהר קינד ווי איהר פולס-שלאָג בעטראַכטען, און דאָס האָט זי נאָר געקאָנט ביי יעקב׳ן זעהן.

די נאַטירליכע מוטער האָט געמוזט פלאַץ מאַכען. דער אמת׳ער טרייער מוטערליכקייט...

„ווען רבקה איז געשטאָרבען האָט מען געשמועסט, ווער … ווען מען

מיט אַ כונה האָט דער פסוק די פטירה פון דער צדקת פערדעקט. — — —

די שווערע נאַכט האָט אין זיך די מטה איינגעשלינגען...

וואו זענען אונזערע רבקה׳ס? פאַרוואָס זעהן מיר נישט מעהר אמת׳ע טרייקייט ביי דער מוטער? פאַרוואָס זאָל די מוטער נישט מיט דערזעלבער זעלטענער מוטער-ליבע, מיט וועלכער זי קען זיך איינפיהלען און איינלעבען אין די פרימיטיווע טאָג-טעגליכע אינטערעסען, זיך אויך איינדענקען אין דער נשמה-צושטאַנד פון קינד? ווי שרעקליך ווערט די קולטור-ירושה פון יודישען פאָלק, פון דער יודישער טאָכטער פערנאכלעסיגט!!!

שווער אין די זינד, וואָס מען איז בעגאנגען אין גלות, וואָס מ׳האָט דער יודישער טאָכטער נישט אנטפלעקט דאָס שעהנקייט פון אונזערע חשוב׳ע אוצרות. וואָס מ׳ר האָבען אזוי לייכטזיניג צוגעלאָזט אַז די יודישע פרוי זאָל נישט קענען איהר הויכע אידעלע מיסיע, אלס יודישע מוטער צו ווירקען, דער בערוף וואָס זי האָט אייביג מיט שטאָלץ און העלדישקייט געטראָגען. אָנשטאָט דעם הייליגען גייסט פון איהר אייביגער געשיכטע פון איהר הויכער אויפגאַבע צו דינען, יאָגט זי זיך נאָך דעם הוילקייט פון לעבען. אין דעם יאָגעניש האָט זי דאָס בענקעניש צו איהר נשמה, צו איהר זעלטען אידעאל פערלוירען.

אונזערע פערטרעה׳טע אויגען זענען צו דער ענטוויקלונג פון „בית יעקב״ געווענדעט איהר דערהאַלטערין און בעלעבערין — די אַגודה. זאָל זי קענען ווייטער אויסבויען, און אויפהויבען. פון בית יעקב וועט צוריק אויפגעבויט ווערען דער „בית ישראל״

בית יעקב-לודז/גליון/שנה ז/גליון 050-051 a הודפס מתוך הארכיון היהודי

לייענער און פריינד צום יובל־נומער

פון ● בית־יעקב־זשורנאַל ●

יעקב בערלינער

יובל — דער פרייהייטס־סימבאָל פאַר׳ן יחיד און כלל

עס טראָגט זיך נאָך אין די לופטען דאָס שאַלען פונ׳ם שופר און שוין איז יובל אויף דער וועלט. פרייהייט פאַר אַלע, אי פאַר׳ן בירגער אי פאַרן פרעמדען.

קנעכט, מיט געלעכערטע אויערן, זענען צוריקגעקומען אין זייערע היימען. די גרויסע ערד־בעזיצער האָבען געכוזט צוריקגעבען די אָנגעזאַמעלטע דורך די צייט גרויסע פּלעצער, צו זייערע אַלטע אייגענטימער. יעדער איז געוואָרען צוריק בעל־הבית פאר זיך.

אויך די ערד האָט א גאַנץ יאָהר גערוהט. מנוחה, פרייהייט האָט געהערשט אין אַלע ווינקעלעך פונ׳ם לאַנד, „וקראתם דרור לארץ.״ סיי דער יחיד סיי דער רבים האָט געגאָסען פון דער פרייהייט.

*

פערשקלאַפּט איז געווען די יודשע טאָכטער ביי די פרעמדע קולטורען. פעסט האָבען זי געהאַלטען די אָרעמס פון דער אַסימילאַציע, פערצוויפעלט איז געווען דער פרומער עלע־מענט צוזעהענדיג עס מיט שרעקעוודיגע אויגען, און נישט האָבענדיג צו דעם אַ רפואה.

ביז ס׳האָבען גענומען שיינען די „בית יעקב״ שטראַהלען ערגיץ פון די קראָקאָווער און לאָדזער ווינקלען האָבען זיי זיך גענומען דורכברעכען אַ וועג — אין תחילת אַ דאָרניגער און פיל מיט שטיינער — ביז זיי האָבען אַרומגענומען גאַנץ פוילען.

קייטען האָבען גענומען פּלאַצען פון די בליהענדע שטראַהלען און זענען זיך גענצליך צופאַלען. בעפרייט איז געוואָרען די יודישע טאָכטער פון דעם קנעכטשאַפט, פון די פּלאָגען און צרות, וואָס די פרעמדע קולטורען האָבען אויף איהר אָנגעוואָרפען.

6 יאָהר האָבען זיי געאַרבייט ביז ס׳איז געקומען דאָס זיבעטע, דער שמטה. און יעצט פייערן זיי טאַקי 2 יום־טוב׳ס מיט אַמאָל: דאָס שמטה־יאָהר, און דעם יובל־נומער.

פרייהט פאַר׳ן כלל.

*

מיר טאָרען אָבער צוליב דער שמחה נישט פערגעסען אויך אין דער פרייהייט פאַר׳ן יחיד.

זיבען יאָהר געפינט זיך שוין דער רעדאַקטאָר פונ׳ם ב״י זשורנאַל אינ׳ם דינסט פונ׳ם בית יעקב, מיט מסירת־נפש ווי נאָר אַ מענש קאָן...

און אויך אויף איהם דאַרף חל זיין דער יובל. אויך ער מוז פיהלען דעם טעם פון פרייהייט און ער פאָדערט דאָך שכר פאַר 7 יאָהר אַרבייט. נישט קיין מתנות ווי מען פיהרט זיך ביי לייטען, נאָר אַ קליינינקייט, מען זאָל ערמעגליכען דאָס ווייטערדיגע אַרויסגעבען פון ב״י.

ער וויל נישט קיין עמעריטור, קיין שכר פאַר זיין אַרבייט, נאָר ער זוכט ווייטערדיגע אַרבייט, ער שפּאַנט זיך ווידער איין אינ׳ם וואַגען פון אַרבייט, וועלכע איז פאַר איהם די פרייהייט.

ס׳איז דאָך נישט מעהר ווי אַ קליינינקייט, אַ „זעראָ׳ פאַר יענע אַלע זעליגסטען פאַר׳ן בית־געדאַנק — טאָרען מיר איהם דאָס אָפּזאָגען?

יובל דאַרף אויך זיין פאַר׳ן יחיד, מיר מוזען איהם זעהן דאָס צוציהעלפען, כדי ער זאָל זיין פרייע צייט אויך קאָנען ווידמענען אונז, די אַלגעמיינע אגודה, וועלכע איז אַזוי אָרעם אין אַזעלכע כוחות...

לאָדז

חנה שפּירא
טיקטין

„בית יעקב״ — ערשטער אָרטאָדאָקסישער זשורנאַל

עס איז אַ בעוואוסטער פאַקט דאָס אַ פאָלקס־בעוועגונג שטייגט אָדער פאַלט לויט די מנהיגים און וואָרט־פיהרער וואָס עס פערמאָגט.

און אַ דאַנק טאַקי אונזערע ריכטיגע פאָלקס־פיהרער האָבען זיך העלדיש, דורך די טויזענטער גלות־יאָהרען, אונזער אייגענאַרטיגקייט דערהאַלטען. מיר האָבען זיך בעסער אויף די שייטער־הויפענס געלאָזט ברענען, געלע לאַטעס אויף אונזערע פּלייצעס אָנצייכענען, איידער נאָכצוגעבען די פערלאַנגען פון אונזערע פערפאָלגער, און ווערען מיט זיי איינס. דערפאַר זענען מיר אַלס די גרעסטע גייסטיגע גבורים אנערקענט געוואָרען.

די היינטיגע פּרעטענדענטען אויף דעם וואָרט פיהרערשאַפט, די ליטעראַטען און שרייבער, האָבען שוין אָבער אַ אַנדערן וועג אויסגעקליבען. זיי ווילען אונזער בכורה פאַר אַ טאָפּ פרעמדע קולטור־לינזען פערקויפען, זיי ציהען נישט זייער גייסטיגע יניקה פונ׳ם אייגענאַרטיגען יודישען לעבען, נאָר טינקען זייער גייסט אין פרעמדע טינטער, און פרעמדע קולטורען.

און אויסנוצענדיג דעם קנאַפּען בעוואוסטזיין פון די יודישע פאַלקס־מאַסען און גרינגשעצונג צו די הויכע און שעהנע מאָראַל פון יהדות, האָבען* זיי אונז גענומען לערנען, בלויז מיט פרעמדע קולטורען און ווערטהען זיך צו ענטציקען. מיטדער הילף פונ׳ם געדרוקטען וואָרט האָבען זיי אויף אונז געמאַכט אַזאַ גרויסען איינדרוק, דאָס מיר האָבען אָנגעהויבען גלויבען אפילו דעם קנאַפּסטען שרייבערל, וואָס איהם האָט געחלומט צווישען וואַך און אויף, צווישען שכרות און שגעון. און ווען אפילו זיי האָבען אונז גענומען שילדערן דאָס תורה־לעבען אין די טונקעלסטע פאַרבען, האָבען מיר ווייטער נישט אויפגעהערט אין זיי צו גלויבען, זיי האָבען אונז פער־רעמדט די יוגענד, זי אַרויסגעריסען מיט שאַרפע נעגעל און פערגיפטעט, אַז צומאָל בלוט איז שוין נישט געגאַנגען...

נישט גלייכגילטיג האָבען זיך מענשען מיט יודישער התלהבות און ווייטען בליק צוגעקוקט צו דעם אויסטערלישען געשעהעניש, ווי דאָס פאָלק האָט זיך אָפּגעקעהרט פון זייערע ביז איצטיגע פיהרער און געווענדעט די אויגען גאָר צו אַנדערע, וועלכע פערסמען די לופט מיט זייערע ווערטער. אָט־אָ די מענשען האָבען לאַנג געזוכט עצות צו דעם אומגליק ביז זיי

בית יעקב-לודז/גליון/שנה ז/גליון 050-051 a הודפס מתוך הארכיון היהודי
עמוד 35 מתוך 50

האָבען זיך ענטשלאָסען צו היילען די קרענק מיט די זעלבע מיטלען, וואָס האָבען געברענגט צו דער מחלה, צו געבען אַזא ליטעראַטור, וועלכע זאָל היילען די וואונדען, וואָס יענע האָבען פעראורזאַכט.

און דער ערשטער „ביזט בית-יעקב״-זשורנאַל געוועזען. דו ביזט געוואָרען דער וואָרט-פיהרער פון דער ב״י-בעוועגונג, האָסט דערגרייכט אין די ווייטסטע ווינקלען, וואו עס צאַפּעלט נאָך א יודיש הארץ, האָסט בעפרוכבערט דעם באָדען געשיט מיט ב״י-זאָמען, בעשיצט פון די ארומיגע שטורעמס און אזוי לאַנג געהאַלטען צושפּרייט דיינע פליגלען, ביז פון זאָמען זענען הערליכע פרוכטען אויסגעוואַקסען. דו האָסט מיטגעהאָלפען, אז די ב״י-אידעע זאָל פערוואַנדעלט ווערען אין א מעכטיקער בעוועגונג, האָסט צוזאַמענגענומען און פעראייניגט די אַלע פונאנדערגעשפּרייטע יודישע טעכטער, וועלכע האָבען נאָך אין זייערע הערצער יודישע ליבשאַפט פערמאָגט, און זיי האָבען זיך פאַרגענומען שטאָלץ און מוטיג דעם תורה-פאָהן ווייטער צו טראָגען. דו האָסט גערעדט צו זייער נשמה, וועלכע האָט אַמאָל דעם „נעשה ונשמע״ געזאָגט, און דו האָסט ביי איהר פרישע בעגייסטערונג פאַר׳ן יודענטום אַרויסגערופען. פיעל, פיעל פלעמלעך, וועלכע האָבען זיך שיעור געהאַט פערלאָשען, האָסטו צוריק פונאנדערגעפלאַקערט. צו שוואך זענען ווערטער, אין וועלכע מען זאָל קאָנען אויסדרוקען אַלץ, וואָס דו, ב״י-זשורנאַל האָסט פאַר דער ענטוויקלונג פון ב״י-געדאַנק געשאַפען!

און יעצט קום איך הייס בעגריסען דיין יובל-נומער. איך קום מיט דעם וואונש פון דעם חכם מכל האָדם, פון אונזער שלמה-המלך:

-- שְׁתֵה מַיִם מִבּוֹרֶךָ וְנֹזְלִים מִתּוֹךְ בְּאֵרֶךָ. יָפוּצוּ מַעְיְנֹתֶיךָ חוּצָה בָּרְחֹבוֹת פַּלְגֵי מָיִם יִהְיוּ לְךָ לְבַדֶּךָ וְאֵין לְזָרִים אִתָּךְ יְהִי מְקוֹרְךָ בָרוּךְ...

זייענדיג אפילו גאַנץ בעשיידען מוז מען דערויף ענטפערן: דער „בית-יעקב״ -- זשורנאַל! פיל פאַקטען בעשטעטינען, דאָס אפילו אין די ערטער, וואו דער ב״י-געדאַנק איז ביז-א-הער געוועזען גאַנץ פרעמד, קוים האָבען זיך דאַרטען בעוויזען די ערשטע ב״י-עקזעמפּלאַרען, האָט באַלד דער ב״י-געדאַנק אָנגעהויבען רייף צו ווערען, ביז ס׳איז אין קורצענס גערידעט געוואָרען א ב״י-שול, און ס׳איז אָרגאַניזירט געוואָרען די רעליגיעז-געשטימטע יודישע טאָכטער אונטער דער פאָהן: „בנות אגודת ישראל״.

שטוינענדיג איבער דער מסירות-נפש׳דיגער אַרבייט פון די רעדאַקציע בעזונדערס פון חשוב׳ן רעדאַקטאָר ה׳ א. ג. פרידענזאָן, וועלכער איז די נשמה פונ׳ם זשורנאַל — וועלכער ארבייט פונ׳ם ערשטען טאָג אָן מיט אויסדויער-קראַפט, מיט אייפער און עקשנות, ווי עס קענען נאָר אַרבייטען מענשען, וואָס זענען בעהערשט מיט דעם איינציגען געדאַנק, אַז זיי טהון א שווערע פעראנטוואָרטליכע ארבייט פאַר׳ן גאנצען טראַדיציאָנעלען יודענטום, און פערמאָגען דעם טיפען גלויבען, אַז סוף-כל-סוף וועט דער אָרטאָדאָקסיע* געלונגען צוריק צו בעקומען דעם אָריגינעלען טראַדיציאָנאַל-היסטאָרישען טיפּ פון דעם אַמאָליגער יודישער פרוי, וועלכע וועט אונזערע גראָהע, טרויעריגע טעג מיט גאולה-שטראַהלען בעלייכטען, פונקט ווי אין מצרישע צייטען (בזכות נשים צדקניות שהיו באותו הדור נגאלו ישראל ממצרים. סוטה י״א ב׳) — ווינש איך זיי צום 50-נומערדיגען יובילעום, דאָס זיי, און אויך מיר, זאָלען זוכה בקרוב צום זעהן, ווי אונזער ציל איז ערגרייכט געוואָרען.

שערפּץ, ה׳ טבת תר״ץ.

נטע פלינסקער
(שערפּץ)

„בית - יעקב״ - זשורנאַל
און
„בית - יעקב״ — געדאַנק

אמת, די שטויס-קראַפט פון דעם אויפבליץ פון א אידעע, פאַר׳ן אויפשוואונג פון דעם גראַנדיעזען פּלאַן, איז קיינמאָל נישט די פּראָפּאַגאַנדע. די אָנרעגונג דערצו איז די פון ג—ט געבענשטע אידעאַלע שעפערישקייט, מיט וועלכע עס איז בעשאָנקען דער גאון און געניאַלער קאָפּ. אָבער, ווי נאָר דער געדאַנק איז שוין געבוירען געוואָרען אינ׳ם גאונ׳ס מח דאַן מוז מען שוין צוקומען צו דער פּראָפּאַגאַנדע, וועלכע דאַרף איהם פערקערפּערן, שאַפען פאַר איהם אָנהענגער, ווען עס דאַרף אָננעהמען דער כאַראַקטער פון א בעוועגונג, אַז נישט ווערט דער געדאַנק, ווי דער בליץ פערלאָשען.

אַ גרויסער און ערהאבענער געדאַנק איז געבוירען געוואָרען אין די מוחות פון די אגודה-אידעאָלאָגען, דאָס איז דער בית-יעקב-געדאַנק. א געניאַלער פּלאַן, ווי אַזוי צו ראַטעווען די שארית הפליטה, דאָס רעשט ביסעל טעכטער, וועלכע זענען נישט מיטגעריסען מיט׳ן שטראָם. און די, וועלכע וואַקסען אונטער, נאָר זי ערציהען אין גייסט פון דער תורה.

און ווער זענען עס געוועזען די, וואָס האָבען גענומען אויף זיך די שווערע אויפגאַבע צו פערשפּרייטען דעם געדאַנק, פּאָפּולאַריזירען, אָנצינדען די מוחות, איינצונעהמען הערצער? ווער זענען עס די, וועמען מיר האָבען צו פערדאַנקען, וואָס מיר פערמאָגען נאָך היינט א יודישע טאָכטער?

נ. ש. פּערלאָוו
(סטאַלין)

אונזער טאָפּעלטע פרייד
(צום יובל-נומער פון ב״י-זשורנאַל)

ארכיון אסופות

מיט גרויס שמחה האָבען זיכער מיר אַלע „בית-יעקב-לעזער אויפגענומען די באמת פרעהליכע בשורה, אַז דער היינטיגער „בית-יעקב״-נומער איז דער פופציגסטער, אַז ער האָט שוין אונטער זיך גאַנצע 49 נומערן. די רעדאַקציע דאַרף ווירקליך וואָרים בעגריסט צו ווערען. ביי אַזא געלעגענהייט ווילט זיך עפּיס אַרויסזאָגען, עס וויל זיך אַרויסשרייען די פרייד, וואָס בעהערשט אונז אלעמען.

און די פרייד איז אַ דאָפּעלטע. איינמאָל דער עצם פאַקט, וואָס א אָרטאָדאָקסישער זשורנאַל האַלט שוין ביי א יובל-אויסגאַבע, און צווייטענס, ווייל עס איז טאַקי דאָס ערשטע מאָל, ווען מיר פייערן א „יובל״ פון א אַרטאָדאָקסישע אויסגאַבע.

עס איז באמת א זעלטענהייט אין אונזער אָרטאָקסישע פּרעסע-וועזען, אַז א רעליגעזע צייט-שריפט, זאָל קענען דערציהען ביז א „יובל״-אויסגאַבע, בייצוקומען די אויסערגעוועהנליכע שוועריגקייטען, וועלכע ליגען זיך, ווי שווערע שטיינער אויף אונזער וועג. עס האָט נאָך קיין איין זשורנאַל נישט געהאַט אַזאַ זכי׳.

אַז מען רעדט פון בנין טאָר מען אָבער נישט פערגעסען אין דעם בויער! מיר מעגען פרעגען אונזערע פריינד; צי ווייסט איהר ווער עס איז דאָס דער בונה פון דעם פּרעכטיגען בנין? וועמען האָט דאָס דער ב״י-זשורנאַל צו פערדאַנקען זיין עקזיסטענץ?

איך ברויך זיין נאָמען נישט אָנצורופען. יעדער וועט אייך באַלד דערויף ענטפערן, אַז דאָס איז דער רעדאַקטאָר פון זשורנאַל.

זיין „עקשנות״, אויסדויער, פערברענטער אידעאַליזם, האָט מען צו פערדאַנקען דאָס, וואָס ס׳וואַרפט זיך יעצט פאַר אונזערע

בית יעקב-לודז/גליון/שנה ז/גליון 050-051 a הודפס מתוך הארכיון היהודי

אויגען דער לעבעדיגער, צאַפּעלדיגער „בית-יעקב"-זשורנאַל? ער האָט איהם, וואָס אַמאָל העכער געפיהרט ביז ער איז געקומען צו זיין יובילעאום.

ער, דער ענערגישער רעדאַקטאָר האָט דעם זשורנאַל נישט בלויז אַרויסגעגעבען, נאָר אויך פערשפּרייט איבער אַלע עקען פּוילען. ער האָט איהם צושיקט וואו נאָר זיין האַנד האָט דערגרייכט.

און פייערנדיג יעצט דעם יובל-יום-טוב פונ'ם „בית-יעקב"-זשורנאַל, טאָרען מיר אָן איהם, אָן אייגענטליכען הויפּט בעל-שמחה טאַקי אויך נישט פערגעסען.

און מיר ווינשען איהם פונ'ם גאַנצען האַרצען: פּיהר ווייטער מוטיג און שטאָלץ דיין הייליגע אַרבּייט צום רוחם פונ'ם רעליגיעזען יודענטום!

זאָל לעבען דער „בית-יעקב-זשורנאַל!

רחל קעסליער
(קלעצק)

דער אַקטיוו
פון
בית-יעקב-זשורנאַל

אָנטיילנעהמענדיג אין דער גרויסער שמחה, וואָס בעהערשט אַלע פריינד פון „בית יעקב-זשורנאַל צו זיין 50 נומער'דיגען יובילעאום, וועל איך זיך אויך אין קורצע ווערטער ערלויבען אַרויסצוזאָגען די פערשידענע געפיהלען, וואָס בעהערשען מיך אין אַט אָ דעם מאָמענט.

עס איז געוועזען מיט 3 יאָהר צוריק, ווען איך האָב ביי א היגען אגודה-עסקן צופעליג בעמערקט א נייעם זשורנאַל פאַר פרויען. מיין בליק איז געפאַלען אויף א אַרטיקעל פון דער געעהרטער פרוי שנירער. ווי איבערראַשט בין איך געוואָרען דערוויסענדיג זיך, אַז עס געפינען זיך נאָך אין אונזערער פרויען-מחנה ערנסט-דענקענדע פערזאָנען, וועלכע זענען נישט פערשוואונקט געוואָרען אין דעם ברויזענדען ים פון מאַטעריאַליזם, און וועלכע טראָגען זיך ארום גאָר מיט א אידעע צו אָרגאַניזירען די פרויען-יוגענד אונטער דער תורה פאָהן. די זאַך איז פאַר מיר געוועזען וואונדערליך און מערקווירדיג, און זי האָט מיך ערנסט פעראינטערעסירט. איך האָב דעם זשורנאַל צו מיר אהיימגענומען, און מיט א פערכאַפּטען אָטעם געשלונגען זיינע ווערטער. און באַלד האָב איך בעמערקט זיין גרויסע ווירקונג אויף מיר, איך בין מיטגעצויגען געוואָרען מיט זיין לעבעדיגען פריש-אָטעמדיגען גייסט, וואָס האָט פון איהם אַרויסגעהויכט, און בעגייסטערט געוואָרען פון זיינע וואַרימע און זיסע ווערטער;

האָבענדיג שוין פון פריהער א אינטערעס צום פרויען-עמאַנציפּאַציע-פּראָבּלעם, האָט דאָס בעגעגענען זיך מיט'ן אמת-יודישען וואָרט, און אמת יודישער שטעלונג צו דעם פּראָבּלעם געווירקט אויף מיר אזוי, אז איך בין גלייך געוואָרען א הייסע אָנהענגערין פון דער. נאָך דאַן זעהר יונגיטשקע „בית" בעוועגונג. איך האָב תיכף אָנגעהויבּע רעגולער צו אַבאָנירען דעם ב"-זשורנאַל, און פון דאַן אָן האָט מיין לעבען בעקומען אַ שענערן אינהאַלט, דאָס איז די אידעע פון „בנות אגודת ישראל", און איך וויל זיך נישט שעהמען און פשוט זאָגען אז איך האָב זיך פשוט איינגעליבט אינ'ם זשורנאַל, אזוי, אז די אנגענעהמליכסטע מאָמענטען פון מיין געגענוואַרטיגען לעבען זענען דאַן, ווען איך לעז דעם זשורנאַל אָט.

טאַקי די מאָמענטען זענען ביי מיר געוועזען די שטויט-קראַפט צו מעהר-וועניגער אַרבייט אויפ'ן געביעט פון פּראָפּאַגירען דעם „בית-יעקב" און „בנות"-געדאַנק, וועלכע איז מיר אין א גרויסער מאָס געלונגען. איך האָב זיך תיכף גענומען צו פערשפּרייטען דעם זשורנאַל און עס איז מיר געלונגען צו שאַפען 10 אַבאָנענטען פאַר'ן זשורנאַל. ביי פיל פריילינס האָב איך אַרויסגערופען א גרויס אינטערעס צו אונזער אידעאַל, און מען קען זיכער זאָגען, אַז אַ ד אַ נ ק ד ע ם „ב"י-ז ש ו ר נ אַ ל איז פערהאַן ביי אונז אין שטאָדט א צוגעגרייטער באָדען פאַר דער גריינדונג פון א „בנות"-אָרגאַניזאַציע, מיר וואַרטען נאָר אויף שטיצע מצד דער צענטראַלע.

יעצט ביים אַרויסגעבען דעם יובילעאום-נומער מוזען מיר אַלע פריינט אַנערקענען, אַז דער א ק ט י ו ו פון דעם „בית-יעקב"-זשורנאַל איז א י י נ ע ר פ ו ן ד י ר י י כ ס ט ע, וואָס עס קען פערצייכענען, וועלכער ס'איז אָרגאַן, אָדער זשורנאַל. פעראייניגט צוזאַמען מיט אַלע פריינד רוף איך אויס:

זאָל לעבען דער
„בית-יעקב"-זשורנאַל!

ישעי' ווינאָגראַד
(טזשיזשעוו)

„בית-יעקב"
אַלס
ליטעראַרישער זשורנאַל

מיט דער גרעסטער מאָס פרייד-געפיהל שרייב איך די דאָזיגע שורות. איך בין אַלס אונטער דעם איינדרוק פון אייער זשורנאַל, וועלכער האָט זוכה געוועזען צו זיין 50-סטען נומער אין וועמענס שמחה עס פרייען זיך מיר ביידע: סיי איהר, סיי מיר. איך פערהאָף, אז אזוי, ווי ער האָט ביז איצט עקזיסטירט אַזוי וועט ער אויך ווייטער עקזיסטירען צום נוצען פון דער אָרטאָדאָקסישער פרעסע.

מען וועט נישט זיין קיין פאַנטאַזיאָר אויב מען וועט זאָגען, אז דער ב"י-זשורנאַל איז דער בעסטער און שענסטער ליטעראַרישער זשורנאַל, וואָס דער אָרטאָדאָקסישער לעזער פערמאָגט ביים היינטיגען טאָג* אין דער וועלט, הן אין כמות, הן אין איכות, פונ'ם פיינעם עסטעטישען אויסזעהן ביז'ן ליטעראַרישען אינהאַלטס מאַטעריאַל, וואָס ווערט אין איהם פערעפענטליכט. די בעסטע אָרטאָדאָקסישע טאַלאַנטירטע שריפטשטעלער בעטייליגען זיך דאָך אין איהם. גענוג צו דערמאָהנען צוויי נעמען פון די חשוב'ערע, ווי: וו. ל י י כ ט ע ר און ש. נ אַ ד ל ע ר, וואָס דרוקען אָפט זייערע שאַפונגען אינ'ם זשורנאַל.

וו. ל י י כ ט ע ר אינהאַלטס-טיפקייט, מיט זיין פילאָזאָפישען דורכגעטראַכטען בליק, וואָס רוהט אויף זיינע אַרטיקלען, מאַכט געוויס דעם לעזער פערטראַכטען ביים לייענען. נישט איינמאָל לעזט דער לעזער זיינס א זאַך אַדורך, נאָכאַמאָל און נאָכאַמאָל — ער ווערט אָבער נישט פערמאַטערט ביים איבערלייענען — ביז ער דערפיהלט דעם טיפען מיין פון דער זאַך. דעמאָלט בלייבט דער לעזער טיף אונטערן רושם פון דער זאַך פערקלערט און פערטראַכט...

אויך אונזער בעלעהרענדיגער ש. נ אַ ד ל ע ר בעוואונדערט געוויס יעדען לעזער מיט זיין טאַלענט, מיט זיין שאַפונגס-רייכקייט, וואָס איז פערהאַן אומעטום אין זיינע זאַכען. שעצען וועט שטענדיג דער לעזער דעם ב"י-זשורנאַל, וואָס וועט ווייטער זייערע שאַפונגען דרוקען. דערום מוזען מיר אונטערשטיצען דעם ב"י-זשורנאַל, און מים אַלע כוחות אַרבייטען פאַר זיין ווייטערדי-

בית יעקב-לודז/גליון/שנה ז/גליון 050-051 a הודפס מתוך הארכיון היהודי
עמוד 37 מתוך 50

בער עקזיסטענץ, קוים ווילען מיר, וואָס ערוואַרטען פון אונזערע חשוב'ע און בעליבטע שרייבער.

מיר דאַנקען אויך אַלע מיטאַרבייטער, וועלכע אַרביי־טען מעהר ווייניגער מיט אונז אין זשורנאַל און דער עיקר דעם רעדאַקטאָר ה' א. ג. פרידענזאָן, פאַר זיין אומשעצבאַרער אַר־בייט, און מיר ווינשען זיי אַ ווייטערדיגען פרוכטבאַרען ערפאָלג.

טבת תר״ץ.

יעקב זאָבערמאַן.

אַ בּאַלטער גוטער פריינד.

אויך איך וואָלט געוואָלט האָבען די זכי' שריפטליך אויס־צודריקען מיין שמחה, און דערציילען אַנדערע, וואָסער ווירקונג עס האָט אויף מיר געמאַכט דער „ב״י־זשורנאַל" אין צוזאַמענג מיט זיין פופציגסטער יובל־אויסגאַבע.

אַלס פשוט־יודישער לעזער, וועלכער איז תּמיד געווען פערטהון אין נישט־אָרטאָדאָקסיש־לעזע־מאַטעריאַל, און קיינמאָל אַפילו נישט געאהנט, אַז עס עקזיסטירט, וועלכער ס'איז אָרטאָ־דאָקסישע אויסגאַבע, האָב איך, זייענדיג אַמאָל ביים היגען רב צופעליג גענומען דעם „יוד", וועלכער איז געלעגען אויפ'ן טיש, מישענדיג די ציַיטונג, האָט זיך פאַר מיינע אויגען אַ וואָרף גע־טהון פאָלגענדער אַנאָנס: „עס קומט ארויס פון דרוק דער „בית־יעקב"־זשורנאַל, נומער 39". דער נאָמען „בית־יעקב" איז אפילו נישט מיר פרעמד געווען — געוואוסט, אַז אין פיל שטעט זענען פערהאַן אָרטאָדאָקס'שע טעכטער־שולען אונטער דעם נאָמען, אָבער, אַז זיי פערמאָגען אַנ'אייגענעם זשורנאַל, און דערצו מיט'ן זעלבען נאָמען האָט מיך אפילו נישט אָנגעהויבען צו חלומ'ן.

דעמזעלבען טאָג האָב איך געקויפט אַ טשעק און איינגע־שיקט 4 זל. פאַר אַ האַלב יאָהר, וואַרטענדיג עטליכע טעג מיט'ן גרעכטען אומגעדולד אויפ'ן „בית־יעקב" ביז איך האָב איהם צום מזל ערהאַלטען. אַדורכלייענענדיג איהם בין איך צו איהם געוואָ־רען אַזוי צוגעבינדען, אַז איך קאָן מיך נישט דערוואַרטען ביז אַ ווייטערדיגען נומער וועט ארויס, און וואַרט אויף איהם, ווי אויף אַ אַלטען גוטען פריינד. און נישט בלויז צו אידם. נאָר צו דער גאַנצער אָרטאָדאָקסישער פרעסע, אָבער. דאָס האָב איך איהם צו פערדאַנקען.

געבענשט זאָלען ווערען די הענד, וואָס בעמיהען זיך מיט איהם.

טאַרניגראָד.

י. ד. עפשטיין

(מ י ר)

אַ בּריף צו אַ פריינד

ליבער ב״י זשורנאַל!

אין דיין לעצטען בריף, אין וועלכען דו האָסט מיר דערצעהלט וועגען אַ פאָרטזעצונג פון אַ קאָסטבאַרער הגרלה, און וועגען דיין יובל־פייערונג מיט אַ ספּעציעלער אויסגאַבע, וואָס זי דאַרף אין אַלע היגזיכטען איבערשטייגען דיינע אַלע פאָריגע אויסגאַבעס — האָב איך פּלוצים דערהערט אַ געזאַנג פון אַ פיל פערבעסערטען מצב.

און כ'האָב שוין יענעם בריף נישט געקאָנט אַוועקלייגען צווישען די פריהערדיגע דיינע בריף. געדענקסט דאָך נאָך אוודאי דיינע בריף! וועסט אַליין מודה זיין, אַז זיין אָרט איז נישט צווישען זיי...

און כ'האָב אין דער ערפרעהענדער בשורה שטאַרקער געפיהלט דעם גרויסען אָנהויב פון אַ נייער עפּאָכע אין'ם וועזען פון אונזער טאָכטער־דור, אַ שטאַרק טאָגען אין זייער ביז איצטי־גער גייסטיגער פינסטערניש. און גלייכצייטיג האָב איך געפיהלט און פערשטאַנען, אַז נאָר דו איינער, ב״י־זשורנאַל האָסט דאָס אַזוי פריי אַריינגעשטראַהלט אין זייער וועלט.

דיינע הויכע מושגים און אַלזייטיגע בעלויכטונגען האָבען זיך דאָך אַלעמאָל נעהאט איבערצוגעבען די יודישע טעכטער, אָבער זיי האָבען זיך אָפּגעשטעלט אין אונזער מח.

ווייל אַזעלכע, וועלכע דער ענדע־פונקט פון זייערע אַלע „ערהאַבענע" שטרעבונגען איז נאָר אַ פריי פעלד פאַר פוסטע לעבענס אין זייער „פריינדשאַפט" — נאָר אַ רייץ פון אַ ווילדען גענוס; וועלכע האָבען געפיהלט אַ ענגקייט אין גייסט פון אונ־זערע בעשיידענקייט'ס־געבאָטען, האָבען אָנגעשראָקען אונזערע טעכטער, אַז די תורה פערשמעלט און פערקירצט ווי וויט מעגליך זייער „לעבענס־האָריזאָנט" (לויט זייער אויפפאַסונג).

און די יודישע טעכטער האָבען מיט אַ בעזונדערן לייכט־זיניגען איראָנישען שמייכעל זיך דערווייטערט און פערשטעלט דאָס האַרץ פאַר אונזערע געפיהלען, אַזוי, אַז זייער וועלט האָט זיך שוין געפונען אין דער לאַגע פון אָפּגעשלאָסענקייט, וועלכע האָט שוין ענטזאַגט אַלע פערבעסערונגס־אויסזיכטען.

און אַז אין אַזאַ פינסטערער צייט האָט ערגיץ אַ שטראַהל געטהון. ס'איז אַרויפגעשוואומען דער הייליגער ב״י־געדאַנק און ס'האָבען זיך געגרינדעט פרויען־שולען האָט עס נאָך קיין גרויס האָפנונג איף אַ געהעריגער מאָס פערווירקליכונג נישט געבראַכט. און ווער ווייס טאַקי, ווען עס וואָלט יענער שטראַהל אַדורכגעדרונ־גען די אַלע שטויביגע אַטמאָספערען; ווער ווייס ווען וואָלט ער געקומען פון אַ ווינקעל, פון גאַליציישען קראָקא צו די פערוואָרפענסטע שטעטלעך פון די קרעסען.

נאָר דאָ ביזטו דאַן, ב״י־זשורנאַל געקומען און גענומען אויף זיך די הייליגע אויפגאַבע פון פערשפרייטען אומעטום דעם ב״י געדאַנק, און דאַן האָט זיך ערשט אָנגעהויבען זיין פולער פערווירקליכונגס גאַנג. איינציגע זענען צו ערשט געווען דיינע לעזערס, די איבריגע האָבען מעהרסטענטייל אפילו נישט געוואוסט וועגען דעם, און זעהר, זעהר גרויס זענען געווען די מכשולים אויף דיין וועג.

אָבער דו האָסט שוין פאַר שוועריגקייטען זיך נישט אָפּגע־שטעלט נאָר מיט אַ הויכען און לאַנגען רוף כסדר געהילכט און די פוסטקייטען פון גייסטיגען חלל. נאָכאַנאַנד געלערענט, געוועקט, און געמונטערט דעם אומבעוואוסטזיניגען פאָלקס־טייל, ביז דו ביזט ענדליך אריבערגעקומען דיינע גרעסערע מכשולים, האָסט זיך כוף־כל־כוף טיף און ווייט אריינגעריסען אין זייער וועלט אַריין, אַדורכגעלופטערט די הערצער און געמאַכט אריינפליסען אין זיי ריינעם נצחיות'דיגען אור תורה. ביז זיי האָבען ד[illegible]הויכקייט און אָנגעהויבען צו אנער־קענען אַז אונזער תורה־גאָרטען איז דער ברייטסטער, דער שענסטער און דער בעסטער.

מיר פערמאָגען שוין יעצט אַזאַ גרויסען געץ „ב״י־שולען, „בנות"־אָרגאַניזאַציעס, וואו מיר זעהן אַזעלכע רעליגיעזע טעכ־טער, וואָס מיר האָבען גאָרנישט ערוואַרטעט. דו ווייסט? מערכטענטייל פון מיין געגענד, ווען מען דערצעהלט זיי פון די למודים אין גייסט פון אַ ב״י סעמינאַר און פון דער אויפ־פיהרונג פון זיינע שילעריננס, ווילען זיי בשום־אופן נישט גלויבען, אַזוי קלינגט עס ביי זיי לעגענדאַריש.

און איך נעם דיין בינטעל בריף אין האַנד אריין, האָב איך פאַר מיר אַ סימבאָל פון אונערשעפּטער ענערגיע פאַר דער רעאַליזירונג פון אונזער אידעאַל.

און מיין האַרץ איז דאַן פיל מיט ווינשען פאַר דיר: ופרצת ימה וקדמה וצפונה ונגבה.

(די איבריגע בריף אין קומענדיגען נומער)

הארכיון היהודי

צו דער רעדאַקציע

בית-יעקב-זשורנאַל

מיט גלייכער פּאָסט שיק איך אויף אייער פּאָסט-טשעק קאָנטאָ 65.613
אַלס שפּענדע פאַר דער יובל קייט פון דער בית-יעקב-ליטעראַטור

.... זלאָטעס

גלייכצייטיג רוף איך אַרויס פאָלגענדע פּערזאָנען:

1) ....

2) ....

3) ....

4) ....

5) ....

זייערע אַדרעסען (אין לאַטיינישע שריפט)

1) ....

2) ....

3) ....

4) ....

5) ....

אונטערשריפט (דייטליך לעזבאַר)

מיין אַדרעס: ....

מיין מיינונג וועגען בית-יעקב-זשורנאַל:

שליס דיך אָן אין דער יובל-קייט פון דער בית-יעקב-ליטעראַטור!

העלף מיט וואָס גיכער פערוואַנדלען „בית יעקב" אין אַ צוויי-וואָכען זשורנאַל!

שנייד אויס דעמדאָזיגען בריף און שיק תיכף אַוועק אין רעדאַקציע. זאָג אַרויס דיין מיינונג סיי אַנערקענונג, סיי קריטיק וועגען בית-יעקב-זשורנאַל. שרייב וואָס עס פעהלט אין איהם און וואָס דו פערלאַנגסט אַז עס זאָל זיך נאָך געפונען אין זשורנאַל. די רעדאַקציע וועט זיך ערנסט צוהערען צו דער מיינונג פון יעדען לעזער און יעדער לעזערין. תיכף נאָכ'ן דורכהאַלטען דעם בריף און דיין שפענדע פאַר דער יובל-קייט בעקומסטו אַ בעשטעטיגונג דורך אַ ספּעציעלע אַנדענקונגס-קאַרטע פון דער ב"י-בעוועגונג. אַלע בריף ווערען אויך געבונדען אין אַ ספּעציעל בוך צום אייביגען אַנדענקען! לייג אַריין דעם בריף אין אַ קאָנווערט און קלעב אָן אַ מאַרקע פאַר 25 גר.

אַדרעס: Redakcja „Bajs Jakow" Łódź skrz. pocz. 146

דאָס געלט שיק נישט אין קיין בריף, נאָר אויף פ.ק.אָ. 65.613

ארכיון אסופות
הארכיון היהודי

ארכיון אסופות

*

הארכיון היהודי

אונזער חנוך-הבנות-ווערק

(צו דער געשיכטע פון בית-יעקב און בנות-אגודת-ישראל)

תרע"ז—תרפ"ג (1917—1923)

די ערשטע בית-יעקב-שול איז געגרינדעט געוואָרען דורך דער פריוואַטער איניציאַטיוו פון פרוי שרה שענירער אין קראָקע, אין יאָהר תרע"ז. מיט אַ צאָהל פון 25 תלמידות. (ווי אַזוי עס איז ענטשטאַנען ד'ער געדאַנק ביי דער פרוי שעני-רער, לייען „בלעטער פון מיין טאָג-בוך"—בית-יעקב-זשורנאַל 41, 43, 44, 48). דער ערשטער לאָקאַל פון דער שול איז געווען אַ שטיבל דלת על דלת. נאָך 4 וואָכען האָט דער ווירט פון הויז געוואָלט בעזייטיגען די שול, זאָגענדיג „איך וויל נישט האָבען קיין חדר אין מיין הויז"... ה' מאָטעל לוקסענבערג האָט דאַן אַריינגעגעבען זיין זיבעניעהריגער טאָכטער און גאַראַנטירט פאַר אַ דירה אויף קאַטארזינאַ 1...

*

במשך פון צוויי יאָהר האָט די שול בעקומען אַ נאָמען און אַנערקענונג, ביי די בעוואוסטזיניגע קרייזען פון דער קראָקעווער אָרטאָדאָקסיע אזוי דאָס אין יאָהר תרע"ח האָט די שול אָפיציעל איבערגענומען די קראָקעווער אגודה און געשאַפען אַ ספעציעלען ועד-החנוך צו אינטערעסירען זיך מיט'ן פערברייטערן די שול. דער ועד-החנוך איז בעשטאַנען פון פאָלגענדע [אַרט. עסקנים: אשר שפירא, געוו. סענאַטאָר משה דייטשער, משה לויפער און מאיר הייטנער.

דער לאָקאַל איז דעמאָלט בעשטאַנען פון 2 גרויסע צימערן. אין יאָהר תר"פ האָט [די שול שוין געהאַט 300 תלמידות און דאַן האָט דער ועד-החנוך אויפגעבויט אַ ספעציעלען שטאָק אויף אַ געביידע, אויף דער אַגוסטיאַנסקאַ 30, דער הויפט-איניציאַטאָר פונ'ם בנין איז געווען ה' שפירא [און דאָס גרעסערע [לאָקאַל (9 צימערן) האָט געגעבען ווייטערע [מעגליכקייטען צו פערברייטערן די שול. ערשט אינ'ם יאָהר פ"א האָבען זיך געגרינדעט די דריי ערשטע שולען אויף דער פראָווינץ אין די שטעט: אָסטראָוויעץ, [פזשעמישל, און טאַרנאָוו.

אַלס לעהרערינס האָט פרוי שענירער אַנגאזשירט איינעגע פעהיגע תלמידות כמעט נאָך קינדער פון 13—14 יאָהר. אין יאָהר פ"ב איז צוגעקומען נאָך איין שול אין לוטאָטאָוו ווי אויך פאָך-קורסען אין קראָקא, לייטונג פרל. שמעריינקא און אין יאָהר פ"ג נאָך דריי שולען אין בענדין, קאָלאָמיי און וולאָצ-לאַוועק. צוזאַמען אַלזאָ האָבען עקזיסטירט ביז'ן סוף יאָהר תרפ"ג זיבען שולען. אינצווישען (אין שבט פ"ב) איז אין וואַרשא פאָרגעקומען די צווייטע לאַנד-קאָנפערענץ פון דער אַגודת ישראל, וועלכע האָט אָנגע-נומען אַ פאָזיטיווען בעשלוס לטובת דער בית - יעקב - שול, מיט אַ הסכמה פון דער מועצת גדולי התורה דערויף. שוין אָבער ביים סוף יאָהר תרפ"ג, האָט ה' א. ג. פרידענזאָן איינִיגע מאָל בעזוכט די קראָקאָווער ב"י שול (דער הויפט-צוועק פון דער רייזע איז געווען אַראָפצו-נעמען אַ מוסטער פאַר דער גרינדונג פון אַ בית-יעקב-שול אין לאָדז).

אַ דאַנק די בעזוכען איז ענט-שטאַנען אַ בריפליכער אויסטויש צווישען ה' פרידענזאָן און פרוי שע-נירער מכח אַ ברייטען פלאַן בכלל צו פראָפּאַגאַנדירען דעם רעליגיעזען חנוך הבנות-געדאַנק, און לסוף איז בעשלאָ-סען געוואָרען צו שאַפען אַ ספעציע-לען זשורנאַל און טאַקי מיט'ן נאָמען בית-יעקב.

דער זשורנאַל האָט נאָך געזאָלט ערשיינען אין תמוז פ"ג, אָבער צוליב פערשידענע מניעות איז דאָס ערשט געשעהן אין תשרי פ"ד. אינצווישען איז אויך געווען די ערשטע כנסי' גדולה און כאַראַקטעריסטיש אויף ווי ווייט פעסימיסטיש די אַגודה-מנהיגים זענען געווען צו דער גאַנצער זאַך, אַזוי אַז אויף דער ערשטער כנסי' האָט מען כמעט מיט איין וואָרט נישט דערמאָנט דאָס ענין ב"י... אין יאָהר פ"ב איז אויך ערשינען אַ בראָשור „בית-יעקב" (אַ רוף צו די יודישע פרויען און טעכטער) פון א. ז. פרידמאַן.

תרפ"ד — (1923-24)

דאָס אַרויסגעבען דעם בית-יעקב-זשורנאַל, האָט געוואָלט בעצוועקען צוויי הויפט-אויפגאַבען 1) דאָס פראָפּאַגאַנדירען דעם בית-יעקב געדאַנק און מעורר זיין צו גרינדען אין אַלע שטעט און שטעטלעך אזעלכע שולען. 2) שאַפען אַ בלאַט פאַר יהדות און ליטעראַטור צו לייענען פאַר דער יודישער טאָכטער. דער ערשטער נומער בית-יעקב איז ערשינען אין 12 זייטען. דער אַרויסגעבער איז געווען ה' יצחק פטאַשניק (ער האָט אַריינגעלייגט דאָס גאַנצע געלט וואָס די אויסגאַבע האָט געקאָסט): דערדאָזיגער נומער איז אָפּגעדרוקט געוואָרען אין צוויי-טויזענד עקזעמפּלאַרען און פונאַנדערגעשיקט געוואָרען אין אַ פאָר-הונדערט פונקטען, צו יחידים און [אַגודות, און הגם פינאַנציעל איז די אויסגאַבע דורכ-געפאַלען. (עס איז אָפּגענומען געוואָרען קוים 20 פראָצענט פון דעם וואָס עס האָט געקאָסט פאַפּיר און דרוק א. ד. גל.) איז אָבער מאָראַליש געווען דער ערפאָלג, אַ אומדערוואַרטעטער. אין דער צייט ווען פון יאָהר ע"ז ביז'ן יאָהר פ"ד (במשך זיבען יאָהר) זענען געגרינדעט געוואָרען 7 שולען איז בלויז אין יאָהר פ"ד געגרינדעט געוואָרען 22 שולען, און די צאָהל תלמידות האָט דערגרייכט 4490. צווישען ערשטען און צווייטען נומער בית-יעקב-זשורנאַל איז געווען אַנ'הפסקה פון 5 חדשים. ערשט אין אדר א' (פ"ד) האָט דער זשורנאַל (מיט אַ פוילישער ביילאַגע אונטער דער רעדאַקציע פון וו. לייכטער) אַ דאַנק איינִיגע מנדבים. די ה"ה יצחק לעווקאָוויטש, פנחס פינקעלשטיין און וואָלף קויפמאַן ווידער אָנגעהויבען ערשיינען און פון דאַן אָן שוין ערשינען רעגעלמעסיג יעדען חודש ביז אלול פ"ד אָהן הפסקה. דאָס גאַנצע פינאַנציעלע אחריות האָט שוין דאַן איבער-גענומען ה' פרידענזאָן. אין יאָהר פ"ד איז ענדליך אויך אין לאָדז רעאַליזירט געוואָרען די גרינדונג פון אַ בית-יעקב-שול (אין סוף יאָהר פ"ד, אָנהויב שול-יאָהר 24—25 פערוואַנדעלט געוואָרען אין אַ רעגירונגס - פאָלקס-שול אונטער דער לייטונג פון ה' י. ג. קאַמ-יעניעץ). כאַראַקטעריסטיש איז, אַז אַלע שולען וואָס האָבען דעמאָלס עקזיסטירט האָט בעדינט סיי אָרגאַ-ניזאַטאָריש סיי פעדאַגאָגיש די איינ-ציגע פרוי שענירער. אין חודש אלול (פ"ד) איז אין קראָקא פאָר-געקומען אַ צענטראַל-ראַט-זיצונג פון דער אלוועלטליכער אַגודת-ישראל, אויף וועלכער ה' דר. נתן בירנבוים איז אַרויסגעטרעטען מיט אַ שאַרפער רעדע וועגען טרויריגען מצב פון חנוך-הבנות ביי פרומע יודען, וועלכע האָט געמאַכט אַ שטאַרקען רושם. אויף דערזעלבער זיצונג איז אויך אַרויסגעטרעטען ה' ד"ר דייטשלענ-דער, א. ז. פרידמאַן, א. ג. פרידענזאָן

פון דער רעדאַקציע.

מיט דעם אָנהויבען אַרויסגעבען דעם אָרטאָדאָקסישען זשורנאַל בית-יעקב שטרעבען מיר אין דער ערשטער ליניע צו בערייכערן די אָרטאָדאָקסישע ליטעראַטור און פרעסע בכלל און שאַפען אַ רעליגיעזע ליטע-ראַטור אין אַ מאָדערנער יודישע שפראַך בפרט

„בית יעקב" וועט דינען אַלס אָרגאַן פאַר די יודישע פרויען און טעכטער, וואָס שטעהען אויף דעם טראַדיציאָנעלען יודישען יסוד

„בית יעקב" וועט זיין דאָס בעסטע לעז-מאַטעריאַל פאַר דער יודישער פרוי, זי צו בעגייסטערן און אין איהר פלאַנצען דעם ווילען צו זיין יודיש אמת טריי דער יודישער תורה און היטען די ג - טליכע געבאָטען

„בית יעקב" וועט אויך דינען אַלס שולע פאַר די פעהיגע און בעגאַבטע פרויען און טעכטער וואָס ווילען זיך ווידמען דער רעליגיעז-אָרטאָדאָקסיש-ליטעראַרישער אַרבייט

„בית יעקב" וועט שטעהן אויף דער וואַך צו ווירקען ס'זאָלען ענדליך רעאַליזירט ווערען די בעשלוּ-סען פון דער צווייטער לאַנדעס קאָנפערענץ פון דער „אגודה ישראל" אין פוילען — סיי בנוגע דאָס אָרגאַניזירען די יודישע פרויען און טעכטער אונטער דעם היסטאָרישע טראַ-דיציאָנעלען נאָמען „בית יעקב" און סיי בנוגע דאָס פערשפּרייטען אַ נעץ פון אָרטאָדאָק-סישע טעכטער-שולען אין אַלע שטעדט און שטעטלעך

„בית יעקב" וועט געגענווירקען און בעפרייען די יודישע פרוי פון פרעמדע שעדליכע איינפלוסען און אין איהר איינפרעגען די תורה-אידעאַלען

„בית יעקב" וועט העלפען אויפבויען און פערפאַלקאָמען אויף פעסטע יסודות די גראַנדיעזע יודישע פעסטונג - דאָס יודישע הויז

„בית יעקב" וועט וועקען און אַנווייזען די יודישע פרוי אויף איהרע היילִיגע פליכטען און גרויסע אויפגאַבען לגבי דעם יודישען פאָלק בכלל און לגבי דער זעלבסט שטענדיג-אָרגאַניזירטער אָרטאָדאָקסיע בפרט

„בית יעקב" וועט וועקען ביי די יודישע פרוי די ליבע און בענקשאַפט צום היילִיגען לאַנד און אויך מיטציהעלפען אויפבויען ארץ ישראל אינ'ם גייסט פון תורה ומסורה

„בית יעקב" וועט אָפּגעבען אַ חשוב'ן אָרט פאַר דער בעוועגונג פון די אָרטאָדאָקסישע פרויען אָרגאַ-ניזאַציעס „בית יעקב" און פאַר די אָרטאָדאָקסישע טעכטער-שולען וכו'. אַרטיקלען, בע-ריכטען, ידיעות א. א. וו. און וועט אַ חוץ דעם בעקעמפען אַלזייטיג די יודישע פרויען מיט'ן תורה-געדאַנק און זיי אינפאָרמירען וועגען אַלעם וואָס ס'פּאַסירט אין גאַנ. אָרט לעבען.

ערשטער פראָספּעקט פון בית-יעקב-זשורנאַל ערשינען מיט זיבען יאָהר צוריק.

בית יעקב-לודז/גליון/שנה ז/גליון 050-051 a הודפס מתוך הארכיון היהודי

א. א. אַנוויזענדיג אויף דער נויטיגקייט צו אינטערעסירען זיך מיט דער ב"י בעוועגונג און טאַקי דידאָזיגע צ.ר. זיצונג האָט געהאָט אַ דעצידירענדע בעדייטונג, ווייל דר. דייטשלענדער האָט אַלס דירעקטאָר פון קרן-התורה אַנגעהויבען זיך שטאַרק אַנגאַזשירען אין דער בית-יעקב אַרבייט. צווישען די ערשטע פיאָנערינס אין דער בית-יעקב אַרבייט זעהן מיר אויך דאַן שוין די נאָך גאָר יונגע לעהרערינס. לאַצע שטשערינסקאַ (איצט פרוי וואַטשאַזש), רייזל ראזא, אסתר ראזא, פרל. הירשבערג (פרוי פאָגעל), פרל. שעקערקא, (פרוי בערלינער), אסתר גאָלדשטאף, חנה גוטער, ביילה טייטעלבוים, פרל. לאַנגער, פרל. קערשענבוים, דבורה שעראדזקא פרל. ריינהערץ א. א.

תרפ"ה — (1924-1925)

ממשך דעם יאָהר פ"ה (24—25) זענען געגרינדעט געוואָרען געוואָרען נייע 19 שולען, צוזאַמען האָבען שוין עקזיסטירט 49 שולען מיט 6 585 תלמידות. אין חדש אדר פון זעלבען יאָהר איז אויך פאָרגעקומען די ערשטע בית-יעקב-קאָנפערענץ אין וואַרשאַ, דורך דער איניציאַטיוו פון דר. דייטשלענדער און א.ז. פרידמאַן. די דאָזיגע קאָנפערענץ איז געווען דער ערשטער שטויס צו אַ ברייטערער ענטוויקלונג פאַר'ן בית-יעקב שול - וועזען. די קאָנפערענץ האָט אָנגענומען וויכטיגע החלטות. (אויספיהרליכער בעריכט זעה ב"י זשורנאל אדר פ"ה 16 №). אויך צוו. אנד. האָט די קאָנפערענץ בעשלאָסען צו פערברייטערען דעם לעהר-אינסטיטוט אין קראָקאָ, אַלס אָפיציעלען לעהרערין-סעמינאר און לויט'ן פראָיעקט פון ה' שאפּיראַ צו צוטרעטען בויען אַ אייגען בנין, עס זאָלען ארויסגעגעבען ווערען לעהר-ביכער און אויך איינצואָרדנען אין זומער פאָרט-בילדונגס-קורסען פאר די שוין אַמטירענדע לעהרערינס. אויף אַ ספּעציעלער בעראַטונג איז אויך בעשלאָסען געוואָרען איבערצוגעבען דעם ה' פרידענזאָן, די אָרגאַניזירונג פון די אָרטאָדאָקסישע פרויען-אָרגאַניזאַציעס. אין די חדשים תמוז—אב זענען פאָרגעקומען די ערשטע פאָרטבילדונגס-קורסעןביידער בעטייליגונג פון דאָצענטען דר. עהרענטרוי (מינכען) פרל. דר. ראָזענבוים (פראַנקפורט) פרל. מאַנעס און פרל. ראָטשילד (איצט פרוי ווערשנער) פון ציריך, פרל. שרייבער (וויען). די קורכען זענען פאָרגעקומען אונטער דער לייטונג פון דר. דייטשלענדער (די פינאַנציעלע זאָרג האָט געטראָגען דער געוו. סענאַטאָר משה דייטשער), אויך האָבען אויף דעם צוועק געגעבען געלט מיטלען די אָרטאָדאָקסישע פרויען אין דייטשלאַנד. (אויספיהרליך וועגען די קורסען זעה ב"י נומער 21—19). אין סוף יאָהר פ"ה איז אויך ערשינען דאָס ערשטע בוך פאר דער ב"י שול „יודישע געשיכטע" פון דר. שטערן בעאַרבייט דורך דיר. מ. בוימבערג. (אַרויסגעגעבען דורכ'ן פערלאַג „מסורה" אין לאָדז). אין יאָהר פ"ה האָט אויך אַנגעהויבען ערשיינען דער „קינדער גאָרטען" צו ערשט אַלס ביילאַגע צום ב"י און אין תמוז שוין אַלס בעזונדער ביכעל, מען דאַרף דערביי בעמערקען, אַז ביז דאַמאָלט פלעגט מען כמעט אַלעס אין די שוין פערהאַנענע 49 שולען לערנען פון די העפטען, וואָס פרוי שענירער האָט געשריבען און די לעהרערינס האָבען אָפּקאָפּירט... פון די דאָזיגע העפטען פלעגט מען לערנען אַלץ, דת, געשיכטע, יודיש, קינדער - שמועסען א.א.וו. דאָס איינציגע געדרוקטע ביכעל אין יודיש איז געווען „יהודית" פון פרוי שענירער. דער ב"י זשורנאַל און קינדער-גאָרטען האָט שוין דאַן טיילווייז געלינדערט די נויט פון לייען-מאַטעריאַל און דער „קינדער גאָרטען" האָט דאָס נאָך פערפאָלקאָמט. און סוף יאָהר פ"ה איז אויך נאָך פראָקלאַמירט געוואָרען דאָס שאַפען פון צענטראַלען סעקרעטאַריאַט (דעמאָלט מיט'ן נאָמען „עזרא" — אין דייטשלאַנד עקזיסטירען אַזעלכע אָרט, אָרגאַניזאַציעס) פון בנות-אגודת-ישראל אין לאָדז אונטער דער לייטונג פון א. ג. פרידענזאָן.

תרפ"ו — (1925—26)

דאָס יאָהר פ"ו האָט שוין פאַר זיך אַ שענעם אקטיווען בילאַנס פון די פריהערדיגע יאָהרען. צום נייעם שול-יאָהר (1925—26) איז אויך געגרינדעט געוואָרען אַ ב"י-שול אין וואַרשע אויף נאַלעווקי 37 דורך דער איניציאַטיוו פון ה' יואל אונגער, (ביז היינט דירעקטאָר אין דער שול). אויך זענען אין יאָהר 1926 צוגעקומען 6 נייע שולען, צוזאמען אלזאָ 55 שילען מיט אַ צאָהל פון 7340 תלמידות (דאָס וואָס אין יאָהר 26 זענען בלויז צוגעקומען 6 שולען איז געווען אַ רעזולטאַט פון דער וואַרשאַווער קאָנפערענץ, וועלכע האָט בעשלאָסען דאָס די לעהרערינס מוזען אדורכמאַכען א לענגערען קורס אין קראָקאָווער סעמינאַר). פון ווינטער פ"ו איז שוין אין סעמינאר אָנגעקומען נייע פעדאַגאָגישע קרעפטען צו הילף דער פרוי שענירער, ווי פרל. דר. ראָזענבוים און פרוי ווערשנער. דאָס פראָגראַם אין סעמינאַר איז בכלל געשטיגען, די פינאַנציעלע אחריות האָט איבערגענומען די אלוועלטליכע קרן-התורה-צענטראַלע. אין שבט-צייט איז פאָרגעקומען א בעראַטונג אין קראָקא וועגען די ווייטערדיגע אַרבייט פון דעם שוין פון פריהער געגרינדעטען צענטראַלען סעקרעטאַריאַט אין לאָדז. אין דער בעראַטונג האָט זיך אויך בעטייליגט ה' פרידענזאָן און עס איז בעשלאָסען געוואָרען צו רופען די גרינדונגס-קאָנפערענץ פון בנות-אגודת-ישראל קיין לאָדז אויף כ"ו כ"ז אדר. צום טערמין איז די קאָנפערענץ פאָרגעקומען (ביים צוזאַמענרופען די קאָנפערענץ אין לאָדז האָט פיל מיטגעהאָלפען פרוי זשעמבא פרוי גוטער און פרוי הערצאָג — די לעצטע היינט אין ניו-יאָרק) און עס האָבען זיך אין איהר בעטייליגט א ערך 30 דעלעגאַטינס פון 15 שטעט. די קאָנפערענץ האָט געהאַט ערפאָלג (אויספיהרליכער בעריכט זעה ב"י זשורנאל ניסן פ"ו). די אָפיציעלע לייטונג פון צ.ס. האָט דאַן איבערגענומען לויט'ן פערלאַנג פון דער קאָנפערענץ ה' פרידענזאָן. אין די חדשים אב אלול פ"ו זענען פאָרגעקומען די פאָרטבילדונגס-קורסען אין יאָרדאנאָוו ביי דער מיטאַרבייט פון ה' פרידמאַן און בוימבערג. דאָס יאָהר פ"ו איז געווען דאָס שרעקליכסטע קריטישסטע יאָהר פאר'ן ב"י-זשורנאַל, די רעדאַקציע איז געבליבען הינטערשטעליג פון די יאָהרען פ"ד-פ"ה מיט א דעפיציט פון אייניגע טויזענד זלאָטיס... (די סבה דערפון: דער זשורנאַל איז געשיקט געוואָרען במשך די צוויי יאַהר, יעדען וואָס האָט נאָר פערלאַנגט און לסוף זענען אָנגעקומען חובות אָהן שיעור און היות די חובות זענען נישט בעצאָהלט געוואָרען איז די רעדאַקציע געבליבען אין קלעם אָהן א אויסוועג...). אָנהויב פ"ו איז דער זשורנאל נישט מעהר ערשינען. ערשט בכלו פ"ו איז ביי דער מיטהילף פון ה' האַבינאָוויטש פון לאָדז ערשינען א נומעה, דאָס איז געווען אָבער נאָך אַ שווערער קלאַפּ... דער

ערשטער צוזאמענפאָהר פון בנית-אגודת-ישראל אין לאָדז, כ"ו, כ"ז אדר פ"ו

בית יעקב-לודז/גליון/שנה ז/גליון 050-051 a הודפס מתוך הארכיון היהודי
עמוד 42 מתוך 50

נומער האָט געהאַט קרן-קאָסטען זיבענהונדערט זל. און אָפּגע-
נומען איז געוואָרען הונדערט דרייסיג זל.

— — — — — — — — — — — —

ערשט אין ניסן פ"ו איז אַ דאַנק איינינע שטעט, וועלכע האָבען אויף זיך גענומען צו צאָהלען פריהער אויס פאַר יעדען נומער, צוריק אָנגעהויבען ערשיינען דער זשורנאַל אָבער שוין אין זעהר אַ פערקלענערטען פאָרמאַט...

תרפ"ז (1926–27)

במשך דעם גאנצען יאָהר פ"ז האָט די בנות- און בית-יעקב-בעוועגונג ווידער געהאַט צו פערצייכענען גרויסע ערפאָלגען. אין חודש אָדר פ"ז איז פאָרגעקומען די עקזאמענס פון 27 לעהרערינס, וואָס האָבען פערנומען פאָסטענס אין נייע 27 שולען. די לעצטע לעהרערינס האָבען שוין געהאַט אַ בעדייטענד לענגערע אויסבילדונג אין סעמינאַר.

די תלמידות פון סעמינאַר אין יאָהר תרפ"ו

אויך איז אין חודש אָדר פאָרגעקומען די איינגיעהריגע יובילעאום פייערונגען, זינט דער עקזיסטענץ פון בנות-אגודת-ישראל. לכבוד דעם יובילעאום איז אויך ערשינען אַ פערגרעסערטער נומער פון בית-יעקב-זשורנאל (№ 25) מיט אַ סטאטיסטיק פון דער בעוועגונג. אין חדש סיון (פ"ו) איז פערעפענטליכט געוואָרען דער ערשטער אויפרוף פון בוי פאַר'ן בית-יעקב-סעמינאַר דורכ'ן ועד-הפועל פון דער אגודה (זעה בית-יעקב זשורנאַל נומער 27). עס זענען אויך אָפּגעהאַלטען געוואָרען די ווייטערדיגע פאָרטבילדונגס-קורסען אין יארדאנאָוו. ט"ו אלול איז ענדליך פאָרגעקומען די גרונדשטיין-לייגונג פון בית-יעקב-סעמינאַר מיט גרויס פייערליכקייט. עס האָבען אַנטיילגענומען קרוב פינף טויזענט מענשען און די אָנגעזעהנסטע אגודה-פיהרער פון לאַנד און אויסלאַנד. דער סטאניסלאַוואַ-פלאַץ (דאָס אָרט פון בוי פון סעמינאַר) האָט געהאַט אַ אימפּאָזאנט אויסזעהן בעת דער היסטאָרישער פייערונג און עס האָבען רעדס: הרב לעווין, דער קראָקאָווער רב, הרב קאָניצער, דער בענדינער רב הרב יעקב ראָזענהיים, ד"ר פנחס כהן, ד"ר דייטשלענדער א. א. פון סוף יאָהר פ"ז איז אויך געווען אנגאזשירט אין סעמינאַר די זאָצענטין פרל. לאַנדסבערג.

דאָס יאָהר פ"ז האָט זיך געענדיגט מיט זעהר גינס-

פערספּעקטיווען אויף דער צוקונפט. אויך דער מצב פון בית-יעקב-זשורנאַל האָט זיך געהאַט אַ ביסעלע פערבעסערט. עס איז צוריק פערגרעסערט געוואָרען דער פאָרמאַט. דער זשורנאַל איז אָבער דאָך נישט ערשינען רעגולער און ווייטער זיך געראנגעלט מיט אַ גרויסען דעפיציט. אין סוף יאָהר פ"ז האָט אויך דער ב"י געדאַנק אָנגעהויבען אריינדרינגען אין אויסלאַנד, עס זענען געגרינדעט געוואָרען שולען אין וויען, אַ דאַנק דער מיטווירקונג פון הרה"ג לויא און טירקעל און אין קאָוונע אַ דאַנק הרב כהנמאַן. אין יאָהר פ"ז איז אויך פאָרגעקומען די מיידעל-שוץ קאָנפערענץ אין לאָנדאָן וואו דר. דייטשלענדער האָט בעקענט די קאָנפערענץ-דעלעגאַטען מיט דער ב"י בעוועגונג. אין סוף יאָהר פ"ז זענען אויך פאָרגעקומען שטאָט-ראַט-וואַהלען אין פוילען און די בנות-בעוועגונג האָט שוין דעמאָלט פיל מיטגעווירקט פאַר'ן זיג פון די אָרטאָדאָקסישע ליסטעס אין פיל שטעט.

אויפ'ן געביט פון שול-ליטעראַטור איז ערשינען דאָס זעהר נוצליכע לערן-בוך פאַר עברי און התחלת לשון הקודש „עברי אָנכי"—(פערלאַג לעווין-אַלטער—בענדין) פון א. ז. פרידמאַן און „יהדות" שול-בוך פאַר דינים, עטיק און מאָראַל פון י. נ. קאַמיעניץ א. א. אויך אַ וויכטיגע אַרבייט האָט געטהון ה' משולם קאַמינער, ארויסגעבענדיג דורך זיין פערלאַג „החנוך" פיל בענדער פון זיין ווערק „יודישע געשיכטע לויט דער תורה" „ימים-טובים-אַלמאַנאַך" א. א. וו.

תרפ"ח (1927–28)

אָנהויב יאָהר פ"ח האָט זיך אָנגעהויבען אַ זאַמעל-אַקציע פון בוי-שטיינער פאַר'ן ב"י סעמינאַר. די אַקציע האָט געהאַט אַ געוויסען ערפאָלג. במשך דעם יאָהר פ"ח זענען אויך געגרינדעט געוואָרען נייע 32 שולען. אויך האָט זיך אָנהויב ווינטער געעפענט אין לאָדז אַ צווייטע בית-יעקב-פאָלקס-שול (אונטער דער לייטונג פון ח. ד. ראָזאַנעס). י"ט כסלו איז פאָרגעקומען אַ צענטראַל-ראַט זיצונג פון דער אַלוועלטליכער אגודת-ישראל און אויפ'ן פאָרשלאַג פון ה' פרידענזאָן איז דאַן בעשלאָסען געוואָרען, אַז די קרה"ת צענטראַלע דאַרף אונטערשטיצען דעם בנות-פיהרערין-קורס. אַ בעזונדער פערשטאַרקטע טעטיגקייט האָט ארויסגעוויזען דאַן די קראָקאָווער „בנות". ניסן-צייט ערשיינט אונטער דער רעדאַקציע פון דר. דייטשלענדער אַ דייטשע בראָשור „בית יעקב, זיין וועזען און ווערדען" (אויך אין ענגליש) אין יודיש אונטער דער רעדאַקציע פון רעד. שבתי שיינפעלד. אָנהויב זומער פ"ח ווערט געפיהרט אין לאַנד און אויסלאַנד אַ אינטענסיווע אַקציע פאַר'ן בוי פון ב"י סעמינאַר. אין וואַרשאַ ווערט דאַן געגרינדעט אַ אָרגאַניזאַציע פאַר רעליגיעזער טעכטער-ערציהונג אונטערן נאָמען „יהודית", ביי וועלכע עס האָט גרויסע פערדינסטען ה' יואל אונגער, מתחי שימאָוויטש, יוסף הענעך אסמאַן, יוסף וואַרשאָווער און סעקרעטאַר יצחק ראַוויטש. אויך האָט אין זומער בעזוכט לטובת דעם ב"י סעמינאַר אַמעריקא הרב טובי' האָראָוויץ, פאַריז, ד. דייטשלענדער, איינינע שטעט אין פוילען א. ז. פרידמאַן, י. ל. אָרלעאַן, אָשר שפּירא, מאָטעל

גרונדשטיין-אַקט פון בית-יעקב סעמינאַר, וואָס בויט זיך אין קראָקא

בית יעקב-לודז/גליון/שנה ז/גליון 050-051 a הודפס מתוך הארכיון היהודי

ב"י פערוואלטונג-ראט אין קראקא
(זעה דאס בילד און די נעמען אין זשורנאל 30 №)

לוקסענבורג א. א. ביים סוף יאהר פ"ח (צום שול-יאהר 28 29) ווערט ווידער געעפענט 2 נייע בית-יעקב-שולען אין ווארשא. די ערשטע טווארדא 35 אונטער דער לייטונג פון י. ל. ארלעאן און די צווייטע אונטער דער לייטונג פון א. מ. ראגאווי.

אין יאהר תרפ"ח איז אויך ערשינען דער ערשטער און צווייטער טייל פון דער ערשטער יודישער בית-יעקב-כרעסטאמאטיע דורך הרב. גוטענטאג, א. ז. פרידמאן, מאיר שווארצמאן און א. מגן, (ארויסגעבער פערלאג „מסורה" לאדז) אין צווייטען טייל כרעסטאמאטיע געפינען מיר פיל איבער-געדרוקטע זאכען פון „קינדער-גארטען" און בית יעקב-זשורנאל. עס ערשיינען אויך דורך די פערלאגען „מסורה" און „ישורון" פיל בעלע-טריסטישע ווערק, צוו. וועלכע עס פערנעמען א בעזונדער חשוב ארט די גרויסע בעלעטריסטישע ווערק פון ש. ראט-שטיין.

דער בית-יעקב זשורנאל אין יאהר פ"ח איז ערשינען נאך אין 6 נומערן. קינדער-גארטען —4 נומערן.

סוף יאהר פ"ח איז אויך פארגעקומען דאס אויספערטיגען פון א אייגען הויז דורך דער מלאווער קהלה פאר א ב"י שול. דער הויפט-טהוער איז דער פרעזעס פון דער דארטיגער קהלה ה' פנחס מאנדרי.

תרפ"ט (1928–29)

במשך דעם יאהר „2929 זענען ווידער צוגעקומען נייע 32 שולען (צוזאמען אלזא 147 שולען מיט קרוב 20 טויזענט תלמי-דות). דאס דאזיגע יאהר דערגרייכט דעם קולמינאציאנס-פונקט אין דער ב"י ארבייט, אויף אלע געביטען. עס ווערען דורכ-געמאכט אפטע אינספעקציאנס-רייזעס פון פרוי שרה שעניר. אין חשון קומט פאר אין ווארשא די דריטע לאנד-קאנפערענץ פון דער אגודה, וואו עס טרעטען ארויס מיט רעדעס די ה"ה: א. ז. פרידמאן (וועגען ב"י) און ה' א. ג. פרידענזאן (וועגען דער בנות-בעוועגונג). די קאנפערענץ נעמט אן פיל וויכטיגע בעשלוסען (אויספיהרליך זעה ב"י זשורנאל 37). עס ערשיינען אויך נייע לעהר-ביכער. גאנץ בעזונדער צייכענט זיך אויס דאס יאהר אין דער בנות-ארבייט. אין דער 40-טער יאהר-צייט פון רש"ר הירש ווערען איינגעארדענט יאהרצייט אווענטען דורך אלע בנות גרופען. אין לאדז ווערט אויפ'ן פארשלאג פון ה' ד. ה. זילבער-שטיין געשאפען דורך „בנות' אפרויען-קאמיטעט אויפצובויען א יתומים הויז אין לאדז. אין חודש טבת קומט פאר א ראיאן-קאנפערענץ אין בעלכאטאוו, אין שבט א ראיאן-קאנפערענץ אין קראקא. אין חודש שבט ווערט אויך ענדליך נאך פיל בעמיהונגען פון פרל. ראזא געגרינדעט א בנות-ארגאניזאציע אין ווארשא. אין די חדשים אדר-ניסן פיהרט דער צ.ס. פיבערהאפטע הכנות צו דעם לאנד-צוזאמענפאהר פון „בנות". אין זשורנאל ווערט דורכגעפיהרט אן אנקעטע צווישען עסקנים און עסקניות. די קאנפערענץ קומט פאר ט'-י"א אייר אין לאדז. עס בעטייליגען זיך 200 דעלעגאטינס פון העכער 100 שטעט. צו דער קאנפערענץ קומען פיל אגודה-פער-זענליכקייטען פון לאנד און אויסלאנד און די וואס האבען נישט די מעגליכקייט פערזענליך אנטייל צונעמען שיקען צו זייערע ווארימסטע בעגריסונגען. די קאנ-פערענץ רופט ארויס א אונגעהויערען אינטערעס אין דער גאנצער יודי-שער עפענטליכקייט. אלע יודישע צייטונגען אין לאנד און אין אויסלאנד ווידמען לאנגע ארטיק-לען און אויספיהרליכע בעריכטען. די בעגייסטערונג אין דער גאנצער ארטאדאקסישער וועלט איז געווען נישט צו בעשרייבען. די קאנפערענץ נעמט אן פיל וויכטיגע בעשלאסען. (אויספיהרליכער בעריכט פון דער קאנפערענץ—זעה ב"י זשור-נאל נומער 43). גלייכצייטיג ווערט בעת דער קאנפערענץ געפיהרט א געלט-זאמלונג פאר'ן ב"י סעמינאר אין לאדז, וועלכע ברענגט זעהר גוטע רעזולטאטען. ביים שלוס פון שול-יאהר 28-29 ארדנען איין די לאדזער ב"י שולען א אויסשטעלונג פון קינדערישע קונסט-ארבייטו-גען און די אויסשטעלונג האט גרויס ערפאלג. דער פערבאנד „יהודית" אין ווארשא ארדענט איין א זומער-קאלאניע עס איז דער ערשטער פאקט פון אזא קאלאניע פון וואס עס געניסען אויך ארימע קינדער. (אויספיהרליכע בעשריי-בונג פון דער קאלאניע זעה ב"י נומער 46 פון יצחק ראוויטש). אויך ארדענט איין א

צווייטער לאנד-צוזאמענפאהר פון בנות-אגודת-ישראל (לאדז כ' י"א אייר פ"ט)

די „יהודית"-קאלאניע אין מראזי — אויבענאן פרל. ראזא (ווארשא)

הארכיון היהודי

די פאָרטבילדונגס-קורסען אין ראַבקאַ פון ב״י-לעהרערינס (זומער פ״ט) 1) פרל. שרייבער (ווין)
2) פרל. דר. ראָזענבוים (פראַנקפורט) 3) פרל. שטשעריינסקא (קראָקא)

זומער קאָלאָניע אין ראַבקע פון די לאָדזער ב״י שולען אונטער דער לייטונג פון פרוי פאָגעל און פרל. סאָבוטקא. אין זומער פ״ט איז אויך פאָרגעקומען די פאָרט-בילדונגס-קורסען פון בית-יעקב-לעהרערינס פון ראַבקא. ביי די-דאָזיגע קורסען האָט אַ בעזונדער גרויסע לייסטונג געהאט ה׳ י. ל. אָרלעאַן, וועלכער האָט פע-דאגאָגיש די קורסען זעהר פיל, פיל נוצען געברענגט.

אין אָנהויב יאָהר תר״ץ האָט דער זשורנאל נאָך מעהר פער-גרעסערט דעם פאָרמאט, נישט האַכערענדיג דעם פריין. אזוי אויך איז פערגרעסערט געוואָרען דער זשורנאַל „קינדער גאָרטען״ און די אויסגאַבען האָבען זיך קאָלאָסאל - בעדייטענד פערגרע-סערט. אין די ערשטע חדשים פון יאָהר תר״ץ איז אין דער ב״י בעוועגונג קיין פיל נייעס נישט געשעהן. א חוץ ערשט פאַר׳ן שליסען דעם היינטיגען יובל-נומער האָבען זיך אָנגעהויבען די הכנות צו דער קאָנפע-רענץ פון די ב״ת-יעקב-פערוואלטונגען אויף י״ח שבט אין ווארשא, צו וועלכע עס קומט אויך דער פרעזידענט הרב יעקב ראָזענ-היים, האָפענטליך וועט דאָס זיין ווידער א וויכטיג געשעהעניש אין ב״י לעבען. פאַר׳ן שליסען דעם בעריכט פון יאָהר 1929 קאָנען מיר אויך נישט אריבערגעהן, נישט צו דערמאָנען דאָס גרויסע געשעהעניש אין לאָדזער ב״י לעבען. די שולען ווערען איצט איבערטראָגען אין אַריזיג-גרויסען לאָקאל פון 25 צימערן. עס פרעהט אונז גאנץ בעזונדער פעסטצושטעלען אַז דער ער-פאָלג פון ב״י געדאנק אין לאדז וואו דער זשורנאל ערשיינט האָט אַזאָלכע גרויסע ערפאָלגען געבראַכט. דערביי דאַרף מען אויך צו פערצייכענען די טיכטיגע ארבייט פון דער פערוואלטונג און די ה״ה מ. וואוידיסלאווסקי, א. גליצענשטיין, ד. פאָלאַטש, מ. באנ-דא, ל. פיינגאָ״ד, ש. גרינבערג ב. שוויאַטלאָווסקי און די דירעקטאָרען י. ג. קאמיעניץ, ח. ד. ראָזאנעס און סעקרעטאר י. מ. ראָזענבערג.

ארכיון אסופות

מיר ווילען אויך נאָך דערמאָנען אז אַ פרעהליך געשע-העניש אין אונזער חינוך-הבנות-אַרבייט. איז דער אָקאָרשט-ער-שינענער ביולעטין פון „יהודית״-פערבאַנד אין וואַרשא, פון וואָס עס איז צו זעהן די ריזיגע וויכטיגע ארבייט פונ׳ם פערבאַנד. אויך גיט ארויס דער פערבאַנד ביליגע בראָשורען „פאָפולערע שמועסען וועגען דער פליכט פון יודישען מענש״ אונטער דער רעדאַקציע פון י. ראַוויטש. די בראָשורען זענען אויך נוצליך פאַר ב״י און בנות-קרייזען.

פאראלעל מיט די פאָרטבילדונגס-קורסען איז אויך פאָר-געקומען דער פיהרערין-קורס אין ראַבקא אונטער דער לייטונג פון פרל. שטשעריינסקא. דער פיהרערין-קורס האָט זיך זעהר גוט איינגעגעבען (אויספיהרליכע בעשרייבונג פון פיהרערין-קורס זעה ב״י נומער 45 46).

אין אלול פ״ט צוגלייך מיט דער צווייטער כנסי׳ גדולה אין וויען איז אויך דורכ׳ן צ.ס. אין לאָדז, לויט׳ן אויפטראַג פון דער אַלוועלטליכער אגודה-לייטונג אָרגאניזירט געוואָרען דער ערשטער וועלט-קאָנגרעס פון אגו-דיסטישע פרויען. אויף דער כנסי׳ גופא, איז געלייענט געוואָרען אַ דעקלעראציע פון דער בנות-צענ-טראַלע אין פוילען. פאַר׳ן שליסען דעם נומער דערגרייכט אויך צו אונז די פרעהליכע ידיעה פון א אימפאָזאנטער ראַיאָן קאָנפערענץ פון בנות-אַגודת-ישראל, וואָס איז נאָר וואָס פאָרגעקומען אין פולטוסק (ו׳—ז׳ שבט). די קאָנפערענץ איז פאָרגעקומען דורך דער ענערגישער איניציאַטיוו פון פרל. נאַשעלסקא און עס האָבען זיך אין איהר בע-טייליגט קרוב 60 דעלעגאַטינס און אויך דער לייטער פון צ.ס. א. ג. פרידענזאָן. די קאָנפערענץ איז אראָפּ מיט אאונגעהויערען ערפאָלג (אַ אויספיהרליכער בעריכט אין קומענדיגען נומער).

די למודי-קודש לעהרערינס אין די לאָדזער בית-יעקב-שולען
1) פרוי פאָגעל 2) פרל. סאבוטקא 3) פרל. שייער 4) פרל. פאָזנער 5) פרל. גליסקא 6) פרל. קנאָבלעוויטש

קאָרעספּאָנדענציעס

וואַרשא: מוצ"שק ויֵשב איז אין לאָקאַל פון דער „ב"י"-שולע, (גאַ-לעווקי 37) פאָרגעקומען א גראַנדיעזער חנוכה-אָוונד, וועלכען ס'האָט איינגעאָרדענט די „בנות". די פייערונג ווערט געעפענט מיט'ן הימן-געזאַנג און אַנדערע לידער. די חברה רבקה ראָזענבלאָם האַלט א שיינעם רעפעראַט איבער דער געשיכטע פון חנוכה. דערנאָך ווערט פאָרגעשטעלט „חנה מיט איהרע זיבען זין", אין וועלכער ס'נעהמען אויך אנטייל מיטגלידער פון די יוגנערע גרופּעס.

א שעהנעם פּיראַמידען-טאַנץ פיהרט אויס די גרופּע פון מ. בידערמאַן, פון וועלכען אַלע זענען ענטציקט.

אַלע ווערען פערבעטען צום טיש, וועלכער איז פיין סערווירט. עס ווערט דעקלאַמירט פערשידענע דעקלאַמאַציעס, און עס ווערען פאָרגעלייענט עטליכע אַר-טיקלען פון דער חנוכה-אויסגאַבע „קול חברתנו", וועלכען עס האָבען אַרויסגעגעבען די מיטגלידער פון דער 3-טער גרופּע (צירל גליקסאָן).

נאָך פערשידענע פערוויילינגען און טענץ האַלט די חברה זאָנענפעלד א גע-זעגענונגס-רעדע אין וועלכער זי דאַנקט זעהר דער פערוואַלטונג פון ב. א. י.

אין א זעהר געהויבענער שטימונג פערלאָזען אַלע דעם זאַל.

עלקע ראָטשטיין.

לאָדז (גייערס-ראַיאָן): מיטוואָך ר"ח טבת איז אין ב"י-לאָקאַל, (זשאַ-רזשעווסקא 7), פאָרגעקומען די גרויסע בחינה פון די ב"י-שילערינס. ביי א פול-געפּאַקטען זאַל אין דער אנוועזענהייט פון פרויען קאָמיטעט און פון די גרעסטע נכבדים פון אונזער ראַיאָן, האָט די לעהרערין פרל. קלוגער עקזאַמינירט די שי-לערינס, וועלכע האָבען אויף אַלע פראַגען טרעפליך געענטפערט. אַלע אנוועזענדע זענען ענטציקט געווען פון די ענטפערס, זעהענדיג ווי ווייט די ב"י-שול האָט ענט-וויקעלט די שילערינס. און די גרויסע מאָס ידיעות וועגען יהדות און יודישקייט, וואָס זי האָט זיי געגעבען.

בעזונדערס האָבען זיך אויסגעצייכענט די שילערינס: קאָהן, גלאָווינסקי, באָרענשטיין און קאָנטאָר, וועלכע האָבען גערעדט איבער דער טעמע שבת און ברכות.

ביי א געהויבענער שטימונג שליסט א פאָרשטעהער פון דער אגודה די פערזאַמלונג מיט'ן פסוק: רבות בנות עשו חיל ואת עלית על כלנה, און דריקט אויס א הייסען דאַנק דער לעהרערין פרל. קליגער אינ'ם נאָמען פון דער אגודה.

וו. מ. פּאָרזיצקי

קיטנא: זונטאָג מקץ איז דאָ פאָרגעקומען א בחינה-פייערונג פון די ב"י-שילערינס, וועלכע איז אדורך מיט גרויס ערפאָלג. א בעגריסונגס-רעדע האָט געהאַל-טען פרל. קרויס.

מיר דריקען אויס א הערצליכען דאַנק דער ב"י-לעהרערין פרל. יערוזאַלעם פאַר איהר מיה, ווי אויך דעם פרויען קאָמיטעט, פאַר זייער אינטרעס לגבי דער זאַך, אין די פערזאָנען פון: פרוי שאַפּירא, פרוי הירשבערג און פרוי ברעסלער.

די פערוואַלטונג.

סטערצאָוו: ג' דחנוכה איז דורך די שילערינס פון ב"י איינגעאָרדענט געוואָרען א חנוכה אָוונט, מיט א אינהאַלטסרייכען פּראָגראַם.* די ג' לעהרערין עפענט די פייערונג און בעגריסט הארציג די געסט. דאַן ווערען געשפּילט פערשי-דענע שטיקער צווישען זיי אויך „דאָס קריגעל אייל", אין וועלכע עס האָבען זיך אויסגעצייכענט פאָלגענדע שילערינס: פראַירמאַן, עהרליך, גאָלדמאַן, פּיקס, סטאַט, ערליך, יאַכימאָוויטש, בלאַכמאַן' אבראַמאָוויטש, גאָלעיעסלאַוו און ביימאַן.

עס רעדט אויך פרל. עהרליך (פּרעלעגענטען-קרייז) וועגען דער נאַציאָנאַ-לער און רעליגיעזער בעדייטונג פון חנוכה. מיט א קורצער רעדע פון דער לעה-רערין נאָוואָמיאַסט ווערט דער אָוונד געשלאָסען.

די פערוואַלטונג.

ווישקאָוו: מוצ"שק ויֵשב האָט דער 5-טער קורס ב"י-שילערינס געמאַכט א סיום אויף ספר בראשית, אויף וועלכען ס'איז געווען אנוועזענד דער היגער רו"ן ווי אויך אַנדערע חשוב'ע הערען, וועלכע האָבען פערהערט די קינדער, און זענען זעהר צופריעדען געווען פון זייער ערקלערונג. די בעסט בעגריסט די שילע-רין גיטע פּאַפּאָווסקא. דאַנקט אַלע אנוועזענדע און איבערהויפּט דער לעהרערין פרל. טויבע פאַר איהר אונערמידליכער אַרבייט. די לעהרערין ענטפערט מיט א לאַנגערע רעדע, וועלכער מאַכט אויף אַלעמען א זעהר גוטען איינדרוק. דאַן מאַכט מען א התחלה אויף ספר שמות און די לעהרערין זאָגט מיט אַלע צו קאַפּיטלעך תהילים. אין א געהויבענער שטימונג צוגעהען זיך אַלע.

חנוכה איז דורך די ב"י-שילערינס איינגעאָרדענט געוואָרען די פאָרשטעלונג „חנה מיט די זיבען זיהן". א דאַנק דער ג' לעהרערין פרל. טויבע איז די פאָר-שטעלונג אדורך זעהר אימפּאָזאַנט און האָט געמאַכט א גוטען איינדרוק.

זונטאָג ויגש איז פאָרגעקומען א אַלגעמיינע פערזאַמלונג פון די היגע „בנות". די פּאָרזיץ. פרל. טויבע, ווי אויך די פערוואַלטונגס-מיטגליד. ליכטענשטיין און וויערניק האָבען עפּעריערט וועגען דער תרומת-חברה אקציע.

א דאַנק דער פאָרזיצערין איז די אַרבייט בענייט געוואָרען אויף פערשי-דענע געביעטען.

פלאָנטשאַק.

שידלאָוויעץ: מיטוואָך מקץ איז אין היגען קינאָ-זאַל אויסגעפיהרט גע-וואָרען דורך דער ב"י-שולע די פאָרשטעלונג „יהודית". געעפענט האָט זיך די פייע-רונג מיט'ן אָנצינדען חנוכה-ליכט דורך דער שילערין גיטעל ראָזענבוים. דער כאָר זינגט „הנרות", „הללו" און „מעוז צור". דאַן האַלט א איינלייטונגס-רעדע אונזער ג' לעהרערין רבקה הורוויץ, וועלכע רעדט אַרום דעם פּראָבלעם פון חינוך הבנות. דערנאָך האָבען די שילערינס פאָרגעשטעלט „יהודית" ווי אויך אויסגעפיהרט פערשי-דענע געשפּרעכען און דעקלאַמאַציע. אויסגעצייכענט האָבען זיך פאָלגענדע שילע-רינס: ראָזענבוים, מאַנדעלעוויטש און אַנדערע. דאַן האַלט א האַרציגע שלוס-רעדע פרל. ה. ב. ווייגמאַן א. ד. ט. „דאָס נס-חנוכה אַלס ביישפּיעל פאַר אונז", וועלכע ווערט אויפגענומען מיט הילכיגע אַפּלאָדיסמענטען. מיט דעם געזאַנג „אין כאל קינו" צעגעהט זיך דער עולם.

מיר דאַנקען זעהר אונזער לעהרערין פרל. הורוויץ פאַר איהר אונערמידלי-כער אַרבייט, ווי אויך פרל. הענדעל ברכה ווייגמאַן פאַר איהר שעהנעם רעפעראַט.

די פערוואַלטונג.

מיעכאָוו: מוצ"שק ויֵשב איז ביי אונז פאָרגעקומען אין קינאָ-זאַל די פאָרשטעלונג „יהודית", וועלכע האָט זיך זעהר גוט איינגעגעבען.

א האַרציגען דאַנק דריקען מיר אויס אונזער ל. לעהרערין פרל. שרה נעהם פאַר איהר אַרבייט, ווי אויך די אַקטיווע „בנות" מיט די אַרבייטערינס פרל. גאָלדפריינד, ראָטענבערג און בלאַדע.

די פערוואַלטונג.

רימאַנאָוו: זונטאָג ד' חנוכה איז בוו דער היגער ב. א. י. פאָרגעקומען די חנוכה-פאָרשטעלונג „יהודית", וועלכע האָט זיך זעהר גוט איינגעגעבען, און איבערגעלאָזט אויף אַלע אנוועזענדע א גוטען איינדרוק.

די פערוואַלטונג.

פולטוסק: מיר דריקען אויס דעם טיעפסטען דאַנק, דעם חשוב'ן גאַסט ר' זישע פרידמאַן פון וואַרשא, און זיין בעגלייטער ר' יחיאל ברוך ציוואַק, פאַר זייער בעגייסטערן אונזער גאַנצער ב"י-בעוועגונג מיט זייערע הערליכע רעדעס און רעפעראַטען ביי אונז.

די פערוואַלטונג.

דעמבלין: מיר דריקען אויס א הייסען דאַנק אונזער השוב'ער לעהרע-רין פרל. שיינדיל קריטמאַן פון סאָקאָלאָוו-פּאָדל. פאַר איהר אונערמידליכער אַר-בייט ביים איינאָרדנען די חנוכה-פאָרשטעלונג „יהודית". גלייכצייטיג דריקען מיר אויס אונזער דאַנק פאַר די שילערינס, וואָס האָבען פאָרגעשטעלט: פריידע פלאַמענבוים, פעריל גאָלדוואַסער, חי' פעסע ראָזענבערג, שפרה ראָזענבערג, מלכה בוימאַן, יוכבד פעלדוועבער, שרה ליכטאַוש, חי' פייגענבוים, שרה פייגענבוים, חי' עלקע געלמאַן, פעריל בערטאַנאָוויטש, מלכה הוראַנצבערג, שבע אַלבעק, שבע חאַלעווינסקי, חי' פוטערפלאָם, הדס ליכטענשטיין און דרייבלאַט און די שילערינס, וואָס האָבען דעקלאַמירט: שאָשאַ אַפּעלהאָט, שיינדיל גאַרבאָווניק און רייזעל קאַמינסקא.

מיר ווינשען זיי, אז זיי זאָלען בלייבען טרייע יודישע טעכטער אין ב"י-גייסט.

די פערוואַלטונג.

פּאַריזשעוו: זאת-חנוכה האָבען מיר אָרגאַניזירט א קינדער-צוג איבער די פּרינציפּאַל-גאַסען, מיט זיי אָפּמאַרשירט ביז'ן שטאָטישען טעאַטער, וואו ס'האָט שוין געוואַרט א גרויס פּובליקום אויף אונזער חנוכה-פאָרשטעלונג.

מיר האָבען פאָרגעשטעלט די דראַמע „יהודית" און פערשידענע דעקלאַמאַציעס און געשפּרעכען. אויסגעצייכענט האָבען געשפּילט פאָלגענדע: חנה עהרליך, באַשע שעכטער, טאָבע מאַלינע, פעריל וואָרצמאַן, ברכה גאָלדרייך, דבורה ראָזנער, און נאָך [illegible].

א הערצליכען דאַנק דריקען מיר אויס דער ל. לעהרערין פרל. בלימא אונ-גער פאַר איהר מיה און אַרבייט לטובת דער שולע, ווי אויך די ג' פרל. גיטעל שעכטער,ביילטשע אַלפּעל און שרה אָרלינסקא.

פ. שעכטער

דוואָרט: לעצטענס איז דאָ פאָרגעקומען די גרינדונגס-פערזאַמלונג פון „בנות אגודת ישראל". אַלס פאָרזיצענדערין ווערט אויסגעוועהלט פרל. זעלדע הירשבערג, וועלכע עפענט די פערזאַמלונג איבערגעבענדיג דאָס וואָרט די חברה גיטעל שעראַדזקא. די לעצטע רעדט וועגען דער בעדייטונג פון ת"ח און „ב"י-זשור-נאַל" ס'רעדט אויך די פאָרזיצענדערין. דאַן נעהמט דאָס וואָרט חברה ט. פלאָם, וועלכע רעדט וועגען דער אייפפהירונג פון די „בנות"-חברות אין שטוב און אין גאַס. די רעדעס און רעפעראַטען ווערען אויפגענומען מיט רוישיגע אַפּלאָדיס-מענטען.

מיט עטליכע טעג שפּעטער זענען פאָרגעקומען וואַהלען צו א פערוואַלטונג, אין עס ווערען אויסגעוועהלט: אונזער ג' לעהרערין פרל. טויבע אַלס פאָר-זיצענדערין, פרל. באַלצא יאַסקאָוויטש — וויצע, גיטעל שעראַדזקא סעקרעטאַרין, ט. פלאָם — קאַסירערקע, און פרל. זלאָטשעווסקא אַלס ביבליאָטעקאַרין.

ג. ש.

טשאַרטקאָוו: ז' חנוכה האָט די היגע ב"י-שולע איינגעאָרדעט א חנוכה-אָוונד אינ'ם זאַל פון „יד-חרוצים", אויף וועלכען ס'זענען איינגעלאַדענט געוואָרען די לעהרערינס: פרל. ב. קליין פון קאָלאָמעא, און פרל. ד. פריעדפערטיג פון סטאַניסלאַוואָוו. דעם חנוכה-אָוונד עפענט די לעהרערין פון דער היגער ב"י-שול, פרל. טייטעלבוים, וועלכע רעדט אַרום די בעדייטונג פון חנוכה פאַר דער יודישער

בית יעקב-לודז/גליון/שנה ז/גליון 050-051 a הודפס מתוך הארכיון היהודי

פרוי און ערטיילט דאָס וואָרט דעם פרל. קליין צו איהר רעפעראַט א. ד. ט. „דער נצחון פונ'ם ב"י און ב. א. י.-געדאַנק אויף דער יודישער גאַס". נאָכהער רעדט פרל. פרידפערטיג, וועגען דער ערציהונג פון דער יודישער מאַמער. ביידע רעפעראַטען האָבען שטאַרק אויסגענומען. עס ווערען נאָך אויסגעפיהרט איינִיגע דעקלאַמאַציעס און קינדער-דיאַלאָגען. מיט געזאַנג „אין כאל קינר" האָט זיך פערענדיגט דער חנוכה-אָווענד.

מיר דריקען אויס א דאַנק דער פרל. קליין און פרידפערטיג פאַר זייער בעזוך אין אונזער שטאָט, און פרל. מייטעלבוים פאַר איהר אונערמידליכער ארבייט

צ. ג.

לובלין :

מיטוואָך ויחי איז אונטערן פאָרזיץ פון פרוי בלאָזייד דאָ פאָרגעקומען די גריגדונגס-פערזאַמלונג פון „בנות אגודת ישראל". פרל. ראָזענבלאַט עפענט די זיצונג און קלערט אויף די בעדייטונג און ציל פון דער היינטיגער פערזאַמלונג. פרל. נחמה קראָנענבלאַט בעגריסט די פערזאַמלונג אלס אָרגאַניזאַטאָרין און האַלט א שאַרפע רעדע. עס רעדען אויך די לעהרערין פון ב"י-שולע פרוי יאַקובאָוויטש און פרל. וויזענבערג. נאָך א קורצער דיסקוסיע ווערט אויסגעוועהלט א צייטווייליגע פערוואַלטונג אין די פערזאָנען פון: פרוי בלאָזייד, פרל. ראָזענבלאַט, פרוי יאַקובאָוויטש, קראָנענבלאַט, מייזעלס, וויזענבערג, פרוי זאַנבערג, קאָהן א. אַ. די פערוואַלטונג איז באַלד צוגעטרעטען צו פראַקטישער ארבייט, גלייך געזאַמעלט א גרעסערע צאָהל אַבאָנענטען פאַר'ן ב"י-זשורנאַל און זעצט פאָר די ארבייט אויף אַלע געביטען.

די פערוואַלטונג

שערפץ :

דורך דער איניציאַטיוו פון צ. ס. פון ב. א. י. אין פוילען — איז געגרינדעט געוואָרען א גריגדונגס-פערזאַמלונג פון „בנות אגודת ישראל". די פערזאַמלונג עפענט פרל. ב. גאָלדשלאַג, וועלכע ווערט אויך אויסגעוועהלט אלס פאָרזיצ. און לייענט פאָר א בריף פון חשוב'ער פרוי שענירער, אין עלכען די לעצטע וועקט דעם מוט בײַ די איניציאַטאָרינס און רופט צו מעשים. עס רעדט אויך די לעהרערין פרל. גאָלד. נאָך דער דעקלאַרירונג האַלט א גלענצענדע שלוס-רעדע פרוי ב. גאָלדשלאַג, וועלכע ווערט אויפגענומען מיט שטורמישע אָוואַציעס. ח' כסלו איז פאָרגעקומען די אַלגעמיינע פערזאַמלונג. אלס פאָרזיצענדערין ווערט ווידער געוועהלט פרל. ברכה גאָלדשלאַג, און ס'איז אויסגעקליבען געוואָרען פאָלגענדע פערוואַלטונג: עהרען פרעזידין — די לעהרערין פרל. וואָל, פרעזעסין — פרל. ברכה גאָדשלאַג, סעקרעטאַרין — פרל. מרים גאָלדשלאַג, געהילף-סעקרעטאַרין — פרל. מאַלי גראַניעוויטש, און קאַסירערין — פרל. פריידל פּיאָטרקאָווסקא. פרל. גאָלדשלאַג האָט אויך פאַראַיאָהרען חמשה-עשר-באב געשאָפען 60 זל. פאַר'ן פרעסע-פאָנד.

די פערוואַלטונג

בעלכאַטאָוו :

אין אונזער שטאָט האָט לעצטענס געווײַלט הרב משה פרץ קליין. מיטוואָך וישב האָבען מיר איהם איינגעלאַדענט צו אונז אין בײַ א פּוילג. פאַקטען זאָל האָט דער חשוב'ער רב געהאַלטען זיין שיינעם און אינהאַלטסרייכען רעפעראַט, וועלכער האָט אַלעמען בעגייסטערט. דאַן שליסט די פערזאַמלונג ה' פרענקעל און רופט אַרויס די „בנות-גרופע" זיך צו בעשטייערן פאַר דער וואַרשאַווער „מתיבתא". די פאָרזיצענדערין האָט געשפענדעט 10 זל. יעהרליך. מוצש"ק ויש: האָבען די „בית-יעקב"-שילערינס צוזאַמען מיט דער יוגענד-גרופע פאָרגעשטעלט „יהודית" און „על נהרות בבל". וועלכע האָבען זיך גלענצענד איינגעגעבען. נאָך דער פאָרשטעלונג האָט די פאָרזיצ. פרל. קאָדושאַל געדאַנקט די לעהרערין פאַר איהר ארבייט, ווי אויך דער דעלעגאַציע פון פּיעטריקאָווער „בנות" פאַר זייער בעערען אונז מיט א בעזוך. דאַן בעגריסט די פּיעטריקאָווער דעלעגאַטען פרל. ל. ליבערמאַן, וועלכע האַלט אויך א לענגערע רעפעראַט, וואָס ווערט אויפגענומען מיט שטורמישע אַפּלאָדיסמענטען. עס בעגריסט אויך א צווייטע חבר'טע פון פּיעטריקאָווער „בנות" פרל. א. זנאַמעראָווסקא. דאָס וואָרט נעמט דאַן די ג' לעהרערין שטאָקמאַן און דאַנקט אַלעמען — איבערהויפּט די פּעטריקאָווער „בנות" פאַר'ן קומען. נאָכ'ן שליסען די פייערונג זענען מיר מיט די געסט צוזאַמענגעקומען אין אייגענעם לאָקאַל, וואו מען האָט אין א היימישען קרייז פערברענגט ביז שפּעט אין דער נאַכט. א ספּעציעלען דאַנק דריקען מיר אויס די ג' פרוי ראָזענשטאָק מיט איהר טאָכטער פרוי לובערשטיין פאַר זייער שווערער ארבייט און גאַסטפריינדליכקייט.

די פערוואַלטונג

יענדזשעוו :

א הערליכער חנוכה-אָוועגד איז בײַ אונז פאָרגעקומען מוצש"ק ג' דחנוכה, וועלכען ס'האָבען איינגעאָרדענט די ב"י-שילערינס מיט דער לעהרערין בראש. עס איז בעשטאַנען פון רעדעס, דעקלאַמאַציעס, קינדער-דיאַלאָגען, באַר א. א. וו. מיט רעדעס זענען ארויסגעטרעטען: פרל: איידיל האָראָוויטש, פרל. רבקה סאָלניק און פרל. אסתר פאַס. צום סוף האָט די לעהרערין פרל. גיטל לובינסקא געהאַלטען א רעפעראַט וועגען בית-יעקב און קינדער-ערציהונג. מיט'ן כאָר-געזאַנג „אדון עולם" ווערט די פייערונג בעשלאָסען.

אחת התלמידות

ראַדאָמישל וו. :

מיר דריקען אויס א הערצליכען דאַנק די ג' ב"י-לעהרערין פרל. רבקה לויפער פון קראָקאָ פאַר איהר ביים איינאָרדענען מוצש"ק ויש א חנוכה-אָווענד אויף וועלכען זי האָט אויך געהאַלטען א זעהר געלונגענעם רעפעראַט, וואָס אויף אַלע אַנוועזענדע געמאַכט א געוואַלדיגען רושם און געברענגט פיעל פאַר דער בית-יעקב-שול. גלייכצייטיג דריקען מיר אויך אויס אונזער טיפסטען דאַנק די ב' פרויען: ליבע גאָלד, שרה שאיע, הענע וואָלף לאה יונאַק און צעריל חיגד פאַר זייער אונערמידליכער ארבייט ביים אָרגאַניזירען דעם חנוכה-אָווענד.

די פערוואַלטונג

וויעלון :

דער היגער „בנות"-פערבאַנד האָט דעם 4-טען טאָג חנוכה איינגעאָרדענט א חנוכה-אָווענד. די לעהרערין פרל אונגער האָט געהאַלטען א אינהאַלטסרייכען רעפעראַט וועגען דער חנוכת בעדייטונג אין דער צייט ווען אַלע אַנוועזענדע האָבען זיך געמיטליך אונטערהאַלטען בײַ א שיין-סערווירטען טיש, האָט דער ג'ה' צוקער פון וולאָצלאַוועק, וועלכער האָט גראָד געווײַלט אין אונזער שטאָט און אונז בעעהרט מיט זיין בעזוך און מיט זיינע הערציגע ווערטער געמוטיגט דעם פערבאַנד ווייטער פאָרצוזעצען און פערשפרייטען אונזער היילִיגען געדאַנק. בײַ א זעהר פייערליכער שטימונג זענען זיך אַלע פונאַנדערגעגאַנגען מיט די אויסרופען: לשנה הבאה בירושלים! מיר דאַנקען זעהר דעם חשוב'ן פרעלעגענט, ווי אויך אונזער לעהרערין פרל. אונגער, און מיר ווינשען זיי פיעל ערפאָלג אין דער ווײַטערדיגע ארבייט.

די פערוואַלטונג

מאַקאָוו :

דאָנערשטאָג מקץ האָבען מיר איינגעאָרדענט א חנוכה-פערזאַמלונג פאַר אַלע ב"י-קינדער און „בנות"-מיטגלידערינס. עס האָבען דעקלאַמירט די קינדער פון אַלע קורסען אין יודישען און אין פּוילישען. א שילערין פון 4-טען קורס האָט אויך רעפערירט מעניני דיומא. צום סוף האָבען אַלע קינדער געזונגען „הנרות הללו" און „מעוז צור". אונזער חשוב'ע לעהרערין מלכה קוטנער דאַנקען מיר הערציג פאַר איהר גרויסען ערפאָלג.

די פערוואַלטונג

גאָסטינין :

אויף דעם פרישען זמן איז אַנגאַזשירט געוואָרען בײַ אונז אלס „בית-יעקב"-לעהרערין פרל. קליין פון קויל, און א דאַנק איהר איז אַריינגעטרעטען א פרישע אויפלעבונג אין אונזער שול. זונטאָג ויצא איז פאָרגעקומען א פערזאַמלונג אין חדר „יסודי התורה". די פערזאַמלונג עפענט פּרעזעסין פרוי פיינזילבער, און גיט איבער דאָס וואָרט דער ג' פרל. קליין, וועלכע האַלט א לענגערען פיין געבויטען רעפעראַט, וואָס האָט געמאַכט א גרויסען רושם אויף אַלע און ארויסגערופען לענגערע אַפּלאָדיסמענטען. די פרוי פיינזילבער דאַנקט די רעפערענטין און די פערזאַמלונג שליסט די „בנות"-מיטגלידערין פרל. פריידל פעלדמאַן. א דאַנק דער ג' לעהרערין האָט אויך אונזער „בנות"-אָרגאַניזאַציע אָנגעהויבען בעניע איהר טעטיגקייט. עס איז געוואָרען אויסגעוועהלט א פרישע פערוואַלטונג אין וועלכער ס'זענען אריין פאָלגענדע פערזאָנען: פרל. יוטא'לע בראָסטאָווסקא — פרעזעסין, פרל. לעווי — סעקרעטאַרין, און פרל. יוטא בראָסטאָווסקא — קאַסירערין. אויך האָבען מיר אויסגעוועהלט א ביבליאָטעק און פרעסע-קאָמיסיע. זונטאָג וישב איז איינגעאָרדענט געוואָרען א חנוכה-אָווענד, אויף וועלכען ס'זענען אנוועזענד געווען אַלע מיטגלידערינס ווי אויך דער 5-טער קורס. פרל. ביילא לעווי האָט ערקלערט די בעדייטונג פון חנוכה, און דאַן האָט אונזער לעהרערין פרל. קליין געהאַלטען א לענגערען רעפעראַט. עס האָט אויך בעגריסט א שילערין פון 5-טען קורס חנה בראָסטאָווסקא. די פּרעזעסין פרל. יוטא'לע בראָסטאָווסקא דאַנקט די לעהרערין פאַר איהר רעפעראַט און פאַר איהר אָנטיילנעהמען אויף אונזער פערזאַמלונג און שליסט די פייערונג. אויף דעם אָווענד האָבען מיר אויך בעשטימט דאָס יעדע וואָך זאָל א אַנדערע פון די „בנות"-מיטגלידערינס איבערגעבען וועגען דער לויפענדער סדרה. שבת מקץ האָט טאַקי שוין איינע פון די מיטגליד. גערעדט וועגען דער סדרה דאָס אַלעס פערדאַנקען מיר אונזער לעהרערין פרל. קליין, און מיר דריקען איהר אויס א הערציגען יישר-כח!

סעקר. ב. לעווי

פלאָנסק :

די חנוכה-פאָרשטעלונג, וואָס מיר האָבען איינגעאָרדענט מיטוואָך מקץ דורך אונזער לעהרערין פרל. ליבאַרט, האָט זיך זעהר גוט איינגעגעבען. אַלע קינדער האָבען גלענצענד אדורכגעפיהרט זייערע ראָלען, בעזונדער האָבען זיך אויסגעצייכענט פאָלגענדע שילערינס: באַיאַנאָווסקא, פאַגעל, קאַפּלאַן, לעווין, מילער לאַזענסקא און ווייס. מיר דריקען אויס אונזער טיפסטען דאַנק דער לעהרערין פרל. ליבאַרט מיט דער „בנות"-גרופע פאַר דער אונערמידליכער ארבייט.

ח—ש

פראַשניץ :

[illegible] חנוכה האָבען מיר איינגעאָרדענט אין קינאָ-זאַל „קאָרסאָ" א חנוכה-אָווענד מיט א זעהר רייכען פּראָגראַם. מיר האָבען געהאַט א ריזיגען ערפאָלג. מיר האָבען געשפּילט: „יהודית" און „חנה מיט איהרע זיבען זיהן" און נאָך פערשידענעס. מיר האָבען מיט אונזער עפענטליכען ארויסטריט געווינען פיעל סימפּאַטיע בײַ דער היגער בעפעלקערונג. מיר דאַנקען הערצליך אונזער ליבער פאָרזיצענדערין גאָלדע פייערשטיין פאַר צוזאַמענשטעלען און אָנפיהרען מיט דער פאָרשטעלונג, און בכלל פאַר דער אָפּפערוויליגע ארבייט אין אונזער אָרגאַניזאַציע, דעם חשוב'ן פּרעזעס פון דער היגער אגודה ה' כישל בלום פאַר'ן אויסבועל'ן אין מאַגיסטראַט אומזיסט אונז אָפּצוגעבען דעם שטאָטישען זאַל; דעם ה' מלאַווסקי און ה' אברהם פרענקעל פאַר זייער מיטהילף אין אונזער טעטיגקייט.

סעקר. מרים שצוצינעק

דראָבין :

אין זאַל פון היגען שטאָטישען טעאַטער איז דעם 3-טען טאָג חנוכה אויסגעפיהרט געוואָרען דורך אונזער ב"י-שולע די היסטאָרישע פאָרשטעלונג „דאָס קריגעל אייל" און "די לעבעדיגע מנורה". אלס געסט האָבען אויך אנטייל גענומען דעלעגאַטינס פון ראַטשוינזער „בנות" און פרויען-קאָמיטעט ווי אויך לעהרערין פרל. מינסקא. אונזער לעהרערין פרל. חי' מיימאַן האָט געהאַלטען א רעפעראַט מעניני דיומא, ווי אויך ברייט אַרומגערעדט דאָס פּראָבלעם פון חינוך-הבנות נאָכהער זענען פאָרגעקומען פערשידענע דעקלאַמאַציעס און דיאַלאָגע, אין וועלכע אַלע האָבען זיך זעהר גוט אויסגעצייכענט. דאַן האַלט פרל. ריקיל שיסקא א בייסטערליכע שלוס-רעדע, וועלכע אַלע אנוועזענדע האָבען אויפגענומען מיט אָוואַציעס. דער אָווענד האָט איבערגעלאָזט א גרויסען רושם.

א „בנות"-מיטגלידערין

בית יעקב-לודז/גליון/שנה ז/גליון 050-051 a הודפס מתוך הארכיון היהודי

יאַנאָוו-לוּב.: ענדליך נאָך לאַנגע בעמיהונגען איז ביי אונז געגריודעט געוואָרען א „בנות אגודת ישראל״. זונטאָג וישב אויף די גרינדונגס-פערזאַמלונג זענען אַרויסגעטרעטען מיט רעפעראַטען, לעהרערין פרל. צ. זינגער, וועלכע האָט אויפגעקלערט דאָס פּראָבלעם פון ב. א. י. און פרל. געלערנטער וועגען די ציהלען פון ב. א. י. עס האָבען זיך באַלד דעקלאַרירט 50 חברות (כ״י) און עס איז אויסגעוועהלט געוואָרען א פערוואַלטונג: לעהרערין צ. זינגער—פּרעזעסין, חיה געלערנטער—וויצע, שרה קאָטלאַווסקאַ—סעקרעטאַרין, חנה לעווינהאָף—קאַסירערין, ציפּרע באַקמאַן—וויצע קאַסיר., פייגע פאַבריקאַנט—ביבליאָטעקאַרקע, רבקה ווייַנבערג—וויצע ביבל.
שרה קאָטלאַרסקי

קאַליש: די היגע „בנות״-אָפּטיילונג ענטוויקעלט זיך ב״ה זעהר גוט, במשך דער קורצער עקזיסטענץ זייט זי איז געגרינדעט געוואָרען, איז שוין פיל געלייסטעט געוואָרען אויף אַלע אַרבייטס געביטען, די צאָהל מיטגלידערינס וואַקסט פון טאָג צו טאָג, אין דער שפּיץ פון דער אַרבייט שטעהט א פערוואַלטונג מיט די לעהרערינס פרל. פּראַצל און פרל. טרויבע בראש. אויך עקזיסטירט אַ מענער-ראַט פון פּאַל:ענדע ה״ה: י.מ. העבער, י. רעדליך, י. טרויבע, מ. וואַקסמאַן ה. ליפשיץ, א. ר. גאָלדבערג. צון ח. ראָזענבלום. ביי די אָרג. עגזיסטירט א רייכע ביבליאָטעק וועלכע ענטהאַלט ביז 400 יודישע און פּוילישע ביכער, ווי אויך א לעזע-זאַל. בעזונדערס וויכטיג זענען די אָווענדען און שבת-קורסען, וועלכע ווערען אָנגעפיהרט דורך די לעהרערין פון ב״י פרל. פּראַצעל, און לעהרערין פון חבצלת פרל. טרויבע אויף די קורסען ווערט געלערנט: רעליגיע, חנ״ך, געשיכטע, ליטעראַטור און העברעאיש. א גרויסע בעדייטונג האָבען די פאַך-קורסען, וועלכע זענען געעפענט געוואָרען אויף צייכנען און בוכהאַלטעריע. די קורסען, און בכלל אַלע פעראַנשטאַלטונגען ווערען צאָהלרייך בעזוכט. די תרומת-חברה אקציע ווערט פאָרטגעזעצט מיט ערפאָלג.

באַדזאַנאָוו: ענדליך האָבען אויך מיר זוכה געווען צו א „בית יעקב״-שול. אַלס לעהרערין איז אנגאַזשירט געוואָרען פרל. חוה גאָלדבערג פון לאָדז, א דאנק וועלכער די שולע ענטוויקעלט זיך זעהר גוט. לעצטענס האָט אויך דאָ געוויילט פרוי שענירער. א דאנק דער לעהרערין האָט אויך ערוואַכט אונזערע „בנות״ אָרגאַניזאַציע. ס'זענען איינגעאָרדענט געוואָרען טעגליכע אָווענד-קורסען ביי די בא״י אונטער דער אָנפיהרונג פון דער ב״י לעהרערין, וועלכע האָט איינגעפיהרט, דאָס יעדען פרייטאָג-צוגאַכטס זאָל אַ אַנדערע בנות חברה האַלטען א פאָרטראַג פון דער לויפענדער סדרה. זי האָט אויך איינגעפיהרט א פּושקע אין דער שולע אין וועלכע יעדע שילערין און בנית חברה מוז יעדען טאָג צו 1 גראָשען אַריינוואַרפען פאַר פילאַנטראָפּישע צוועקען.
הארכיון היהודי

בילגאָריי: ג' דחנוכה איז ביי אונז פאָרגעקומען א גענעראַל-פערזאַמלונג, אויף וועלכער עס איז געוואָרען אויסגעוועהלט די פאָלגענדע פערוואַלטונג: לעהרערין פרל. ש. טאַרענהיים—אַלס פּרעזעסין, מ. גאָטליב—סעקרעטאַרין און פרל. מירענשטיין—קאַסירערין. אין דער רעוויזיאָנס-קאָמיסיע: פרל. לייכטער, ד. שפּירא, ל. פערער. אין חברות-געריכט: פרל. ווייס, ל. פאַרער און וואַגנער. מיט דער ביבליאָטעק פערנעהמען זיך: פרל. ברעזעל און זיידען. צו דער פּרעסע-קאָמיסיע געהערען: פרל. ב. שפּירא, פאַרער, און ליכטענשטיין.
מ. גאָטליב.

בלאַשקי: זונטאָג מקץ איז ביי אונז פאָרגעקומען א חנוכה-פאָרשטעלונג. בעזונדערס האָט זיך אויסגעצייכענט דער דיאַלאָג „נס-חנוכה״. ס'זענען אויך געווען דעקלאַמאַציעס מיט טענץ. פערענדיגט האָט זיך דער אָווענד מיט א פאָרטראָג פון לעהרערין פרל. גליקסבערג. דינסטאָג האָבען די בית-יעקב-שילערינס איינגעאָרדענט א חנוכה-אָווענד, אין דער אַנוועזענהייט פון פרויען-קאָמיטעט, אויף וועלכען מען האָט זיך זעהר גוט געוויילט. מיטוואָך האָבען מיר געהאַט א טהע-אָווענד פאַר די „בנות״. לעצטענס האָט זיך ביי דער „בנות״ געגרינדעט א יוגענד-גרופּע פון נעוועזענע בית-יעקב-שילערינס, וועלכע צעהלט שוין 25 מיטגלידערינס.
מ.

וואָלבראָם: שוין א לענגערער צייט ווי די היגע ב״י-פערוואַלטונג מיט ר' אברהם זילבערבערג'ן אין שפּיץ, בעמיהען זיך ביים שול-קוראַטאָריום, אז די היגע ב״י-לעהרערין פרל. זשורקאָווסקאַ זאָל בעשטימט ווערען אַלס רעליגיעזע-לעהרערין אין די פּאָווסעכנע שולען וועלכע בעזיצען נישט קיין רעליגיעזע לעהרער. ענדליך איז דעם 15. 2. פ״י. געקומען א בעשטעטיגונג פון שול-קוראַטאָריום, אז די ב״י-לעהרערין איז בעשטימט געוואָרען אַלס רעליגיע לעהרערין און די פּאָווסעכנע שולען, און די אַלע יודישע מיידלעך, וועלכע בעזוכען די פּאָוו. שולען מוזען אָבליגאַטאָריש בעזוכען די ב״י שולע אויף רעליגיע. און שוין דעם 1.12 האָבען העכער 300 מיידלעך בעזוכט די ב״י-שולע אויפ'ן רעליגיע למוד, הונדערטער עלטערן האָבען אויסגעדריקט זייער טיפסטען דאַנק דעם ה' זילבערבערג, פאַר זיין גראַנדיעזען בנין, וואָס ער האָט בעשאַפען, מציל זייענדיג דערמיט יודישע נשמות פון כפירה און פרייען גייסט. א בעזונדערע איבערגעגעבענהייט און מסירת-נפש ווייזט אַרויס די אידעאַלע לעהרערין פון ב״י פרל. זשורקאָווסקאַ ביי די רעליגיע לעקציעס, אויף וועלכע זי בעמיהט זיך איבערצייגען און צו בעגייסטערן די אַלע שילערינס מיט דער תורה און רעליגיע. זאָגאַר עקסטרעמע געגנערינס פון ב״י דריקען אויס זייער דאַנקבאַרקייט די לעהרערין פרל. זשורקאָווסקאַ פאַר איהר איבערגעגעבענהייט צו זייערע קינדער.
די פערוואַלטונג

קינצק: א דאַנק אונזער חשוב'ער לעהרערין פרל. פ. שטייער איז זונטאָג דעם 3-טען טאָג חנוכה פאָרגעקומען אין פייער-לעשער זאַל א גראַנדיעזע פאָרשטעלונג. ס'זענען אויסגעפיהרט געוואָרען פערשידענע דעקלאַמאַציעס, אויסגעצייכענט האָבען זיך די שילערינס: ב. טורקי, ש. פּיטלאָוויטש, ל. זנייאָמעק, ב. טריימאַן, א. זלאָטאָגורסקאַ, ח. אַלבערט, ח. יורקעוויטש, מ. זיידענשניר, ר. סאָקאָלאָווסקאַ, ג. צינא, ל. אייזענבערג, א. אַבראַמאָוויטש א. אגד. אַנ'ערפאָלג האָט אויך געהאַט „יהודית״ פון פרוי שענירער. מיר דריקען אויס א הערצליכען דאַנק די ג. לעהרערין פאַר איהר מיה, און ווינשען איהר ווייטערע פרוכטבאַרע אַרבייט.
ב. זית

קראַשניק: אונזער ב״י שולע וועלכע עקזיסטירט שוין זייט א יאָהר האָט זיך זעהר שעהן ענטוויקעלט א דאַנק דער אונערמידליכער פּעדאַגאָגישער-אַרבייט פון אונזער בעגאַבטע לעהרערין פרל. שרה אייכענבוים. מוצש״ק וישב ג' דחנוכה איז איינגעאָרדענט געוואָרען א חנוכה-פאָרשטעלונג, וועלכע איז אויסגעפיהרט געוואָרען דורך די שילערינס. די פאָרשטעלונג האָט זיך זעהר גוט איינגעגעבען און בעצויבערט אַלע אַנוועזענדע. די לעהרערין פרל. אייכענבוים האָט געהאַלטען א גלענצענדען רעפעראַט וועגען חנוכה און ב״י-רעיון, וועלכער האָט אַרויסגערופען א גרויסען בייפאַל. עס עגזיסטירט אויך דאָ א בנות-אגודת-ישראל-גרופּע אונטער דער לייטונג פון דער ג. לעהרערין, וועלכע פערמאָגט אויך אַ שעהנע ביבליאָטעק.
י. מ. ראָזענבערג

געגרינדעט אַ בנות-אָרגאַניזאַציע אין טשענסטכאָוו

דורך דער ענערגישער איניציאַטיוו פון די לעהרערינס פרל. ראָטפעלד און פרל. פלידערבוים און איניגע עסקנות, איז ענדלך אויך אין טשענסטכאָוו געגרינדעט געוואָרען אַ בנות-אָרגאַניזאַציע. זונטאָג פ' וארא איז פאָרגעקומען די גענעראַל-פערזאַמלונג. די ערעפנונגס-רעדע האָט געהאַלטען פרל. ראָטפעלד און דאַן האָט געגעבען א בעלעהרענדען איבערבליק פון דער זאַוויערטשער בנות-טעטיגקייט פרל. צוויגעל, וועלכע איז ספּעציעל געקומען מיט נאָך אַ חברה פרל. האָבערמאַן צו דער פערזאַמלונג. דערנאָך איז אַרויסגעטרעטען מיט א לענגערער רעדע וועגען דער ראָל פון דער יודישער טאָכטער אין לעבען רעד. א. ג. פרידענזאָן. דער רעפעראַט האָט געדויערט אַנדערטהאַלבען שעה און איבערגעלאָזט א טיפען רושם. עס איז געוועהלט געוואָרען פאָלגענדע פערוואַלטונג: פרל. ל. וואָלמאַן—פּרעזעסין, פרוי ר. רייכמאַן—וויצע, פרל. ש. האָראָוויטש—סעקרעטאַרין, פרוי האָראָוויטש—וויצע, ווי אויך פרל. ר. גאָלדרייך, קאַסירערין, פרוי אַמסטערדאַמער און פרל. ר. ווײַנבערג.

די בית-יעקב-קאָנפערענץ אין וואַרשאַ

זונטאָג און מאָנטאָג י״ח י״ט שבט קומט פאָר אין וואַרשאַ א צוזאַמענפאָהר פון אַלע בית-יעקב פערוואַלטונגען און עסקנים אין וואַרשאַ. לויט ווי עס טיילט אונז מיט די חנוך-צענטראַלע, וועלען זיך אין דער קאָנפערענץ אויך בעטייליגען דער פּרעזידענט פון דער אַלוועלטליכער אגודה-אָרגאַניזאַציע הרב יעקב ראָזענהיים און דער דירעקטאָר פון דער קרן-התורה-צענטראַלע דר. שמואל דייטשלענדער. דער סדר היום פון דער קאָנפערענץ איז פאָלגענדער: 1) אַלגעמיינע רעפעראַטען וועגען רעליגיעזער חנוך-הבנות (הרב לעווין, ראָזענהיים, דייטשלענדער). 2) א בעריכט פון דער ביז-איצטיגער טעטיגקייט 3) פּעדאַגאָגישע און רעכטליכע פראַגען פון דער ב״י שול 4) אָרגאַניזאַציאָנעלע און פינאַנץ-פראַגען 5) לעהרערין-אויסבילדונג און בדי פון סעמינאַר 6) וואַהלען פון א צענטראַל-קאָמיטעט. עס איז אויך העכסט וואַרשיינליך אַז די דעלעגאַטען וועלען האָבען אַ הנחה אויף דער באַהן. אין קומענדיגען נומער וועלען מיר ברענגען א בעריכט פון דער קאָנפערענץ.
ארכיון אסופות

וועגען דער תרומת-חברה-אקציע

היות א טייל בנות-גרופּען האָבען זיך פערשפּעטיגט מ.ט'ן איינקאַסירען די תרומת-חברה-געלטער, קאָנען מיר נאָך נישט פערעפענטליכען די גענויע ליכטע פון די וואָס האָבען זיך געווידמעט די ת״ח אקציע. מיר האָבען אָבער בעקומען די פעסטע הבטחה אַז אין סוף היינטיגען חודש וועט שוין אַלץ זיין רעגולירט אַזוי דאָס אין קומענדיגען נומער וועלען מיר שוין בעשטימט קאָנען געבען די גאַנצע רשימה, מיר בעטען נאָר אַז יעדע אָרגאַניזאַציע זאָל אונז צושוקען גענוי און דייטליך די נעמען (געשריבען אויף א ספּעציעל פּאָסט-קאַרטעל) פון די וואָס האָבען זיך דערמיט פּעראינטערעסירט, די זעלבע וועלען אויך בעקומען צוגעשיקט די תרומת-חברה-נכבדה—עהרען-מיטגלידס-קאַרטען.

דער נייער קורס אין ב״י סעמינאַר

מיט איניגע וואָכען צוריק, האָבען זיך ווידער אָנגעהויבען די למודים אין ב״י סעמינאַר, צום דאָצענטין-קאָלעגיום אין סעמינאַר איז איינגעלאַדען געוואָרען פרל. ראָזענבוים פון לאָדז. די צאָהל תלמידות איז א בערגרעכערטע. אין די 41 יאָהרצייט פון רש״ר הירש זצ״ל איז פאָרגעקומען פאַר די סעמינאַר-תלמידות צוזאַמען מיט די „בנות״ אַ פערזאַמלונג, פרל. רחל הערשבערג און פרל. יאָניעס האָבען אין גייסטרייכע רעדעס גשילדערט די גרויסע ווערק פון הירש'ן און גאַנץ בעזונדער זיך אָפּגעשטעלט אויפ'ן צוזאַמענהאַנג פון הירש'ן מיט דער ב״י און בנות-בעוועגונג. די פערזאַמלונג איז אַדורך מיט א גרויסען ערפאָלג.

דאָס בעריכט-בוך פון דער כנסיה הגדולה

ווי בעקאַנט האָט די רעדאַקציע פון „אָרטאָדאָקסישע יוגענד-בלעטער״ אַרוי געגעבען דעם פינפטען נומער אַלס בעריכט-אויסגאַבע פון דער צווייטער כנסיה גדולה, וואָס איז פאָרגעקומען אין ווין פאָריגעס יאָהר. דאָסדאָזיגע בוך איז ערשינען אונטער דער רעדאַקציע פון א ספּעציעל קאָלעגיום די ה״ה: א. מ. קראָנגראַד, ב. סאָקאָלאָוו און יצחק ראַוויטש. די אויסגאַבע איז א זעלטען געלונגענע און פּראַכטפולע מיט פול בילדער פון די אָנגעזעהענסטע אָרטאָדאָקסישע פערזענליכקייטען און פערדינט אַריינגענומען צו ווערען אין יעדען יודישען הויז.

פגישת-חברות אין בעלכאַטאָוו

דעם היינטיגען חודש שבת און זונטאָג כ״ד און כ״ח שבט קומט פאָר אין בעלכאַטאָוו א אימפּאָזאַנטע פגישת-חברות מיט זעהר א רייך פערשידענאַרטיג פּראָגראַם, ווי אויך א פייערליכע אַקאַדעמיע

פון דער רעדאַקציע:

צוליב טעכנישע סבות‎ פעהלען אַריין אין היינטיגען נומער א רייהע מאמרים פון אונזערע חשוב'ע מיטאַרבייטער, ווי אויך בילדער פון מיטאַרבייטער. דאָס גאַנצע מאַטעריאַל וועט שוין געגעבען ווערען אין „אַלמאַנאַך״.

בּיליגע, שעהנע און גוטע וועש-אויסאַרבּייטונג:

מעגער דאַמען קינדער - וועש

איבערציגען

קונסט-מאַשין און האַנד-שטיקעריי

פאַרהאַנגען, קאַפּען, סטאָרען, עטאַמין און פּילע.

קאָנקורענץ-פּרייזען צוגענגליכע בּעדינגונגען

M. REDLICH, ŁÓDŹ

4 NOWOMIEJSKA 4

w podwórzu, lewa oficyna, II wejście, II piętro m. 43

בּעמערקונג: עמפּפעהלע גאַנצע אויסשטייערס.

צו דער חתונה פון דער ג׳ פרל. שטשערינסקאַ, ווי אויך צו דער חתונה פון פרל. חי׳ דאָבּראַ שיינמאַן, ווינשט אַ האַרציגען מזל-טוב.

רישא — מ. קירשענבּוים

אחותנו שצערנסקה! — יהיו כל ימי חייכם שרשרת של עושר ומאשר.

המורה: מרים טויבּע ווישקאָוו.

ובנות אגודת ישראל

צו דער חתונה פון פרל. מנוחה דאָבּריש קנאַבּלעוויטש (דוואַהרט) מיט ה׳ שמואל לעווענטהאַל (זאַוויערטשע) ווינשען אַ האַרציגען מזל-טוב.

זדונסקא-וואָלא — שוועסטערן קנאַבּלעוויטש: מלכּה קריגער, פּעריל שיליט, מאַכטשע ראָזענבּלאַט

א ברכה׳פולען מזל-טוב ווינשען מיר צו די חתונות פון אונזערע חברות: קיילא באָרנשטיין מיט ה׳ שלמה גערשענאָוויטש און רבקה ליחאָווסקאַ מיט ה׳ לוי יצחק לעווין — בּויט אייער צוקונפט אין אונזער אידעאַל.

זדונסקאַ-וואָלאַ

בּנות אַגודת ישראל

א הערצליכען מזל-טוב ווינשען מיר אונזער אַקטיווע חברה דבורה קליין צו איהר פערלאָבונג מיט ה׳ אַלטער מייערסדאָרף — אייער צוקונפט זאָל זיין געבּענשט מיט די רייכסטע בּרכות פון געטליכען אוצר.

פלוינסק — לעהרערין: שפרה לובּאָרט

בּנות אגודת ישראל

א הערצליכען מזל-טוב ווינשט איך מיין ליבּען בּרודער קלמן יונה נ״י צו זיין תנאים מיט פרל. חי׳לע סולעניצק — זאָל אייער לעבּענס-וועג בּעצירט זיין מיט רויזען און בּויט אייער הויז אין גייסט פון תורה ומסורה

וואַרשא — רבקה עלבּוים

אין נאָמענסטאָג פון אונזער לעהרערין פרל. שטייער תחי׳ ווינשען מיר דאָס איהר אייביג לעבּען זאָל זיין בּעציהרט מיט די בּלומען פון אונזער „בּית-יעקב״-אידעאַל.

קינצק — 3-טער און 4-טער קורס „בּית-יעקב״-שילערינס *

א האַרציגען מזל-טוב ווינשען מיר אונזער אַקטיווע מיטגלידערין פרל. ראָזענשטאָק צו איהר חתונה מיט ה׳ לייבּערשטיין (פּאַבּיאַניץ) זאָל דער אַלמעכטיגער אייער עתיד מיט פיעל בּרכות בּעגלייטען.

בּעלכאַטאָוו — בּנות אַגודת ישראל

מעומק לבבינו אנו מברכים ברכת מז״ט לחברינו הסגן יו״ר מר שמחה אַלבּעק נ״י לרגלי נשואי בּתו מרת דבורה תחי׳ עם החתן מר. אלי׳ נ״י לובּאַרט מלובּלין. יהי׳ עתידם מזהיר כּשמש בּצהרים.

בשם הועד בּית-יעקב בּדעמבּלין:
יעקב אַפּעלהאָט. יעקב פרידמאַן, יצחק אברבּאנעל

א האַרציגען מזל-טוב ווינש איך מיינע ח. צ. ק. שוויגער-עלטערן, ווי אויך מיין ל. צ. ק. שוועגערין טויבּע לוקסענבּורג (קראָקא) צו איהר פערלאָבונג מיט ה׳ מאיר האָרוויץ (לאָדז). ג-ט זאָל זיי געבּען פיעל גליק און אייביגע צופרידענהייט.

פּאַבּיאַניץ — צ. ראָטבּלאַט

צו דער חתונה פון אונזער בּנות-חברה פריידל טשאַרנאָבּראָדא מיט ה׳ גרויסמאַן ווינשט אַ בּרכהפולען מזל-טוב.

בּנות-אגודת-ישראל לעהרערין רייזל וואָלף

שרפּץ — פּאָרזיצערין: בּרכה גאָלדשלאַק

צו די חתונות פון אונזערע בּנות-שוועסטערן פּעריל ערדינאָסט מיט ה׳ פּינטשעווסקי (לאָדז) און ביילה קאָהן מיט ה׳ ווייגשטיין (זדונסקא-וואָלא), ווינשען מיר פיעל גליק צופרידענהייט און בּליהענדע צוקונפט.

שעראַדז — בּנות אגודת ישראל

רחל דזשעוויענצקא!

צו דיין תנאים מיט ה׳ ליפּע אייבּעשיץ ווינשען מיר: דיין גליק זאָל לייכטען, ווי דער אויפגייענדער זון פון בּנות אגודת ישראל.

סאָסנאָוויץ — פיינער און סקורניק

פון טיפען האַרצען דריקען מיר אויס אונזערע טיפע מיטגעפיהלען פון צער, אונזער ליבּער פריינדין הענדיל זילבּערבּערג. צום פריהצייטיגען טויט פון איהר פאָטער

בּענדעט ע״ה

אין דער הייליגער אַרבּייט פאַר בּית-יעקב זאָל דיך ג-ט טרייסטען.

לעהרערין: ה. שידלאָווסקאַ

גריצא — אַלע בּית-יעקב קורסען

משתתף אני בצערה של העלמה הנכבדה בת גדולים — גדול הדור הגאון רבי חיים ד״ר העליר מרת מרים לבית העליר לרגלי פטירת זקנה אחד המיוחד שמזקני אלופי ישראל לתורה ולתעודה הרה״ג

אלכסנדר דיסקין ז״ל

בפעולותיו הכבירות על שדה היהדות האמיתית תהינה בעדה למופת לכל ימי חלדה ושני חייה.

משה צינוביץ, וויסבּאַדען

דעם טיפסטען מיטגעפיהל דריקען מיר אויס אונזער הייסגעליבּטע פריינדין מ ר י ם ג ר אַ ב ס ק א צוליב׳ן טויט פון איהר

מוטער ע״ה

זאָל דער טרייסטער די טרויערנדע נאָך ציון, אויך דיך טרייסטען! דיינע טרייע:

וואַרשע. — רויזע, דינה, דאָבּע.

אונזער טיפסטען מיטגעפיהל דריקען מיר אויס אונזער אידעען שוועסטער מ ר י ם ג ר אַ ב ס ק א פון וואַרשא, צום טויט פון איהר

מוטער ע״ה

אין די הייליגע אַרבּייט פון בּנות אַגודת ישראל אידעאַל זאָל זי אַ טרייסט געפינען.

בּנות-אגודת-ישראל

וואַרשא. (גרופּע ציריל גליקזאָן)

Opłata pocztowa uiszczona ryczałtem
Cena 2 Zł.
RokVII zeszyt 4-5(50-51.)
ŁÓDŹ, Styczeń-Luty 1930
„BAJS JAKOW"
P.K.O. 65.613 ::
Adres Red. „Bajs Jakow"
Łódź, Aleksandrowska 28.
Telefon 109-77.

דאנקזאגונג

דערמיט דריק איך אויס מיין הערצליכסטען דאנק די אלע, וועלכע האבען מיך גראטולירט צו מיין חתונה־טאג.

קראקא. לאצע וואמשיאוש.

צו דער חתונה פון דער אונערמידליכער קעמפערין פאר'ן „ב״י" און „בנות"־געדאנק פרל. ל. שטשעריינסקא מיט ה' וואציאוש ווינשען מיר א הארציגען מזל־טוב. איהר זאלט זוכה זיין צו בויען אייער עתיד אין אונזער הייליג לאנד!

גריצא. בנות־אגודת־ישראל
לעהרערין ה. שידלאווסקא

א הערצליכען מז״ט ווינשען מיר די איבעראל געשעצטע עסקנות פאר'ן „בית־יעקב" לאצע שטשעריינסקא צו איהר חתנה מיט ה' משה וואציאוש. זאל דער שטערן פון גליק אייער צוקונפט בעגלייטען.

ראטשאנוש
דער פרויען־קאמיטעט

א הארציגען מזל־טוב ווינשען מיר צו דער חתונה פון אונזער אידעען־שוועסטער פרל. לאצע שטשעריינסקא מיט הערין משה וואציאוש. אייער צוקונפט זאל געבויט ווערען אין גייסט פון אונזערע אידעאלען.

„בית־יעקב"־פרויען און מעדכען
ריגע ארגאניזאציע.

בברכת מז״ט חמה ולבבית למורתי היקרה מרת לאצא שצרינסקא ליום כלולתה עם מר אלימלך וואציאוש נ״י תתגעם שאיפותיה ההוכריות והרחניות ותזכה לבנות בית רם ונשא בישראל.

נאווא־גרודעק מנוחה אבאוויץ.

צו דער חתונה פון דער ג' פרל. ל. שטשעריינסקא, ווינשען פיל גליק אין איהר נייעם לעבענס־וועג.

איהרע שילערינס פון ראבקא
לאדז. שאלדאיעווסקא, ארבאך.

א הארציגען מזל־טוב צו דער חתונה פון פרל. ל. שטשעריינסקא. ווינשט
מיעחאוו־לובארטאווסק. פ. ל. זיידמאן

מזל־טוב מורותינו!

ברכת מזל־טוב וב״חמה אנו מבורכות את מורותינו החביבה מרת לאצ שטשעריינסקא תחי' לנשואי' ואנו אומרות ההי' ביתה בנוי על שדי ה'הדות ותפרח להלאה עבודתה לטובת התארגנות "בית־יעקב" ו„בנות־אגודת־ישראל" תחת דגל התורה.

מורות „בית־יעקב"
ח. מיימין, ג. קוטנער, פ. חיטעלזאן, ט. מייטין, ר. שאפירא, ש. גריצהענדלער, ה. אונגער, ש. לובארט, פ. שרעמער.

א ברכה'פולען מזל־טוב און גליקליכע צוקונפט ווינשען צו דער חתונה פון פרל. שטשעריינסקא

געשוויסטער: שרה און יוטא בוים.
פשעדבאוש.

דער ליבער און געאכטעטער גרינדערין פון אונזער „בנות"־ארגאניזאציע פרל. שטשעריינסקא היינט פרוי וואטשאוש ווינשען מיר פיל גליק

סאסנאוויץ. לערערין: ב. עלענבערג
בנות אגודת־ישראל

אנו מבורכות בברכת מזל־טוב את מדריכותינו האהובה בות לאצע שטשעריינסקא. תורה עילה כשמש בצהרים.

דראבין. בנות־אגודת־ישראל
המורה: ח. מיימין

צו דער חתונה פון דער געעהרטער „בנות"־פיהרערין פרל. לאצע שטשעריינסקא ווינשען מיר א הערצליכען מזל־טוב.

טשעבין בנות־אגודת־ישראל

פרעזעסין מיניא שולדענפריי

דרוקעריי מ. ליבעסקינד

אליין
קארטען
דרוק זאכען
חי ביכער, ושורנאלען, צייטשריכטען
אין יודיש און העבעראיש
חי אויך מיט אויצע נקודות,
און מיט אותיות רש״י,
ווערען ביי'נער געזעצט
געמאכט מאטריצען און
געדרוקט אויף
גומע געויני
גוינגען אין
ביליג

—לאדז, קילינסקיעגא 50—

צו דער חתונה פון דער זעהר געשעצטער לאצע שטשעריינסקא מיט ה' וואציאוש, ווינשען מיר א הארציגען מזל_טוב

אייער צוקונפט זאל זיין מיט צופרידענהייט און גליק געבענשט.

וואלבראם בנות אגודת ישראל
בית יעקב ש'לערינס
לעהרערין רבקה זשורקאווסקא

צו דער חתונה פון אונזער אונערמידליכער טרעגערין פון דער בנות־פאהן און שטאלצער פיאנערין פון אונזער אידעאל לאצע שטשעריינסקא מיט ה' וואטשיאוש, ווינשען מיר פון טיפען הארצען מזל־טוב. איהר זאלט זוכה זיין ווייטער צו שפינען דעם גאלדענעם פאדים פון אמת'ן ישראל גייסט.

מלאווא בנות אגודת ישראל
לעהרערין: ז. בערלינער

א הארציגען מזל־טוב ווינשט צו די חתונות פון מיינע ערשטע תלמידות חי' שיינמאן מיט ה' ציטרין און מנוחה דאבריש קנאבלעוויטש מיט ה' לעווענטאל.

שרה שעניר־ער און אלע לעהרערין־קאנדידאטינס.

צו דער חתונה פון אונזער ג' לעהרערין פרל. חי' שיינמאן מיט ה' ציטרין, ווינשען מיר א הארציגען מזל־טוב.

אסטראווצע
א גרופע געטרייע שילערינס.

צו דער חתונה פון אונזער חברה ג' לעהרערין פרל. חי' שטיינמאן מיט ה' ציטרין ווינשען מיר א הערצליכען מזל־טוב און א גליקליכע צוקונפט.

אסטראוויעץ בנות אגודת ישראל

אכטונג!

די אלע וואס שיקען איין אנאנסען און שיקען נישט באלד מיט דעם בעטראג — ווערען די אנאנסען נישט געדרוקט און אויך נישט געענטפערט.

דער פרייז ביז 20 ווערטער 3 זל. וויטערע ווערטער צו 20 גר.

Red. Lezer Gerzson Frydenzon | געזעצט: מ. ליבעסקינד, לאדז קילינסקא 50, | Tłocznia J. Djament, Łódź, Kilińskiego 50

בית יעקב-לודז/גליון/שנה ז/גליון a 050-051 הודפס מתוך הארכיון היהודי
עמוד 50 מתוך 50